

2/2019

22. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Církevní osoby pocházející z Libavska

Dobešovské kapličky

Zimný důl

Volská stezka na Moravském Kravařsku

Kobylka kuželohlavá v Poodří

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casospoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, roční předplatné: 80 Kč

Objednávky na adrese redakce.

XXII. ročník, č. 2/2019

Titulní strana obálky: Obraz „Partie z Petřvaldíku“ košatského rodáka Josefa Kudělky z roku 1929 zobrazuje Šrámkův les pod Švejďákem a část louky s hrází bývalého Fojtova rybníku (vlevo).

Z vlastnictví Marka Janečky.

Tato strana: Ozdobná mříž Nohelovy kaple v Butovicích (Foto Radim Jarošek).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 2 500 Kč, A5 – 1 000 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Mankovice, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Najde páchník v Poodří svůj domov? Přemysl Mácha	4	Místa k zamyšlení – Zmizelé cesty Radim Jarošek	85
Církevní osoby pocházející z Libavska Jana Krejčová	7	Dveře na verandu... Štěpán Neuwirth	87
Vyhnaní z Rakouského přimoří ve Městě Libavé (1915–1917) Jana Krejčová	26	Spolek staroveské historie a Brunova lípa Michal Janošek	89
Bleiche/Bělídlo, zeměpisný název na Libavsku Marek Bohuš	29	Oldřich Sobek se stal čestným občanem Libhoště Petr Horák	90
Obnova kaple manželů Nohelových v Butovicích Ludvík Kudla	34	Výsadba Dobešovské aleje Andrea Dokoupilová	92
Dobešovské kapličky Emilie Léвовá, Jaroslav Juroška	38	Obnova památek v Jeseníku nad Odrou Martina Peterková	93
Továrna Mezi Vodami Emil Mateiciuc	43	Znovuobnovení kříže u rodinného statku Nováčkových ve Staré Bělé Markéta Nováčková	94
Krvavá neděle 17. prosince 1944 Petr Bartošík	47	Oprava Meinertovy hrobky v Bartošovicích Kateřina Křenková	95
Železniční most přes Odru na Polanecké spoje v Ostravě-Zábřehu/Svinově Petr Lexa Přendík	53	Výlov Galerijního rybníka v Jistebníku Jan Lipina	96
Rehabilitace výpravní budovy železniční stanice Jistebník Alena Borovcová	56	Nový hmyzí obyvatel pooderských luk – kobylka kuželohlavá Petr Kočárek	96
Zimný důl mezi Petřvaldíkem a Košátkou Marek Janečka, Radim Jarošek	61	Počasi druhého pololetí roku 2019 Petr Dobeš	97
Volská stezka na Moravském Kravařsku Ondřej Lešenar	76		

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

na titulní straně je obraz Josefa Kudělky „Partie z Petřvaldíku“. Tehdy 18letý mladík na něm zachytil kousek krajiny v Poodří před devadesáti lety. Hájkem prochází pěšina či úzká vozová cesta, na louce se v kupkách suší na slunci seno, klene se vysoké modré nebe. Obyčejná chvíle na obyčejném místě – někdo by řekl „všední pohled“.

Ve slově všední zaznívá v-šedi-dní. Přeji vám, ať dny roku 2020 rozhodně nejsou šedivé a máte radost z dívání na to, co je zdánlivě obyčejné.

Radim Jarošek

Najde páchník v Poodří svůj domov?

Přemysl Mácha

V loňském roce jsme v CHKO Poodří zahájili pětiletý projekt *Ochrana páchníka hnědého v EVL Poodří*. Páchník hnědý (*Osmoderma eremita*) je silně ohrožený druh brouka, který ve všech svých životních stádiích využívá dutiny stromů. V Poodří to nejčastěji jsou staré vrby, duby a hrušně. Cílem projektu je nastartovat management pravidelné údržby a výsadby stromů a ochránit, popř. obnovit lokality vhodné pro páchníka a další druhy bezobratlých, hub, ptáků a savců, které jsou vázané na stromové dutiny a staré stromy. Dalším cílem je oživení místních tradic a zlepšení podmínek pro regionální turistiku v souvislosti s obnovou a využíváním rozptýlené zeleně. Na řešení projektu se podílejí spolek Arnika, Český svaz ochránců přírody Studénka, Ostravská univerzita a polská Fundacja EkoRozwoju. Bližší informace o projektu lze nalézt na stránce www.poodrizije.cz.

Jedním z důležitých podkladů pro úspěšnou realizaci projektu je znalost názorů a postojů k ochraně přírody a krajiny u místních obyvatel a návštěvníků Poodří. Zástupci Ostravské univerzity proto v dubnu až červnu 2019 uskutečnili v obcích v Poodří dotazníkové šetření. Díky jeho výsledkům jsme získali dobrou představu o vztahu obyvatel a návštěvníků Poodří k ochraně místní přírody a krajiny a o znalostech páchníka a jeho biotopu, tedy prostředí, na které je vázán. Výsledky dotazníkového šetření jsou pro nás užitečným materiálem pro osvětové a vzdělávací aktivity v Poodří.

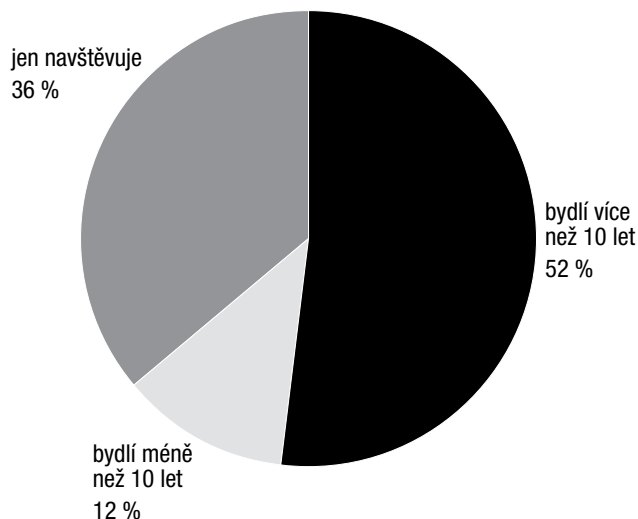
Koho jsme se ptali?

S distribucí tištěných dotazníků mezi obyvatele Poodří nám pomohly obce. Ptali jsme se také návštěvníků CHKO Poodří přímo v terénu, na frekventovaných turistických stezkách a účastníků cyklojízdy Tour de aleje. Dotazníky bylo možné vyplnit také online.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 291 respondentů, z nichž 64 % pocházelo z obcí, které bezprostředně sousedí s územím CHKO Poodří, ostatní byli návštěvníky. V obcích sousedících s CHKO Poodří žije 12 % respondentů méně než 10 let, zatímco 52 % déle než 10 let.

Poměr mužů a žen, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, byl přibližně vyrovnaný. Jednotlivé věkové kategorie byly zastoupeny rovnoměrně. Co se vzdělání týče, podařilo se získat poměrně vyvážený vzorek s různým typem vzdělání od technického přes přírodovědné až po humanitní. Dotazy směřovaly především na dospělou část populace, proto data od dětí a mladých do 20 let chybí.

Vztah respondentů k území

Starousedlíci jsou v Poodří jako doma

Z výsledků vyplývá, že nejčastěji do Poodří zavítají místní obyvatelé, kteří v oblasti žijí déle než deset let. Podle návštěvnosti o víkendech se může zdát, že Poodří čelí náporu turistů z měst v okolí, a občas tomu tak nepochybně je. Starousedlíci se však většinou pohybují v území průběžně během celého týdne.

Do CHKO Poodří přichází lidé především na procházku s rodinou (25 %) a (možná trochu překvapivě) pozorovat přírodu (19 %). Na třetím místě je sport a turistika (13 %). Jen menší část lidí přichází za účelem sběru bylin (9 %), rybaření (3 %) nebo tudy jen projíždí (5 %). Zanedbatelná část respondentů si v Poodří ořezává vrbové proutě, popř. dřevo na otop (viz graf na straně 5 – Důvod návštěv Poodří).

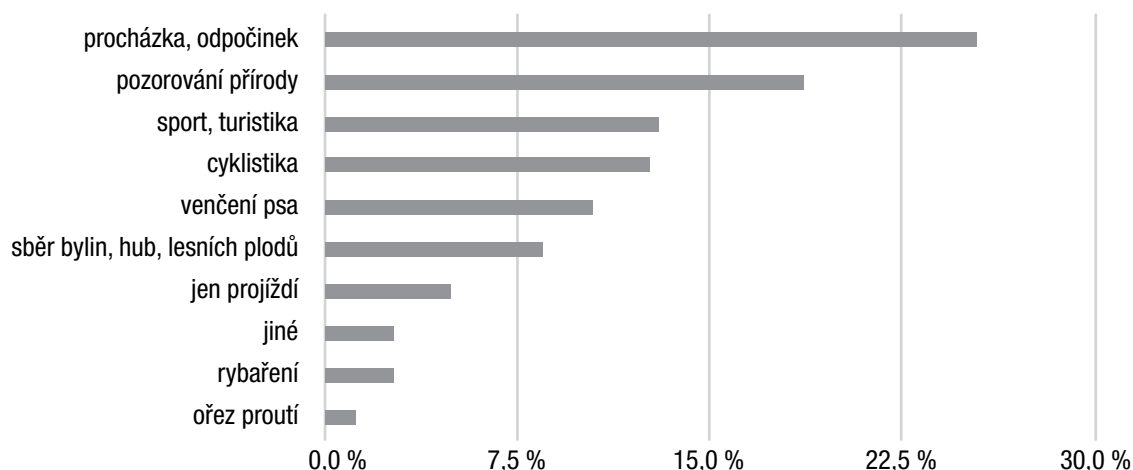
Čeho si lidé v Poodří cení?

V Poodří si lidé nejvíce cení přírody (29 %), klidu (15 %) a možnosti vykonávat zde rekreační a sportovní aktivity (10 %). Z konkrétních krajinných prvků si lidé nejvíce cení rybníků (9 %), naopak louky oceňuje nejméně respondentů (4 %). Je třeba ale zdůraznit, že Poodří je velmi pestré a lidé si k němu utvářejí vztah na základě jejich přímé zkušenosti. Tam, kde rybníky prakticky nejsou (např. Pustějov či Suchdol), jsou naopak louky hodnoceny jako vysoce cenné.

Nejvíce by se podle respondentů měly v Poodří chránit přirozené vodní toky (31 %) a lužní lesy (17 %). To jsou prvky, které z naší krajiny v důsledku tvrdé regulace vodních toků mizí, a je tedy dobře, že si lidé jejich hodnotu uvědomují. Výrazně menší

Důvod návštěv Poodří

ochranu si ale podle respondentů zaslouhují staré stromy (8 %), které jsou ovšem domovem páchníka hnědého a celé řady dalších ohrožených druhů hmyzu, ptáků, savců a hub. Věříme, že se díky projektu podaří povědomí o významu starých stromů – ať už těch mohutných solitérů uprostřed luk či alejí podél cest, na hrázích rybníků či březích vodních toků – zvýšit a přispět tak k jejich uchování.

Jsou lidé s ochranou přírody spokojeni?

Život v blízkosti CHKO Poodří vnímají místní a návštěvníci odlišně. Výrazně pozitivněji hodnotí blízkost chráněného území návštěvníci než místní, a pozitivněji také hodnotí blízkost CHKO Poodří nově přistěhovalí než déle bydlící. Pro instituce činné v ochraně přírody je to jistě zajímavý podnět.

Respondenti vyjadřovali také svou spokojenost s činností Správy CHKO Poodří. Nejvíce jsou spokojeni s přístupem k ochraně rostlin a živočichů a se způsobem informování o ochraně přírody. Nejmenší spokojenost naopak vyjádřili s likvidací jmelí a úklidem odpadků.

Odlišný vztah respondentů k území CHKO Poodří úzce souvisí s hodnocením závažnosti některých problémů a se spokojeností v některých oblastech.

Místním obyvatelům vadí jevy, které vnímají jako ohrožení zvenčí, tedy zejména výstavba, stěhování, cyklistika nebo nedostatečná regulace počtu kormoránů a bobrů. Vadí jim také omezení vstupu či vjezdu a nedostatek ovocných stromů.

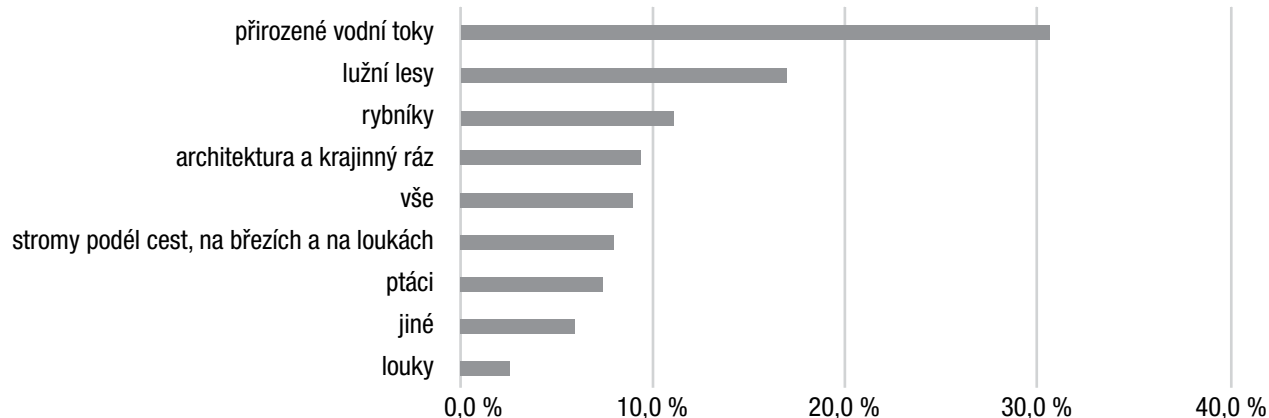
Návštěvníci přijíždějí do Poodří jako turisté nebo cyklisté a pohybují se v území méně často. Proto různá omezení nebo ohrožení nevnímají příliš silně, zato si však více všímají invaze jmelí.

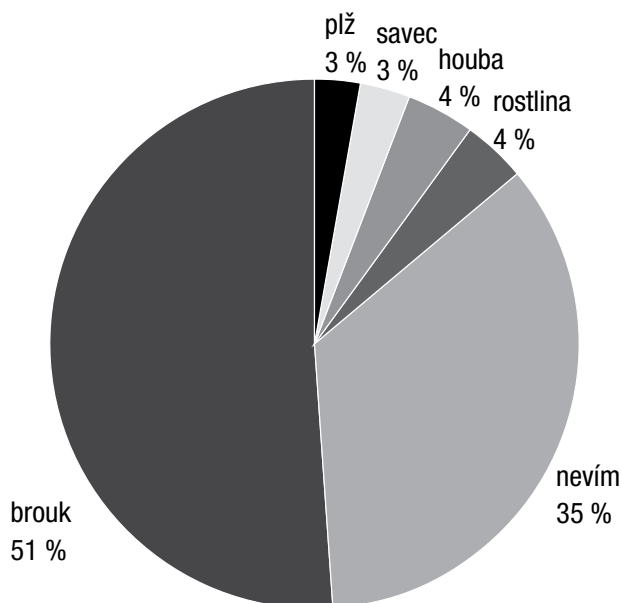
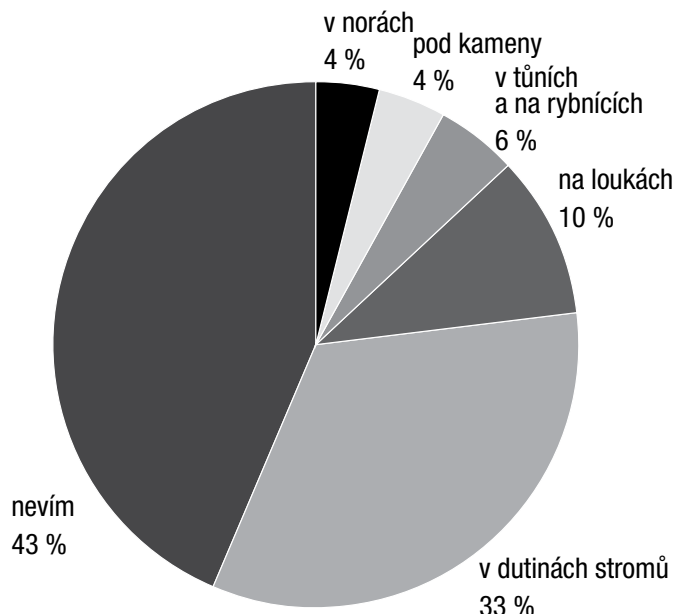
Můžeme tedy shrnout, že místní obyvatelé jsou vůči ochraně přírody kritičtější než návštěvníci, vadí jim zejména omezení související s existencí chráněného území. Činnost Správy CHKO Poodří nebyla hodnocena jednoznačně negativně. Například ochrana rostlin a živočichů a informování o ochraně přírody byly hodnoceny dobře. Prostor pro zlepšení se naopak nabízí v souvislosti s potlačováním invaze jmelí či údržbou stezek.

Zná vůbec někdo páchníka?

Přibližně polovina všech respondentů už o páchníkovi někdy slyšela. Převažují mezi nimi především starousedlíci – až dvě třetiny z nich páchníka znají. Lidé, kteří se do sousedství CHKO Poodří přistěhovali teprve nedávno, jsou na tom se znalostí

Co by se v CHKO Poodří mělo chránit především?

Co je páchník hnědý?**Kde páchník žije?**

páchníka stejně jako občasní návštěvníci – jen jedna třetina z nich páchníka zná. Stejně množství všech respondentů pak správně uvedlo, že páchník žije v dutinách stromů.

Znalost páchníka a jeho biotopů je tedy mezi místními i návštěvníky zatím spíše nízká. Je to výzva pro projektový tým, jak prostřednictvím vhodných aktivit pro veřejnost tyto znalosti zvýšit.

Poodří – kraj dobrovolníků?

Téměř tři čtvrtiny respondentů se v ochraně přírody a krajiny neangažuje vůbec a jen 28 % přispívá finančně nebo dobrovolnickou prací. I tak je ale míra podpory ochrany přírody v analyzovaném vzorku respondentů poměrně vysoká a dá se tedy předpokládat, že v Poodří žije nebo jej navštěvuje značný počet lidí, kteří jsou ochotni přírodě pomáhat finančně anebo vlastní prací.

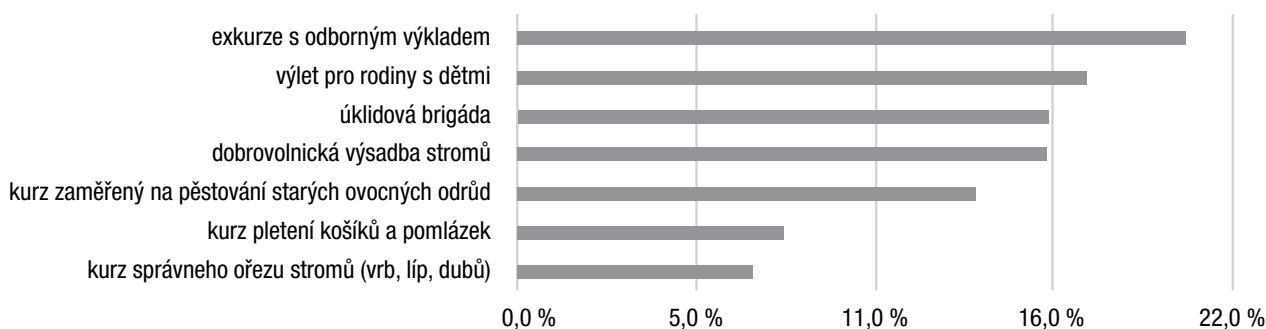
Potvrzuje to i zájem o vybrané aktivity. Největší zájem je o exkurze s odborným výkladem a výlety pro rodiny s dětmi, a také o aktivní zapojení formou úklidové brigády či dobrovolnické výsadby stromů. Naopak výrazně menší zájem je o vzdělávací

aktivity, které úzce souvisí s ošetřováním stromů, tj. kurzy ořezu stromů a pletení košíků a pomlázek.

Ochrana páchníka a krajiny v Poodří si žádá vyšší podporu zejména místních lidí

Dotazníkovým šetřením se nám podařilo zjistit, jaké základní postoje k ochraně přírody a jaké znalosti mají místní obyvatelé a návštěvníci Poodří v současné době. Zjistili jsme, že jejich postoje nejvíce ovlivňuje to, odkud pocházejí, dále jejich vzdělání a vztah k aktivní ochraně přírody. Zopakováním šetření po 5 letech bychom se chtěli dozvědět, zda se nám podařilo realizací projektu vztah místních a návštěvníků k místu a ochraně přírody ovlivnit.

Z výsledků dotazníkového šetření plyne, že pro získávání podpory pro ochranu krajiny a ochranu páchníka by byli snadnější skupinou návštěvníci, protože ti jsou ochraně přírody nakloněni více, než místní obyvatelé. Jenže bez zájmu a šetrného hospodaření místních obyvatel se příroda v Poodří neobejde. Jsou to právě oni, kdo může

Zájem o akce v Poodří

území dlouhodobě spravovat a rozvíjet šetrným způsobem.

Bude proto zapotřebí nejen zvýšit aktivitu Správy CHKO Poodří a jednotlivých obcí v ochraně přírody a krajiny, ale i věnovat maximální úsilí spolupráci s místními spolky, firmami a hospodáři a také více zapojovat obyvatele do péče o území se všemi jeho přírodními, krajinářskými i společenskými hodnotami.

Pozn.: Podrobné výsledky šetření lze nalézt na stránce www.poodrizije.cz v sekci Novinky.

PhDr. Přemysl Mácha, Ph.D.

Žije na Pražmě. Vystudoval etnologii na Univerzitě Karlově a působil jako pedagog na Ostravské univerzitě. V současnosti pracuje na Etnologickém ústavu AV ČR, kde se zabývá vývojem krajiny a vztahem člověka k životnímu prostředí.

Kontakt: macha@eu.cas.cz

Církevní osoby pocházející z Libavska

Jana Krejčová

Zjištěné a níže uvedené osoby, které se rozhodly pro duchovní službu, mají svůj původ v některé z obcí patřících do farností, zahrnutých v roce 1946 do vojenského prostoru. O některých z nich již byla učiněna zmínka v příspěvcích týkajících se historie církevních objektů v jednotlivých obcích Libavska, publikovaných v časopise POODŘÍ. V poznámkách ani v literatuře nebudou odkazy na tyto články uváděny. Samostatná práce otištěná rovněž v POODŘÍ, byla věnována kněžím-rodákům ze Staré Vody.

Řada kněží zůstala v pastorační službě bez výrazného postupu, jen jednotlivci dosáhli vyšších úřadů a titulů a byli připomínáni a oslavováni již za svého života. Životní příběhy dávají nahlédnout do způsobu života vesměs dávno minulého. Rovněž dokazují víru a úspěšnost kněží, kteří se ještě jako děti octli v nové vlasti, či těch, kteří se tam narodili odsunutým libavským obyvatelům. Zmíněny jsou oslavy vážící se ke kněžským výročí, ale i smuteční události spojené s rozloučením se s oblíbeným knězem.

Místa jsou řazena abecedně a osoby v rámci nich od nejstarších po poslední narozené. Nejsou zmíněny obce Bělá, Čermná, Heřmánky, Keprtovice, Nepřívaz, Olejovice, Ranošov, Staré Oldřůvky a Velká Střelná, v nichž nebyly zjištěny osoby, které se v dospělosti věnovaly duchovní dráze. Ve zbývajících čtrnácti obcích přišlo na svět celkem třiatřicet budoucích kněží a řeholních fráterů a tři příští řeholní sestry, další tři budoucí kněží se narodili ve Staré Vodě. Jen Město Libavá se stalo rodištěm nebývalého počtu budoucích kněží a řeholních fráterů – tj. devatenácti. Ještě před odsunem se na našem území narodili tři chlapi, kteří byli později vysvěceni v zahraničí a jedno děvče, které v Německu vstoupilo do řádu. Z potomků původních libavských obyvatel vzešli tři další kněží a jedna řeholnice, kteří ovšem přišli na svět již v nové vlasti.

V závěru uvedená jména patří duchovním osobám, které se narodily ve farnosti Město Libavá, ač jejich rodná místa nebyla v roce 1946 ani později zařazena do vojenského újezdu a běžně se k Libavsku nepočítají. I obě tyto obce, Norberčany a Trhovice,

patří do povodí Odry, protéká jimi Libavský potok, který se za Keprtovicemi vlévá do Odry.

Barnov

P. Franz Klement přišel na svět 12. září 1844 v č. p. 49, rodila ho zkoušená porodní bába Johanna Knopp z č. p. 43. Následující den ho jménem Franz Joseph pokřtil lokální kurát P. Georg Kuntscher.¹⁾ Jeho otec Cyrill Klement, barnovský rodák, byl mlynářským mistrem. Matka Karolina byla dcerou Antona Drechslera, mlynáře na výměnku ve Vítkově a jeho manželky Kláry, rozené Müller, ze Svatoňovic. Kmotry mu byli Joseph Romfold, sedlák v Barnově a Karolina, manželka barnovského sedláka Franze Lasara.²⁾

Po teologickém studiu byl F. Klement v červenci roku 1871 vysvěcen na kněze.³⁾ Krátce nato byl poslán jako kooperátor do Maletína a po pěti letech byl jmenován administrátorem v Tvrdkově.⁴⁾ Tam zůstal jen pár měsíců, nastoupil jako kooperátor do Brumovic a do roka se tam stal administrátorem.⁵⁾ Opět po velmi krátké době, tj. koncem října roku 1877 byl ustanoven za administrátora v Leskovci nad Moravicí.⁶⁾ Odtud byl velmi rychle poslán coby kooperátor do vedlejší Rázové a o rok později na místo administrátora do Býkova (nyní Býkov-Láryšov).⁷⁾ Poté byl moravským místodržitelstvím ustanoven farářem v Petrovicích, na tamní faru byl investován počátkem července.⁸⁾ O deset let později se dostal do konfliktu se starostou obce a patrně na vlastní žádost byl jako penzista přeložen na místo spirituála u Kongregace sester Sv. Kříže v Choryni.⁹⁾ P. Franz Klement trpěl astmatem. Když přišla jeho chvíle, zaopatřil ho kněz z Velehradu P. Josef Stejskal SJ. Příčinou jeho úmrtí bylo krvácení z plic, odešel 11. května 1902 ve věku 57 let a osm měsíců.¹⁰⁾ V Choryni ho pochoval kanovník olomoucké kapituly P. Wilhelm Blažek.¹¹⁾

Heroltovice

P. Ignaz Heichel se narodil 12. prosince 1833 v Heroltovicích v č. p. 16, týž den byl pokřtěn libavským kooperátorem P. Ignazem Gerschem,

protože Heroltovice patřily do farnosti Město Libavá.¹²⁾ U porodu byla Victoria Glier z č. p. 27. Jeho otec Johann Heichel byl rolníkem, matka Theresia procházela z Bělé. Byla dcerou tamního, tehdy již nežijícího rolníka Christiana Pura. Dítě ke křtu nesli mlynářský mistr Karl Franz Gnendiger z Bělé a tamní selka Klara Schwarz.¹³⁾

Na kněze byl I. Heichel vysvěcen v roce 1858 a stal se kooperátorem v Německé Libině (nyní Libina). V době od 2. dubna 1863 do 4. října 1864 administroval kuracii Čermnou ve Slezsku, od 2. listopadu 1864 do 17. února 1865 byl farářem v Jestřabí, v roce 1866 působil ve Městě Libavé na místě kooperátora, od 18. července 1866 do 30. října 1867 byl administrátorem na lokalii v Milovanech a poté kurátem v Luboměři pod Strážnou.¹⁴⁾ Roku 1876 byl přeložen do Valtěřovic u Oder a 30. prosince 1885 byl investován na místo faráře ve Vésce u Oder.¹⁵⁾ Zemřel 22. srpna 1887 jako véskovský farář, ale patrně v jiném místě.¹⁶⁾ Jeho úmrtí oznámil tisk.¹⁷⁾

Jestřabí

P. Amand Schöner spatřil světlo světa 22. dubna 1870, rodila ho Anna Hudečková, porodní bába z Jestřabí č. p. 9. Následující den byl pokřtěn farářem P. Matějem Novákem.¹⁸⁾ Jeho otec Ignaz Schöner, syn zemědělského sedláka v Jestřabí Franze Schönera a jeho manželky Anny rozené Gromann, byl nájemcem šenku v Jestřabí. Matka Franziska byla dcerou běličce plátna a usedlíka v Jestřabí a jeho manželky Caroliny, rozené Kunertové z Dětrichova (nyní Dětrichov nad Bystřicí). Za kmotry mu byli vybráni dědičný rychtář v Jestřabí Joseph Titz a jeho manželka Franziska.¹⁹⁾

Zda se rozhodl pro dráhu kněze sám, nebo mu byla rodiči určena, nevíme. V ročníku studoval s budoucím archivářem ThDr. Antonínem Breitenbacherem a budoucím redaktorem P. Antonínem Zamazalem, vysvěcen byl v roce 1896.²⁰⁾ Následně obdržel kooperátorské místo v Bartošovicích, v zápětí byl ale poslán do Velkých Heraltic.²¹⁾ Od 3. července 1900 až do konce roku 1934 byl v Sosnové v krnovském děkanátu, a to zprvu administrátorem, od listopadu 1900 pak farářem.²²⁾ Za jeho působení 27. června 1905 navštívil Sosnovou při generální visitaci arcibiskup František Saleský Bauer (na stolici 1904–1915).²³⁾ Další generální visitaci 11. června 1923 provedl světicí biskup Josef Schinzel, v roce 1928 se konaly ve farnosti sv. misie. P. A. Schöner získal v roce 1930 právo nosit děkanský límec (Limbo ornatus). Zemřel 22. dubna 1940 jako emeritní farář v Bruntále, což je u jeho jména zaznamenáno i v libavské matrice narozených.

Kozlov

P. Johann Hausner se narodil v Kozlově na Libavé 7. června 1885 v domě č. p. 44, na svět mu pomohla Aloisia Losert z Velkého Újezdu č. p. 38.

Následující den ho pokřtil kooperátor P. Franz Neskora.²⁴⁾ Otec Johann Hausner, velkodomkář v Kozlově, byl synem Johanna Hausnera, domkáře v Kozlově a Josefy, rodem Polian z Kozlova. Matka Anna byla dcerou malorolníka Antona Mücka z Varhoště a Anny, rozené Hausner, rovněž z Varhoště. Za kmotry novorozenci šli velkodomkář v Kozlově Josef Motyka a jeho manželka Aloisia.²⁵⁾

Na studium teologie se J. Hausner dal v době, kdy již bydlel ve Varhošti. Po studiích v Olomouci byl 5. července 1910 vysvěcen na kněze, 10. července 1910 měl primici (první mši svatou), již se zúčastnila celá farní obec a samozřejmě Msgre. Vinzenz Hausner (o něm dále), který při této příležitosti daroval varhoštské kapli nový zvon v ceně 267,87 korun a dalších tisíc korun do varhoštského chudinskému fondu. Jeho sestřenice Theresia Hausner darovala peníze na místní chudé, tato nadace měla nabýt platnosti až po její smrti. Mezi hosty tehdy bylo mnoho kněží z okolních farností, ale i z Olomouce. Služba P. J. Hausnerovi začala ve Velkých Heralticích.²⁶⁾ Snad tam zůstal až do počátku roku 1917, kdy byl presentován na faru v Jakartovicích.²⁷⁾ Ještě v olomoucké arcidiecézi byl jmenován konzistorním radou. V rámci odsunu byl poslán do Německa, kde byl v Reuchenu (diecéze Freiburg) farářem. Jeho život se uzavřel 20. srpna 1950. Byl příbuzným níže uvedeného Msgre. Vinzenze Hausnera.

V následujícím textu se budou vyskytovat i kněží a řeholní sestry, kteří se přímo na Libavsku nenarodili. Jsou to děti a vnuci odsunutých obyvatel Libavska, kteří se rozhodli pro život v celibátu. Někteří z nich dosáhli vysokého postavení.

P. Aloysius Althaus OSB, vl. jménem Markus Althaus. Jeho matka Annemarie Helga Schubert, dcera Johanna Schuberta, pocházela z domu č. p. 55.²⁸⁾ Od kostela to bylo třetí stavení jižním směrem. Její nejmladší syn Aloysius Althaus se narodil 26. dubna 1966 v Bad Berleburgu (Severní Porání-Vestfálsko) a vyrůstal v blízkém Wemlighausenu. Po ukončení střední školy absolvoval jednoroční stáž v pečovatelském domě. Od roku 1985 do roku 1988 pracoval jako zdravotní bratr v nemocnici v Meschede.²⁹⁾

M. Althaus se rozhodl pro řeholní život a 28. srpna 1988 vstoupil do opatství v Königsmünsteru. První sliby složil v roce 1989, slavnostní profesi složil o rok později. Nějakou dobu pracoval jako asistent a po několika měsících misionářské praxe v Tanzanii pokračoval ve studiu v rámci Würzburškého teologického distančního kurzu. V roce 1995 byl vysvěcen na trvalého jáhna. V rámci opatství měl na starosti péči o seniory a ošetřovatelství, poté se stal novicmistrem. Kněžské svěcení přijal v roce 2005 a 8. června 2013 byl členy opatství zvolen opatem kláštera na období dvanácti let.

Luboměř pod Strážnou

P. Ernst Enenkel se narodil 11. října 1936 v Luboměři pod Strážnou, po druhé světové válce byl s rodiči odsunut.³⁰⁾

Vysvěcen byl v Rottenburgu (Bádensko-Württembersko) 5. července 1969. Poté působil jako kaplan ve Wasseralfingenu a ve farnostech Wendlingen-Unterboihingen a Stuttgart-Untertürkheim. Farářem v Heilbronn-Biberach byl E. Enenkel v letech 1972 až 1988, později spravoval až do svého odchodu do důchodu v roce 2000 farnost v Ludwigsburg-Eglosheimu. Tam také ve společenství farníků 3. července 1994 oslavil své stříbrné kněžské jubileum. Darem od nich dostal mešní kalich, zhotovený zlatníkem ve Schwäbisch-Gmündu poblíž Štuttgartu (Stuttgart).³¹⁾ Na odpočinek odešel v roce 2003 do würzburgské diecéze. Počínaje rokem 2006 se ještě věnoval duchovní správě v charitních zařízeních. P. E. Enenkel zemřel po dlouhé chorobě ve věku 80 let 20. listopadu 2016.³²⁾

S. Hildegard Barbara Polzer OSB pochází z rodiny luboměřských Polzerů.³³⁾ Narodila se 21. června 1966 Alfredu a Heleně Polzerovým v Herschfeldu/Bad Neustadtu. Z Luboměře pocházel patrně jen její otec Alfred. Tam žilo v roce 1946 několik osob téhož příjmení, a to v č. p. 15, 46, 51 a 60.³⁴⁾

Barbara Polzer vstoupila do benediktinského řádu v roce 1985 po ukončení středoškolského studia a pokračovala ve studiu teologie na univerzitě v Bamberku, z čehož dva semestry studovala na benediktinské univerzitě San Anselmo v Římě. Kromě studií se zabývala, tak jak to určuje řád, i úkoly v klášteře a jeho hospodářství. Sliby poslušnosti, stálosti a mnišského života složila 13. října 1990 v klášteře Maria Frieden v Kirchscllettenu v Bavorsku.

Město Libavá

P. Anton Zigatsch (Czigacz) se narodil snad kolem roku 1695, datum narození stejně jako místo a datum úmrtí se nepodařilo zjistit. Víme, že v roce 1719 nastoupil do Jívové, kde stavbu tamního kostela sv. Bartoloměje právě před dvěma lety dokončili olomoučtí kartuziáni. Tam zůstal do roku 1755. Pořídil tam jeden oltář, dva pozlacené stříbrné kalichy s paténami, stříbrné ciborium, mosaznou pozlacenou monstranci, pět kasulí, čtyři zvony, nakoupil nějaké pozemky a zanechal po sobě vyšší hotovost.³⁵⁾ Byl o 13 let déle knězem, než jeho bratr P. Karl Zigatsch (viz dále).

P. Johann Karl Jordan, údajně rodák z Města Libavé. V letech 1731–1753 spravoval potštátskou farnost, v Potštátě také v roce 1753 na Štědrý den zemřel a je tam i pochován. Dožil se 56 let.³⁶⁾ Za jeho působení byl ve farním kostele postaven nový hlavní oltář, nová sakristie, opraven presbytář a zařízen dvěma novými bočními oltáři

a biskupským stolcem. P. J. K. Jordan nechal provést průzkum krypty a pořídil nové zvony (jeden z nich nesl nápis: Agente Joanne Carolo Jordan Plebano Loci Bodenstadt). Horní kostel nechal vymalovat opavským malířem J. M. Lasslerem.³⁷⁾

P. Leo a s. Cruce SchP, vl. jm. Anton Blasius Kremnitzer, řádový kněz, narodil se 3. května 1703.

Vstoupil do řádu piaristů, dočasné sliby složil 20. října 1718, slavné sliby 20. října 1720 v Lipníku nad Bečvou. Zemřel ve Staré Vodě ve věku 66 let 13. října 1769.³⁸⁾

P. Karl Zigatsch, bratr Antona, se narodil 5. června 1704, pokřtěn byl jmény Karl Josef. Otec se jmenoval Valentin, matka Magdalena.³⁹⁾

Ve svém rodišti působil v letech 1746–1769, tam zemřel 2. června 1769 a tam je i pochován. V matrice zemřelých je zápis „Carolus Zigatsch, Cooperat. loci“ (místní kooperátor).⁴⁰⁾

Fr. Lucas a S. Marco SchP, vl. jménem Franciscus Abeska, se narodil 2. listopadu 1724, otec se jmenoval Antonius, matka Veronika.⁴¹⁾

Řeholní sliby složil 4. října 1749 v Kroměříži, slavné sliby 1. listopadu 1753 v Lipníku, působil v různých domech jako krejčí, zahradník, kostelník, vrátný apod. Encyklopedický slovník piaristů ho uvádí jako nadaného malíře, který svými díly vyzdobil řadu paláců a kostelů na Moravě. Zemřel v Mladé Boleslavi 24. listopadu 1793.⁴²⁾

P. Josef Gockert se narodil 13. ledna 1727 jako první dítě toho roku ve Městě Libavé, otec se jmenoval Johann, matka Veronika. Libavským farářem P. Tomasem Josefem Bartschem byl pokřtěn jmény Josef Dominik.⁴³⁾

Bohosloví J. Gockert studoval v Olomouci kolem roku 1751. Jeho profesní život skončil v Mladějovicích, kde byl od 18. října 1784 administrátorem. Tam také 1. února 1803 zemřel.⁴⁴⁾

Fr. Carolus a s. Joanne Battista SchP, vl. jm. Karl Josef Abeska, bratr operarius, ve Staré Vodě působil v letech 1780/1781. Narodil se 28. listopadu 1734, byl rodným bratrem Franciska.⁴⁵⁾

Do řádu vstoupil 27. května 1753, věčné sliby složil 15. září 1757, vykonával stejné či podobné práce jako jeho bratr. Zemřel 21. února 1801 v Příboře.⁴⁶⁾

Fr. Martinus a S. Joseph SchP, vl. jménem Jan Tadeáš Stix, se narodil 11. března 1736 rodičům Franzovi a Elisabetě.⁴⁷⁾

Do řádu vstoupil 27. listopadu 1757 v Bruntále, slib složil 11. října 1761 v Lipníku nad Bečvou. Působil v různých funkcích v Bruntále, Lipníku, Mikulově, Strážnici atd., zemřel 21. července 1800 v Litomyšli.

P. Johann Alois Loserth, narozen patrně roku 1739, přesný údaj se nepodařilo zjistit, stejně jako datum vysvěcení na kněze.

Mezi 1768–1784 byl kaplanem ve Spálově, od 20. srpna 1784 tam ustaven farářem, v této funkci zůstal až do své smrti 24. června 1814. Zemřel v 75 letech. Následující den byl pochován na tamním hřbitově.⁴⁸⁾

P. Josef Potsch se narodil spolu se svým dvojčetem Karlem 17. září 1756. Otec Johann byl krejčím, matka se jmenovala Theresia.⁴⁹⁾

Rok svěcení na kněze nebyl zjištěn. Ve svémrodném městě působil jako kooperátor od října 1782 do srpna 1786, patrně odtud odešel do Starých Oldřůvek, kde také 2. února 1811 zemřel.

Fr. Dominicus a S. Carlo SchP, vl. jménem Josef Anton Abeska. Narodil se 27. dubna 1766, otec Dominik byl krejčí, matka se jmenovala Anna Maria.⁵⁰⁾

Rozhodl se pro klášterní život, obláčku vykonal 6. ledna 1792 v Příboře, profesi složil 2. února 1805 v Bílé Vodě. Řádové jméno si patrně zvolil po svém otci. V rámci klášterů vykonával především krejčovské práce, datum jeho úmrtí nebylo zjištěno.⁵¹⁾

P. Engelbrecht Kremnitzer se dle libavské matriky narodil 23. ledna 1759 ve Městě Libavé. Jeho otec Karl Josef byl libavský měšťan, matka se jmenovala Maria Elisabetha. Pokřtil ho P. Laurenz Rabenseiffner.⁵²⁾

Od 6. října 1804 působil ve Studénce, odtud odešel v květnu roku 1806 do Chudobína.⁵³⁾ Dále je uveden jako lokální kurát a později jako administrátor ve Vilémově (od 1. ledna 1810 do roku 1818), v roce 1813 byl přesazen do Chudobína a od 1. ledna 1818 do Přemyslovic, kde zůstal do 27. července 1823.⁵⁴⁾ Místo, kde zemřel, nebylo zjištěno.

P. Franz Kirnig se narodil 7. února 1810 v domě č. 91 rodičům Josefovi a Johanně, dceři Franze Steigera, za kmotry mu byli tkalcovský mistr Johann Peter a selka Johanna Tropper. Pokřtil ho libavský kooperátor P. Anton Bernard.⁵⁵⁾

F. Kirnig byl po studiích v roce 1834 vysvěcen na kněze. O padesát let později slavil své kněžské jubileum jako farář v Nových Těchanovicích (nyní Vítkov-Nové Těchanovice).⁵⁶⁾ Nemohl předpokládat, že z novorozence Eduarda Klugera, kterého tam pokřtil 28. července 1881, se jednou stane nejen kněz s pevným charakterem, ale i mučedník.

V Nových Těchanovicích 27. listopadu 1889 P. F. Kirnig zemřel, dožil se 79 let.

P. Josef Kirnig se narodil 13. října 1853, byl tedy o více než generaci mladší než P. Franz Kirnig, který byl patrně jeho strýcem. Oba přišli na svět

ve stejném domě č. p. 91. Porodní bába byla z Města Libavé z č. p. 25, jmenovala se Barbara Sterke. Ještě týž den novorozence pokřtil budišovský děkan a libavský farář P. Johann Baptista Hobeck.⁵⁷⁾ Otec Alois Kirnig, syn Josefa Kirniga a Johanny, dcery Franze Steigera, řeznického mistra v Městě Libavé, byl krejčovským mistrem. Matka Klára byla dcerou libavského sedláka Josefa Jahna a Johanny, dcery Josefa Jordana, stolaře ve Městě Libavé. Rodiče byli sezdáni v roce 1840.⁵⁸⁾

J. Kirnig ukončil v roce 1873 kroměřížské gymnázium, studia na olomouckém bohosloví absolvoval v roce 1877 a na svátek sv. Cyrila a Metoděje obdržel kněžské svěcení.⁵⁹⁾ Jako novosvěcený kněz byl dán do Velkých Losin na místo kooperátora.⁶⁰⁾ Poté působil na stejném postu v Krnově, v roce 1884 se stal administrátorem moravské(!) fary, ale nakonec byl v Krnově u sv. Martina ponechán.⁶¹⁾ Nadační kaplan v Krnově a předseda spolku katolických tovaryšů P. J. Kirnig zemřel v mladém věku 36 let na faře v Nových Těchanovicích 29. června 1889.⁶²⁾ Příčinou úmrtí bylo selhání srdce v důsledku tělesného vyčerpání. Zopatřoval ho jeho strýc(?) P. Franz Kirnig, tamní farář, který zemřel za pár měsíců po něm. Ohledací list byl vystaven v den úmrtí v Nových Těchanovicích. S úmrtním pasem c. k. okresního hejtmanství v Opavě byl 30. června 1889 převezen do Krnova a na tamním hřbitově 2. července 1889 uložen k věčnému odpočinku. Pohřební obřad provedl P. Alois Gruner, tehdejší farář v Klokočově.⁶³⁾ Dosud je náhrobní deska P. Josefa Kirniga umístěna na venkovní zdi hřbitovní kaple. Nese tento nápis a portrétní fotografii zemřelého kněze: Hier ruhet in Gott / P. Josef Kirnig / Schiffkaplan in Jägerndorf / Geb. zu Stadt Liebau 1855 / gest. zu Neu-Zechsdorf am 29. Juli 1889.

P. Ferdinand Schnirch se narodil 8. prosince 1868 v č. p. 174, rodila ho porodní bába Veronika Tögel z č. p. 153. Jméno Ferdinand Franz ho 9. prosince pokřtil libavský farář P. Eduard Fischer.⁶⁴⁾ Jeho otec Ferdinand, syn Johanna Schnircha, hospodáře v Libavé č. p. 18 a jeho manželky Johanny, dcery Johanna Troppera, hospodáře v Libavé č. p. 84, byl stolařem. Matka Antonia byla dcerou Johanna Krumbholze, výčepního piva v Libavé č. p. 174 a jeho manželky Veroniky, dcery Josefa Schnircha, obuvníka v Libavé č. p. 204. Za kmotry novorozenci byli zámečník Franz Gromes a Maria, manželka místního kupce Engelberta Stixe.⁶⁵⁾

V době, kdy studoval na tzv. malém semináři v Kroměříži, pobíral fundační stipendium. Po maturitě odešel na teologické studium do Olomouce. Tam v jednom ročníku studoval s budoucím libavským farářem a budišovským děkanem P. Karlem Kolsdorffem.⁶⁶⁾ Kněžské svěcení obdržel 5. července 1892, poté byl dosazen na kooperátorské místo do Branné.⁶⁷⁾ V tomtéž roce vypomáhal v poutní sezóně ve Staré Vodě. Z Branné byl na počátku školního

Crnov, hřbitov, P. Josef Kirnig, náhrobek (foto Jana Krejčová, 2011).

Crnov, hřbitov, detail s portrétní fotografií (foto Petr Krejčí, 2011).

roku 1898 poslán jako zatímni katecheta a osobni kooperátor do Litovle. Po necelém roce byl jako prozatímni učitel náboženství při německé škole obecné a měšťanské v Litovli ustanoven řádným učitelem.⁶⁸⁾ V roce 1907 se již coby profesor na reálce ve Svitavách stal auditorem knížecí arcibiskupské konzistoře.⁶⁹⁾ Katechetou na stejném ústavu byl investován v říjnu roku 1909.⁷⁰⁾ A vzápětí odjížděl do svého rodiště pochovat svou zemřelou sestru Annu, provdanou za všeobecně váženého učitele Josefa Preise. Anna zemřela 5. listopadu 1909, byla mladá, dožila se jen dvaceti devíti let, vdaná byla šest roků. V předvečer jejích narozenin ji zádušní mši svatou sloužil za asistence místního duchovenstva její bratr Ferdinand, pohřební obřady vedl a zemi ji odevzdal libavský farář P. Eduard Blaha. Účast na pohřbu byla vysoká, zesnulá, stejně jako její bratr, pocházela z jedné z nejváženějších libavských rodin.⁷¹⁾ P. F. Schnirch své stříbrné kněžské jubileum (25 let od vysvěcení) oslavil v roce 1917, zlaté (50 let od vysvěcení) vzpomněl 12. července 1936.⁷²⁾ Ve Svitavách se podílel na činnosti dobrovolnických spolků, pomáhajícím sirotkům a chudým. Ještě v roce 1946 byl majitelem stavení č. p. 167 on (nebo jeho jmenovec?).⁷³⁾ Nebyl odsunut a zemřel jako emeritní profesor náboženství ve Svitavách 22. července 1952, jak poznamenal libavský matrikář Josef Pazdera do matriky narozených.

P. Johann Österreicher se narodil 2. února 1904 v židovské rodině.

Teologii vystudoval v Rakousku, tam byl vysvěcen v roce 1927, poté sloužil do roku 1938 v různých farnostech. Odešel do exilu, prvně do Paříže a pak do USA. Publikoval úvahy o antisemitismu, židovském myšlení ale i o teologii a věnoval se problematice dialogu mezi Židy a křesťany. Na II. vatikánském koncilu byl jedním z hlavních poradců v otázce vztahů židovství a křesťanství. Tehdy přijatý dokument otevřel cestu ke změně postojů křesťanů k židovství. Americký kněz P. John Oesterreicher zemřel v South Orange (New Jersey) 18. dubna 1993.⁷⁴⁾

Vzácnou shodou okolností se ke studiu teologie a povolání kněze rozhodli hned tři chlapci z Města Libavé, kteří pak studovali v jednom ročníku. O dalších jejich spolužácích, tj. P. Janu Bartkovi bylo psáno v souvislosti se Starou Vodou a o ThDr. Stefanu Kruschinovi byla zmínka v příspěvku týkajícím se Jestřabí.⁷⁵⁾

P. Ignaz Kleweta přišel na svět 16. ledna 1913 ve Městě Libavé v č. p. 61. K tomu mu pomohla zkoušená porodní bába Marie Dörrich z Dřemovic č. p. 1. Dítě jménem Ignaz 19. ledna pokřtil libavský kooperátor P. Ladislav Vávra.⁷⁶⁾ Otec stejného jména, syn krejčího v Černé Hoře Antona Klevety a jeho manželky Sophie, dcery Wenzla Vaňka, se

Fotografie z primice P. Ignaze Klewety, na které jsou zachyceni všichni tři novokněží a jejich spolužáci. V horní řadě je rodák z Podlesí student teologie Karl Lintner; novosvěcený kněz P. Franz Winter; student teologie P. Engelbert Krätschmer; rodák z Domašova nad Bystřicí, novokněž P. Franz Walter a student teologie Josef Santsch z Olomouce. Dole P. I. Kleweta a jeho rodiče Anna a Ignaz.

narodil 10. ledna 1885 v Černé Hoře u Boskovic a stejně tak jako jeho otec se živil jako krejčí. Matka Anna, narozená 17. března 1886 ve Městě Libavé, byla dcerou místního tkalcovského mistra Aloise Jahna a jeho manželky Aloisie, dcery Josefa Stanzela. Sňatek uzavřeli 27. února 1911.⁷⁷⁾

I. Kleweta vystudoval bohosloví v Olomouci, kde byl také 5. července 1938 ordinován.

Jeho prvním místem se stala Melč, kam nastoupil jako kooperátor, v roce 1941 tam byl jmenován administrátorem a o rok později i farářem. V době od 19. ledna do 24. dubna 1946 držen ve vazbě v Opavě. Odsunut byl 7. května, v Německu působil ve fuldské diecézi, prvně v obci Vöhl am Edersee, kde byl 23. května 1946 jmenován kooperátorem. Na odpočinek odešel 31. srpna 1985, zemřel 3. října 1998.⁷⁸⁾

P. Franz Walter se narodil 25. února 1913 v č. p. 79. K porodu se dostavila porodní bába Theresie Tögel z č. p. 268, jménem Franz Josef ho pokřtil P. Johann Lutz, místní kooperátor.⁷⁹⁾ Za kmotry mu byli libavský obchodník Franz Walter a Adelheid, manželka Josefa Jordana z Města Libavé. Otec novorozence hostinský Josef Walter se narodil 29. července 1882 ve Městě Libavé, jako syn Franze Waltera a jeho manželky Magdaleny, dcery Josefa Söhnla. Matka Anna se

narodila 29. května 1886, její otec Johann Dörrich byl řeznickým mistrem a matka Marie byla dcerou Aloise Burghata.⁸⁰⁾

Na kněze byl F. Walter vysvěcen v olomouckém domě 5. července 1938 zároveň s I. Klewetou a F. Winterem. Po vysvěcení nastoupil jako farář ve Fulneku. V roce 1940 byl povolán k Wehrmachtu a v roce 1944 byl poslán na východní frontu. Ocitl se v anglickém zajetí, ze kterého byl propuštěn až v roce 1946. Pak se stal se prvním knězem uprchlíků z východního Pruska.⁸¹⁾ Do würzburgské diecéze přišel v červenci 1946 a byl jmenován správcem farnosti v Unsleben. O dva roky později založil nadaci na kaplanské místo u kolegiálního kostela sv. Petra a Alexandra v Aschaffenburgu (Bavorsko). Od roku 1952 až do svého odchodu do penze v roce 1977 vyučoval náboženství na odborné škole v Bad Neustadtu. K tomu ještě v roce 1960 také převzal pastorační péči v Leutershausenu (Bavorsko). V roce 1977 sice odešel na odpočinek, ale v Leutershausen pokračoval ve své činnosti až do roku 1998. Mezi lety 1982–1987 zastával také funkci kněze Charity pro děkanství Bad Neustadt. Obec Leutershausen ho jmenovala v roce 1993 čestným občanem. Od roku 1998 žil vrchní školní rada P. F. Walter v penzionu v Bad Neustadtu a. d. Saale, kde také v úterý 15. května 2007 zesnul. Do posledních dnů se stýkal se svým kamarádem a bratrem ve víře P. I. Klewetou.

P. Franz Winter se narodil 23. září 1913 v č. p. 20, na svět mu pomohla zkoušená porodní bába Theresia Tögel z Města Libavé č. p. 268. Jméno Franz Johann ho pokřtil 25. září P. Ladislav Lutz. Kmotry mu byli vazač ve Městě Libavé Johann Polzer a Theresia, manželka Johanna Schnircha, majitele tamního hostince. Otec novorozence Franz Winter, místní obuvník, se narodil 8. června 1886 jako syn Franze Wintera, soustružníka ve Městě Libavé a jeho manželky Anny, dcery Wilibalda Loserta. Matka Anna, narozená 7. července 1891 ve Městě Libavé, byla dcerou tamního vazače Johanna Polzera a jeho manželky Marthy, dcery Josefa Beyera. Sňatek uzavřeli 28. ledna 1913. Franz byl biřmován 14. června 1925.⁸²⁾

Na kněze byl vysvěcen spolu s výše uvedenými spolužáky 5. července 1938, jak je rukou poznamenáno u jeho jména v matrice narozených. První kaplanské místo dostal v Kunčíně. Po odsunu působil v Neuburgu v diecézi Bamberg, zemřel 19. července 1990 v Hersbrucku.

Další dvě osoby se sice ve Městě Libavé nenarodily, ale také stojí za připomenutí. P. Albin Biskup tam měl otce na penzi a tam žijící Cäcilia (Cecílie) Wobornik byla sestrou budoucího arcibiskupa olomouckého Antonína Cyrila Stojana.

P. Albin Biskup se narodil v roce 1846 na Hukvaldech, kněžskou dráhu nastoupil v roce 1868. Patrně byl jeho prvním místem Barnov, odkud byl v roce 1872 poslán na místo kooperátora do Města Libavé a poté do Budišova nad Budišovkou. Roku 1873 byl přesazen do Bruntálu a vzápětí v červenci zase do Města Libavé.⁸³⁾ Od listopadu 1874 vedl duchovní správu v Guntramovicích (nyní m. č. Budišova nad Budišovkou). Již v únoru roku 1875 byl poslán do Svitav na místo faráře, po půl roce obdržel kuracii Nové Valteřice (nyní Moravský Beroun-Nové Valteřice), investován tam byl 7. listopadu. Odtud byl v roce 1885 prezentován na faru v Domašově (nad Bystřicí) a jako tamní farář se 19. června 1892 ucházel o místo kaplana na Nových Zámčích (nyní Mladeč-Nové Zámky). V krátké době přišel o své rodiče, na kterých lpěl a nedovedl se s jejich odchodem vyrovnat. To patrně bylo důvodem k tomu, že v sobotu 23. července 1892 ve tři hodiny odpoledne ve svém pokoji na domašovské faře ukončil svůj život výstřelem z revolveru do pravého spánku. Krátce předtím svou hospodyní pod nějakou záminkou poslal z domu. V Domašově zavládl hluboký smutek, dokonce obec vydala parte s jeho krátkým životopisem. Jeho pohřeb se konal 26. července 1892, kdy přes obec šla procesí ke sv. Anně na Starou Vodu. Hrob se nezachoval, v minulém režimu byl domašovský německý hřbitov demolován.

Cäcilia Wobornik (Cecílie Woborníková) zemřela v sobotu 5. srpna 1905. Byla dcerou Františka Stojana a jeho manželky Josefy, rozené Kubíčkové. Narodila se v Beňově 3. února 1844. Provdala se za Antona Tobiase Wobornika, majitele obchodu ve Městě Libavé a tam také již jako vdova 5. srpna 1905 zemřela ve věku 61 let, šesti měsíců a dvou dnů. Poslední pomazání jí udělil libavský farář P. Eduard Blaha, pochovával ji P. A. Stojan, tehdy farář v Dražovicích na Vyškovsku. Ve Městě Libavé žila v č. p. 91, tj. ve Farní ulici.⁸⁴⁾ Obchod se střížným zbožím po smrti rodičů vedl syn Franz.⁸⁵⁾

Ve Městě Libavé se 1. září 1859 v č. p. 67 Franzi a Franzisce Schwarzovým narodil syn **Johann** a následujícího dne byl pokřtěn. Bohužel, ještě ani nečtrnáctiletý, zemřel 3. července 1873 jako alumnus kroměřížského semináře minor.⁸⁶⁾

Milovany

S. Fidelis Florentine Klein z Kongregace milosrdných sester třetího řádu sv. Františka, pocházela ze stavení č. p. 42, kde se narodila patrně roku 1903. Pokřtěná byla jako Florentine.⁸⁷⁾

Více než 60 let sloužila v kongregaci, do které vstoupila ve 30. letech minulého století v Opavě. Po druhé světové válce založily opavské sestry v rakouském Moorbadu léčebný ústav sv. Felixe, ve kterém byla sestra Fidelis jako nemocniční a lázeňská sestra neúnavně aktivní až do prosince roku 1992. Tehdy se ze zdravotních důvodů vrátila do mateřského domu v Arnstorfu (Bavorsko). Tam zemřela 23. prosince 1993 ve věku 90 let.

S. Guido Mitzi Alka se narodila jako 27. září 1912 v domě č. p. 33, pokřtěna byla patrně jménem Maria.⁸⁸⁾

Rozhodla se pro vstup do Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Obláčku měla 18. března 1932, první sliby složila 19. března 1934 a věčné sliby 28. září 1939. V těžkých letech války pracovala jako schopná, chápavá a mateřská vychovatelka hluchých a zaostalých dětí. Při této činnosti uplatňovala svůj smysl pro humor. Od roku 1955 převzala vedení krejčovské dílny v mateřinci ve Vídni, která vytvářela krásná kostelní paramenta. Zemřela po vážné nemoci 8. března 1990.

Nová Ves nad Odrou

P. Andreas Rieg se narodil v roce 1963 již v Německu v Bargau (m. č. Schwäbisch Gmündu, Bádensko-Würtembersko). Jeho matka, rozená Fichtnerová, pocházela z Nové Vsi nad Odrou a jeho pradědeček z matčiny strany Franz Fichtner vykonával po 49 let v Nové Vsi funkci starosty.⁸⁹⁾

Během gymnaziálního studia a poté studia fyziky na univerzitě ve Štuttgartu (Stuttgart) pracoval s katolickou mládeží. V té době se také rozhodl pro kněžskou službu. Od října 1986 se stal studentem

na Ambrosianu v Eningen/Donau (Bádensko-Würtembersko) a absolvoval doplňkové zkoušky pro starozákonní latinu, řečtinu a hebrejštinu. Hned poté, v zimním semestru 1987/1988, začal studovat na univerzitě v Tübingenu (Bádensko-Würtembersko) katolickou teologii. Jeden rok byl na koleji Řádu německých rytířů v Římě a další dva semestry studoval obor teologická etika v Římě na Papežské univerzitě Gregoriana. V roce 1992 nastoupil do semináře v Rottenburgu a studia zakončil diplomovou prací, za kterou mu byla v roce 1994 udělena cena Tomáše Akvinského. Téhož roku 6. března byl vysvěcen na jáhna, na kněze 25. června, primici slavil v kostele v rodném Bargau. Zprvu kaplanoval, v letech 1998–2007 byl obsazován jako farář do různých míst, od roku 2001 již byl děkanem hohenlohenským a v roce 2007 byl jmenován rektorem kněžského semináře v Rottenburgu.⁹⁰⁾

Rudoltovice

Eduardus a S. Antonio, SchP, vl. jménem Anton Morbitzer, se narodil 18. ledna 1796 v č. p. 10 a týž den byl pokřtěn. Otec se jmenoval Anton a matka Johanna. Obláčku měl v roce 1816 v Lipníku, v roce 1821 byl z řádu propuštěn. O jeho dalších osudech není nic známo.⁹¹⁾

P. Franz Lichtblau spatřil světlo světa 16. června 1844 v č. p. 51, rodila ho porodní bába Karolina Mader z č. p. 87. Následující den byl duchovním správcem lokalie v Rudoltovicích pokřtěn. Otcem byl Franz Lichtblau, rolník v Rudoltovicích, syn zemřelého Franze Lichtblaua, rovněž rolníka a jeho manželky Theresie, dcery rolníka-výměnkáře v Rudoltovicích Andrease Losertha. Josefa, matka dítěte, byla dcerou zemřelého Andrease Jahna, rolníka v Rudoltovicích č. p. 65 a Viktorie, dcery Franze Lasera v Barnově. Za kmotry byli Andreas, svobodný syn zemřelého Andrease Jahna a Josefa, manželka Johanna Neumanna, rolníka v Rudoltovicích.⁹²⁾

Na kněze byl F. Lichtblau vysvěcen v roce 1871, poté patrně působil v Mezině a v Lomnici u Bruntálu, v březnu roku 1873, kdy byl kooperátorem v Berouně (Moravský Beroun), měl být investován do Rázové, k čemuž nakonec nedošlo.⁹³⁾ V roce 1878 působil v Roudně, před rokem 1880 byl výpomocným knězem v Německé Huzové, kde byl koncem ledna 1880 jmenován administrátorem.⁹⁴⁾ Ale opět v květnu téhož roku se vrátil do Berouna na místo kooperátora a od 1. prosince 1880 přišel jako kurát do Dětrichova nad Bystřicí.⁹⁵⁾ Ke konci roku 1885 byl ustaven administrátorem ve Valteřovicích (nyní Vrchy u Oder).⁹⁶⁾ Tam pobyl jen krátkou dobu, v létě roku 1888 byl coby kurát v Dětrichovicích (nyní Světlá Hora-Dětrichovice) jmenován tamním titulárním farářem.⁹⁷⁾ Odtud byl koncem roku 1890 presentován na faru v Oskavě a později i investován.⁹⁸⁾ Jeho dalším působištěm se stala Jívová, na tamní faru byl

investován ke konci roku 1898.⁹⁹⁾ O necelý rok později byl ustanoven administrátorem v Kunčině u Moravské Třebové, kde již nějaký čas kaplanoval.¹⁰⁰⁾ Znovu byl poslán jako farář do Jívové a odtud byl v roce 1901 presentován a následně investován na faru v Křenově.¹⁰¹⁾ Tam na závěr svého dlouhého putování po německých farnostech 13. června 1904 zemřel. Do svých rodných Rudoltovic býval povolován, aby provedl pohřební obřady, když zemřel některý z jeho příbuzných.

Slavkov

Prof. ThDr. Mathias Heger se narodil 20. února 1825 v domě č. p. 20, pokřtěn byl druhý den po narození místním lokálním kaplanem P. Josefem Kronským.¹⁰²⁾ Otec Johann byl dědičným rychtářem, matka Klára pocházela z rodiny Dreiseitelových.¹⁰³⁾

V době studií byl M. Heger teologickým adjunktem a lektorem Písma sv. a již jako suplent přednášel biblickou archeologii. Na kněze byl vysvěcen v roce 1849. Svou první mši svatou sloužil, jak bývá zvykem, ve své rodné obci. Stal se profesorem religionistiky v Opavě, patřil do farnosti minoritského kostela sv. Ducha. V Opavě také ve věku téměř 87 let 26. prosince 1911 zemřel. V závěti odkázal svůj majetek ve prospěch kostela v rodném Slavkově.

P. Reinhold Heger (Heeger) se narodil 3. února 1872, pokřtěn byl následující den. Pocházel z domu č. p. 9, otec Anton byl sedlák. Matka se jmenovala Franziska, pocházela z rodu Jordanů.¹⁰⁴⁾

Kroměřížské arcibiskupské gymnázium R. Heger ukončil v roce 1894. Po vyšším studiu byl v Olomouci vysvěcen 5. července 1898, primiční mši sloužil 7. července 1898 v Olomouci v kapli sv. Alexeje (v areálu kostela sv. Michala). Kaplanoval v Novém Jičíně, vedl kuracii v Ostružné, byl farářem např. v Kopřivné a naposledy v Branticích.¹⁰⁵⁾ Po odsunu působil v Aiglsbachu v řezenské diecézi. Arcibiskupský rada P. R. Heger zemřel 7. prosince 1951.

Smilov

P. Helmut Brunner se narodil již v Německu patrně v roce 1964.¹⁰⁶⁾ Helmutova matka Anni Brunner, rodačka ze Smilova, byla nejstarším dítětem Johanna Brunnera a Anny rozené Krätschmer.¹⁰⁷⁾ S otcem, dvěma mladšími sestrami a prarodiči byla odsunuta v prvním smilovském transportu 12. dubna 1946, tehdy jí bylo jedenáct let. Svůj druhý domov našla v obci Oberpfalz, děkanát Schwandorf (Bavorsko). Její syn Helmut studoval teologii na univerzitách v Řezně (Regensburg) a Salcburku (Salzburg), jáhenské svěcení přijal v roce 1993, kněžské svěcení 2. července 1994. Desátý den téhož měsíce obětoval svou první mši svatou. Kaplanoval v Chamu (Bavorsko) a Řezně, v roce 2000 se stal farářem v Brucku v blízkosti svého rodiště a po patnácti letech byl přeložen

do Waldershofu (Bavorsko), kde dosud zastává místo městského faráře.

Stará Voda

Využíváme příležitosti a z poutního místa Staré Vody uvádíme nově dohledanou zprávu, doplňující informace o kněžích zemřelých ve Staré Vodě. Tam 8. února 1906 zemřel rektor P. Robert Soukup SchP. Jeho matka, žijící patrně v jeho blízkosti ve Staré Vodě, jak dokumentují i následující slova, ho přežila o osm let. Po jejím úmrtí byla v olomouckém Našinci otištěna tato zpráva: „Úmrtí. V neděli dne 6. prosince t. r. uložili jsme do hrobu pí Marii Soukupovu, matku bývalého rektora koleje piaristické a horlivého strážce svatyně starovodské, P. Roberta Soukupa. Jak zbožně tato šlechetná duše žila, tak zbožně posilněna vícekrát sv. svátostmi, 3. prosince (1914) zemřela. Poslední poctu zemřelé prokázalo šest kněží sousedních, v čele se staříčkým panem farářem P. Christem, P. T. páni důstojníci Hrdina a Kratochvíl, skoro veškeré obyvatelstvo starovodské a kriegsdorfské, které zbožnou stařenku milovalo. Odpočívej, duše dobrá, vedle svého syna, v pokoji. Tvé vděčné dcery Maria a Anna a tvá vnučata na tebe nezapomenou.“¹⁰⁸

Varhošť

Msgre Vinzenz Hausner byl velkým dobrodincem farního kostela v Jestřabí, své rodné obce a její kaple. Narodil se 22. února 1830 malorolníku Vinzenzovi(!) a jeho manželce Johanně, dceři Johanna Haussnera(!) ve Varhošti, v usedlosti č. p. 1. U porodu byla porodní bába Elisabeth Wagner z č. p. 56, pokřtěn byl kooperátorem P. Johannem Kohlichem ještě téhož dne jako Vincenz, své křestní jméno však užíval v podobě Vinzenz. Kmotry mu byli sedlák Anton Mik a Anna Regina Bayer, manželka malorolníka Johanna Bayera, oba z Varhoště.¹⁰⁹

Na kněze byl V. Hausner vysvěcen 5. července 1856 arcibiskupem Friedrichem kardinálem Fürstenbergem (na stolci 1853–1892). Měl být poslán do duchovní správy v Derfle (nyní Uherské Hradiště-Sady), ale vzápětí byl presentován do Maletína.¹¹⁰ Již v roce 1858 byl kooperátorem v Mohelnici. Jakmile roku 1866 vypukla cholera, navštěvoval a připravoval na smrt nemocné. V roce 1878 byl presentován na faru v Kamenné Horce na Svitavsku, v roce 1881 slavil své 25. výročí kněžství v Březové u Svitav.¹¹¹ Do Březové, svého bývalého působiště, se vrátil např. 1. září 1900, kdy tam žehnal prapor mužského katolického spolku.¹¹² V červenci roku 1886 byl P. V. Hausner přítomen vzpomínce na třicáté výročí svěcení kněží z arcidiecéze olomoucké a vřatislavské, která se konala ve Frýdku.¹¹³

Z Březové byl na počátku školního roku 1886 presentován na faru do Města Libavé.¹¹⁴ V červnu roku 1888 byl jmenován arcibiskupským radou

a přisedícím konzistoře a zároveň děkanem budišovským a děkanátním školním dozorcem.¹¹⁵ Další slavnostní událost v jeho životě se odehrála počátkem listopadu roku 1888, kdy se ve Varhošti otevírala nová budova obecné školy, postavená olomouckou kapitulou a obcí. Slavnostního otevření se zúčastnili zástupci místní rady, obyvatelstvo včetně školních dětí, dobrovolnický hasičský sbor z Jestřabí a lidé z okolí. Budovu žehnal samozřejmě budišovský děkan a libavský farář P. V. Hausner.

Na mohelnickou faru byl P. V. Hausner prezentován a okresním školním dozorcem jmenován v červnu roku 1890, v září již byl arciknězem mohelnického okresu a kníže-arcibiskupským konzistořiálním asesorem.¹¹⁶ V Mohelnici zůstal 23 let.

U příležitosti pětatřicátého výročí kněžského svěcení, které se konalo za přítomnosti mnoha jubilatů v Hustopečích nad Bečvou 7. července 1891, sloužil P. V. Hausner děkovnou mši svatou.¹¹⁷ Další významné obdržel mohelnický arcikněz v listopadu roku 1893, kdy ho arcibiskup jmenoval čestným kanovníkem v Kroměříži.¹¹⁸ Připomenutí jeho čtyřicátého výročí vysvěcení na kněze proběhlo v Mohelnici. Jubilant dostal od děkanátního kléru album s fotografiemi celého děkanátu, které mu předal loštický farář P. Jan Kašpar a moravičanský farář P. Jan Kadláček mu za všechny poděkoval a poblahopřál.¹¹⁹ Slavnou mši svatou obětoval P. V. Hausner na Svatém Kopečku u Olomouce u příležitosti poutě mužů z mohelnického děkanátu 16. srpna 1900.¹²⁰ Vzápětí slavil pětatřicáté kněžské výročí, a to již s titulem „rytíř řádu Františka Josefa“. Slavnostní setkání jubilatů se tehdy konalo od 9. do 10. července 1901 na sv. Hostýně.¹²¹

Dobré zprávy vystřídala špatná. Informace o jeho těžkém onemocnění, které ho postihlo v roce 1905, byla zveřejněna v mohelnickém týdeníku.¹²² Nakonec přeže jen 8. června 1906 v Mohelnici oslavil své padesáté kněžské výročí a byl jmenován papežským čestným komořím.¹²³ V sobotu 7. června bylo město slavnostně vyzdobeno a osvětleno, ve večerních hodinách se konal průvod s pochodněmi, bylo zahráno zastaveníčko, přidaly se i mužský i ženský sbor. Do průvodu se zařadila městská rada a všechny městské spolky. Od židovské obce dostal jubilant nádherně zdobenou pozdravnou adresu, kterou zhotovil Lachnikův ateliér v Olomouci. V neděli se pak konala slavnostní mše s kázáním, na které se opět dostavili zástupci spolků. Mezi hosty byl i olomoucký pomocný biskup ThDr. K. Wisnar.¹²⁴ V souvislosti s tímto výročím daroval jubilant jestřabskému farnímu kostelu 2.000,- korun.

Také na svou rodnou obec nezapomínal, varhošťské kapli např. daroval 1. srpna 1888 obnos 100 fl. a u příležitosti 50. jubilea vlády císaře Františka Josefa I. přispěl kanovník V. Hausner do chudinského fondu ve Varhošti 400 fl., do školní nadace

v rodné obci 600 fl. a do sirotčího fondu v Mohelnici pak dalších 10.000 fl.¹²⁵⁾ Z Mohelnice finančně podporoval i varhošského učitele, v devadesátých letech 19. století postupně založil jestřabský varhanní a zvonový fond, do kterého dále přispíval. Nově vybudovanou varhošskou školu ještě jako budišovský děkan žehnal, akt se odehrál počátkem listopadu roku 1888 za velké účasti obyvatel, školní mládeže, hasičů a hostů.¹²⁶⁾ Podporoval i jiné sbírky, patřilo to nejen k dobrému jménu, ale především to napovídalo o jeho charitativním smýšlení a dobrém srdci. Nebyl mu lhostejný ani osud farního kostela v Petrovicích (nyní Hraničné Petrovice), který vyhořel na podzim roku 1911. Tehdy poslal do fondu na jeho obnovu 20,- K.¹²⁷⁾ Samozřejmě kus práce vykonal i na svém kostele v Mohelnici, kde např. renovoval kostelní věž, kazatelnu, oltáře a okna.¹²⁸⁾

Ke svým osmdesátým narozeninám byl v únoru roku 1910 jmenován papežským prelátem, k čemuž mu blahopřála i městská rada.¹²⁹⁾

V neděli 20. dubna 1913 dostal záchvat mrtvice, který se přes okamžitou pomoc v úterý 22. dubna opakoval.¹³⁰⁾ Týž den v půl šesté ukončil svůj velmi požehnaný kněžský život. Konzistorní rada, asesor, arcikněz, papežský domácí prelát a čestný kanovník kroměřížský, mohelnický děkan a farář, rytíř c. k. řádu Františka Josefa P. Winzenz Hausner zemřel v 84 letech, v 57. roce kněžství.¹³¹⁾ Zápis o jeho úmrtí byl poznamenán i u jeho jména v matrice narozených: „† v Mohelnici 22/4 1913 jako arcikněz a kanovník v Kroměříži“.

Smuteční mše byla sloužena v sobotu 26. dubna 1913 v devět hodin ráno. Pochován byl do čestného hrobu. Posledních poct se zúčastnilo na sedmdesát kněží, smuteční průvod vedl kanovník, olomoucký pomocný biskup a generální vikář ThDr. Karel Wisnar. Zúčastnili se okresní hejtman, zástupci různých korporací, spolků, ředitelé škol, aj. smuteční hosté a samozřejmě zástupci rodné obce, která si svého rodáka často připomínala. U hrobu se s ním rozloučil katecheta mohelnických škol P. Štěpán Šebík.¹³²⁾

Jeho hlavní životopisné údaje shrnuly okresní noviny.¹³³⁾ O několik dnů později, 30. dubna 1913, zemřela na zápal plic slečna Anna Hoffmann, Hausnerova neteř a dlouholetá hospodyně.

Hrob váženého mohelnického děkana Msgr V. Hausnera byl zrušen v 70. letech 20. století, kdy se stavěla rozlučková síň. Z iniciativy dobrých lidí v Mohelnici byla na svátek Všech svatých 1. listopadu 2019 na mohelnickém hřbitově odhalena pamětní deska, připomínající Msgr V. Hausnera a zároveň jeho nástupce na místě faráře i děkana P. Josefa Haselmanna, zemřelého 29. dubna 1946.¹³⁴⁾ Nese tento nápis: „Procházíte místem (branou), kde by měly být uloženy tělesné ostatky Msgr Vinzenze Hausnera † 22. 4. 1913 a P. Josefa Haselmanna † 29. 4. 1946. Stále jsou naší mrtví s námi a my vlastně nejsme sami.“¹³⁵⁾

Mohelnice, hřbitov, Pamětní deska (foto Miroslav Horniček, 2019).

P. Adolf Enenkel se narodil 13. září 1916 ve Varhošti a tam také strávil své dětství.¹³⁶⁾

Od dětství si přál být knězem. Jeho rodiče byli chudí a nemohli ho poslat na střední školu. Až v jeho čtrnácti letech mu dobrodinci umožnili navštěvovat německou reálku v Olomouci. Teologii studoval ve Vidnavě, kde byl v roce 1902 otevřen seminář pro německy mluvící studenty. Konec druhé světové války prožil v anglickém zajetí, po válce se ale nemohl vrátit domů. Pokračoval ve studiu na univerzitě v Hildesheimu v severním Německu a na kněze byl vysvěcen 31. ledna 1950. Svou první mši svatou slavil v bavorském Füssenu, kde jeho matka a bratr našli nový domov. Kaplanské období ho zavedlo do Wolfsburgu a Lammspringe v Dolním Sasku, než v roce 1956 převzal nedalekou farnost Grasleben a o rok později farnost Lilienthal poblíž Brém. Od roku 1974 do roku 1984 byl farářem v saském v Eschershausenu/Weserberglandu. V roce 1984 odešel do důchodu, vykonával však nadále své poslání – vzal místo kaplana v domově pro obtížně vychovatelné chlapce. Od prosince roku 1990 pobýval v domově u sester františkánek sv. Anny v Ellwangu (Bádensko-Würtembersko), kde byla také jeho neteř **sr. Mechthilde**.¹³⁷⁾ V sousedním Hüttlingenu žili jeho sestra Anna a jeho bratr Josef se svými rodinami. Když P. A. Enenkel zemřel, byl 17. srpna 1994 podle svého přání pochován právě v Hüttlingenu. Na poslední cestě ho doprovázelo pět kněží, dvanáct ministrantů, pětadvacet řeholních sester a mnoho krajanů ze staré vlasti.

Vojnovice

P. Anton Killer se narodil v roce 1934 v domě č. p. 10, který stával v blízkosti cesty do Podlesí.¹³⁸⁾ Byl druhým ze šesti dětí Julia a Gisely Killer.

Školní docházku dokončil A. Killer již v Německu, poté se vyučil zámečnickem, vystudoval

gymnázium a v roce 1957 absolvoval inženýrské studium na státní technice v Karlsruhe.¹³⁹⁾ Ve svých 32 letech se rozhodl pro kněžskou dráhu a vystudoval teologii. V roce 1972 byl vysvěcen a v saském Bruchhausenu, kde žil s rodiči, slavil svou primici. Pětadvacáté výročí svého kněžství si připomněl v roce 1997 mší svatou v kostele P. Marie ve Philippsburgu (Bádensko-Würtembersko).¹⁴⁰⁾ Po roce 1989 několikrát navštívil Libavsko, Starou Vodu i rodnou obec. Na svatoanenské pouti ve Staré Vodě v roce 2003 celebrou mší svatou pro bývalé obyvatele Vojnovic.¹⁴¹⁾ P. A. Killer doposud žije ve Philippsburgu.¹⁴²⁾

Zigartice

P. Johann Spilhaček (Spilhaczek, Spilhaczek, Špilháček) se narodil 19. května 1861, u porodu byla porodní bába Elisabetha Haubert z č. p. 25. Následující den ho pokřtil lokální kaplan P. Anton Böss jmény Jan Nepomuk Franz.¹⁴³⁾ Za kmotry mu byli čermenský revírník Franz Baraczek se svou manželkou Annou. Otec Eduard Spilhaczek, lesník v Zigarticích, byl synem Franze Spilhaczeka, měšťana ve Valašském Meziříčí a jeho manželky Rosalie, dcery Langera, purkmistra tamtéž. Matka Franziska pocházela z měšťanské rodiny z Lipníka, byla dcerou Antona Foltina jeho manželky Marie, dcery Jakoba Žaka.¹⁴⁴⁾

Mládí strávil J. Spilhaček v Luboměři pod Strážnou. Kroměřížské gymnázium ukončil v roce 1882, poté studoval bohosloveckou fakultu v Olomouci, na kněze byl vysvěcen v roce 1886. Svou primiční mší svatou slavil ve slavném poutním kostele ve Staré Vodě. Pastoraci zahájil v Bílovci, poté byl nadačním kaplanem v Novém Jičíně. V říjnu roku 1901 byl presentován na faru v Renotech u Uničova.¹⁴⁵⁾ Dále sloužil v Jistebníku u Bílovce a Potštátě a všude si získal vážnost u svých farníků. V Jistebníku se zajímal o tamní bludný kámen, který nechal v roce 1905 vykopat. Kámen byl přemístěn a sloužil potom jako památník Hanse Kudlicha, po druhé světové válce byl upraven, jak bývalo zvykem, na pomník sovětským osvoboditelům.¹⁴⁶⁾ V letech 1907–1923 byl farářem v Butovicích, v červnu roku 1911 obdržel právo nosit děkanský límec.¹⁴⁷⁾ Jeho životní pouť skončila 9. června 1923. Zemřel v Butovicích, jak je poznamenáno u jeho jména v matrice narozených.

Konzistoriální rada P. J. Spilhaček se zabýval výzkumem Kravařska. Větší esej „Španělská kaple v Novém Jičíně“ (Die Spanische Capelle in Neutitschein) publikoval pod značkou ve čtvrtém svazku „Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens“ na s. 180 – 185.¹⁴⁸⁾ Stejně jako mnoho jiných kněží podporoval a přispíval na dobročinné sbírky, např. v roce 1907 na stavbu kněžského domu v Luhačovicích a v březnu roku 1909 na Katolický dům v Olomouci.¹⁴⁹⁾

Norberčany

Norberčany s dnešní místní částí Trhvice nebyly do vojenského prostoru zahrnuty, ale patřily pod duchovní správu do Města Libavé.

P. Josef Gröger se narodil 20. února 1817 v domě č. p. 35. S porodem pomáhala porodní bába Rosina Titzner z č. p. 70, novorozence pokřtil P. Johann Hofmann, libavský kooperátor, za kmotry byli patrně sourozenci Joseph Beyer a Carolina Beyer. Jeho otec Engelbert Gröger hospodařil, matka Theresia, dcera Antona Richtera, pocházela z č. p. 17.¹⁵⁰⁾ Jejich nejstarší syn Franz dostal hospodářství, druhorozený Josef šel na studia, Engelbert byl obchodníkem v Mrsklesích, Johann hospodařil ve Staré Libavé a Benedikt v Guntramovicích.

Kněžská dráha J. Grögera byla patrně bohatší, než zde uvádíme. Jako lokální kaplan působil do roku 1861 v Býkově na Krnovsku (nyní Býkov-Láryšov), poté mu byla propůjčena lokalie Bílčice.¹⁵¹⁾ P. J. Gröger zemřel 18. března 1883 ve Velkrubech na Bruntálsku, tj. v Dolním Václavově, nyní Václavov-Dolní Václavov.¹⁵²⁾ Úmrtí je poznamenáno u jeho jména v norberčanské matrice narozených.

P. Josef Habel OT se narodil 19. srpna 1864.¹⁵³⁾

Na kněze byl vysvěcen 25. března 1888, působil ve farnostech Brtníky a patrně posledně v Mikulášovicích, oboje na Šluknovsku. K roku 1929 je uveden jako emeritní farář litoměřické diecéze žijící v Bruntále.¹⁵⁴⁾ Tam také 4. května 1942 zemřel.

P. Julius Kluger se narodil 1. října 1889. Příjmení Kluger se v Norberčanech vyskytovalo více jak 350 let.¹⁵⁵⁾

Svou primiční mší svatou měl P. J. Kluger 8. srpna 1915 v libavském kostele. Jako novokněz působil ve svém rodišti, poté byl kooperátorem v Karlovicích, odkud byl na stejné místo přeložen do Loučné nad Desnou.¹⁵⁶⁾ V Jakartovicích je uveden na stejném místě, odtud přijel 21. června 1925 do svého rodiště, aby tam žehnal památník padlým v první světové válce. Roku 1928 zastupoval v Zátoru, ale na podzim téhož roku převzal faru v Široké Nivě. Do Zátoru se vrátil v dubnu roku 1929, ale již v listopadu byl poslán na faru do Karlovic u Urbna. V roce 1931 je ještě uváděn v Karlovicích u Urbna, kde také 21. července 1937 jako farář zemřel.

P. Heribert Eduard Kluger OT byl příbuzným P. Julia Klugera, i když se narodil 25. července 1881 v Nových Těchanovicích u Vítkova v domě č. p. 3. Jeho rodiče se tam přistěhovali právě z Norberčan. Rodila ho porodní bába Theresia Fibrich ze Svatoňovic č. p. 79. Pokřtěn byl 26. července jménem Eduard, křest tehdy provedl již zmíněný tamní farář P. Franz Kirnig. Za kmotry mu šli Johann Kluger, sedlák v Norberčanech

a Amalia Beier, manželka malorolníka tamtéž. Otec Karl Kluger, syn tehdy již zemřelého Josefa Klugera, sedláka v Norberčanech a Johanny, rozené Titzové, sedlačil v Nových Těchanovicích. Matka Anna byla dcerou v té době také již nežijícího norberčanského sedláka Johanna Beiera a jeho manželky Franzisky, rozené Olbort.¹⁵⁷⁾

E. Kluger byl vysvěcen na kněze, vstoupil 29. června 1905 do řádu Německých rytířů a přijal řádové jméno Heribert. Jako novokněz byl dosazen za kooperátora do Dolní Loučky.¹⁵⁸⁾ Katechetou na reálném gymnasiu v Bruntále byl ustanoven v září roku 1911.¹⁵⁹⁾ Také on býval zván do Norberčan, 21. července 1925 již jako profesor náboženství v Bruntále potvrzoval žehnání zvonů, které tam měl provést. V dalších letech vykonával funkci vice-ruperiora noviciátního domu v Bruntále. P. H. Kluger OT bývá označován jako „mučedník 20. století“, zemřel totiž 18. ledna 1945 v Dachau. Více informací o jeho záslužné činnosti a životě lze vyhledat na internetových stránkách Německého Řádu.

Trhavice

P. Johann Kluger přišel na svět 27. března 1846 v Trhavicích v domě č. p. 5. U porodu asistovala porodní bába Susanna Weiss, žijící v Norberčanech ve stavení č. p. 18. Dne 28. března ho pokřtil kooperátor P. Franz Heider jménem Johann Nepomuk.¹⁶⁰⁾ Za kmotry mu byli vybráni rolník v Trhavicích č. p. 21 Johann Wetzel a Agnes, manželka místního rolníka Johanna Morbitzera z č. p. 9. Otec Bernhard Kluger, syn Josefa Klugera, výměnkáře v Norberčanech a Magdaleny, dcery rolníka z Podlesí (Šumvaldu) Johanna Stixe, hospodařil v Trhavicích. Matka se jmenovala Karolina. Její otec Florian Seidler byl rolníkem v Trhavicích a matka Theresie byla dcerou Josepha Morbitzera, rolníka tamtéž. Rodiče novorozence byli oddáni 21. listopadu 1842 v Trhavicích.¹⁶¹⁾

J. Kluger v roce 1867 absolvoval olomoucké německé gymnázium a ve studiu pokračoval na teologické fakultě. V roce 1871 byl vysvěcen na kněze. Nejméně v roce 1884 byl na kooperátorském místě ve Městě Libavé, odkud byl v únoru roku 1886 prezentován na faru do Německé Huzové (dnes Huzová) a v dubnu téhož roku tam byl investován.¹⁶²⁾ Nového faráře očekávala před obcí 8. dubna ráno v deset hodin školní mládež, dívky v bílém, místní spolky a sdružení, obecní rada, zástupci církve a velký dav obecního, aby ho mohli doprovodit do kostela, kde se konal obvyklý ceremoniál. Ve večerních hodinách zorganizoval hasičský spolek průvod s pochodněmi do farního dvora, kde zahrála kapela pana R. Peikera (?) serenádu. Byl to skutečný svátek, věřícímu lidu bylo splněno jeho přání a všichni projevovali radost. P. J. Kluger se stal osmým farářem v Německé Huzové.¹⁶³⁾

Současný stav bývalé fary v Německé Huzové (foto Jana Krejčová, 2009).

Jak bývalo zvykem, pomáhal různým způsobem své rodné farnosti, např. přispěl na stavbu obecné školy ve Městě Libavé, či jí věnoval Mayerův mnohasvazkový encyklopedický slovník.¹⁶⁴⁾ Své pětadvacáté výročí kněžství si připomněl v roce 1896. Jeho zásluhou a péčí byly do huzovského farního kostela pořízeny nové varhany, na které i značnou částkou přispěla vídeňská měšťanka M. Müllerová. Tyto varhany postavil Kirchen-, Konzert-Orgel- und Harmonium Bauanstalt des Herrn Josef Mader v Petrovicích (nyní Hraničné Petrovice), slavnostní žehnání provedl šternberský děkan P. Ferdinand Knirsch.¹⁶⁵⁾ Ovšem o rok později byla v tisku zveřejněna zpráva, že P. J. Kluger odmítl jít navštívit těžce nemocnou chudou vdovu do přifařeného Mutkova a udělit jí poslední pomazání. Žena zakrátko zemřela. Za tři dny potom se zúčastnil zabíjačky u lesníka Andree Dworzaka.¹⁶⁶⁾ Možná i z toho důvodu byl za půl roku investován do vzdálené farnosti v Jindřichově na Osoblažsku.¹⁶⁷⁾ Tam si v neděli 23. července 1911 připomněl své kněžské výročí – čtyřicet let práce v duchovní službě. V předvečer oslavy byl uspořádán průvod s pochodněmi, jehož se zúčastnily všechny místní spolky a mnoho obecního. Jubilantovi popřál starosta a předsedové jednotlivých spolků, večer byl zakončen dostaveníčkem. Ve slavnostní den mu poblahopřál také Wilhelm baron Klein von Wiesenberg.¹⁶⁸⁾ V půl desáté byl odvezen do kostela ve slavnostním průvodu, v jehož

čele byl nesen nádherný věnec. Cesta byla vyzdobena symboly a vyzdobený kostel jen stěží pojmul množství věřících. Po brilantním kázání profesora P. F. Schnirche ze Svitav následovala jubilejní mše. Po slavnosti byl oslavenec doprovázen na faru, kde se konala slavnostní tabule, při níž byly pronášeny přípitky a společnost se bavila i zásluhou místní kapely a taneční produkcí, kterou připravily manželky hudebníků.¹⁶⁹⁾

P. J. Kluger působil jako kooperátor patnáct let ve Městě Libavé, třináct let v Německé Huzové a dalších třináct let v Jindřichově. Tam 7. listopadu 1912 zemřel, pochován byl 11. listopadu.¹⁷⁰⁾

P. Cajetan Morbitzer se narodil 2. května 1892 v č. p. 6, na svět ho přivedla trhavická porodní bába Veronika Kirnig z č. p. 6. Dne 2. května ho pokřtil libavský kooperátor P. Josef Chytil, kmotrovství převzali usedlík v Trhavicích Kajetan Mader a Anna, svobodná dcera Franze Dörricha, usedlíka ve Smilově.¹⁷¹⁾ Otec Josef Morbitzer, usedlík v Trhavicích, byl synem Johanna Morbitzera, výměnkáře tamtéž a jeho manželky Josefy, dcery Karla Franze Meiera, místního sedláka. Matka Juliana byla dcerou smilovského usedlíka Franze Dörricha a jeho manželky Johanny, dcery Josefa Hegera, běliče ve Smilově.¹⁷²⁾

Teologii studoval v Olomouci, jeho nejznámějším spolužákem se stal budoucí pomocný biskup ThDr. Stanislav Zela.¹⁷³⁾ Vysvěcen byl roku 1917, poté byl poslán do Velkých Heraltic.¹⁷⁴⁾ Do Trhavic přijel např. 12. května 1919, kdy oddával v trhavické hřbitovní kapli svou sestru Julii Morbitzer s Josefem Hawlitchkem ze Staré Vody. Byl to po 62 letech první takový obřad, který se v kapli konal.¹⁷⁵⁾ V té době působil jako kooperátor ve Velké Bystřici. Nejpozději v roce 1929 sloužil jako farář opět na Krnovsku, tentokrát v Nové Vsi. Odtud byl vysídlen do Wimmentalu b. Heilbronn v rottenburské diecézi. Zemřel 24. června 1953.

Řeholní kněz P. Benedikt Karl Scholz nepocházel ani z Libavska, ani z libavské farnosti, ale jeho matka byla rodačkou z Trhavic.

Trhavice, areál hřbitovní kaple (foto Pavel Rapušák, 2019).

P. Benedikt Karl Scholz OSA se narodil 11. srpna 1860 ve Staré Libavé (Moravský Beroun-Stará Libavá) v č. p. 21, rodila ho porodní bába Antonia Svoboda z Berouna. Druhý den po narození ho pokřtil místní farář P. Alois Krumpholz jménem Karl.¹⁷⁶⁾ Jeho otec Ernst Scholz držel dědičnou rychtu ve Staré Libavé a vykonával funkci starosty. Byl synem dědičného rychtáře Karla Scholze a jeho manželky Karoliny, dcery hospodáře či hostinského Josefa Parscha z Rýžoviště. Matkou novorozence byla Theresia, dcera Johanna Ruchtera (Richter), rolníka v Trhavicích a jeho manželky Theresie, dcery Johanna Titze, rolníka tamtéž. Za kmotry mu byli rolník ve Staré Libavé Benedikt Appel a Aloysia, manželka rolníka v Norberčanech Johanna Grögera.¹⁷⁷⁾

Johann Richter v roce narození svého vnuka cestoval jako člen doprovodu olomouckého arcibiskupa Friedricha kardinála Fürstenberga do Říma. Arcibiskup na něho nezapomněl a o dvanáct let později, tj. 20. července 1872, vykonal u něho na jeho dědičné rychtě v Norberčanech návštěvu. Doprovázeli ho tehdejší generální vikář ThDr. Gustav hrabě Belrupt-Thyssac (žil 1818–1895) a arcibiskupský rada a pozdější pomocný biskup Msgre Johann Weinlich (žil 1831–1905) a také několik dalších osob. J. Richter byl věrný katolík, vážený občan a např. člen místního Vlasteneckého lidového spolku. Jeho oblibu dokumentovala účast na jeho pohřbu. Zemřel nečekaně ve svých 69 letech 5. ledna 1905. U hrobu se s ním rozloučil jeho vnuk P. Benedikt Karl Scholz z Klosterneuburgu, tehdy již řeholník Rakouské kongregace augustiniánských kanovníků.¹⁷⁸⁾ Na kněze byl vysvěcen v roce 1885, nejpozději roku 1897 se stal ředitelem kůru v Klosterneuburgu. Patrně od roku 1902 byl jmenován městským farářem (u sv. Martina). Na své rodiště nezapomněl, přijížděl své příbuzné nejen pochovávat, ale i oddávat.

V úterý 8. listopadu 1910 se ve smilovském farním kostele konala svatba pana Otto Zimmera, majitele dědičné rychty v Bělé, se slečnou Ernestine Scholz. Nevěsta se angažovala v katolických spolicích. Svatební obřad provedl za asistence smilovského faráře právě kněz z Klosterneuburgu P. Benedikt Scholz, strýc nevěsty.¹⁷⁹⁾ V červenci roku 1930 zavítal do Olomouce na setkání absolventů (1880) německého státního gymnázia. Tehdy byl ve funkci faráře v Höflein a. d. Donau a zároveň ředitelem sboru v mateřském klášteře v Klosterneuburgu.¹⁸⁰⁾ Své zlaté kněžské jubileum si připomněl 21. července 1935 slavnostní mší svatou.¹⁸¹⁾ Při této příležitosti ho vídeňský arcibiskup českého původu Theodor kardinál Innitzer (narozen ve Vejprtech, na stolci 1932–1955) jmenoval arcibiskupským radou.¹⁸²⁾ B. K. Scholz žil ještě v roce 1939, kdy zemřel, se nepodařilo zjistit.

Dvě jeho tety, sestry jeho matky, se staly řeholnicemi v Německém řádu. Jeho mladší bratr Adolf Scholz byl podnikatelem a politikem. Narodil

se 8. března 1867, na svět mu pomohla porodní bába Antonia Fial z Berouna. Týž den ho pokřtil P. Johann Rossmann, kmotři byli titíž jako u bratra Karla.¹⁸³⁾ Studoval v Kroměříži a Olomouci. Po vojenské službě převzal v roce 1896 rychtu i masný podnik, později založil v obci cihelnu a od počátku se zapojoval do veřejného života. Byl zakládajícím členem Konfederace zemědělců (BdL), v letech 1925–1935 působil v senátu ČR. V době okupace byl pro své smýšlení vystaven nepřátelství. V krátkém poválečném období působil jako tlumočnický a zprostředkovatel. Zemřel 18. května 1946.¹⁸⁴⁾ V matrice narozených je u jeho jména rukou připsána poznámka o jeho úmrtí: †19. května 1945 Altliebe.

Poznámky

1) P. Georg Kuntscher(!), narozen v Šenově u Nového Jičína v roce 1794, na kněze byl vysvěcen v roce 1819, zemřel mezi lety 1847–1855. – Barnov v jeho době nebyl ještě farností, ale lokálií.

2) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Barnov, inv. č. 5854, sign. Bu II 1, N 1785–1857, I – N 1785–1857, Barnov. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – Mlýn s jedním kolem mlynáře Balzera Klementa je zmiňován již v polovině 17. století. (Malý 1931, 222.)

3) Die neue Zeit 7. 7. 1871, 152, 4.

4) Die neue Zeit 15. 7. 1871, 159, 4. – Našinec 8. 6. 1876, 66, 2.

5) Hlas: časopis církevní 23. 6. 1877, 49, 3.

6) Našinec 28. 10. 1877, 127, 3.

7) Našinec 24. 3. 1878, 36, 3. – Našinec 5. 11. 1879, 131, 3.

8) MT 5. 6. 1888, 128, 4. – Našinec 8. 6. 1888, 67, 3. Též viz Die neue Zeit 30. 6. 1888, 149, 4. – Našinec 4. 7. 1888, 78, 3.

9) Deutsches Volksblatt 2. 4. 1898, 13, 8 a 9. – MT 11. 6. 1898, 131, 5. Totéž Olmützer Zeitung 11. 6. 1898, 2283, 3.

10) Našinec 16. 5. 1902, 56, 2. – O P. Josefu Stejskalovi SJ nebyly zjištěny žádné údaje.

11) ZA Opava, Římskokatolická fara Choryně, inv. č. 2283, sign. VM VI 10, Z 1855–1903, Choryně. – P. Wilhelm Blažek, narozen roku 1837 v Olomouci v německé rodině, vysvěcen 1859, v roce 1905 se stal pomocným biskupem, zemřel 5. března 1912.

12) V matrice stojí P. Ignaz, ale užíval jméno Ignaz. – P. Ignaz Gersch, narozen 20. července 1801 ve Vítkově, vysvěcen 1825, zemřel jako farář a viceděkan budišovský ve Starých Oldřůvkách 25. listopadu 1874.

13) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5894, sign. Bu VI 20, N 1791–1836, Z 1791–1836, O 1791–1836, Heroltovice. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

14) Die neue Zeit 3. 10. 1867, 250, 3.

15) Olmützer Zeitung 12. 12. 1885, 990, 3, tam omylem uvedeny Nové Valteřice. – Též viz Die neue Zeit 2. 1. 1886, 1, 4; MT 5. 1. 1886, 3, 5 a Opavský Týdenník 6. 1. 1886, 2, 2.

16) Ve véškovské matrice není zapsán, naposledy dával rozhřešení 12. června 1887.

17) Opavský Týdenník 27. 8. 1887, 67, 2.

18) P. Matěj Novák, narozen v Nezamyslicích roku 1824, vysvěcen 1851, zemřel 15. prosince 1892 jako farář v Tršicích.

19) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Jestřabí, inv. č. 8221, sign. VB VII 3, N 1841–1884, Jestřabí, Varhošť, Nepřívazy, Hrubá Voda. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

20) ThDr. Antonín Breitenbacher, arcibiskupský archivář, historik, knihovník, narozen 12. února 1874 v Jarošově na Uherskohradištsku, zemřel 8. srpna 1937 v Kroměříži. – P. Antonín Zamazal, redaktor, katecheta, spisovatel, narozen v Malhoticích u Hranic 17. ledna 1874, zemřel 27. června 1943 v Ostravě.

21) Našinec 19. 7. 1896, 83, 3. – Ostravice 25. 7. 1896, 60, 4. – MT 5. 9. 1896, 205, 4. – Olmützer Zeitung, 5. 9. 1896, 2104, 3. – Mährisch-schlesischer Grenzbote 6. 9. 1896, 107, 3.

22) Našinec 18. 7. 1900, 79, 2. – MT 24. 11. 1900, 270, 4. Totéž Olmützer Zeitung 24. 11. 1900, 2533, 2 a Lidové noviny 2. 12. 1900, 276, 13.

23) <https://www.sosnova.cz/obec-1/o-obci/historie-a-soucasnost-obce/> I dále.

24) P. Franz Neskora, narozen roku 1853 ve Velkém Újezdě, ordinován 1878, zemřel 9. září 1922 jako emeritní farář ve svém rodišti.

25) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Velký Újezd, inv. č. 6962, sign. L XVII 7, N 1885–1912, Kozlov. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

26) Hlas, časopis církevní, 5. 8. 1910, 176, 2.

27) Našinec 30. 1. 1917, 24, 2.

28) Bärner Ländchen 1998, 3, 127. I dále.

29) https://de.wikipedia.org/wiki/Aloysius_Althaus I dále.

30) Matrika narozených Římskokatolická fara Luboměř pod Strážnou, sign. Bu V 6, N 1891–1949, I – N 1891–1949, Luboměř pod Strážnou je nepřístupná.

31) Schwäbisch Gmünd se stal domovem mnoha německých rodin z Libavska a z různých částí Moravy, ale také mnoha českých rodin, které do Německa emigrovaly po roce 1968.

32) Bärner Ländchen 1994, 8, 415.

33) Bärner Ländchen 1991, 1, 35. I dále.

34) Příslušné matriky jsou nepřístupné.

35) Wolný 1857, 67.

36) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5875, sign. Bu VI 1, N 1659–1705, Město Libavá, Dřemovice, Heroltovice, Norberčany, Trhavice, Údolná, Smilov, Stará Voda,

Valšov, Olejovice. V letech 1696–1698 v libavské matrice narozených nebyl nalezen.

37) Krška 2007, 3. – Na <https://de.wikipedia.org/wiki/Pot%C5%A1t%C3%A1t> není uveden, je tam jiný farář.

38) Více o něm též Bombera 2001, 21.

39) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5875, sign. Bu VI 1, N 1659–1705, Město Libavá, Dřemovice, Heroltovice, Norberčany, Trhavice, Údolná, Smilov, Stará Voda, Valšov, Olejovice.

40) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5880, sign. Bu VI 6.

41) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4.

42) Více o něm Bombera 2001, 22. I dále. – Na <http://reholnici.hiu.cas.cz> není uveden.

43) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4. – P. Thomas Josef Bartsch působil ve Městě Libavé téměř 30 let. Narodil se roku 1673, zemřel 21. února 1747 ve Městě Libavé.

44) Wolný 1863, 60. – Nezaměňovat s P. Admirem Ernestem Gockertem OFMCap, narozeným ve Staré Vodě 7. března 1804.

45) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4.

46) <http://reholnici.hiu.cas.cz> jeho údaje neuvádějí.

47) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4.

48) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Spálov, inv. č. 7184, sign. Od XI 11.

49) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4.

50) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5879, sign. Bu VI 5.

51) <http://reholnici.hiu.cas.cz> jeho údaje neuvádějí.

52) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5879, sign. Bu VI 5. – P. Laurenz Rabenseiffner působil ve Městě Libavé třicet let, narodil se v roce 1717, zemřel 25. dubna 1781 ve Městě Libavé.

53) Wolný 1862, 180.

54) Wolný 1855, 358. – Svobodová 2019, 11 uvádí: „Rodák z Libavé (1759), přišel ze Svinova“.

55) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5882, sign. Bu VI 8. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – P. Anton Bernard se narodil v Osoblaze 16. prosince 1784, od roku 1811 působil ve Fulštejně, datum úmrtí nezjištěno.

56) Našinec 20. 1. 1884, 9, 3.

57) P. Johann Baptista Hobeck, narozen v Opavě 23. června 1785, vysvěcen 1808, zemřel 29. září 1856 v Budišově.

58) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5884, sign. Bu VI 10. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

59) Našinec 5. 7. 1877, 78, 3.

60) Našinec 13. 7. 1877, 81, 2.

61) Opavský Týdenník 30. 1. 1884, 9, 2. – Našinec 10. 2. 1884, 18, 2 a Opavský Týdenník 13. 2. 1884, 13, 2.

62) Opavský Týdenník 6. 7. 1889, 52, 3 mylně uvádí datum úmrtí 30. června 1889.

63) ZA v Opavě, Římskokatolická fara Krnov, inv. č. 857, sign. Kr I 51. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – P. Alois Gruner, narozen roku 1839 v Novém Jičíně, vysvěcen 1863, zemřel 10. července 1917 jako emeritní farář v Krnově.

64) P. Eduard Fischer, narozen v Olomouci 6. prosince 1812, ordinován v roce 1835, ve Městě Libavé působil od 4. března 1857. Zemřel ve Městě Libavé 30. července 1886 jako děkan budišovský a farář libavský.

65) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá inv. č. 5886, sign. Bu VI 12. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

66) P. Karl Kolsdorf, narozen 1. července 1870 v Bojkovicích, vysvěcen 1892, zemřel 5. března 1954 v Norberčanech.

67) Die neue Zeit 11. 6. 1892, 133, 5. – Opavský Týdenník 30. 7. 1892, 59, 4.

68) Opavský Týdenník 14. 9. 1898, 72, 3. – Moravské noviny 17. 6. 1899, 136, 1.

69) Našinec 8. 3. 1907, 28, 3. – Opavský Týdenník 9. 3. 1907, 20, 4.

70) Hlas, časopis církevní 20. 10. 1909, 242, 3.

71) Mährisch-schlesische Post 13. 11.

1909, 46, 5 a 6. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 3.

72) Deutsche Wacht 4. 8. 1917, 33, 7.

73) Wenzel 1987, 209.

74) Dle Rijkxenová 2004.

75) P. Jan Bartek, děkan a farář u Blahoslavené P. Marie v Kroměříži, narodil se 6. března 1911, ordinován byl v roce 1938, zemřel 29. července 1985 v Kroměříži. – ThDr. Stefan Kruschina, narozen 8. února 1912 ve Vendolí u Svitav, vysvěcen v roce 1938, zemřel v Německu v Altingenu 11. března 1991.

76) P. Ladislav Vávra se narodil v roce 1883 v Bolelouci, vysvěcen byl v roce 1907, zemřel 9. srpna 1932 v Budišově nad Budišovkou.

77) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

78) Více o něm viz <https://www.zaluzne-moradorf.eu/news/kardinal-lev-baron-v-skrbensky-a-dalsi-duchovni-z-vitkovska/> Též Bärner Ländchen 1999, 3, 142 – 143.

79) P. Ladislav Lutz, narozen ve Čtyřiceti Lánech na Svitavsku roku 1873, ordinován 1898, zemřel ve Vítkově 15. února 1935.

80) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

- 81) Dle <https://www.mainpost.de/regional/rhoen-grabfeld/Pfarrer-Franz-Walter-gestorben>, i dále.
- 82) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.
- 83) Krejčová, Jana: Nové Zámky u Litovle (Neuschloss) – zámecká kaple sv. Eustacha a její kaplani. Rukopis je od roku 2014 v redakci Ročenky Muzejní společnosti Litovelska, prozatím nevydáno. I dále.
- 84) Moravské noviny 11. 8. 1905, 182, 2. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35. – P. Eduard Blaha, narodil se roku 1849, ordinován 1875, zemřel na Sovinci 27. prosince 1917.
- 85) Moravské noviny 29. 8. 1912, 1973. Protokolování firem. Zapsány byly aneb změny a dodatky k nim: „Franz Woborník“ u(!) Libavé. Obchod střížným zbožím. Majitel Woborník, kupec v Libavé. – Franz Woborník je zachycen jako řidič šlapacího auta pro dvě osoby na fotografii, viz Machala 2015, 335.
- 86) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5885, sign. Bu VI 11.
- 87) Příslušná matrika narozených (Římskokatolická fara Milovany, sign. Bu VII 7, N 1893–1934, Milovany, Zighartice) je nepřístupná. – Bärner Ländchen 1994, 3, 132.
- 88) Totéž. – Bärner Ländchen 1990, 5, 228. I dále. – Mitzi je zdrobnělina od jména Maria.
- 89) Bärner Ländchen 1994, 8, 419. I dále.
- 90) Hohenlohe, součást území Bádensko-Württemberska.
- 91) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Rudoltovice, inv. č. 5922, sign. Bu IX 2. – Bombera 2001, 23.
- 92) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Rudoltovice, inv. č. 5923, sign. Bu IX 3. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.
- 93) Našinec 9. 3. 1873, 30, 2. – Našinec 14. 3. 1873, 32, 2.
- 94) Našinec 30. 1. 1880, 13, 3.
- 95) Našinec 16. 5. 1880, 58, 3. – Našinec 14. 11. 1880, 135, 2.
- 96) Opavský Týdenník 11. 11. 1885, 88, 3.
- 97) Našinec 15. 6. 1888, 70, 3 a Opavský Týdenník 16. 6. 1888, 46, 2.
- 98) Opavský Týdenník 17. 12. 1890, 99, 4. – Opavský Týdenník 21. 1. 1891, 6, 3.
- 99) Opavský Týdenník 30. 11. 1898, 94, 2.
- 100) Našinec 22. 10. 1899, 122, 3.
- 101) Opavský Týdenník 16. 1. 1901, 5, 3 a Opavský Týdenník 2. 2. 1901, 10, 4.
- 102) P. Josef Kronský, narozen v Opavě roku 1783, vysvěcen 1808, zemřel 23. března 1845 v Linhartovech.
- 103) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, inv. č. 6867, sign. L XII 1.
- 104) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, inv. č. 6869, sign. L XII 3.
- 105) Našinec 24. 5. 1908, 63, 4.
- 106) Bärner Ländchen 1994, 9, 471.
- 107) Dědeček se jmenoval Wolfgang Krättschmer. – Další informace dle <https://www.mittelbayerische.de/region/regensburg-land/gemeinden/obertraubling/helmut-brunner-ist-der-neue-pfarrer-21397-art1209609.html>
- 108) Našinec 10. 12. 1914, 293, 3. – Kriegsdorfské, tj. vojnovické. – P. Johann Christ, narozen ve Svitavách roku 1840, vysvěcen v roce 1865, v letech 1874–1876 byl kurátem v Barnově, již jako důchodce byl v letech 1919–1928 farářem v Rudoltovicích, zemřel 21. března 1929 na Mírově. – O důstojnících Hrdinovi a Kratochvílovi nic nevíme. Její jméno na synově náhrobku zapsáno není, snad bylo uvedeno na zvláštní desce, která se nezachovala. Příslušná matrika Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 16, Z 1903–1946, Stará Voda, Vojnovice je nepřístupná.
- 109) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Jestřábí, inv. č. 8220, sign. VB VII 2. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – P. Johann Kohlich, data narození a vysvěcení nezjištěna, zemřel 2. prosince 1841 jako lokální kaplan v Nových Lublicích.
- 110) Hlas Jednoty katolické 31. 10. 1856, 44, 186.
- 111) Pozor 22. 5. 1878, 40, 2. – Našinec 22. 5. 1878, 60, 3. – Moravská orlice 5. 6. 1881, 128, 2. – Pozor 22. 5. 1878, 40, 2. – MT 21. 7. 1880, 30, 4. – Moravské noviny 20. 6. 1880, 140, 2.
- 112) Grenzpost 1. 9. 1900, 11, 3.
- 113) Opavský Týdenník 17. 7. 1886, 55, 1.
- 114) MT 27. 9. 1886, 220, 4. – Moravské noviny 28. 9. 1886, 221, 2. – Našinec 29. 9. 1886, 115, 2. – Opavský Týdenník 29. 9. 1886, 76, 3. – Opavský Týdenník 23. 10. 1886, 83, 2.
- 115) Našinec 15. 6. 1888, 70, 3. – Opavský Týdenník 16. 6. 1888, 46, 2.
- 116) Našinec 20. 6. 1890, 69, 3. – Opavský Týdenník 25. 6. 1890, 49, 3. – Selské listy 12. 8. 1890, 64, 3. – Selské listy 12. 9. 1890, 73, 2.
- 117) Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger 18. 7. 1891, 29, 3.
- 118) Opavský Týdenník 11. 11. 1893, 88, 4.
- 119) Olmützer Zeitung 12. 8. 1896, 2097, 2 a 3. – P. Jan Kašpar, narozen roku 1861, vysvěcen 1884, v letech 1892–1923 farář v Lošticích, zemřel 24. října 1931 jako emeritní farář v Třebčíně. – P. Jan Kadláček, narozen v roce 1827 v Brodku, ordinován 1851, zemřel 29. prosince 1903, farář v Moravičanech od roku 1876, v letech 1827–1903 prefekt malého semináře v Kroměříži, v letech 1868–1876 jeho ředitel.
- 120) Našinec 19. 8. 1900, 93, 3.
- 121) Našinec 10. 7. 1901, 80, 3.
- 122) Müglitzer Wochenblatt 4. 2. 1905, 5, 4.

- 123) Našinec 13. 7. 1906, 82, 2.
- 124) Schönhengster Zeitung 14. 7. 1906, 53, 3. – ThDr. Karel Wisnar, narozen 25. října 1852 v Příboře, na kněze vysvěcen roku 1875, biskupem od roku 1904, zemřel 15. dubna 1926 v Olomouci.
- 125) Olmützer Zeitung 12. 8. 1899, 2402, 1.
- 126) Die neue Zeit 6. 11. 1888, 255, 5.
- 127) Mährisch-schlesische Post 30. 11. 1911, 109, 3.
- 128) Müglitzer Wochenblatt 10. 5. 1913, 19, 4.
- 129) Našinec 26. 2. 1910, 47, 4. – Schönhengster Zeitung 26. 2. 1910, 14, 5. – Moravské noviny 28. 2. 1910, 47, 2.
- 130) Grenzpost 26. 4. 1913, 17, 7.
- 131) Müglitzer Wochenblatt 26. 4. 1913, 17, 4. Jeho úmrtí si všiml i Hanácký kraj 25. 4. 1913, 18, 4, Moravský sever 25. 4. 1913, 19, 2 a Deutsche Wacht 2. 5. 1913, 18, 4.
- 132) Müglitzer Wochenblatt 3. 5. 1913, 18, 4. I dále. – P. Štěpán Šebík (Stefan Schebik), narozen v Příboře roku 1867, vysvěcen 1892, zemřel 23. dubna 1941. Jeho proslov byl později zveřejněn v plném znění. Müglitzer Wochenblatt 10. 5. 1913, 19, 4.
- 133) Deutsche Wacht 2. 5. 1913, 18, 4.
- 134) P. Josef Haselmann, narozen 21. října 1867 ve Velkých Opatovicích, vysvěcen v roce 1890, v Mohelnici působil od roku 1929.
- 135) Za informaci a souhlas se zveřejněním fotografie děkuji Miroslavu Horníčkoví. – Nebyly využity tyto archiválie: SOKA Šumperk. Fond Okresní úřad Zábřeh, Presidiální spisy (1851) 1868–1918: Inv. č. 731, sign. 48, Vincenc Hausner, městský kaplan v Mohelnici, karton 35. Inv. č. 731, sign. 104, Odevzdání rytířského kříže řádu Fr. Josefa zemřelého arcikněze, kanovníka Vincence Hausnera z Mohelnice. Přípis OÚ farnímu úřadu v Mohelnici z 18. 5. 1913, karton 16.
- 136) Příslušná matrika Římskokatolická fara Jestřabí, sign. VB VII 16, N 1885–1947, Jestřabí není přístupná. – Bärner Ländchen 1994, 9, 452, 453. I dále.
- 137) Bohužel o sr. Mechtildě nebyly zjištěny žádné údaje.
- 138) Příslušná matrika narozených Římskokatolická fara Stará Voda, sign. Bu XI 12, N 1903–1941, Vojnovice není přístupná.
- 139) Bärner Ländchen 1972, 7, 274. I dále.
- 140) Bärner Ländchen 1997, 9, 393.
- 141) Bärner Ländchen 2003, 7, 305. – Bärner Ländchen 2003, 10, 485.
- 142) <http://www.fdmp.de>, staženo 4. 10. 2019.
- 143) P. Anton Böss, rok a místo narození a datum vysvěcení na kněze nezjištěno, zemřel 29. února 1880 jako farář ve Starých Oldřůvkách.
- 144) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Milovany, inv. č. 5910, sign. Bu VII 3. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.
- 145) Opavský Týdenník 12. 10. 1901, 80, 4.
- 146) O kameni více viz http://www.jjstebnik.cz/dokumenty/zpravodaj_2013_01_02.pdf
- 147) Našinec 23. 6. 1911, 142, 2.
- 148) Die Das Kuhländen Geschichts- u. Kulturbilder aus alter und neuer Zeit 1923, 12, 189.
- 149) Hlas, časopis církevní 17. 2. 1907, 40, 6. – Našinec 30. 3. 1909, 53, 3.
- 150) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5891, sign. Bu VI 17. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – Bärner Ländchen 1994, 4, 180. Tam jsou v textu uvedeni dva Johannové, správně se budoucí kněz jmenoval Josef. Ve svém životě nedosáhl výraznějšího postupu, nebyl tudíž ani dómským prelátem, jak je v textu uvedeno.
- 151) Die neue Zeit 20. 3. 1861, 65, 3.
- 152) Tam se v roce 1871 narodil jiný nositel tohoto příjmení – Florian Gröger, rakouský politik, zemřelý v roce 1927.
- 153) Příslušná matrika neexistuje.
- 154) Našinec 21. 10. 1914, 250, 3.
- 155) Matrika narozených neexistuje.
- 156) Neue mährisch-schlesische Presse 19. 9. 1915, 214, 3.
- 157) ZA v Opavě, Římskokatolická fara Nové Těchanovice, inv. č. 8612, sign. J V 9. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.
- 158) Hlas, časopis církevní 13. 8. 1905, 184, 2.
- 159) Našinec 28. 9. 1911, 221, 2.
- 160) P. Franz Heider, narozen roku 1842 v Kateřinkách (nyní Opava-Kateřinky), vysvěcen v roce 1869, zemřel 7. března 1905 jako emeritní farář v Opavě.
- 161) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5892, sign. Bu VI 18. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.
- 162) MT 27. 2. 1886, 47, 5. – MT 10. 4. 1886, 82, 4. – Hlas, časopis církevní 10. 4. 1886, 82, 3. – Moravské noviny 12. 4. 1886, 83, 2.
- 163) Sternberger Volksblatt 17. 4. 1886, 16, 6.
- 164) Deutsches Volksblatt 16. 3. 1889, 11, 5. – Deutsches Volksblatt 16. 3. 1889, 11, 5.
- 165) Deutsches Volksblatt 6. 11. 1897, 45, 8. – P. Ferdinand Knirsch, narozen v Mohelnici 1840, vysvěcen 1865, zemřel jako farář a viceděkan šternberský 31. března 1898.
- 166) Volksfreund 17. 2. 1899, 6, 3.
- 167) Die neue Zeit 14. 10. 1899, 235, 4. – Moravské noviny 16. 10. 1899, 235, 2.
- 168) Wilhelm Klein von Wiesenberg, syn podnikatele a poslance Alberta Kleina von Wiesenberg.
- 169) Mährisch-schlesische Post 5. 8. 1911, 61, 7.
- 170) Našinec 9. 11. 1912, 255, 2. – Hlas, časopis církevní 9. 11. 1912, 257, 2. – P. J. Kluger měl jmenovce-kněze, jehož osoba nemá nic společného s Trhavicemi. Jde o Msgre. Johanna Klugera, viceděkana a nakonec i emeritního faráře v Bauerwitzu (Bavorově) v arciděkanství ketřském, tj. v nynějším Horním Slezsku (Polsko). Narodil

se v roce 1838, a to ve Velkých Petrovicích ve Slezsku, vysvěcen byl roku 1862, zemřel 22. května 1913.

171) P. Josef Chytil, narozen 29. září 1867, vysvěcen 1890, zemřel jako farář v Lobodicích 19. dubna 1934.

172) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5893, sign. Bu VI 19. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

173) ThDr. Stanislav Zela, narozen 12. července 1893 v Horních Nětčicích, zemřel 6. prosince 1969 v Radvanově.

174) Našinec 11. 7. 1917, 156, 2.

175) Sudetenland 16. 5. 1919, 130, 3. – Matrika Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 38, O 1865–1949, Norberčany, Trhavice je nepřístupná.

176) P. Alois Krumpholz, narozen roku 1805 ve Dvorcích, vysvěcen 1828, poté byl kaplanem ve Šternberku, nejméně v roce 1861, kdy byl povýšen na konzistorního radu, byl farářem v Berouně. Zemřel 15. února 1865 v Křenově. – Kostel Navštívení Panny Marie ve Staré Libavé, postavený v roce 1752, v roce 1954 neopatrností(?) vyhořel.

177) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Moravský Beroun, inv. č. 6239, sign. Dv VIII 20. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové.

178) Grenzpost 14. 1. 1905, 2, 3.

179) Mährisch-schlesische Post 12. 11. 1910, 47, 5. – Římskokatolická fara Smilov, sign. Bu X 8, O 1884–1946, Smilov je nepřístupná.

180) MT 25. 7. 1930, 168, 3.

181) Neue Klosterneuburger Zeitung 20. 7. 1935, 29, 2.

182) Neue Klosterneuburger Zeitung 27. 7. 1935, 30, 3. – Tytéž noviny na s. 2 přinášejí vyčerpávající zprávu o oslavě jubilea a Scholzovu portrétní fotografii.

183) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Moravský Beroun, inv. č. 6239, sign. Dv VIII 20. – Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – P. Johann Rossmann, narozen roku 1840 v Rázové, vysvěcen 1867, na emerituře žil v Opavě, kde zemřel 23. září 1914. V Rázové se narodil i jiný P. Johann Rossmann (1805), vysvěcený roku 1829, který pak působil i v Moravském Berouně, kde také 1. dubna 1867 zemřel.

184) http://biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Scholz_Adolf_1867_1946.xml

Prameny

Zemský archiv v Opavě

Římskokatolická fara Krnov, inv. č. 857, sign. Kr I 51, Z 1881–1892, Krnov.

Římskokatolická fara Choryně, inv. č. 2283, sign. VM VI 10, Z 1855–1903, Choryně.

Římskokatolická fara Nové Těchanovice, inv. č. 8612, sign. J V 9, N 1879–1903, Nové Těchanovice, Lhotka.

ZAO, pobočka Olomouc

Římskokatolická fara Barnov, inv. č. 5854, sign. Bu II 1, N 1785–1857, I – N 1785–1857, Barnov.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5875, sign. Bu VI 1, N 1659–1705, Město Libavá, Dřemovice, Heroltovice, Norberčany, Trhavice, Údolná, Smilov, Stará Voda, Valšov, Olejovice.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4, N 1706–1756, Z 1706–1759, O 1706–1759, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5879, sign. Bu VI 5, N 1757–1785, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5880, sign. Bu VI 6, O 1760–1785, Z 1760–1786, Město Libavá, Stará Voda.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5882, sign. Bu VI 8, N 1796–1825, Město Libavá, Dřemovice.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5884, sign. Bu VI 10, N 1837–1884, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5885, sign. Bu VI 11, N 1858–1866, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá inv. č. 5886, sign. Bu VI 12, N 1867–1882 Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5891, sign. Bu VI 17, N 1791–1825, Z 1791–1825, O 1791–1825, Norberčany, Trhavice.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5892, sign. Bu VI 18, N 1826–1866, Z 1826–1866, O 1826–1866, Norberčany, Trhavice.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5893, sign. Bu VI 19, N 1848–1904, Trhavice.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 5894, sign. Bu VI 20, N 1791–1836, Z 1791–1836, O 1791–1836, Heroltovice.

Římskokatolická fara Milovany, inv. č. 5910, sign. Bu VII 3, N 1828–1892, Mastník (Zigartice).

Římskokatolická fara Rudoltovice, inv. č. 5922, sign. Bu IX 2, N 1784–1844, Rudoltovice.

Římskokatolická fara Rudoltovice, inv. č. 5923, sign. Bu IX 3, N 1844–1866, Rudoltovice.

Římskokatolická fara Moravský Beroun, inv. č. 6239, sign. Dv VIII 20, N 1858–1886, I – N 1858–1886, Stará Libavá, Ondrášov, Čabová, Nová Véska, Sedm Dvorů.

Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, inv. č. 6867, sign. L XII 1, N 1784–1825, Slavkov.

Římskokatolická fara Slavkov u Lipníka, inv. č. 6869, sign. L XII 3, N 1858–1902, Slavkov.

Římskokatolická fara Velký Újezd, inv. č. 6962, sign. L XVII 7, N 1885–1912, Kozlov.

Římskokatolická fara Spálov, inv. č. 7184, sign. Od XI 11, Z 1784–1829, Spálov, Luboměř, Heltínov.

Římskokatolická fara Jestřabí, inv. č. 8220, sign. VB VII 2, N 1771–1840, Jestřabí, Nová Ves nad Odrou, Nepřívazy, Hrubá Voda, Velká Střelná, Čermná, Varhošť.

Římskokatolická fara Jestřabí, inv. č. 8221, sign. VB VII 3, N 1841–1884, Jestřabí, Varhošť, Nepřivazy, Hrubá Voda.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34, N 1883–1922, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá.

Literatura

Bombera, Jan: *Byli to rodáci z kraje Nížkého Jeseníku*. In: Tři sta let piaristů v Jeseníkách. Moravská expedice, Moravský Beroun 2001.

Bärner Ländchen: Heimatbrief für die Vertriebenen von Feistritz, Oder und Mohra. Heimatkreis Bärn e. V., Německo.

Das Kuhländchen Geschichts- u. Kulturbilder aus alter und neuer Zeit. <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Deutsches Volksblatt für Mähren und Schlesien, deutschnationale politische Wochenschrift (kráceno na Deutsches Volksblatt). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Deutsche Wacht für die Bezirke Hohenstadt, Müglitz und Schildberg (kráceno na Deutsche Wacht). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Die neue Zeit, Blätter für nationale Interessen (kráceno na Die neue Zeit). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Grenzpost: Zeitung für das christliche Volk des Schönhengster Gaues (kráceno na Grenzpost). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Hanácký kraj: časopis hájící zájmy katolické, národohospodářské a sociální (kráceno na Hanácký kraj). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Hlas: časopis církevní. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Hlas Jednoty katolické. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Krška, Ivan: *Z dějin duchovní správy v Potštátě*. In: Potštátský zpravodaj, 2007, č. 3.

Lidové noviny. <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska. Páté doplněné vydání*. Bez nakladatele (vlastním nákladem), bez místa (Město Libavá) 2015.

Malý, J.: *Vlastivěda moravská. 2. Místopis. Libavský okres*. Brno, Musejní spolek 1931.

Mährisch-schlesischer Grenzboten. <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Mährisch-schlesische Post. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Mährisches Tagblatt (kráceno na MT). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Moravské noviny: příloha Brněnských novin (kráceno na Moravské noviny). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Moravský sever. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Müglitzer Wochenblatt: Wochenschrift für die Städte Aussee, Müglitz, Littau und Loschitz (kráceno na Müglitzer Wochenblatt). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Neue Klosterneuburger Zeitung. <http://anno.onb.ac.at/>

Neue mährisch-schlesische Presse. <http://anno.onb.ac.at/>

Olmützer Zeitung. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Opavský Týdeník. <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Ostravice, týdeník ku hájení zájmů české národnosti na Ostravici (kráceno na Ostravice). <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Pozor: Noviny pro náš lid (kráceno na Pozor). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Rijksenová, Hildegonda M.: *Rodák z Města Libavé Johannes Oesterreicher (1904–1993)*. In: Olomoucký archívní sborník 2, 2004. Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv v Olomouci, Opava, Olomouc 2004.

Selské listy. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Schönhengster Zeitung. <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Sternberger Volksblatt. Organ für politische, wirtschaftliche, Gemeinde-, Schul- und Vereins-Angelegenheiten der nordwestlichen Bezirke Mährens (kráceno na Sternberger Volksblatt). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Sudetenland: unabhängiges Tagblatt (kráceno na Sudetenland). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Svobodová, Alexandra: *Farní úřad Přemyslovice (1761) 1784–1990. Parish of Přemyslovice (1761) 1784–1990. Inventář*. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra historie, Olomouc 2019.

Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger: christlichen-soziales Organ für das nordöstliche Mähren (kráceno na Weisskirchen-Leipniker Local-Anzeiger). <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Wenzel, Karl: *Heimatbuch Kreis Bärn. Geschichte des sudetendeutschen Landkreises Bärn in Nordmähren*. Heimatkreis Bärn, Marburg 1987.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abt.: Olmützer Erzdiocese, Bd. 1, Brünn 1855.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abt.: Olmützer Erzdiocese, Bd. 2. Brünn 1857.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abt.: Olmützer Erzdiocese, Bd. 4. Brünn 1862.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. 1. Abt.: Olmützer Erzdiocese, Bd. 5. Brünn 1863.

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejcovna.atelier@seznam.cz

Vyhnanci z Rakouského přímoří ve Městě Libavé (1915–1917)

Jana Krejčová

Tento příspěvek doplňuje informace zveřejněné v publikaci *Leť, myšlenko / Va, pensiero* a v článku *Italští uprchlíci na Libavsku (1915–1919)*.¹⁾

Rakouské přímoří (Gorice s Gradiškou a Istrie), patřící do roku 1918 k Rakousko-uherské monarchii, je dnes rozděleno mezi Itálii, Chorvatsko a Slovinsko. Obyvatelé Přímoří byli po 23. květnu 1915, kdy Itálie vyhlásila válku Rakousko-Uhersku, evakuováni ze stejného důvodu, jako obyvatelé Tridentska, tj. v očekávání bojů. Itálie si dělala nárok na celé území Tridentska a Istrie včetně Terstu, Puly a Rijeki (italsky Trieste, Pola, Fiume) s ostrovy. Města na jadranském pobřeží sice měla italské názvy, ale domluvit se tam bylo možno jen chorvatsky.

Boje na Soče – série dvanácti bitev – započaly 23. června 1915 a trvaly do 12. září 1917. Ztráty byly na obou stranách obrovské. Je možné, že mezi bojujícími na rakousko-uherské straně byl i nějaký muž z Libavska. Tuto dobu trávili přímořští uprchlíci v lágrech v Dolním Rakousku, ve veřejných budovách a v soukromí v Uhrách a v českých zemích.

Na Moravě byly pro ně vybrány např. litovelský, šumperský, zábřežský a moravskotřebovský politický okres.²⁾ Podle dopisu presidia Moravského místodržitelství v Brně okresnímu hejtmanství v Litovli z 25. července 1915 mělo být v litovelském okrese umístěno 402 uprchlíků z Přímoří, patrně však došlo k omezení jejich počtu.³⁾ Pocházeli z měst Rovinj, Poreč, Vodnjan a Pula (italsky Rovigno, Parenzo, Dignano a Pola) a z jejich okolí.⁴⁾

Počátkem října roku 1916 již bylo na Moravě ubytováno v deseti politických okresech 2342 Chorvatů z Istrie a 464 Slovinců.⁵⁾ Byli rozděleni po deseti až čtyřiceti osobách do jednotlivých obcí, a to např. v zábřežském okrese do dvanácti obcí, v moravsko-třebovském do dvaadvaceti a v šumperském do devatenácti. Děti měly své chorvatské školy ve Štitech a Nové Vsi u Moravské Třebové; počítalo se s otevřením škol v Jedlí a Červené Vodě u Zábřeha, v Březové, Moravské Třebové, Hradci nad Svitavou a v Libině (tehdy se nazývala Libavá). Slovinské školy v té době ještě nebyly, bylo požádáno o školu ve Velké Štáhli a v Libině.

Utečenci trpěli stejně jako vystěhovalci z jiných krajů a měli také podobné problémy. Po materiální stránce se jim snažily pomáhat stejné organizace jako uprchlíkům z Tridentska. Někteří z nich se rovněž vraceli na jarní polní práce domů, aby si zajistili úrodu, až se vrátí do svých domovů.⁶⁾ Ukázalo se, že válka trvala déle, než si lidé představovali.

Zatím jedinými prameny, týkajícími se uprchlíků z Přímoří na Libavsku, jsou matriky a zmínka

o tisku. Prověřeny byly matriky jen Města Libavé, ovšem výskyt Jihoslovanů není vyloučen ani v jiných obcích Libavska. Zmínku o Jihoslovanech z Přímoří umístěných ve Městě Libavé učinila autorka v souvislosti s památníky zřízenými obětmi první světové války na Libavsku: „V tělocvičně libavské školy byl připraven v době od listopadu 1914 do 7. června 1915 lazaret pro 40 raněných. Ten byl po květnu 1915, kdy do války vstoupila Itálie, zrušen a škola se pro změnu musela připravit přijmout uprchlíky. Vyučování bylo přerušeno a ve škole bylo od 10. června ubytováno 410 uprchlíků z Istrie. Koncem prosince byla pro výuku dětí chorvatských uprchlíků ve druhé základní škole uvolněna sborovna. Ještě ve školním roce 1916/1917 bylo žáků školy na 37 chorvatských dětí. Chorvaté se v počtu 250 osob do svých domovů mohli vrátit až 14. února 1916.“ Informace byla převzata z *Bärner Ländchen*.⁷⁾ Z matričních zápisů je zřejmé, že alespoň část jich odešla později.⁸⁾

Ve Městě Libavé našli vystěhovalci přístřeší v č. p. 2, tj. národní škole a měšťance č. p. 12, 16, 18, 32, 76, 92, 159 (Dělnický dům), 167, 195, 238 (chudobinec), 274, 275 a 276 (275/276, později Novojičínská spořitelna). Důvody, proč byla vybrána tato stavení či rodiny vyjma školních a veřejných prostor, neznáme.

Níže uvádíme částečný výčet osob chorvatské a slovinské národnosti, které trávily válečná léta ve Městě Libavé. Jména narozených či zemřelých, jména jejich rodičů, místo, odkud rodina přišla apod. se dají vyčíst z matrik. Libavské matriky jsou běžně vedeny v německém jazyce, ovšem při zapisování údajů Chorvatů či Slovinců docházelo k různým chybám, tj. křestní jména byla zapsána v německé verzi či zkomolenou chorvatštinou či slovinstinou, příjmení byla uvedena s chybami stejně jako názvy osad a obcí, odkud běženci přišli. Proto zde byly údaje opraveny a v zapsané německé verzi byla ponechána jen křestní jména dětí, které se ve Městě Libavé narodily. Předkládaný výčet osob není úplný, v každé rodině se děti nerodily a staří (i děti) neumírali, přesto se vyskytují případy, že byla některá rodina stížena krutým osudem, tj. úmrtím více než jednoho člena. Z kněží, kteří v té době ve Městě Libavé působili a uprchlickým rodinám jakkoliv posloužili, to byli především budišovský děkan a libavský farář P. Karel Kolsdorf, kooperátoři P. Josef Pírek, P. František Mikulka a P. Petr Křivák.⁹⁾ U porodů asistovaly porodní báby z Města Libavé Klara Rabenseifner z č. p. 192, Theresia Tögel z č. p. 268 a Marie Dörrich z č. p. 34 z předměstí Dřemovice.

Za kmotry novorozencům šli jednak libavští občané, ale i osoby z řad uprchlíků, např. rolník v Glavani Josip Bužljeta, rolník v Divišici Ivan Divišić a Urlika Divišić, rolník v Divišici Matias Baćac, učitelka z Gorice Jaroslava Kovšić, Emil Lenardić a Leopoldina Koršić. Mezi kmotry je uvedena i Marie Söhnel, patrně libavská občanka, manželka Augustina Söhnela, četníka v Gorici.¹⁰

Prvním mezi narozenými, kterých bylo podstatně méně, než zemřelých, byl *Wilhelm Franz Josef Celija*. Na svět přišel 29. června 1915 v č. p. 2. Jeho otec Martin Celija se narodil 5. listopadu 1872 v Divišici a matka Marie 3. února 1880. Oddáni byli 17. října 1899.¹¹ Dne 6. srpna 1915 přišel v č. p. 2 na svět *Johann Franz Josef Belas*. Jeho otec Matias Belas byl rolníkem v Glavani, matka se jmenovala Ana. Další dítě se narodilo 13. října 1915 v č. p. 195, byla to *Agatha Friederike Burić*, dcera Stefana Buriće, rolníka v Burići(!, nenalezeno) a jeho manželky Agaty. *Ana Foška Celija* se o pár dnů později narodila také v č. p. 195, tj. 17. října 1915. Její otec Ivan Celija byl rolníkem v Divišici, matka se jmenovala Ivana. Dne 18. ledna 1916 se narodil v č. p. 76 *Josef Divišić*, syn rolníka v Divišici Matiasa Divišice a jeho manželky Marie Šarić. (Chlapec zemřel 4. dubna 1916 ve M. Libavé.) Den poté, 19. ledna 1916, v č. p. 276 přišla na svět *Marie Kolić*, dcera Ivana Koliće, rolníka v Šajini, farnost Barban a jeho manželky jménem Foška. Další chlapec, *Josef Marvić*, se narodil 2. dubna 1916 v č. p. 4. Byl synem Ivana Marviće, rolníka v Divišici a jeho manželky Fošky rozené Filipović. Až téměř po roce se narodilo další dítě, byl to *Josip (Josef) Diković*. Jeho rodiče, otec Matias Diković, narozený v březnu roku 1872 v obci Filipana u Dignana a matka Eufemija, dcera Markuse Divišice, rolníka tamtéž, žili ve Městě Libavé v č. p. 92. Posledním, ve výčtu devátým, dítětem byla *Ljubomira Marie Lenardić*. Na svět přišla v č. p. 76 dne 6. listopadu 1917. Byla dcerou Karla Lenardiće, řezníka v obci Kojsko, okres Gorice (slovincky Gorica, nyní Slovinško) a Petry, dcery Vincence Tersera.

Děti umíraly vesměs na komplikace po prodělaných spalničkách (osýpkách), zpočátku vysoký počet úmrtí postupně klesal. Z důvodu epidemie spalniček byly výnosem ze dne 2. června 1915 c. k. hejtmanstvím v Berouně (Moravském Berouně) zakázány i poutě na Starou Vodu. Onemocnění se totiž objevilo i u haličských vojáků, kteří měli své ležení právě v tomto poutním místě, tři kilometry od Města Libavé.¹² Starší děti i dospělí umírali na tuberkulózu, záněty plic apod. Všech třicet čtyř zesnulých bylo pochováno na libavském hřbitově.

Jako první již 4. srpna 1915 zemřel sedmatřicetiletý *Ivan Vitasović*, narozený v osadě Divišici (nyní část obce Filipana) v roce 1878, byl patnáct let ženatý. Krátce byl ubytovaný v č. p. 2. Příčinou jeho úmrtí byl zánět plic.¹³ První obětí spalniček se stal tříletý *Josip Kolić*, narozený 8. srpna 1912

ve městě Barban (ležící při silnici Pula – Rijeka), syn Ivana Koliće z osady Šajini (nyní patří k městu Barban) a jeho manželky Fošky rozené Šimunović. Zemřel ve Městě Libavé 10. srpna 1915 v č. p. 2. Na komplikace po spalničkách zemřel 17. srpna 1915 v č. p. 2 osmiměsíční *Ivan Bulić*, narozený v prosinci roku 1914 v osadě Glavani (nyní patří k městu Barban). Byl to syn Josipa Buliće, mlynáře v Glavani a jeho manželky Marie rozené Tomašić. Dne 19. srpna 1915 zemřela na spalničky ve věku jednoho roku a necelých pěti měsíců *Ana Celija* z č. p. 2, narozená 1. dubna 1913 v Divišici, dcera Ivana Celiji z Divišici a jeho manželky Ivany. Dne 21. srpna 1915 zemřel na zánět plic po spalničkách v č. 2 její bratr *Bože Celija*, narozený v Divišici, měl tři roky a sedm měsíců.¹⁴ Na zánětlivé onemocnění plic po prodělaných spalničkách zemřel 25. srpna 1915 v č. p. 2 pětiletý *Josip Filić*, narozený v listopadu roku 1910 v obci Kanfanar. Jeho rodiče Anto Filić a Marie rozená Filić (!) žili v osadě Gurili patřící ke Kanfanaru. Zdravotní komplikace po prodělaných spalničkách skolila 26. srpna v č. p. 195 *Eufemiji Bulić*, která měla jeden rok a čtyři dny, narodila se 22. srpna 1914 v Glavani, kde žili její rodiče Ivan Bulić a matka Marie rozená Bulić (!). Ze stejné příčiny tento svět 27. srpna 1915 opustil v č. p. 195 *Pio Bulić*, syn Matiasa Buliće a jeho manželky Marie rozené Latin, narozený v Glavani. Měl čtyři roky a pět měsíců. Zánět plic po spalničkách byl příčinou úmrtí *Marie Burić*. Zemřela 28. srpna 1915 v č. p. 195, bylo jí patnáct let, deset měsíců a dva dny. Narodila se v osadě Maružini u obce Kanfanar 26. října 1899. Její otec Anto Burić a matka Marie rozená Marić pocházeli z obce Maružini. Dne 5. září 1915 zemřela v č. p. 195 na zánět plic po prodělaných spalničkách *Marie Celija*, měla rok a půl, narodila se v Divišici, kde žila s rodiči Ivanem Celijem a Katarinou rozenou Divišić. Další obětí akutního zánětu po spalničkách byla *Eufemija Kolić-Koštre*, která zemřela 2. září 1915 v č. p. 238. Původem byla z Glavani, kde se narodila v dubnu roku 1912, čili měla tři roky a čtyři měsíce. Byla dcerou Ivana Kolić-Koštre, rolníka v Glavani a jeho manželky Katariny rozené Glavaš. Dne 9. září 1915 ji na věčnost následovala devítiměsíční *Sofia Krajcar*, dcera Mihaela Krajcara, rolníka v Divišici a jeho manželky Eulalije. Zesnula v č. p. 2. První osobou, která v době úmrtí dosáhla zralého věku, byla devětašedesátiletá *Lucija Divišić*, pocházející z Mateliči-Filipana, důvodem jejího úmrtí je uvedeno stáří. Zemřela 5. října 1915 v č. p. 274. Patrně zůstala svobodná, uveden je jen její otec Anto Tomašić. Spalničky řádily dále, 23. října 1915 zemřel v č. p. 195 na komplikace po tomto onemocnění *Marko Burić*, bratr před dvěma měsíci zemřelé Marie. Narodil se 23. října 1910 v Maružini. Další obětí bylo zase dítě, 7. listopadu 1915 zemřela v č. p. 76 *Ana Divišić*, měla šest měsíců a sedmáct dnů, narodila se v osadě Divišić (!) 20. dubna

1915. Byla dcerou Ivana Divišice, rolníka v osadě Divišic a jeho manželky Ulriky rozené Cetina. Čtyřletý *Ivan Duda* zemřel 10. listopadu 1915 v č. p. 2 na plicní tuberkulózu. Narodil se 20. srpna 1911 v obci Slopani (politický okres Pula, nenačteno), byl synem Martina Dudy, tamního rolníka a jeho manželky Fošky rozené Celija. Mladá žena, čtyřadvacetiletá *Marie Bulić*, manželka Matiasa Bulice, narozená v Glavani, dcera Martina Latina, zemřela 26. listopadu 1915 v č. p. 2 rovněž na zánět plic. Před krátkou dobou ji ve smrti předešel její synek Pio. Dvouletý *Karlo Bužleta*, syn Josipa Bužlety z Glavani a jeho manželky Marie, dcery Ivana Količe, zemřel 27. listopadu 1915 v č. p. 32.

Epidemie spalniček trvala, 14. prosince 1915 zemřel na komplikace po spalničkách v č. p. 275 *Bože Krajcar*, syn Micaela Krajcara z Divšiči, měl jeden rok a jeden měsíc a následoval tak svou zemřelou sestřičku Sofiji. V jeden den, 21. prosince 1915, zemřely dvě osoby, ve stejný den se také konal jejich pohřeb. V č. p. 195 to byl *Ivan Bulić*, dva a půlletý syn Matiasa Bulice. Jeho matka Marie zemřela měsíc před ním. V č. p. 76 v týž den zemřela na zánět plic *Marie Divišic* z obce Filipana, manželka Antoa Divišice, dcera Antoa Dokice a jeho manželky Marie. Měla dvaatřicet let, dvanáct let byla vdaná. Řadu uprchlíků zemřelých v roce 1915 ve Městě Libavé uzavřela 26. prosince 1915 *Marie Franinović*, manželka Ivana Franinoviče, hospodáře v obci Kanfanar. Zemřela v č. p. 12 na plicní tuberkulózu ve věku dvačtyřiceti let.

První pohřeb v roce 1916 se konal hned 9. ledna. Dne 7. ledna 1916 v č. p. 16 totiž zemřel stářím ve věku osmdesát čtyři roků *Martin Marić* z obce Kanfanar, syn Ivana Mariće. Další mladá žena opustila tento svět 9. února 1916 v č. p. 16, skonala na své dvacáté deváté narozeniny na plicní tuberkulózu. Byla to *Katarina Funčić* z obce Kanfanar, manželka Josipa Funčice, dcera Antoa Kontešice z obce Kreti (nenačteno). Narodila se 9. února 1887, byla osm let vdaná. Za týden se konal další pohřeb, 16. února 1916 zemřel na chronický žaludeční katar v č. p. 195 *Ivan Marović*, syn Antoa Maroviće z Divšiči a jeho manželky Marie, měl jeden rok, devět měsíců a šest dnů, narodil se 10. května 1914 v Divšiči. Chronický žaludeční katar byl 4. dubna 1916 příčinou úmrtí *Josipa Divišice*, syna Matiasa Divišice z obce Filipana a jeho manželky Marie rozené Šarić. Zemřel v č. p. 76, měl dva měsíce a šestnáct dnů, narodil se již ve Městě Libavé (viz výše). O den později, 5. dubna 1916, zemřela v č. p. 195 na chronický plicní katar *Foška Celija*, dcera Matiasa Celiji v Divšiči a jeho manželky Lucie rozené Pereša. Měla dva roky, osm měsíců a dva dny, narodila se v Divšiči 3. srpna 1914. Bohužel o patnáct dnů později, tj. 20. dubna 1916, zemřel na celkovou slabost i její jedenáctiletý bratr *Matias Celija*. Dne 31. května 1916 v č. p. 167 zemřela na chronický plicní katar *Pasqua Krajcar*,

dcera Antoa Krajcara z Divšiči a jeho manželky Jely rozené Šarić. Dítě mělo jeden rok, čtyři měsíce a čtrnáct dnů, narodilo se 17. ledna 1915. Sedmatřicetiletý vdovec *Mihal Celija* z Divšiči zemřel na tuberkulózu 4. srpna 1916. Úmrtí pomalu řídla, ale ještě 17. listopadu 1916 zemřela v č. p. 159 na krtičnatost sedmiletá *Ana Meštrić* z Divšiči, dcera Jakoba Meštrice a Ivany, dcery Antoa Udovičice.

V roce 1917 jsou v matrice zemřelých zaznamenány „jen“ tři úmrtí. Chorvatští a slovinští vystěhovalci se patrně vrátili domů, nebo se adaptovali na naše klimatické podmínky. Prvním zemřelým se stal šestašedesátiletý *Ljubomir Lukačević*, zednický mistr ve městě Zadaru (italsky Zara, chorvatsky Zadar). Zesnul 21. ledna 1918 v č. p. 18 na tuberkulózu plic. *Lucia Celija*, manželka Matiasa Celiji, rolníka v Divšiči, dcera rolníka v Bičiči (okres Pula) Juraje Pereši, odešla za svými dvěma dětmi 22. ledna 1917, příčinou jejího úmrtí byl zánět plic. Na zánět v č. p. 12 zemřel 1. února 1917 tříletý *Karl Lenardić*, manželský syn Karla Lenardiće a jeho manželky Petry rozené Tersera, bratr ve Městě Libavé narozené Ljubomiry. Tak tito rodiče jedno dítě ve Městě Libavé dostali a druhé ztratili.

Jejich odchodem na věčnost, nebo v případě těch šťastnějších odchodem domů, se uzavřela další kapitola obrazů ze života ve Městě Libavé.

Poznámky

- 1) Krejčová, *Leť, myšlenko...*, 2019. – Krejčová, *Italští uprchlíci ...* In: POODŘÍ 2019/22, 1, 43 – 46.
- 2) Našinec 21. 8. 1915, 391, 2.
- 3) SOKA Olomouc, Okresní úřad Litovel, inv. č. 768, karton 658.
- 4) Např. Přerovský obzor 28. září 1917, 268, 3 uvádí důkladnější seznam evakuovaných obcí.
- 5) Našinec 6. 10. 1916, 435, 2.
- 6) Našinec 1. 3. 1916, 100, 2, tam i poděkování za pohostinnost. – Pozor 10. 3. 1916, 57, 3.
- 7) Krejčová 2014/17, 2, 57 – 75. – Bärner Ländchen 1993, 239.
- 8) Prověřena byla i matrika oddaných, mezi uprchlíky navzájem k žádnému sňatku během jejich pobytu ve Městě Libavé nedošlo, stejně tak ani ke svatbě uprchlíka s místním občanem či občankou. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 12 208, sign. Bu VI 45.
- 9) P. Karel Kolsdorf, o něm např. viz Krejčová, Jana: Církevní památky obce Norberčany (Nürnberg, Nürnberg) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld), okr. Olomouc. K 560. výročí první zmínky o obci – I. část. In: Vlastivědný věstník moravský 2016/LXVIII, 1, 74 – 75. – P. Josef Pírek, narozen 1884, ordinován 1907, v roce 1916 odešel do Horní Moštěnice, zemřel 12. dubna 1953. – P. František Mikulka, narozen v Hejčíně (nyní Olomouc-Hejčín) v roce 1891, vysvěcen roku 1915, sloužil v Kuníně, Městě Libavé, Vítkově, v letech

1918–1941 byl kaplanem v Kroměříži, nakonec farářem v Kelči. V letech 1949–1956 byl komunisty vězněn. Zemřel 10. května 1971 v kněžském domově na Moravci. – P. Petr Křivák, narozen ve Starém Městě u Uherského Hradiště roku 1885, ordinován roku 1909, zemřel 30. června 1953 v Olomouci. – P. Josef Krýbl, narozen v Hroznové Lhotě roku 1880, vysvěcen 1904, působil např. od roku 1926 v Lichnově na Krnovsku, od roku 1938 u P. Marie Blahoslavené v Kroměříži, zemřel 18. února 1973.

10) Příjmení Söhnel se ve Městě Libavé skutečně vyskytovalo. V rámci mocnářství mohl četník sloužit kdekoli.

11) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34. I dále.

12) Našinec 7. 6. 1915, 263, 2.

13) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35. I dále.

14) Celija je také obec u Puly.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9762, sign. Bu VI 34, N 1883–1922, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 12 208, sign. Bu VI 45, O 1908–1934, Město Libavá.

Státní okresní archiv Olomouc

L 1 – 2 Okresní úřad Litovel (1827) 1850–1945 (1953)

Inv. č. 768, Válečné hospodářství (péče o válečné uprchlíky – normálie, seznamy a přehledy, repatriace), 1914–1921, karton 658.

Literatura

Krejčová, Jana: *Italští uprchlíci na Libavsku (1915–1919). K 100. výročí odchodu italských vystěhovalců z našeho území*. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 2019/22, 1, 43 – 46.

Krejčová, Jana: *Leť, myšlenko / Va, pensiero. Váleční vystěhovalci z jižního Tyrolska na Olomoucku s přihlédnutím k území celé Moravy (1915–1919)*. Olomouc 2019.

Krejčová, Jana: *Památníky obětem velké války na Libavsku*. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 2014/17, 2, 57 – 75.

Našinec <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Pozor <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Přerovský obzor: týdeník osvěty a vzdělání lidu <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejцова.atelier@seznam.cz

Bleiche/Bělídlo, zeměpisný název na Libavsku

Marek Bohuš

Die Bleiche

*Auf grünem Rasen liegt das Leinen,
Damit's die Sonne kann bescheinen,
Mariechen gießt mit vielem Fleiß,
Drum wird die Wäsche auch so weiß.*

Bělídlo

*Len leží na svěží trávě
slunce jej prozáří hravě.
Majka je pilně polévá
tím prádlo je bílé poznova.¹*

Libavsko, kraj na nejhornějším toku Odry se svým krajinným rázem liší od okolních území. Odlišuje se také svou historií, která se vepsala do jeho zeměpisných jmen. Jednak byly zdejší místní a pomístní názvy vedeny v německém jazyce, kterým se zde téměř výhradně mluvilo, jednak pojmenovávaly objekty, které se jinde v okolí nevyskytovaly.² Pomiňme skutečnost, že zde existovala starší vrstva českých názvů, jež byla německou kolonizací

překryta. Výsledky druhého vojenského mapování z let 1842–1852 umožňují nahlédnout do toponymie oblasti před 170–180 lety. Zatímco názvy hlavních vodních toků, vyvýšenin a sídel většinou přetrvaly do dnešních dnů, některé názvy se ztratily spolu se zánikem pojmenovaných objektů, což bylo umocněno vysídlením původních obyvatel a změnou využití oblasti pro potřeby armády. Ve srovnání se sousedními regiony i vzdálenějšími inářskými oblastmi byl na Libavsku velmi výrazně zastoupen název Bleiche (něm. Bělídlo), avšak na dnešních mapách přetrvalo toponymum jen sporadicky. O které lokality se jednalo, jak vypadal jejich provoz a proč se názvy vytratily? Následující text nahlíží toto téma z pozice onomastické, tzn. cílí na vlastní jména zeměpisná, ale v návaznosti na ně také na jména osobní.

Zásluhou Boženy Němcové vstoupilo bělidlo do české literatury. Následně se dokonce ustálilo rčení „radosti jako na Starém bělidle“, což pro překladatele z češtiny může být oříšek. Ani čeští rodilí mluvčí však nemají o obsahu toho pojmu zcela jasnou představu. Co se tenkrát bělilo? A jak? Kdy, když

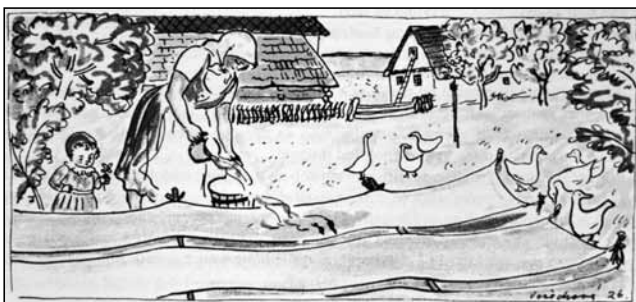
¹ Překlad autora.

² Např. strategické pozorovací vrchy Wachberg/Strážiště, Wachhübl/Strážisko, Wachberg/kóta 588, Huthberg/Strážná, Hoferberg/Strážný.

už za života Barbory Panklové byl provoz bělidla minulostí?³

Na tomto historickém příkladě vidíme, že pojem bělidlo označuje rozdílné objekty od manufakturní či později průmyslové textilní provozovny po součást vrchnostenské domácnosti nebo louku, kam docházely hospodyně za dostatkem vody a prostoru k bělení šatstva. Ani druhem vlákna si nemůžeme být jistí (len, konopí, vlna). V případě Bělidel/bělidel Libavska (na území dnešního vojenského výcvikového prostoru a při jeho hranicích; dále jen VVP) se jedná o bělení lněného vlákna/plátna s ohledem na zdejší produkci lnu a související výskyt pazderen/Pazderen (v mapě uvedeno jako Brechhaus), kde se lněné vlákno sušilo a čistilo.

Kropení plátna. Kresba M. Vořechová.

Toponymum Bleiche

Na rozdíl od češtiny, kde se jména vlastní a jména obecná rozlišují velkým počátečním písmenem, píší se v němčině velkým všechna podstatná jména. Nelze proto spolehlivě rozlišit, zda lokality s označením Bleiche jsou vlastními jmény, nebo jmény obecnými; stojí na hranici jména vlastního (propria) a obecného (apelativa). Například jsou-li na mapě v obci vyznačena dvě bělidla v těsné blízkosti, neodpovídá to představě a podmínce jedinečnosti vlastního jména. Na základě příkladů odjinud však můžeme říci, že pokud by byla zachována kontinuita osídlení, tzn. i potřeba pojmenovávat a rozlišovat místa, říkalo by se lokalitám i po ztrátě jejich funkce nadále Bleiche. V Česku toto toponymum přetrvalo jako název vodního toku, rybníka, osady či městské čtvrti a především ulic (Brno, Ostrava, Olomouc, Jeseník, Litomyšl ad.). Následně se mohlo

3 Původní staré bělidlo, které Barbora Panklová zažila v dětství ještě funkční a sloužilo k čištění a bělení ovčí vlny v Ratibořicích, nechala kněžna Zaháňská zbourat roku 1830. Nový majitel panství, kníže Jiří Vilém Schaumburk – Lippe vykoupil roku 1842 na jiném místě asi 1,5 km výše na Úpě roubenou chalupu mlynáře, ke které byl přistavěn dodnes stojící patrový dům, jenž sloužil jako prádelna, sušárna a žehlárna domácího prádla pro vrchnost a některé příslušníky knížecího dvora. Místo dostalo nové využití opět s označením bělidlo, avšak tentokrát sloužilo k bělení domácího prádla na přilehlé louce. Provdaná Božena Němcová se, již s dětmi, vrátila do Ratibořic v roce 1844 a pobývala s nimi na letním bytě v oné chalupě náležející k bělidlu. Sem umístila děj svých „Obrazů venkovského života“ vydaných později pod souborným názvem Babička. Starým jej nazvala zřejmě proto, že to původní již tenkrát nestálo. (Tolik vysvětlení Ivana Česky, kastelána zámku v Ratibořicích).

přenést také na hospodu, sportovní klub či obchodní centrum. Olomoucká čtvrť Bělidla se dodnes lidově nazývá „blajch“, aniž by si většina mluvčích souvislost s Bělidy uvědomovala.

Štít hostince v olomoucké čtvrti Bělidla.

Bělidelská ul. ve čtvrti Bělidla, Olomouc.

Zatímco toponymum Bělidlo jakožto trvale neobydlený objekt (pomístní název) je na našem území podchyceno onomastickým výzkumem a lokality jsou zaevidovány, jeho německý protějšek Bleiche u nás takového zpracování nedoznal. Slovo samotné, od něž je název odvozen, neznamená jako v češtině bílý/bělit, jako spíše bledý/blednut, být slabě zbarven.

Heslo Bělidlo ve Slovníku pomístních jmen v Čechách zahrnuje 146 lokalit, které nesou bělením motivované zeměpisné jméno v různých nářečních hláskových variantách.⁴ Ve východní části našeho území se podle Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku toponymum Bělidlo vyskytuje 24krát jako označení luk, samot, pastvin, místních částí či pramene.⁵

Databáze geografických jmen České republiky Geonames uvádí Bělidlo celkem 40krát, z toho

4 Matušová, J. – Maleninská, J. [et al.] Slovník pomístních jmen v Čechách. III, Praha: Academia, 2007. s. 62

5 <https://spjms.ujc.cas.cz/> [20. 11. 2019]

pětkrát na Libavsku.⁶ To je výrazný podíl v databázi, která vychází z užšího jazykového korpusu, než oba citované slovníky.

Technologie bělení

V závislosti na měřítku (domácí, manufakturní) a hospodářském charakteru (řemeslná živnost) se rozlišovala i technologie bělení. Při domácím bělení bylo cílem potlačit nečistoty, jež na šatstvu zůstaly i po vyprání. Za tím účelem se prádlo rozprostíralo na trávník vystavený slunečním paprskům a opakovaně kropilo, aby zůstalo neustále mokré. Bělicí efekt byl výsledkem působení peroxidu z atmosférického kyslíku a vodíku, vzniklého účinkem slunečního záření, spolu s kyslíkem vzniklým při fotosyntéze na trávniku.⁷ Tento způsob bělení vyžadoval dlouhodobé působení přírodních vlivů.

Bělení se však týkalo také nového plátna, které se tkalo z lněných vláken přirozené barvy a mělo přírodní nažloutlý až hnědošedý odstín. Ten bylo třeba před prodejem nebo dalším barvením potlačit. Takový proces byl již náročnější a bylo k němu zapotřebí jisté, doslova i přeneseně, dřevní chemie. Profesionální bělení bylo úkolem běličů (něm. Bleicher), jež se sdružovali do cechů. Z označení jejich řemeslné profese se vyvinula příjmení Bělič a Bleicher.

V Diderotově Encyklopedii z poloviny 18. stol. lze nalézt zpodobení manufakturního bělidla, na kterém vidíme vyzděný kotel, pod nímž hoří oheň, dále několik obdélných zakrytých nádrží, rovněž s topeništi a řadu otevřených kádí, z nichž se roztok vypouští do menších kotlů. Také pod těmi lze zatapět. Na jiné rytině bělidla nechybí komín od kotle a celá stavba je dobře odvětraná střechou, protože bývala plná páry. K bělidlu vede náhon, na kterém je vodní (naběrací) kolo k čerpání vody, protože součástí provozovny mohla být i valcha a označení pro obě zařízení někdy splývají. Přiváděná voda k máchání protékala ve vantrokách mnohdy přímo domem, nebo proudila do kamenných žlabů. Jednou z možností, jak si tuto technickou stavbu zpřítomnit je návštěva skanzenu Veselý kopec u Hlinska, kde stojí jednoduché roubené bělidlo plátna z Přívratu.⁸ V Řetové nedaleko Ústí n. O. stojí památkově chráněný mandl a bělidlo naopak z doby těsně před založením textilních továren na Orlickoustecku.⁹

Jakou podobu měla bělidla na Libavsku se můžeme jen domýšlet na základě historických map

(žlutě zakreslené objekty byly dřevěné) a dochovaných stop v krajině. Technologie se někdy měnila i kombinovala, z mlýna se stalo bělidlo, které mohlo být zároveň valchou či mandlem. Ostatně Angličané nazývají bělidlo „bleach mill“ (bělicí mlýn). Po ukončení provozu bělidel sloužila stavení obytným účelům, nebo zpusťla.

Provoz manufakturních bělidel, jež jsou doloženy po třicetileté válce v kopcovitých plátenických krajích, začal v 2. pol. 19. stol. upadat. „Okolí Svitav vypadalo ještě v roce 1870, jakoby uprostřed léta sníh napadl,“ píše se v Národopisném věstníku československém a je tím popisován zanikající aspekt krajiny, který mocně přitahoval pozornost malířů celá staletí. Vlámští krajináři Jan Brueghel ml. a Jan van Kessel jej zachytili v 17. stol., francouzský romantik Robert Hubert v 18. a Vincent van Gogh v 19. věku. Jejich plátna skýtají řadu zajímavých detailů, jako jsou mohutné komíny bělidel, valcí se oblaka páry, síť vodních kanálů ke zkrápění plátna, ale i bělení košil hned vedle desítky metrů dlouhých pruhů plátna, nebo malé dřevěné strážnice pro hlídače plátna.

Čím se řemeslné bělení od toho domácího lišilo. Především byl nutný obezděný železný kotel, ve kterém se plátno vařilo a na něj se lila voda přes dřevěný popel oddělený od plátna „popelkou“ – režnou loktuší. Opakovaným přidáváním popela a jeho proléváním se roztok koncentroval. Pokročilejším postupem bylo přidávání potaše – drasla čili flusu (uhličitanu draselného) do vody. Ten vyráběli tzv. popeláři spolu s drasláři spalováním dřeva a louhováním popela z něj.¹⁰ Který z postupů se uplatňoval na Libavsku není doloženo. Po týdenním máčení, celodenním vaření v roztoku s průběžným mácháním v čisté vodě následovalo týdenní zkrápění na slunci (na noc se plátno schovávalo). Tento postup se víckrát opakoval. Proces bělení trval čtyři týdny a výsledkem bylo sněhobílé plátno.¹¹

Postupný útlum plátenictví a zánik bělidel způsobilo několik faktorů. Zakládaly se průmyslové přádelny (první taková přádelna ve střední Evropě vznikla roku 1797 ve Verneřicích na Děčínsku), draslo se mnohem levněji vyrábělo z nerostných surovin a od 19. století se prosazuje odbarvování textilií na bázi síry a chloru. Do Evropy se začala dovážet levná bavlna z Ameriky a kvůli celní politice států ubývala pro plátno odbytiště.¹² Původní lněná textilie na konci 19. století ztrácí výhradní postavení. Do zapadlých horských krajů, jakým Libavsko bylo, dorazila vývojová vlna jistě se zpožděním,

6 <https://geportal.cuzk.cz/geoprohlizec/?wmcid=490> [2. 12. 2019]

7 Trávník je mimochodem poměrně častý název ulic nebo městských čtvrtí a před zastavěním předměstí i název pozemku, který dříve sloužil k bělení. Proto se nachází vždy v blízkosti vodního toku (Česká Třebová, Ivanovice na H., Kroměříž, Loštice, Přerov, Staré Město ad.).

8 Vondruškovi, A., V.: Průvodce českou historií. Vesnice. Praha, Vyšehrad 2014. s. 176

9 <https://www.pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/mandl-a-belidlo-141410> [16. 12. 2019]

10 Pomístní název osady Ascherwinkel/Popelný kout nad Čermnou by mohl odkazovat na toto získávání drasla pro bělidla a také nedaleké sklárny. Z označení řemesla drasláře se vyvinulo příjmení Aschenbrenner nebo Flusser.

11 Národopisný věstník československý IV. [<http://www.nulka.cz/ek-ob-sah/vestnik/html/knihy/vestnik04/texty/vest04-0195.htm>]

12 <http://www.artslexikon.cz/index.php?title=B%C4%9Blidlo> [20. 12. 2019]

případně se později bělila jen místní produkce pro vlastní potřebu.

Dokladem takového poloprofesionálního běličství je vzpomínka Johanna Tannenbergera, posledního majitele bývalého hostince Tannenberger v Hrubé Vodě, dnes na hranici vojenského prostoru. Jeho pradědeček se jmenoval Johann Menzel, ale protože Menzelů bylo mnoho, přezdívali mu Bleich-Hannes (něm. Bělidelový Honza). Na své louce u říčky Bystřice provozoval jednoduché kropicí zařízení, jímž bělil lněné plátno, které vypěstovali, spřádli a utkali sedláci ve vsích nad bystrickým údolím. Vedle toho provozoval mlíř a vyrobené dřevěné uhlí prodával železárnám v Hlubočkách.¹³ Jinde se uvádí, že bělení provozovali sami tkalci.

Lokality zvané Bleiche

Funkcí toponym je identifikovat a rozlišovat, pojmenovat určité místo v krajině. Podmínkou jejich zachování je situace, kdy jsou mluvčími jazyka běžně používány. Záznam na mapě je pouze zachycením stavu v historickém okamžiku.

Při procházení výsledků druhého vojenského mapování z poloviny 19. století lze ve VVP Libavá a na jeho hranicích nalézt 13 lokalit nesoucích název Bleiche. Tyto technické objekty byly podobně jako mlýny a pily vázány na zdroje vody, byť nemusely být tak vydatné. Nacházely se proto na potocích, náhonech nebo u rybníka. V mnoha případech ale zarazí, jak slabý zdroj bělidlu vystačil. Dále byl potřeba trávník k rozprostření plátna. Také kvůli zápachu, který způsobovalo zahřívání roztočku potaše, bývala bělidla zřizována stranou vesnic a po ztrátě své funkce se přeměnila na osamocené stojící obytné domy a statky.

Předprůmyslové bělení látky či příze už je historicky zasutou skutečností. Mlýny a pily ještě před válkou pracovaly a žijí ve vzpomínkách pamětníků. Pamětníky a svědky bělidel však jsou již jen zachovalá vlastní jména (dnes navíc pouze v historických mapách), která je proto možné považovat za součást kulturního dědictví.

Jak už bylo řečeno v úvodu, není tento příspěvek historického rázu a jednotlivé lokality by zasloužily podrobnější zpracování, založené na studiu pramenů (archivní dokumenty nejsou zatím celkově zpracovány) a průzkumu v terénu, případně anketu mezi lesníky, vojáky, lovci a dalšími „uživateli“ prostoru.

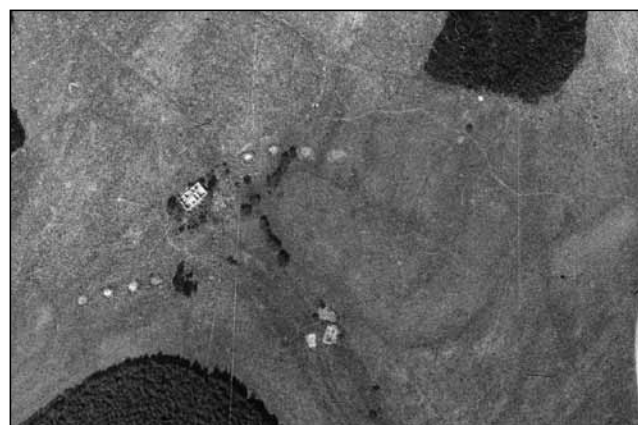
Soupis lokalit

Následující přehled sleduje výskyt názvu Bleiche a vychází při tom primárně ze zmiňované mapy II. vojenského mapování. Sledovaná místa jsou porovnávána s výsledky III. (1874–1880) a I. (1764–1783) vojenského mapování, s aktuálními mapami a s leteckými snímky z roku 1938 a 1954.

1) Bräuerberg (Velká Střelná/Groß Waltersdorf); Bleiche u pramene bezejmenného levého přítoku Odry nad bývalou Drexlerovou pilou. V císařském otisku jsou zaneseny jen hospodářské dřevěné budovy (1824–1843), v evidenčních katastrálních už jako zděné. Objekt bývalého bělidla byl obýván až do odsunu původních obyvatel po roce 1945. Dnes jsou zde po této samotě kamenné zdi a kruhové těleso žentouru. Louka nad mělkou muldou s prameništěm se dodnes nazývá U Bělidel a představuje jeden z ojedinělých případů přetrvání tohoto toponyma na Libavsku.

Samota Bräuerberg (Velká Střelná), 1930. Lokalita vyznačena kroužkem.

Letecký snímek ruiny bělidla na Bräuerbergu, 1954.

2) Varhošť/Haslicht; Bleiche na Varhošťském potoce pod obcí, nad bývalým Varhošťským mlýnem. V blízkosti stávala také pazderna.

3) Nová Ves nad Odrou/Neueigen; Bleiche stranou obce na pravém bezejmenném přítoku Odry nad bývalým Novoveským mlýnem. Dvacet let po druhém mapování je uváděno bez popisu. Ještě roku 1938 zde stálo stavení, roku 1954 již stojí jen obvodové zdi.

4) Trhávce/Reisendorf; Jediný případ, kde není bělidlo zaneseno v mapě II. ani III. voj. mapování. Potok Bělidlo (v 19. stol. Seifenbach) zde zprava ústí do Libavského potoka. Na aktuální mapě se dvě louky u potoka nazývají Bělidlo. Seifenbach

¹³ Bärner Ländchen (časopis rodáků z okresu Moravský Beroun), podle sdělení kmenové přispěvatelky Ingrid Hölzel.

znamená potok, ve kterém se rýžovalo zlato, vrch Seifenberg dnes nese jméno Přední Zlatná.

5) Stará Voda/Altwasser; Nad potokem Bystřinka, což je pravý přítok Lazského potoka, se na horním konci obce nacházela lokalita Bleiche uváděná v II. i III. voj. mapování. Místo zůstalo dodnes nezalesněné a uchovalo si svůj název i na aktuální mapě (mapy.cz). Samota zpusťla v poválečných letech, roku 1954 je již bez střechy. Stejně jako nad Trhavicemi se i nad Bělídlem nachází hora Seifenberg. Na aktuální české mapě je nazvaná doslovným a mylným překladem jako Mýdlový vrch (něm. Seife – mýdlo, ale také rýžovnický sejp). Nedaleká Zadní Zlatná by odpovídala významem lépe.

6) Podlesí/Schönwald; Na Podleském potoce ústícím zleva do Odry, se pod obcí nalézají zbytky bělidla. Jedná se o jedno ze tří Bělidel v této obci, přičemž vzájemné vzdálenosti od starovodského Bělidla jsou v rozmezí jednoho až dvou km. Vesnice sice nebyla určena k likvidaci, ještě na leteckém snímku z 30. let vidíme valbovou střechu bělidla, kterou se mezi sedlovými střechami okolí vymyká. Po válce však bylo bělidlo bohužel strženo. Na horním konci protáhlé obce se nacházela dvě bělidla pod pramenem Plazského potoka v sousedství Blaue Pfütze („Modrá kaluž“). Ani na leteckém snímku z roku 1938 zde však žádné stavby nejsou. Na listu III. vojenského mapování jsou jako Bleiche popsána dvě ze tří Bělidel.

Dvě lokality Bleiche mezi Šumvaldem a St. Vodou (Cestovní mapa moravskoslezských Sudet, r. 1927).

7) St. Oldřůvky/Altendorf; Altendorfer Bleiche se nachází na levém břehu Odry nad ústím Oldřůvky. Je to přibližně na půli cesty mezi Starooldřůveckým a Novooldřůveckým mlýnem. Na šesti kilometrech toku je zde rozmístěno celkem pět mlýnů a bělidlo. K Bělídlu vede starý náhon a součástí ruiny je také obdélná nádrž na vodu, kterou lze interpretovat jako zařízení k máchání vylouhovaného plátna. III. voj. mapování je zaznamenalo již jen jako samotou. První voj. mapování nebylo dost podrobné, avšak ve Starých i Nových Oldřůvkách zachytilo dvě pazdery (Brechhaus), což dodává plátenictví regionu velkou váhu.

Jediné ze zkoumaných Bělidel, které je po vzoru mlýnů pojmenováno dvouslovně podle obce, jíž náleželo. Na leteckém snímku z předválečné doby se již žádná stavba nenachází.

Altendorfer Bleiche (Starooldřůvecké bělidlo). Foto Emil Mateiciuc.

8) Rudoltovice/Rudelzau; Lokalita Bleiche se nacházela pod Křížovým vrchem a pod pramenem pravostranného přítoku Odry, v údolí, které končí u Vojnovické kaple. Představovala jednu z rudoltovických samot. Ještě po skončení 2. sv. války stála, později byla již ruinou. Jmenovitě ji uvádějí II. i III. voj. mapování.

9) Rudoltovice/Rudelzau; Blíže Vojnovicím, avšak stále na pravém břehu Odry, na jejím drobném přítoku, jen 1 500 m od Bělidla pod Křížovým vrchem stálo další bělidlo. Roku 1945 je neporušené, podle snímku z roku 1953 už zbyly jen zdi.

10) Čermná/Dittersdorf; Na levém přítoku Plazského potoka, nedaleko Čermenského mlýna (nezaměňovat s Čermnou ve Slzs./Tschirm) stálo bělidlo. Při III. voj. mapování označeno jen jako samotou.

11) Heřmánky/Hermsdorf; Bleiche na bezejmenném potoce ústícím zleva do Veličky zaznamenávají II. i III. voj. mapování; dodnes uváděno na mapě jako bývalé Bělídlo (tzn. zaniklá samotou toho

Lokalita Bleiche u Heřmánek (Cestovní mapa moravskoslezských Sudet, r. 1927).

jména). Vojenská mapa z roku 1938 uvádí dvojjazyčně česko-německy Bělídlo (Bleiche). Databáze Geonames zde eviduje Bělídlo (trať) a Bělídla (lesní pozemek). Objekt již nestojí.

Bělídlo Heřmánky, 1938.

12) Boškov/Poschkau; Bělídlo pracovalo pod pramenem levostranného přítoku Boškovského potoka. III. voj. mapování jej již nepopisuje názvem.

13) Slavkov/Schlock; Cestou od Zeleného kříže do Slavkova pramení po pravé straně potok tekoucí do Říky. Na začátku údolí dnes zvaném Jahodový důl pracovalo bělidlo Bleiche. Na mapě III. voj. mapování je pouze samota bez popisu.

Zcela mimo VVP Libavá lze najít ještě Bělídla v Jindřichově s dvouslovným názvem Heinrichswalder Bleiche na pravém přítoku Luhy a ve Středolesí/Mittelwald (levý přítok Jezernice).

Závěrem lze říci, že bělení plátna jako součást textilního odvětví představuje v regionu Libavska zajímavý jev, který je však jen málo probádán a kvůli odstranění hmotných dokladů o jeho existenci a nucenému vysídlení obyvatel jsme odkázáni pouze na historickou vrstvu zeměpisných jmen. Jen ve třech případech (Velká Střelná, Stará Voda, Heřmánky) se toponymum dochovalo. Archivní prameny, jež jsou stále zpracovávány, snad přinesou doplňující informace k tématu.

Tento text je uveden průnikem běličského řemesla do české literatury přičiněním Boženy Němcové a stopou běličství v krásném písemnictví jej také uzavřeme: Staré německé příjmení Bleicher (bělič) přešlo do češtiny v pozměněné nářeční podobě Plaihar/Plojhar. Ve vodňanské matrice zaujalo to jméno Julia Zeyera natolik, že je použil pro titulní postavu svého románu Jan Maria Plojhar.¹⁴

Mgr. Marek Bohuš, Ph.D.

Kontakt: marek.bohus@email.cz

¹⁴ Beneš, J.: Německá příjmení u Čechů. Ústí n. L. 1998, sv. 1., s. 33.

Obnova kaple manželů Nohelových v Butovicích

Ludvík Kudla (text a foto)

Čelní pohled na kapli po opravě.

Kaple stojí v zahradě původního statku č. p. 275 Josefa a Anny Nohelových. Manželé Nohelovi nechali tuto kapličku postavit roku 1890 k uctění památky svého syna Adolfa (31. 12. 1866 až 22. 6. 1890), který jako voják rakousko-uherské armády tragicky zahynul (utopil se v moři) v oblasti Bosny a Hercegoviny.

Jelikož jeho tělo nebylo nalezeno, nemohl být proto pohřben, a byl prohlášen za nezvěstného. Na jeho počest a památku nechali jeho rodiče vystavět kapličku zasvěcenou P. Marii. V interiéru se kromě obrazové výzdoby nachází fotografie namalované podobizny Adolfa Nohela v uniformě desátníka.

Pokud se vrátíme k výstavbě kapliček v minulosti, pak důvody pro jejich stavbu, hlavně na vesnicích, bylo poděkování za uzdravení z těžké nemoci nebo náhlého úmrtí většinou mladého člověka. V Butovicích bylo podle záznamů v pamětní knize celkem devět kapliček a kaple manželů Nohelových se jako jediná z malých kapliček dochovala. Kaple je nyní v péči rodin Ludvíka a Lotara Kudlových. Ti jsou potomky rodiny Nohelových, neboť jejich matka Augusta Kudlová, rozená Nohelová, byla neteří Adolfa Nohela a její otec Emil Nohel byl jeho bratrem.

Kaple je menších rozměrů – výška kaple je 5,25 m, půdorys tvaru obdélníku s půlkruhovým závěrem má rozměry 3,8 x 3/1,6 m. Její průčelí, v němž jsou do dřevěné zárubně osazeny jednokřídlé vstupní dveře, lícuje s ulicí Malá strana. Střeška je sedlová, krytá režnou „kunínskou“ keramickou střešní taškou. Ve štítě je drobná nika

Z opravy střechy – původní krov byl silně poškozený.

Kuželová část střechy s novou krytinou.

se zalomeným obloukem. Kaple je plochostropá se štukovým zrcadlem. Kolem celé stavby obíhá profilovaná korunní římsa. Profilovaná římsa rámuje i štít trojúhelníkového tvaru v průčelí a průběžná římsa navazuje na horní část dveřních výplní. Omítka stavby je hladká štuková, kopírující nerovnost historického zdiva, bílá, vápenná.

K památkově významným hodnotám patří především dochované historické konstrukce, použité dobové technologie, autenticita, celkové vizuální působení a architektonické ztvárnění vzhledu kaple, včetně tradičního materiálového provedení a zpracování architektonických a konstrukčních detailů.

Kaple v průběhu času procházela nejnужnější údržbou fasády a střechy. V roce 2013 bylo při provádění opravy původní krytiny konstatováno, že střešní konstrukce je ve velmi špatném stavu a vyžaduje větší opravu.

Kaple je od roku 1958 nemovitou kulturní památkou (rejstříkové číslo ÚSKP 41105/8-2105) evidovanou v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky. Dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči je vlastník povinen si před veškerými zásahy na objektu vyžádat závazné stanovisko orgánu státní památkové péče. Na obnovu kulturní památky může vlastník čerpat příspěvek Ministerstva kultury České republiky, prostřednictvím obcí s rozšířenou působností, v daném případě prostřednictvím Městského úřadu Bílovec, odboru životního prostředí a územního plánování.

Jelikož je finanční příspěvek omezen vždy na jeden kalendářní rok, bylo nutno rozdělit práce na obnově kaple do několika etap.

První etapa spočívala v celkové opravě střechy, byla provedena svislá izolace základů a jejich odvodnění. V druhé etapě byla opravena stříška nad vstupem a opravena fasáda včetně zdobných štukových prvků. V roce 2016 byla dokončena fasáda a proveden její nátěr. Dále byly spraveny vnitřní omítky a kaple byla vymalována. V poslední

etapě došlo k obnově a truhlářské repasi vstupních dveří včetně zárubní.

Na vlastní náklady byla se souhlasem orgánu státní památkové péče vyměněna v roce 2015 původní podlaha, která byla složena z ručně vyrobených a nedostatečně vypálených cihel, jež byly položeny přímo na zeminu. Tyto byly v poválečné době překryty betonovým potěrem, který se již rozpadal. Podlaha byla proto vybourána a nahrazena volně loženými režnými cihlami do šterkového propustného podkladu.

Podrobněji k jednotlivým etapám

První etapa – renovace střechy byla prováděna v říjnu a listopadu 2014. Po odkrytí značně poškozené krytiny bylo zjištěno, že převážná část krovu a všechny latě vyžadují výměnu. Rovněž pozednice v závěru střechy kaple byly úplně shnilé. Pozednice byla složena z několika trámů opracovaných do oblouku a výroba nových na místě vyžadovala značnou zkušenost. Všechny sanační práce na krovu byly provedeny tradičním tesařským způsobem, formou plátování, čepování, včetně použití dubových kolíků, dle původního stavu.

Ke spojení jednotlivých dílů byly využity dubové kolíky.

Střešní tašky pocházely z panské cihelny v Kuníně.

Největším oříškem bylo vytvoření zakulacené kuželové části střechy, s níž si ale pracovníci dokázali dobře poradit.

Po zhotovení nové střešní konstrukce bylo přistoupeno k pokládce krytiny. Jelikož značný díl původní krytiny z roku 1890 byl poškozen, přicházela v úvahu pouze náhrada za novou, současnou. K tomu však nemuselo dojít, protože v jedné selkové usedlosti v Butovicích bylo na půdě objeveno dostatečně velké množství zcela totožné krytiny, dokonce ze stejné doby. Krytina byla podle signace vyrobena panskou cihelnou v Kuníně (Herrschaft Kunenwald – Ziegelfabrik). Krytinu věnovala rodina pana Rostislava Řeháka z Butovic.

Při kladení tašek nastal největší problém opět v oblouku střechy. Původně byly tašky různě osekány asi zednickým kladívkem a volně položeny do malty. Při dešti tak vsakovala voda mezerami do malty, která časem vypadávala, a voda zatékala do konstrukce.

Dveře po odborné repasi.

V dnešní době naštěstí existují řezné kotouče, kterými se dá řezat i celkem tvrdá krytina. Pracovníci museli prakticky v každé řadě jednotlivé tašky zužovat stále více tak, jak se přibližovali vrcholu střechy. Hotové umělecké dílo!

Po zhotovení střechy bylo přikročeno k odvodnění kaple, jelikož objekt nemá okapy a voda ze střechy stéká do země vedle základů. Do výkopu kolem stavby byla vložena drenáž, která byla následně zasypána kamennou drtí.

Druhá etapa (srpen až září 2015) – omítka ve štítu byla vlivem povětrnostních vlivů úplně zvětralá, včetně ozdobných prvků a vnitřní části výklenku. Před odstraněním omítky bylo nutno všechno fotograficky zdokumentovat a vytvořit patřičné šablony na zhotovení zdobných prvků. Stříška nad dveřmi byla odkryta a poškozené dřevěné prvky byly nahrazeny novými. Krytina byla použita stejného typu a stáří. Podařilo se ji zajistit v místě a v dobré kvalitě.

Uvolněná klenba nad dveřmi byla staticky zajištěna ocelovými prvky včetně vyklínování zdiva.

Třetí etapa (září až říjen 2016) – na venkovní obvodové fasádě byla odstraněna zvětralá omítka a v minulosti nevhodně opravené ozdobné prvky. Chybějící části omítky byly nahrazeny novou a rovněž chybějící ozdobné římsy byly zhotoveny v původním provedení. Po vyzrání fasády byl proveden dvojitý nátěr vápennou barvou v bílé barevnosti f. Weber, který je určen pro opravy historických budov. Podobně tomu tak bylo ve vnitřních prostorech kaple.

Práce všech tří etap v profesionálně vysoké kvalitě provedla stavební firma pana Vladimíra Pargače z Butovic.

Čtvrtá etapa, která započala v září 2018, spočívala v odborné truhlářské repasi vstupních dveří včetně zárubní a prahu. Před demontáží dveří bylo fotograficky zdokumentováno uchycení dveří a zazdění.

Stav zárubní byl ve velmi špatné stavu, zvláště ve spodní části. Z důvodu zajištění funkčnosti dveří

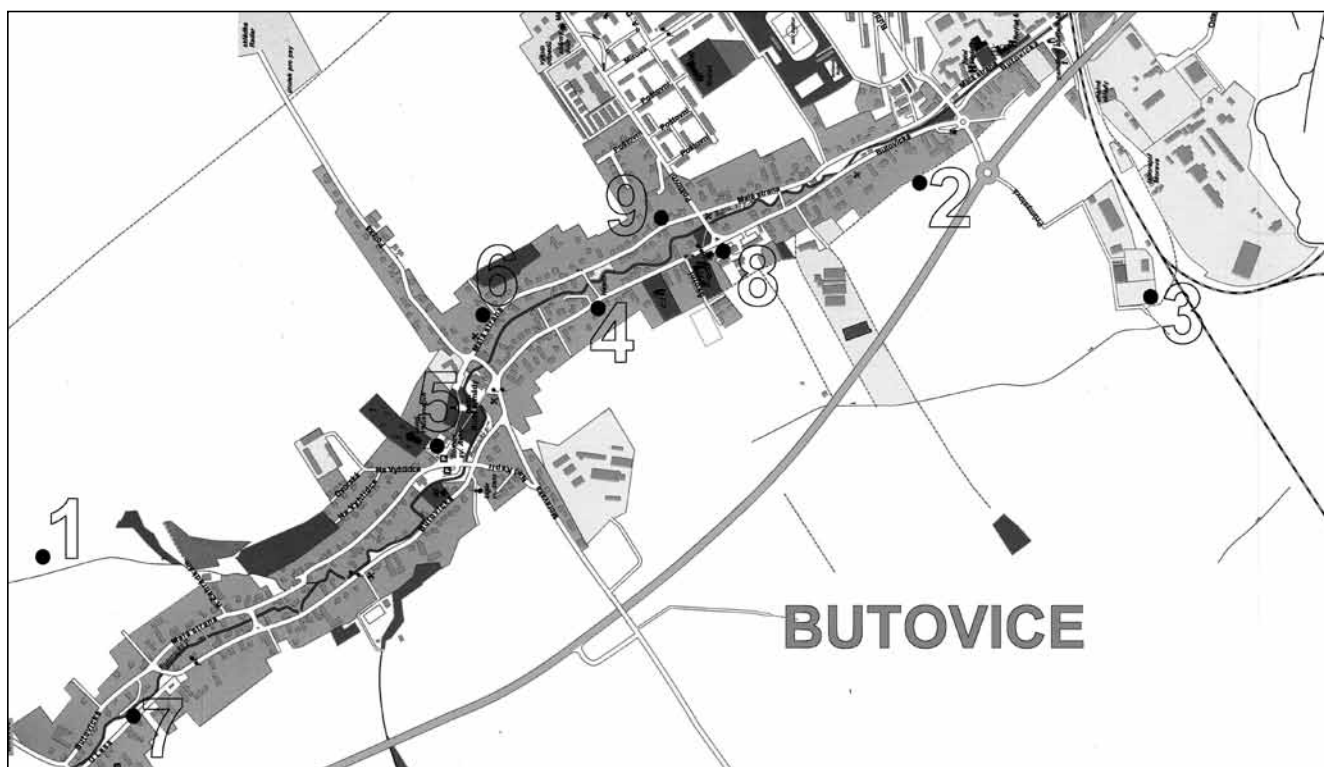
Současný interiér kapličky s již novou soškou P. Marie. Vlevo fotokopie obrazu Adolfa Nohela.

Vpravo původní soška P. Marie z kaple, vlevo stávající (výška 80 cm).

Originál obrazu A. Nohela.

Plánek se zákresem původních devíti butovických kapliček, kaple rodiny Nohelovy má č. 9. Zpracováno podle Pamětní knihy Butovic.

byly zárubně před několika lety zakotveny do stěny ocelovými tyčemi a práh byl rovněž ocelový.

Demontáž byla provedena s největší šetrností s ohledem na poškození venkovní fasády. Dveřní otvor byl proti vniknutí ihned zabezpečen OSB deskami a dveře i zárubně byly převezeny do dílny. Tam byla provedena podrobná fotodokumentace poškození a chybějících částí. Pak byly celé dveře a ozdobné části zárubní rozebrány a poškozené a chybějící díly byly vyrobeny nově. Pro výrobu bylo použito dřevo ze zachovaného kusu původních zárubní. Kování a mříž byly očištěny a povrchově ošetřeny.

Po kompletaci a povrchové úpravě byly dveře včetně zárubní a prahu instalovány zpět a poškozené části fasády byly opraveny zmíněnou maltovou směsí Weber.

Práce prováděla firma Pavla Storzera z Jistebníka, který je původem rovněž z Butovic. Firma se zabývá hlavně restaurováním historického nábytku, dřevěných obkladů místností a podobných dobových výrobků.

Veškeré náklady na renovaci kaple představovaly částku 316 668 Kč. Jak bylo zmíněno na začátku, celá akce proběhla za finanční podpory Ministerstva kultury, jehož příspěvek činil 270 tis. Kč. Zbývající náklady byly financovány majiteli. Do této částky není započítána jejich práce a čas, který představoval nemálo hodin.

Ludvík Kudla

Kontakt: kudlovi@centrum.cz

Dobešovské kapličky

Drobné sakrální památky jsou běžnou součástí obcí i krajiny kolem nich a nejinak je tomu i v Dobešově. Stavebně nejvýraznější jsou kapličky a právě jim se budeme v následujících řádcích věnovat. Průvodci nám budou dva místní pamětníci – paní Emilie Léвовá a pan Jaroslav Juroška, kterým patří poděkování za jejich ochotu se podělit se svými znalostmi a také za zájem o kapličky.

V Dobešově bylo nejméně pět kapliček a je zajímavé, že se všechny nacházely na nevelkém prostoru zhruba uprostřed obce. Rovněž jejich podoba, velikost i architektonické řešení, je obdobné a lze

tak usuzovat, že vznikly přibližně ve stejné době. Dokumenty o jejich výstavbě nám nejsou známy. Jejich stavbu prováděli, jak to bylo běžné, většinou majitelé gruntů a pozemků, na nichž se kapličky dnes nacházejí a možná, že za stavbou stál, kromě náboženského důvodu, i kousek selského furiantství, kdy se chtěl jeden druhému vyrovnat: *Když má on, budu já mít taky!* Ale nepodsouvejme tehdejší německým sedlákům¹ tuto nepodloženou motivaci a naopak je oceňme, vždyť jim vděčíme za to, že Dobešov tyto „božítelky“ má. Jako

¹ Dobešov byla německá obec (Dobischwald).

všechny stavby, i kapličky bylo nutné občas opravit a s různou měrou se tomu v průběhu let i dělo; jako vždy záviselo na přístupu lidí. Někdy však převážil nezáměr, a tak se bohužel dvě z nich do současnosti nedochovaly – z pěti kapliček dnes najdeme v různém stavu jen tři. Žádná z kapliček není evidovanou kulturní památkou, nicméně jsou součástí venkovské architektury a zajímavé je jejich soustředění uprostřed obce.

Jedna z nich byla v roce 2019 díky městu Odry opravena, další na podobnou péči teprve čekají a můžeme doufat, že se jí i dočkají.

Kaplička sv. Josefa

Naši procházku začneme právě u ní, u zrekonstruované kapličky nově zasvěcené sv. Josefu. Nachází se pod korunou mohutného jilmu u silnice vedoucí středem obce u č. p. 3 na parcele č. 158 (stavební) o velikosti 11 m², která je ve vlastnictví města Oder. Kaplička má půdorys 330 x 360 cm, celkovou výšku 410 cm, orientace objektu je východ-západ.

V pátek 20. září 2019 se v Dobešově konala malá slavnost – v odpoledních hodinách byla po mši v kostele sv. Mikuláše nově vysvěcena spálovským kaplanem otcem Sebastianem jedna z božítelových kapliček. Důvodem posvěcení byla předchozí celková rekonstrukce kapličky.

Stav kapličky před opravou byl totiž havarijní – s degradovanými omítkami, dveřmi a prorezivělou plechovou střešní krytinou. Na podlaze kaple byla uložena stará, popraskalá břidlicová dlažba...

Oprava začala od střechy. Byla vyměněna její krytina za novou břidlicovou španělského původu, klempířské prvky byly provedeny z TiZn plechu. Zvětralá a zavlhá fasádní omítka kaple byla oklepaná a zdivo očištěno. Narušené zdivo bylo místně doplněno, praskliny vyplněny a na oklepané plochy byla nanášena vápenná jádrová omítka. Po vyzrání omítek pak byl celý objekt přeštukován vápenným štukem vhodným k aplikaci na různorodé podklady a vyzrálá vnější omítka byla opatřena silikátovou barvou. Rovněž byly oškrábány vnitřní vápenné malby, omítka místně vyspravena a vnitřní prostor kaple byl natřen vápennou barvou.

Oprava se týkala i všech dalších částí objektu. Podlaha byla vyčištěna, vyrovnána, položena nová dlažba z přírodní břidlice v pískovém loži.

Kaplička byla opatřena novými vstupními dřevěnými dveřmi dle původního členění dvoukřídlými s nadsvětlíkem. Jejich povrch byl ošetřen lazurovacím lakem v hnědém odstínu. Zasklení bylo provedeno z čirého skla a doplněno jednoduchými kovanými mřížkami proti vniknutí do objektu.

Prostranství mezi silnicí a průčelím kaple bylo vydlážděno štetovou valounovou dlažbou. Kolem obvodu kaple byl vybudován okapový chodník rovněž ze štetové dlažby. Pro zlepšení odvodu dešťové vody od objektu byl v profilu okapového

chodníku vytvořen žlábek se spádem k místní komunikaci.

Vybavení interiéru kapličky zůstalo zachováno; prakticky nově byla vytvořena dřevěná menza – byla natolik napadena dřevokazným hmyzem, že se podařilo zachovat pouze několik autentických zdobných prvků (práce provedla místní stolařská firma – Marek Lev). Nově byly rovněž restaurovány dva obrazy. Na zadní stěně se nad menzou nalézá dřevěný křížek s bílým keramickým korpusem a plaketkou. Během svěcení byla do kapličky nově umístěna socha sv. Josefa.

Stav kapličky před opravou.

O tom, že oprava byla provedena „z gruntu“, svědčí tato fotografie.

Po opravě svítí fasáda novotou.

Po otevření dveří se nám nyní naskýtá tento pohled do interiéru.

Soška sv. Josefa, kterému je kaplička nově zasvěcena.

Za slavnostního svěcení 20. září 2019 – zleva Jaroslav Juroška, ministrant Josef Skalka z Louček, spálovský farní vikář P. Mgr. Sebastian Jarczyk, MSF a se soškou sv. Josefa Rudolf Hluchník.

Pozemek pod kapličkou přešel do majetku státu konfiskací na základě dekretu prezidenta E. Beneše z roku 1945 a následně byl přidělen do trvalého užívání místnímu zemědělskému družstvu.

Pracoviště Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových v Novém Jičíně prodalo městu Odry pozemek, na němž kaplička stojí.

Minulým vlastníkem kapličky bylo JZD Odersko, od jehož právního nástupce město Odry kapličku v roce 2016 odkoupilo.

Kaplička P. Marie

se nalézá u silnice u silnice v dřevěném tyčkovém oplocení zahrady č. p. 1. (bývalé fojtství), na okraji parcely č. 178/1; je soukromým majetkem. Objekt má orientaci východ-západ, půdorys 325 x 373 cm, celková výška 410 cm.

Exteriér – oplechovaná střecha na dřevěném krovu, odstupněný betonový soklík, cihelné zdivo. V bočních stěnách jsou dřevěná zasklená okna se segmentovým završením.

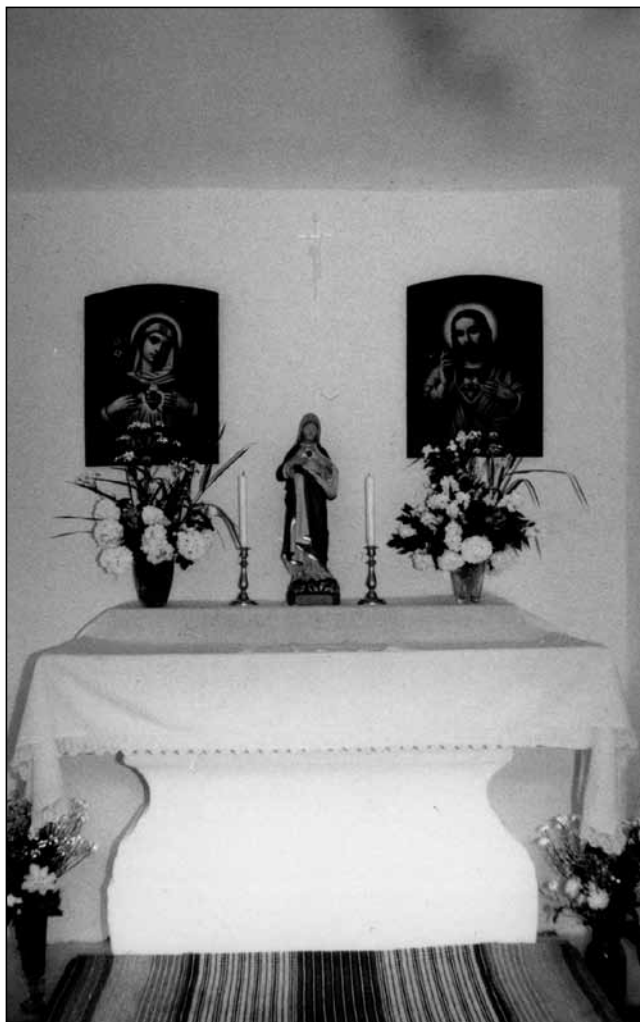
V průčelní štítové stěně jsou dřevěné pravé dvoukřídlové dveře v zárubních. Interiér – kamenná podlaha,

Nazdobená kaplička během svátku Božího Těla (Foto zapůjčila Emilie Lérová).

dřevěný předstupeň, zděná menza s dřevěnou podoltářní deskou, oltář schází. Na zadní stěně je nad menzou dřevěný křížek s bílým keramickým korpusem a plaketkou. O kapličku se starala paní Emilie Lévoová, zdobila ji na svátek Božího těla. I dnes se stará o příležitostnou výzdobu interiéru. Kaplička tu a tam posloužila i jako místo k popovídání se sousedkou.

Interiér s výzdobou (Foto zapůjčila E. Lévoová).

Průvod z kostela na svátek Božího těla (Foto zapůjčila E. Lévoová).

Současný stav kapličky.

Kaplička u domu č. p. 25

Je v soukromém vlastnictví a nachází se na odbočení cesty vpravo nad školou na parcele č. 14/3 (stavební, 19 m²), orientace kapličky západ-východ.

Jde o značně zchátralý objekt, který sloužil bývalému majiteli jako ovčín.

Exteriér – odstupněný kamenitý soklík, cihelné zdivo stěn, čtyři svíslé lizény s ozdobným završením. V bočních stěnách jsou dvě dělená zasklená okna se segmentovým zaklenutím. Dřevěné dveře v dřevěných zárubních se segmentovým zaklenutím. Objekt má oplechovanou střechu.

Interiér – zdevastovaná zemitá podlaha, rovný strop, bez vybavení.

Celková výška 435 cm.

Kaplička v roce 2011 (Foto Radim Jarošek).

A současný stav (Foto Květoslav Wiltšch).

Zaniklé kapličky

Kaplička sv. Jana Nepomuckého

Nacházela se poblíž hřiště v horní části obce a patřila k domu č. p. 18. Již dosti zchátralý objekt byl v roce 1974 poškozen traktorem při navážení materiálu na stavbu klubovny na hřišti (dnes tzv. Čičibar); následně byla kaplička zbourána. Půvabnou dřevěnou sochu sv. J. Nepomuckého z kapličky zachránil p. Jaroslav Juroška a do současné podoby ji restauroval p. Antonín Bučánek ze Spálova. Dnes se nachází v dobešovském kostele sv. Mikuláše jako poslední památka po zaniklé kapličce.

Socha sv. Jana Nepomuckého (Foto Radim Jarošek).

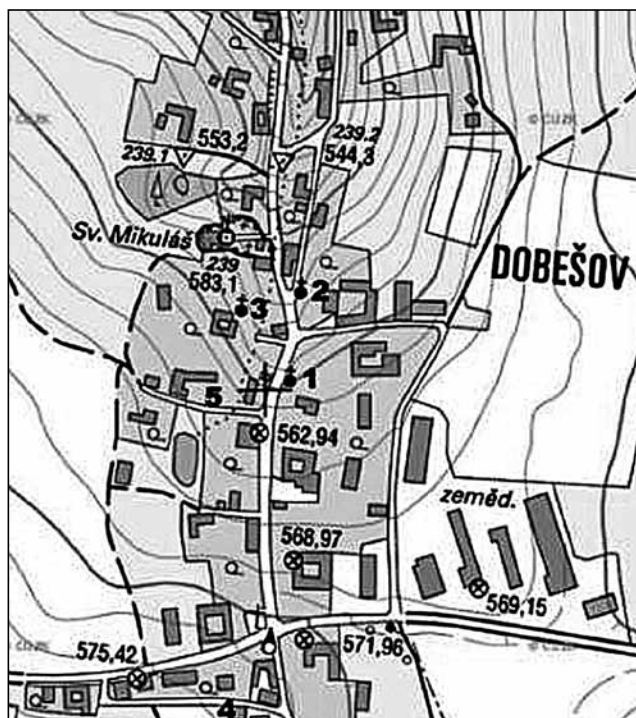
Kaplička P. Marie

Zděná kaplička stála u domu č. p. 24. Velikosti a tvarem byla podobná ostatním kapličkám. V interiéru se nacházela soška P. Marie a další sošky o obrazy, jejich osud je nejasný. Již dosti zchátralá kaplička byla zbourána někdy v l. 1963–65 nejspíš při stavbě plotu.

Vážení čtenáři, jak vidno, nepodařilo se nám dopátrat fotografie dvou zbořených kapliček. Pokud byste je měli k dispozici, prosím, podělte se s námi a ostatními čtenáři. Uvítáme i další informace o kapličkách a jiných drobných sakrálních stavbách v Dobešově.

Emilie Lérová (vlevo) a Jaroslav Juroška (třetí zleva) u opraveného kříže v polích u cesty z Dobešova na Veselí.

Mapa se zákresem dobešovských kapliček: 1. opravená kaplička sv. Josefa, 2. kaplička P. Marie, 3. kaplička u č. p. 25, 4. zaniklá kaplička sv. Jana Nepomuckého, 5. zaniklá kaplička P. Marie.

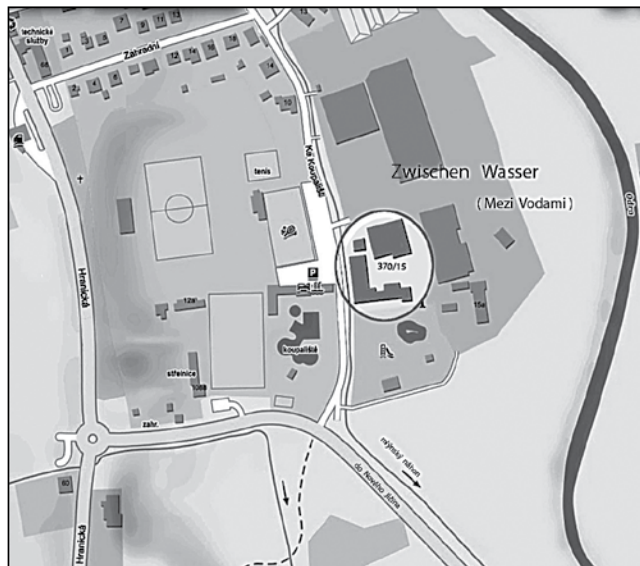
Za pomoc při získávání informací patří poděkování Rudolfu Hluchníkovi z Dobešova, Aleně Zemanové z Oder, Miloslavu Chytilovi ze Spálova a Pavlu Kašparovi st. z Oder.

TOVÁRNA MEZI VODAMI

Soubor budov bývalé tkalcovny hedvábí firmy Sebastian Waschka & Söhne v Odrách – nově zapsaná kulturní památka¹

Emil Mateiciuc

Situování továrny na výřezu mapy Oder (zdroj: www.mapy.cz).

Po skončení slezských válek (1740–42, 1744–45) a rozdělení Slezska zůstala na území Rakouského Slezska rozvrácená tradiční textilní řemeslná a cechovní výroba. Byla ochromena omezením možností obchodního styku a zkomplikováním přístupu k původně místním surovinovým zdrojům. Tkalcovství (zde ve smyslu plátenictví) – pro výrobu plátna byl zpracováván zejména len a konopí, soukenictví – pro výrobu sukna to byla ovčí vlna a punčochářství byly povětšinou ještě na úrovni cechovní malovýroby. Již od počátku 18. století však postupně přecházely na manufakturní velkovýrobu. V roce 1749 zbývalo v knížectví Opavském a Krnovském 479 soukenických a tkalcovských cechovních mistrů (z toho v Odrách 66) a 55 punčochářských cechovních mistrů (z toho v Odrách 18).

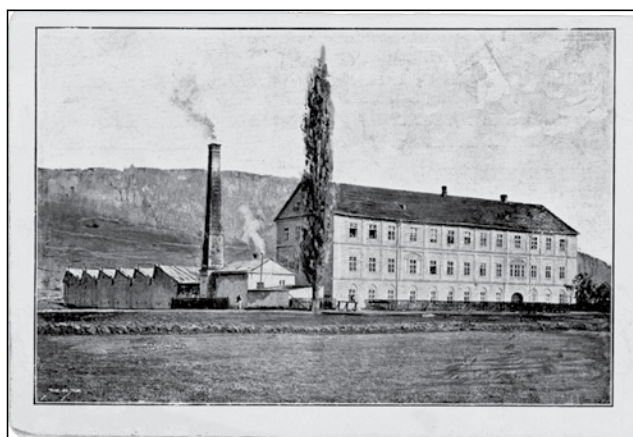
Úpadek cechovní malovýroby měl ale také mnoho dalších příčin, jejichž popsání by bylo nad rámec tohoto textu. Vláda sice podporovala vznik manufaktur udělováním mnoha privilegií, ale její ochranářská politika měla na rozvoj textilní výroby v Rakouském Slezsku, dříve profitujícím ze zahraničního obchodu, neblahý dopad. Potřeba zachování a zvyšování produkce při nárůstu konkurence vedla zákonitě k mechanizaci manufaktur a zavádění hromadné tovární výroby, která poskytovala pracovní uplatnění a tím obživu mnoha pračkářům, tkalcům, soukeníkům, barvířům, postřihovačům, řemeslníkům různých profesí a zejména továrním dělníkům – mužům, ženám a mnohdy i dětem.

¹ Rozhodnutím Ministerstva kultury ze dne 23. 4. 2019, č. j. MK 33420/2019 OPP byl soubor budov bývalé tkalcovny hedvábí „Sebastian Waschka & Söhne“ v Odrách na ul. Ke Koupališti 370/15 prohlášen kulturní památkou.

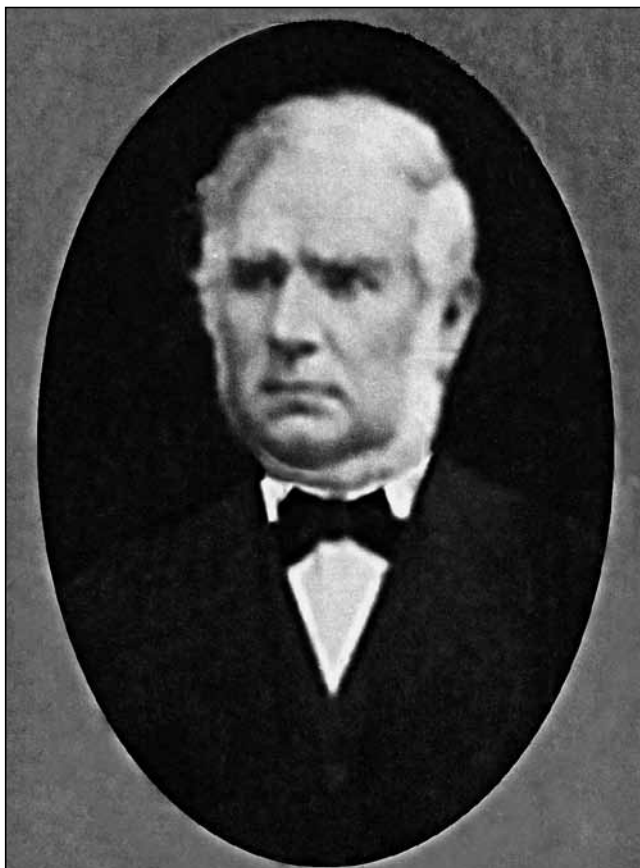
Do roku 1900 postupně v Odrách vzniklo ca 10 a zaniklo ca 5 textilních továren. Za první oderskou továrnu lze považovat tkalcovnu sukna na ul. Bachgasse 172/3 (dnešní obytná budova na Potoční ul. 172/6), kde její majitel Anton Josef Gerlich (1796–1871), zvaný „malý Gerlich“, v roce 1837 postavil přízemní tovární budovu se stroji poháněnými žentourem, který v roce 1843 nahradil parní stroj.

V roce 1838 koupil Josef Kasimir Gerlich (1797–1842), zvaný „tlustý Gerlich“, v jižní části katastru města, na území, mezi řekou Odrou a mlýnským náhonem, zvaném „Zwischen Wasser“² („Mezi Vodami“), kus parcely přiléhající k mlýnskému náhonu. V roce 1839 na ní postavil poschodovou budovu a do té pak instaloval 10 soukenických stavů. Ty byly v počátku poháněny ručně a od roku 1840 žentourem. Podnik se nevyplácel, Josef Kasimir Gerlich se pomátl a v roce 1842 zemřel. Továrna byla v roce 1849 předána jeho synům Johannu a Heinrichu, kteří museli v roce 1850 zastavit její provoz. Podíly synů přešly postupně na obchodní dům M. L. Herzig & spol. v Pešti, který v roce 1856 prodal budovu továrny vídeňskému tkalci hedvábí Sebastianu Waschkovi (1811–1890), který z ní vybudoval tkalcovnu hedvábí. Sebastian Waschka si tak zavedením tkaní hedvábí v Rakouském Slezsku získal zvláštní zásluhy. Konkurence ve Falcku a Lotrinsku jej přiměla, aby v roce 1869 instaloval parní stroj o 10 HP, který poháněl 27 mechanických stavů k výrobě kloboučnické plyše a navijecí a cívkovací stroje. V roce 1870 továrna zaměstnávala 33 mužů a 25 žen. V roce 1880 to bylo 62 mužů, 12 žen a 9 dětí. V roce 1900 firma zaměstnávala

² Historický název městské lokality uváděný na katastrálních mapách do roku 1945.

Pohled na firmu podle fotografie M. C. Gerlicha asi z roku 1898.

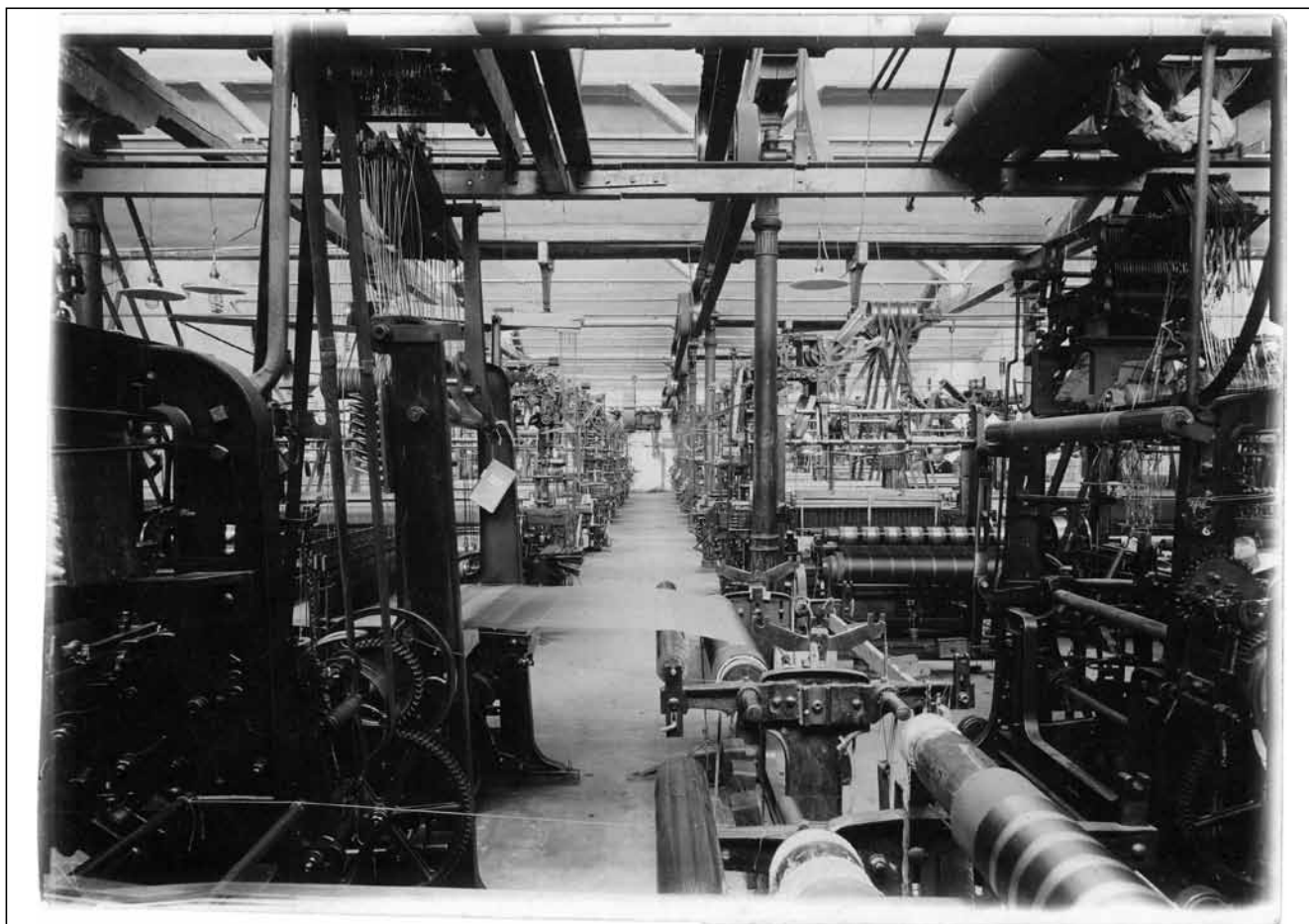
Portrét Sebastiana Waschky.

52 mužů a 100 žen. Vyráběn byl zejména polo-hedvábný atlas a kloboučnická plyš.

Po smrti zakladatele přešla v roce 1880 továrna do vlastnictví jeho synů Wilhelma I. (1841–1915) a Andrease (cca 1835–1901) Waschky. Od té doby se firma nazývala „Sebastian Waschka und Söhne Wilhelm und Andreas“ (později „Seb. Waschka & Söhne“). Ti nechali na budovu přistavět další patro pro umístění přípravných strojů, sklad zboží a kancelář. V roce 1882 nechali postavit výrobní halu – tkalcovnu I o ploše ca 500 m² pro umístění 60 mechanických stavů. V roce 1893 byl v továrně instalován nový parní kotel typu Tischbein vyrobený brněnskou firmou E. Krackhardt a parní stroj o výkonu 50 HP. V roce 1904 byla ke stávající tkalcovně I přistavěna další hala obdobných rozměrů – tkalcovna II pro 50 tkalcovských stavů na hedvábí s pohonem elektromotory. V roce 1906 byl pořízen další kotel typu Tischbein, dodaný sobotínskými železárnami Zöptauer & Stefanauer Bergbau und Eisehütten A. G. Nový kotel si vyžádal výstavbu 30m vysokého samostatně stojícího cihelného komína propojeného s kotlí podzemním kouřovodem. V roce 1906 měl podnik kromě přípravných a pomocných strojů ca 200 tkalcovských stavů a zaměstnával stejný počet pracovníků. Po smrti Wilhelma I. převzal vedení firmy jeho syn Wilhelm II. Waschka (1879–1962). Ještě na podzim 1917 byla

Pohled do tkalcovny v 1. patře hlavní budovy (Foto asi K. Stable, 1909).

Pohled do tkalcovny I – hala z roku 1882 (Foto asi K. Stable, 1909).

Pohled na firmu v roce 2015 (Foto Emil Matejiuc).

Pamětní medaile k 180letému výročí továrny.

továrna v plném provozu. Pak nastal pokles odbytu doprovázený poklesem výroby až na třetinu v roce 1919. V roce 1920 byla v důsledku velké krize zastavena výroba, která pak byla postupně navyšována až na téměř předválečnou úroveň, již dosáhla v roce 1927. Zastarávající výrobní zařízení a blížící se válečné události předznamenaly smutný konec kdysi slavné továrny. Pro nedostatek vstupních surovin, zejména hedvábí, ale také uhlí, byla koncem roku přechodně zastavena výroba. Pokus o její obnovení v roce 1939 zmařila válka.

V roce 1941 byly v továrně ubytovány ženy z Ukrajiny, nuceně nasazené na práce v místní gumárně Optimit. Po skončení války byl majetek firmy na základě Dekretu presidenta republiky ze dne 25. 10. 1945 konfiskován, stejně jako osobní majetek Wilhelma Waschky II. Textilní stroje byly demontovány a údajně odvezeny do Vídně, která byla pod sovětskou okupační mocí – tam jejich stopa končí. Z bývalé textilní továrny se staly velkoobchodní sklady oděvů; před rokem 1990 byla dřívější tkalcovna hedvábí ve správě firmy Oděvy Olomouc n. p. V rámci privatizace odkoupila v roce 1992 areál bývalé Waschkovy továrny od Fondu národního majetku firma MATEICIUC, zabývající se výrobou plastových trubek a stavebních profilů.

K datu privatizace v roce 1992 bylo možné konstatovat, že původní objekty Waschkovy továrny se zachovaly s ohledem na svou historii sice v neutěšeném stavebně-technickém, ale v poměrně autentickém stavu vyžadujícím rozsáhlé citlivé opravy. Ty se z větší části uskutečnily mezi lety 1994–2000. V menší míře probíhají dosud.

Památkové hodnoty vykazují objekty vzniklé mezi lety 1938–1906:

- Soubor budov tvořený původní (hlavní) třípodlažní tovární budovou, halami tkalcoven (hala I a hala II), kotelnou (včetně kotlů), bývalou strojovnou parního stroje a objekty pomocných provozů.

- Tovární komín z roku 1906 volně stojící na stejné parcele.

Hlavní budova má masivní obvodové zdi s dřevěnými trámovými stropy ve výrobních prostorách a klenutými stropy ve vstupní a dříve obytné části. Venkovní stěny jsou omítané. K hlavní budově se přimyká bývalá strojovna, v níž byl umístěn parní stroj a generátor pro výrobu elektřiny k pohonu některých strojů opatřených elektromotory. Strojovna sousedí s parní kotelnou s dvěma kotli, elektrorozvodnou a dílnami pro údržbu – venkovní stěny jsou z režného zdiva. Tyto prostory jsou propojené s halami I a II, jejichž obvodové zdi byly rovněž vyžděné z režného zdiva a zastřešené šedovými střechami. Hala I po požáru v padesátých letech minulého století byla zastřešena sedlovou střechou a režné zdivo bylo omítnuto. Vzájemná dispoziční návaznost hlavní výrobní budovy a výrobních hal, kdy strojovna s kotelnou tvoří spojovací článek mezi nimi, umožňovala efektivní rozvod hnací síly transmisemi.

Hlavní budova má na své jižní straně podél firemního parčíku pravé křídlo. Jedná se o třípodlažní objekt na místě dřívějších hospodářských staveb, který sice nemá historickou hodnotu, ale organicky doplňuje ostatní objekty areálu a z jižní strany uzavírá plochu vnitřního nádvoří.

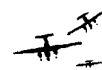
Literatura

- BÖHM, Johann (1929): *Gedenkbuch der Stadt Odrau*. Odry.
INDRA, Bohumír (1951): K počátkům průmyslové textilní výroby ve Slezsku. *Slezský sborník* 1951/2.
INDRA, Bohumír (1953): Průmyslová výroba ve Slezsku v polovině 19. století. *Slezský sborník* 1953/2.
ROLLEDER, Anton (2002): *Dějiny města a soudního okresu Odry* (vydalo město Odry jako český překlad německého originálu „Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau – Steyr, 1902).

Archiv Muzejního spolku Rolleder – Odry o. p. s.

Emil Mateiciuc

Kontakt: emil.mateiciuc@cmail.cz

Krvavá neděle 17. prosince 1944 75 let od největší letecké bitvy nad územím Protectorátu Čechy a Morava

Petr Bartošík

Válka v Evropě trvala již pátým rokem. Neustále a bezohledně ovlivňovala miliony lidských osudů a mařila jejich životy. Právě v době kdy lidé v kostelích 17. prosince 1944 hledali zklidnění a svou útěchu a světili zlatou adventní neděli, došlo na moravsko – slezském nebi k dramatickému a krvavému střetnutí mezi americkým letectvem a německou Luftwaffe, pro které se později vžil označení „Krvavá neděle“.

Ráno toho dne vyslalo americké strategické letectvo 15. letecké armády v Itálii, v rámci své letecké ofenzívy, 527 bombardovacích letadel za ochranného doprovodu dalších 300 stíhacích letounů, s cílem bombardovat, zničit a vyřadit z provozu rafinérie v Horním Slezsku (na území dnešního Polska) vyrábějící pro německou válečnou mašinerii syntetický benzín. Nad oblast zvanou „Blechhammer - Nord“ tehdy mířilo 191 bombardérů B-17 Flying Fortress od 5. bomb. křídla, nad „Blechhammer - Süd“ 105 bombardérů B-24 Liberator od 55. bomb. křídla a nad „Odertal“ dalších 231 Liberatorů od 49. a 304. bomb. křídla. Chránit je při tom mělo 93 dvoumotorových stíhacích letadel P-38 Lightning a 207 jednomotorových stíhaček P-51 Mustang od 305. a 306. stíhacího křídla. Nad pobřežím Jugoslávie se bombardéry zformovaly do 3 útočných uskupení pro jednotlivé cíle a pokračovaly v letu dále ve výšce asi 9 000 m nad územím Maďarska a Moravy směrem do Slezska.

Jakmile byly americké svazy zachyceny německými radiolokátory „Frey“ na Istrijském poloostrově, spustili Němci poplach. Kolem 10.45 hod. vyslali vstříc tomuto velkému leteckému svazu kompletní elitní stíhací eskadru JG-300 „Wilde Sau“ určenou původně k obraně Berlína. Její jednotlivé části vyzbrojené stíhacími stroji Focke-Wulf FW 190A a Messerschmitt Bf 109G odstartovaly z letišť Jüterborg, Borkheide, Löbnitz a Reinsdorf. Dohromady asi 100 stíhacích strojů.

K prvnímu osudnému střetnutí amerických bombardérů s německými stíhači došlo kolem 11.50 hod. v prostoru mezi Olomoucí, Prostějovem a Přerovem. Terčem útoku se stal především svaz Liberatorů 49. bomb. křídla, který směřoval na Odertal. Americký stíhací doprovod bombardérů se v důsledku nepřízně počasí poněkud opozdil. Toho Němci náležitě využili a zaútočili s mimořádnou agresivitou přímo do sestavy bombardérů B-24 Liberator a doslova je ve velkém začali masakrovat. Těžce opancéřované FW 190A pronikaly hustou obrannou palbou střelců z Liberatorů a dosud

pevná uskupení bombardérů, tzv. boxy se začaly postupně rozpadat. Lehčí Messerschmitty Bf109G zasáhly do boje o něco později, a to útokem shora. I ty vykonaly v následné vzdušné řeži své.

Jeden ze zasažených bombardérů explodoval ještě ve vzduchu a jeho trosky byly výbuchem rozmetány do širokého lesního prostoru nedaleko pramene řeky Odry u obce **Kozlov** (dnešním VP Libavá). Jednalo se o **Consolidated B-24J Liberator** (sériové číslo 44-41158), označený „77“, od 767. skupiny 461. bomb. křídla, jehož velitelem byl 2/Lt Max M. Hailey. Čtyřem mužům se podařilo z horícího letadla vyskočit a zachránit se na padácích. Ostatní letci takové štěstí však neměli a ohořelé kusy těl 2/Lt Maxe M. Haileye a zbývajících pěti mužů jeho posádky byly následně nalezeny v rozmetaných troskách jejich bombardéru.

Posádka bombardéru B-24J Liberator, který 17. 12. 1944 havaroval u Kozlova.

U obce **Palačov** na Novojičínsku se zřítíl další z těžce poškozených amerických strojů, a to **Consolidated B-24J Liberator** (sériové číslo 42-50953), označený „39“ a přezdíváný „**Flying Finger**“ (Létající prst) od 765. skupiny 461. bomb. křídla, pilotovaný

Foto 2Lt Maxe M. Haileye a jeho nalezené osobní věci (Kozlov).

2/Lt Philipem J. Crossmanem. V troskách tohoto bombardéru zahynuli čtyři muži ze zadní části letadla, která byla při útoku německých stíhačů doslova prostrhlena „jako cedník“.

Zbývající sedmi muži posádky včetně kapitána letadla 2/Lt Filipa J. Crossmana se zachránili na padácích. Po seskoku postupně všichni upadli do zajetí. Dva těžce zranění byli převezeni do lazaretu v Hranicích. Všichni se po prožitých strastech dožili konce války v zajateckých táborech. V blízkosti místa havárie stojí pomník, který připomíná tuto válečnou tragédii.

Posádka bombardéru B-24J Liberator, který se zřítil u Palačova.

Na moravskou půdu se celkem zřítilo osm Liberatorů. Konec tomuto krvavému masakru bombardérů

Torzo jednoho z motorů palačovského bombardéru B-24 v suchdolském muzeu.

Pomník amerických letců u Palačova po jeho renovaci v roce 2019.

učinil až zákrok amerických stíhačů, kteří konečně také dorazili na místo střetnutí. Drtivá přesila Lightningů a Mustangů skutečně následně způsobila rozhodující obrat v tomto souboji a k zemi náhle začaly dopadat převážně letouny s hákovými kříži. Celé gigantické střetnutí, mezi 11.45 a 12.30 hod., si vyžádalo na obou stranách celkovou ztrátu více než 80 letadel. Američané přitom prokazatelně přišli celkem o 28 strojů (z toho 22 bombardérů a 6 stíhaček), zahynulo při tom 63 amerických letců a dalších 114 jich upadlo do německého zajetí. Němci tehdy ztratili minimálně 53 stíhaček, ve kterých zahynulo celkem 21 pilotů, a další 4 z tohoto boje vyvázli se zraněním.

Na Novojičínsku a v okolí města Oder proběhla jedna ze závěrečných fází této velké letecké bitvy. Nad údolím řeky Odry se držela mlha a Moravskou bránu pokrývala nízká oblačnost. V mracích někde nahoře se odehrávalo hotové peklo. Řev leteckých motorů, střelba z palubních zbraní a výbuchy střel, padající nábojnice i kusy letadel, muži na padácích, vlastní dopady letadel doprovázené ohlušujícími explozemi přímo na zemi. Tuto skutečnost potvrzují nejen vzpomínky pamětníků, záznamy kronik, archivní dokumenty a četnická hlášení, ale především velký počet zde nalezených sestřelených letadel,

dopady a havárie, které dodnes nebyly všechny objasněny včetně osudů jejich letců.

Na Novojičínsku se zatím podařilo zdokumentovat tyto případy:

V **Mankovicích** na poli za bývalým velkostatkem poblíž řeky Odry havaroval německý letoun, který se zabořil 4 m hluboko. Jednalo se o stíhačku **Messerschmitt Bf 109 G-10**, výrobní číslo: W.Nr. 490319, označení „černá 15“, která patřila k jednotce Luftwaffe 12/III/JG 300 „Wilde Sau“ s domovským letištěm v Jüterborgu. Pilotoval ji tehdy **Lt. Heinz Krieg** s osobní identifikační známkou číslo: 59741/735, narozený 28. 2. 1922 v Königsee v Durynsku; v době havárie mu bylo pouhých 22 let. Trosky letounu spolu s ostatky pilota vyzdviženy 6. 11. 1999 Nadací letecké historické společnosti Vyškov. Jeho ostatky jsou pohřbeny na Ústředním hřbitově v Brně. Nedaleko místa dopadu se nachází pomníček připomínající tuto válečnou událost.

Vrtulová hlava stíhačky Bf 109 G-10 Lt. Heinze Kriega, který havaroval u Mankovic.

Heinz Krieg gef. 17.12.44

Lt. Heinz Krieg.

Na konci obce **Vražné v místní části Hynčice** havaroval další německý letoun **Messerschmitt Bf 109 G-14**, výrobního čísla W.Nr. 461981 a označením „bílá 4“ naležející k 13/IV/JG 300 „Wilde

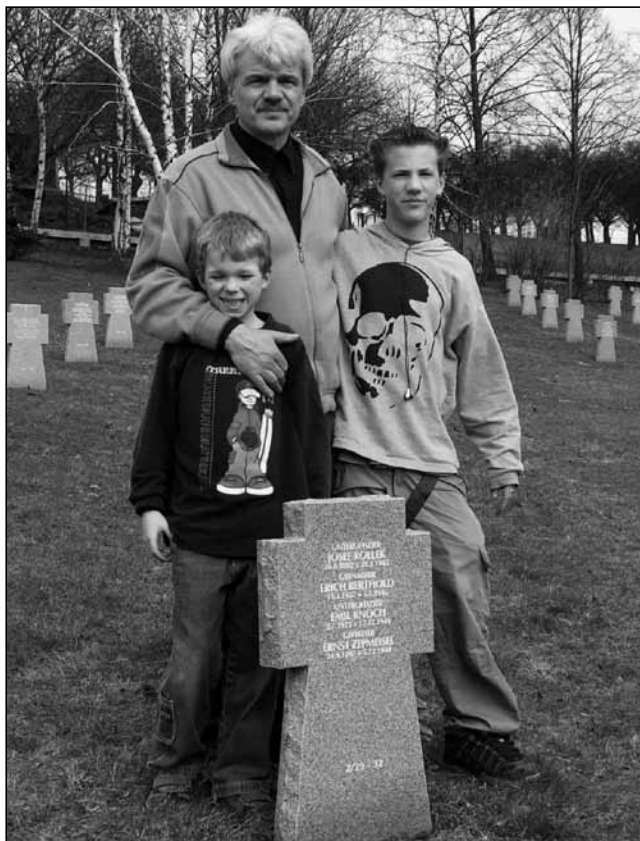
Pomníček připomínající havárii ze 17. 12. 1944 u Mankovic.

Sau“ s domovským letištěm v Reinsdorfu nedaleko Berlína. Tato stíhačka havarovala v těsné blízkosti potoka a zabořila se přitom 9 m hluboko. Pilotem této stíhačky byl **Fw. Fritz Grothendieck**, narozený 4. 4. 1918 v Hannoveru, číslo identifikační známky 62518/391. V době sestřelu měl 26 let a podle dobového hlášení byl nezvěstný s poznámkou „nevrátil se z bojového letu“. Trosky letounu spolu s ostatky pilota byly vyzdviženy téměř po 58 letech dne 28. 6. 2002 Leteckou historickou společností Vyškov ve spolupráci s Klubem přátel Suchdolu n. O. - sekcí vojenské historie. Nalezené ostatky pilota jsou pohřbeny na válečném hřbitově ve Valašském Meziříčí. Na místě dopadu německé stíhačky byl rovněž zřízen malý pomníček připomínající tuto havárii.

Poblíž obce **Libhošť** do lesa Roveň, tehdy zvaného „Hoher Wald,“ **Messerschmitt Bf 109 G-14** výrobního čísla W.Nr. 781261 s označením „žlutá 9“ patřící k 15/IV/JG 300 „Wilde Sau“ s domovským letištěm v Reinsdorfu. Pilotem sestřelené stíhačky byl v té době 21letý **Uffz. Emil Knoch**, číslo identifikační známky: 59739/619, narozený 2. 7. 1923 v Büchenau. Pilotovi se sice podařilo z letadla vyskočit, ale v malé výšce se mu již padák

Uffz. Emil Knoch.

Knochovi u hrobu svého příbuzného ve Valašském Meziříčí v roce 2005.

nestačil otevřít a tak se zabil při dopadu na zem. Jeho stíhačka pokračovala dále v neřízeném letu a zabořila se asi 400m dále. Bezvládné tělo pilota bylo nalezeno až po dvou dnech a 20. 12. 1944 následně pohřbeno na městském hřbitově v Novém Jičíně. V roce 2002 došlo k exhumaci ostatků Emila Knocha, které byly následně pohřbeny ve Valašském Meziříčí. V lese Roveň na místě kde pilot zahynul, připomíná tuto událost dřevěný kříž.

Nedaleko vesnice **Polouvsí** (místní části obce Jeseník nad Odrou) se zřítila německá stíhačka **Messerschmitt Bf 109 G14/U4**, výrobního čísla W.Nr. 511872 s trupovým označením „žlutá 6“, která patřila k 15/IV/JG 300. Letadlo spadlo v těsné blízkosti toku Luha a zabořilo se do hloubky 6m. Členové Klubu přátel Suchdolu n. O. – sekce vojenské historie ve spolupráci s Nadací letecké historické společnosti ve Vyškově trosky tohoto letadla vyzvedli 4. 12. 2004. Mimo částí letadla byly vyzdviženy i ostatky pilota poručíka **Hanse Dietera Kaisera**, který se narodil 7. 9. 1922 v Sankt Andreasbergu v Německu, zemřel tak ve věku pouhých 22 let. Je nyní pohřben ve Valašském Meziříčí. I zde místo havárie připomíná a označuje kámen s tabulkou, informující o válečné tragédii, která se zde 17. 12. 1944 odehrála.

Lt. Hans Dieter Kaiser.

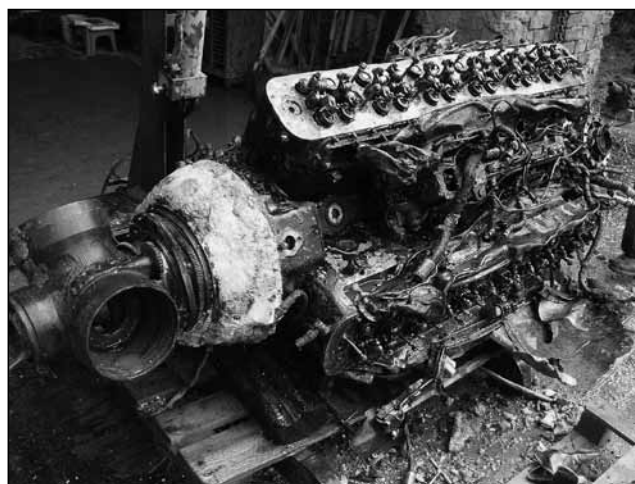
Vrtulová hlava Messerschmittu Bf 109 G-14, který havaroval u Polouvsí.

Motor Messerschmittu Bf 109 G-14 Uffz. Rieseho po vyzdvižení.

Pomníček na místě havárie u Polouvsí.

Letecký motor DB 605A z Oder, Skřivánčí.

V Odrách na poli **za Skřivánčí ulicí** havarovala další německá stíhačka **Messerschmitt Bf 109 G-14/U4** s výrobním číslem W.Nr. 511977 a trupovým označením „žlutá 16“, která byla vyzbrojena kromě dvou standardních 13mm kulometů MG 131 nad motorem i účinným 30mm kanónem MK 108. Náležela také k 15. Staffel IV. Gruppe JG 300 „Wilde Sau“. Jejím pilotem byl 24letý **Uffz. Heinrich Josef August Riese**, jak zní celé jeho jméno, a který u Oder také našel svou smrt. V posledních chvílích se snažil ze zasaženého stroje vyskočit, ale těsně nad zemí se mu již padák nedokázal otevřít a jeho tělo dopadlo asi jen 200m od místa dopadu jeho letadla. Narodil se 1. 11. 1920 v Bodenrode v kraji Worbis.

Jeho tělo bylo původně pohřbeno na městském hřbitově v Odrách a teprve až v roce 1998 exhumováno, převezeno a pohřbeno na válečném pohřebišti ve Valašském Meziříčí. Dne 28. 8. 2010 se členům Klubu přátel Suchdolu n. O. po dlouholetém pátrání trosky jeho Messerschmittu najít a ze čtyřmetrové hloubky vyprostit zabořený motor DB 605A s výrobním číslem W.Nr. 100687 včetně reduktoru, částí vrtule, palubních zbraní a přístrojů.

Výrobní logo leteckého motoru DB 605A.

Za Odrami ve svahu nad rybníky mezi silnicí Odry – Emauzy a lesem dopadla další z německých stíhaček **Messerschmitt Bf 109 G-14** (W.Nr.784 003) s označením „žlutá 14“, kterou osudný den pilotoval 23letý **Fw. Harry Weinert**, narozen 5. 3. 1921 v Thiemendorfu, další z 15. Staffel IV. Gruppe stíhací eskadry JG 300, startující z letiště Reinsdorf.

Tomuto pilotovi se tehdy z poškozeného letadla podařilo vyskočit na padáku a skončil tak šťastně jen s drobnými škrábanci ve větvích vrby v zátočině řeky Odry pod Pohořským kopcem. Pamětníci vzpomínali, že se na tohoto německého pilota vrhli místní občané německé národnosti s klacky v rukou, protože ho považovali za amerického letce. Z utrpeného šoku se pak Harry Weinert zotavoval v hostinci v Mankovicích, kde místním vyprávěl, jak byl Američany sestřelen. Konce války se však nedožil, poněvadž dne 21. 3. 1945 zahynul v dalším leteckém boji nad Alperstedtem u Erfurtu, kde byl také pochován. Trosky Weinertova stroje byly vyzdvíženy v neděli 25. 9. 2011. Ze čtyřmetrové hloubky členové Klubu přátel Suchdolu n. O. vyprostili motor stíhačky DB 605 a další trosky tohoto letadla.

Terénní průzkum ve svahu nad Oderskými rybníky – Bf 109 Fw. Harryho Weinerta.

Motor DB 605A Weinertova Messerschmittu Bf 109 G-14.

Fragmenty výše uvedených letadel včetně nalezených osobních věcí letců, spolu i s dalšími mnohými exponáty, týkající se letecké války nad severní Moravou a Slezskem v průběhu 2. světové války, jsou veřejnosti k vidění v expozicích Muzea městyse v Suchdole nad Odrou. Více na webových stránkách muzea – www.leteckemuzeum.eu.

V neděli 17. 12. 1944 havarovala u Oder ještě další německá stíhačka **Messerschmitt Bf 109**, jejíž trosky suchdolští badatelé lokalizovali pod vodní hladinou současného Emauzského rybníka. V době jejího pádu zde rybník nebyl, takže se stíhačka zabořila hluboko do mokré louky a zde její trosky spočívají dodnes a teprve čekají na vyzdvížení a objasnění této válečné havárie. Dosud z této letecké bitvy chybí najít a identifikovat několik dalších ztracených letadel a schází objevit rovněž i posledního z nezvěstných letců německé elitní jednotky Luftwaffe JG 300, a to přímo velitele IV. Gruppe, která zde měla největší ztráty – **Hptm. Josefa Puchingera**. Toto tajemství nám může po 75 letech poodhalit právě i tato záhada Emauzského rybníka.

Členové Klubu přátel Suchdolu n. O. – sekce vojenské historie při průzkumu Emauzského rybníka v lednu 2009.

Výše popsaná místa dopadů letadel jsou jen ta nejbližší v okolí Oder. Po celé Moravě a Slezsku, Polsku, Slovensku, Maďarsku až na jih Itálie můžeme najít další podobná místa, která dokládají rozsah celé této letecké bitvy ze dne 17. 12. 1944. Toto letecké střetnutí bylo u nás největším na území tehdejšího protektorátu, musíme mít však na mysli, že to v rámci 2. světové války byla pouhá epizoda. Zde je na místě si uvědomit oblundnost jakékoliv války, která svým krutým způsobem řídí a mění osudy všech lidí a vybírá si při tom svou krvavou daň. Každá válka má své hrdiny i poražené. Má však především své oběti, a to bez rozdílu na to, o kterou bojující stranu zrovna jde.

Výročí „Krvavé neděle“, od které v roce 2019 uběhlo 75 let, vybízí k zamyšlení. Chovejme se tak, abychom si podobné válečné hrůzy již nemuseli nikdy prožít.

Petr Bartošík

Kontakt: bartosik@suchdol-nad-odrou.cz

Železniční most přes Odru na Polanecké spojce v Ostravě-Zábřehu/Svinově

Petr Lexa Přendík

Historie Polanecké spojky, která měla propojit někdejší stanice Polanka nad Odrou a Velké Kunčice, se začala psát v období 1. světové války, ačkoliv návrh pro její zřízení se datuje již rokem 1909. Trať vedoucí z velké části přes katastr Zábřehu nad Odrou byla stavěna od roku 1916 za pomoci italských a ruských válečných zajatců. Měla urychlit převoz válečného materiálu směrem na východní frontu a také dopravu uhlí ze sušských dolů směrem na Vídeň. Zásadními stavbami se staly dva mosty – první přes řeku Odru, druhý přes Ostravici. Most přes Odru byl postaven do konce 1. světové války, v období 2. světové války byl snesen, v roce 1964 zde byl položen most provizorní a v následujícím roce byl dokončen most definitivní, který je pro železnici využíván dodnes.

Výstavba Polanecké dráhy v období 1. světové války

Zaměříme pozornost na válečné mostní dílo Polanecké dráhy, které mělo spojit břehy tehdy neregulované Odry. Ačkoliv byla železnice stavěna jako jednokolejná, most přes Odru byl založen s ohledem na její případné rozšíření pro druhou kolej. Pravděpodobně zde hrály roli válečné úspory a počítalo se s tím, že po skončení války bude dohotovena další kolej. Původní projekt prozrazuje, že most byl založen v hloubce 17,4 m pod úroveň břehu pomocí kesonu.¹ Kromě dělníků pracovali na stavbě spojky v úseku u Korýtky váleční zajatci z Ruska a z Itálie. Od roku 1917 se do stavby dráhy zapojily také ženy. Váleční zajatci postupně od závěru roku 1917 mizeli, válka pominula a dráha byla dokončena až roku 1920, ačkoliv se původně předpokládalo její zhotovení do čtyř měsíců. Trať se oproti moderní Polanecké spojce lišila jen v napojení do současné stanice Ostrava-Kunčice. Přiléhala k terénu nízkými násypy, a pouze mezi dnešní ulicí Plzeňskou a Odrou vedla ve vyhloubeném zářezu.

Ani přes opakované snahy Ostravsko-frýdlantské dráhy² o aktivování Polanecké dráhy nebylo železniční dílo zprovozněno. Pokles těžby uhlí a výroby v hutích a počátek hospodářské krize v roce 1929 definitivně odsoudily spojku k zániku. Dráha

zarůstala, překlenoval ji postupně systém vodovodů, plynovodů a vedení elektrického proudu. Ministerstvo železnic výnosem z 2. července 1935 rozhodlo o snesení svršku dráhy s tím, že mostní a ostatní objekty zůstanou zachovány a nadále budou chráněny před důlními vlivy. Úvoz bývalé dráhy byl využíván zejména obyvateli Zábřehu a sousedních Vítkovic k pěším cestám k Odře, kde se v blízkosti železničního mostu nacházela dvě významná výletní místa: restaurace Korýtko (základy jsou patrné nedaleko mostu u pramene v lesním porostu ve stejnojmenné oblasti Zábřehu dodnes) a restaurace U Lazarů, která se nacházela i s říčním koupalištěm v místech zahrádkářské osady severně od mostu na pravém břehu Odry. Starý most byl využíván pro přechod osob na svinovskou stranu a vydržel zde téměř tři dekády. Po odtržení Sudet se most ocitl na hranici Protektorátu Čechy a Morava a Třetí říše. Konstrukce mostu byla v roce 1943 převezena do Belgie a mostní pilíře osiřely. Přechod mezi Moravou a Slezskem nebyl na příchod více než dvacet let možný. Nedaleko mostu přešla 30. dubna 1945 také vojska 4. ukrajinského frontu spolu s 1. Čs. samostatnou tankovou brigádou řeku Odru, čímž začalo osvobozování Ostravy. Tuto událost připomíná pomník nacházející se v těsném sousedství nynějšího železničního mostu.

Moderní Polanecká spojka

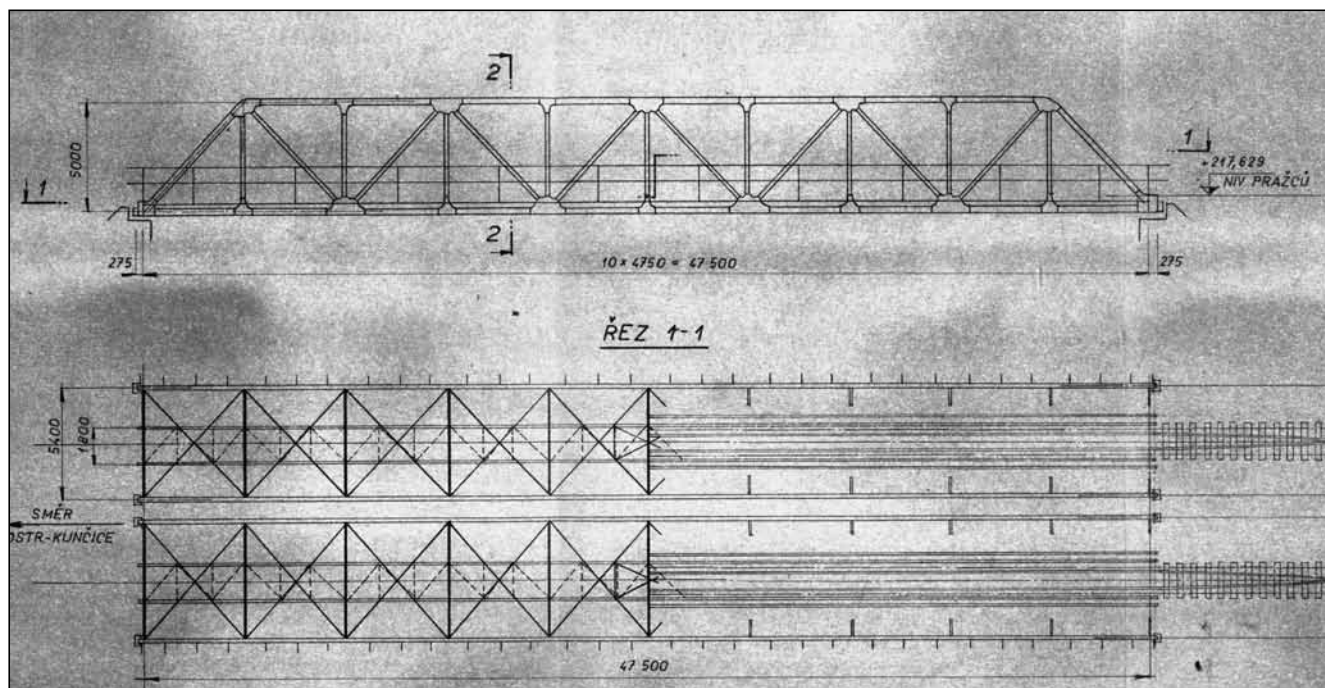
Moderní historie Polanecké spojky se začala psát v roce 1960, kdy začal vznikat projekt na stavbu dvoukolejné trati, která měla propojit stanici Polankou nad Odrou s Ostravou-Kunčicemi a zároveň se stanicí Ostrava-Svinov. Nejprve měla být mezi nádražními vybudována jednokolejná dráha s plánovaným uvedením do provozu v roce 1967, druhá kolej měla přibýt v letech 1971–1973, proti čemuž vystoupil investor stavby i ministerstvo dopravy. Nový plán vzniklý po kruté zimě 1962/1963, kdy byla celá střední Evropa ochromena mrazy a nevídanými přívaly sněhu, předpokládal zprovoznění celého díla v roce 1964.

Provizorní most

Poněvadž staré založení mostu z dob 1. světové války plně vyhovovalo položení nové mostovky, upravila se pouze část pilířů nad zemí pro uložení nových konstrukcí. Provizorně zde byla položena jedna konstrukce vojenských válečných mostů, která sloužila po dobu stavby jako přemostění pro stavební techniku a byla pak použita pro jednokolejný provoz vlaků. Stavební náklady na vybudování montážní plošiny činily necelých 430.000 československých

1 Keson je speciální typ potápěčského zvonu, obvykle se jedná o dutý kvádr bez dna, který se používá ve stavebnictví pro práce vykonávané pod hladinou vody.

2 Ostravsko-frýdlantská dráha (německy k. k. priv. Ostrau-Friedlander Eisenbahn, zkráceně OFE) byla privátní společnost, která nechala postavit železniční trať mezi stanicemi Ostrava-střed a Frýdlant nad Ostravicí a místní dráhu mezi Ostravou-Kunčicemi a Havířovem s napojením na trať Košicko-bohumínské dráhy. Dopravu na svých tratích ale od počátku (od roku 1871) nechávala smluvně zajišťovat od jiných železničních společností. Roku 1909 získala společnost koncesi pro provoz na zamýšlené Polanecké dráze. V roce 1936 byla OFE zestátněna a nadále byla spravována Československými státními drahami.

Nákres konstrukce mostu (Foto Archiv Vítkovice, a. s.).

korun; instalace provizorního mostu si vyžádala téměř dva a půl miliónu korun. Dne 19. srpna 1964 se na mostě konaly zatěžkávací zkoušky. Doprava na Polanecké spojnici mezi stanicemi Polanka nad Odrou a Ostrava-Kunčice byla zahájena 27. srpna 1964, kdy vlaky přejížděly Odru po provizorním vojenském mostě.

Definitivní mosty

Výstavba definitivního mostu byla odsouhlasena 28. ledna 1964. I ke stavbě dvoukolejného mostu byly využity původní opěrné zdi z období 1. světové války a také jeden mostní pilíř, který zde zůstal zachován. Jak už jsem zmínil na začátku, v době první světové války měli stavitelé vizionářskou myšlenku – ač se tehdy stavěla jednokolejná dráha, pilíř byl vybudován pro dvě koleje. Nepatrnými úpravami byl při stavbě definitivního mostu v 60. letech jeden pilíř využit pro položení dvou mostních konstrukcí. Most přes Odru spadl do IV. úseku Polanecké spojky, který byl svěřen pod dohled Ing. Josefu Urbanovi a Ing. Jiřímu Vránovi. Konstrukci obou jednosměrných mostů s dolní mostovkou navrhl Ing. Fuka, práci kontroloval Ing. Pilát. Jedná se o příhradovou mostní konstrukci s celkovou délkou přes 40m a výškou 4m, která je na levé straně uchycena rotační vazbou a na pravé straně vazbou obecnou (posuvnou). Konstrukce byla sestavena ze tří typů prutů. Investorem stavby byla správa Střední dráhy Olomouc, dodavatelem byly Dopravní stavby, n. p. Olomouc.

V září roku 1964 zahájili dělníci stavbu montážní plošiny a lešení pro stavbu definitivního mostu, který měl být vyroben do konce téhož roku. Výrobou byl pověřen závod 56, mostárna VŽKG v Lískovci.

Most měl být usazen do konce dubna 1965, došlo však k opoždění výstavby. Až 23. května 1965 byly nad Odrou zasunuty nové mosty příhradové konstrukce o rozpětí 47,5m, šířce 5,4m a celkové váze 290,52 tun. Průjezdový profil činí 2,20m od osy

Jeden z prvních vlaků na mostě přes Odru, 1965 (Foto Ostravské muzeum).

Stav mostu okolo 2010 (Foto Antonín Pašata).

koleje na obě strany. Ocelová konstrukce byla svařovaná, spoje příčníků byly smontovány pomocí šroubů. Po stranách mostu byly umístěny konzoly pro vedení kabelů a potrubí, jinak byly mosty pokryty plechy. Stavbu mostů prováděly Dopravní stavby Olomouc pod vedením Ing. Josefa Urbana. Již 26. května 1965 byla zahájena doprava na obou mostech. Až do 1. října 1965, tedy do doby, kdy byl v platnost uveden nový jízdní řád, sloužily mosty, stejně jako Polanecká spojka, nákladní dopravě, poté byla trať otevřena i dopravě osobní. V roce 1966 byla do provozu uvedena reléová stanice Odra nacházející se v těsné blízkosti mostu.

Na mapách ČSSR se objevila nová trať

Vybudování spojky odlehčilo přetíženým železničním ostravským uzlům a přivedlo dělníky blíže k průmyslovým závodům (Vítkovické železářny Klementa Gottwalda, Nová huť Klementa Gottwalda). Obyvatelé budovaného sídliště Jižní Město (na katastru Zábřehu nad Odrou, Hrabůvky, Výškovic) mohli od roku 1967 využívat také vskutku moderního nádraží postaveného v bruselském stylu ve Vítkovících. Spojka zkrátila vzdálenost mezi východem a západem země o celých 13 km, takže její ekonomická výhodnost při počítané frekvenci spojů měla být adekvátní vynaloženým prostředkům. Nestalo by se tak bez stavby mostu mezi Moravou a Slezskem. „S mosty nad Odrou nebyly nikdy žádné potíže a byly udržovány pouze formou nátěru. Jednou jsem byl ve čtyři hodiny ráno povolán k mostu k přejetému muži. U kolejí stály do komínku seskládané šaty, pak jsem narazil na hlavu omotanou ve vlasech a pak tu leželo i tělo oběti. Bylo to někdy koncem 60. let. U mostu se také stal podobný případ, kdy se muž s rozpraženými rukama postavil lokomotivě, byl to otec syna, který seděl s mým synem v lavici“, vzpomněl na most a jeho okolí první a zároveň jediný

přednosta stanice Ostrava-Vítkovice Vladimír Kutý (*1934), který na trati působil od roku 1965.

V souvislosti se změnami po roce 1989 a s útlumem výroby dvou největších ostravských hutí je dráha mezi Svinovem a Kuncicemi využívána stále méně. Cestující mezi Opavou a Českým Těšínem však stále přejíždějí po mostě ze 60. let, který byl naposled natřen v roce 2013 firmou Stamakocel.

Stav v listopadu 2019 (Foto autor).

Dva jednosměrné mosty v listopadu 2019 (Foto autor).

Detail konstrukce, listopad 2019 (Foto autor).

Zdroje a literatura

Archiv Vítkovice, a. s.
Archiv města Ostravy, fond Obvodní národní výbor Ostrava-Zábřeh, inv. č. 3-7 (kroniky obvodu z let 1961-1964).
Na mapách ČSD se objevila nová trať: Polanecká spojka. Ostrava: ČSD, 1964.
SLÁDEK, Pavel; VAVŘAČOVÁ, Michaela a kolektiv (2014): *Historie trati OSTRAVA-SVINOV – ČESKÝ TĚŠÍN.* Ostrava: Železniční muzeum moravskoslezské, edice Knihovna muzea č. 2/2014.

Mgr. Petr Lexa Přendík

Kronikář městského obvodu Ostrava-Jih

Kontakt: petr.prendik@ovajih.cz

Rehabilitace výpravní budovy železniční stanice Jistebník

Alena Borovcová (text a foto)

Výpravní budova železniční stanice Jistebník byla prohlášena kulturní památkou v roce 1998. O dvacet let později, v letech 2018-2019, prošla celkovou rekonstrukcí, při které byl rehabilitován její původní vzhled a současně vnitřní dispoziční úpravou vytvořeno sociální zázemí pro cestující.

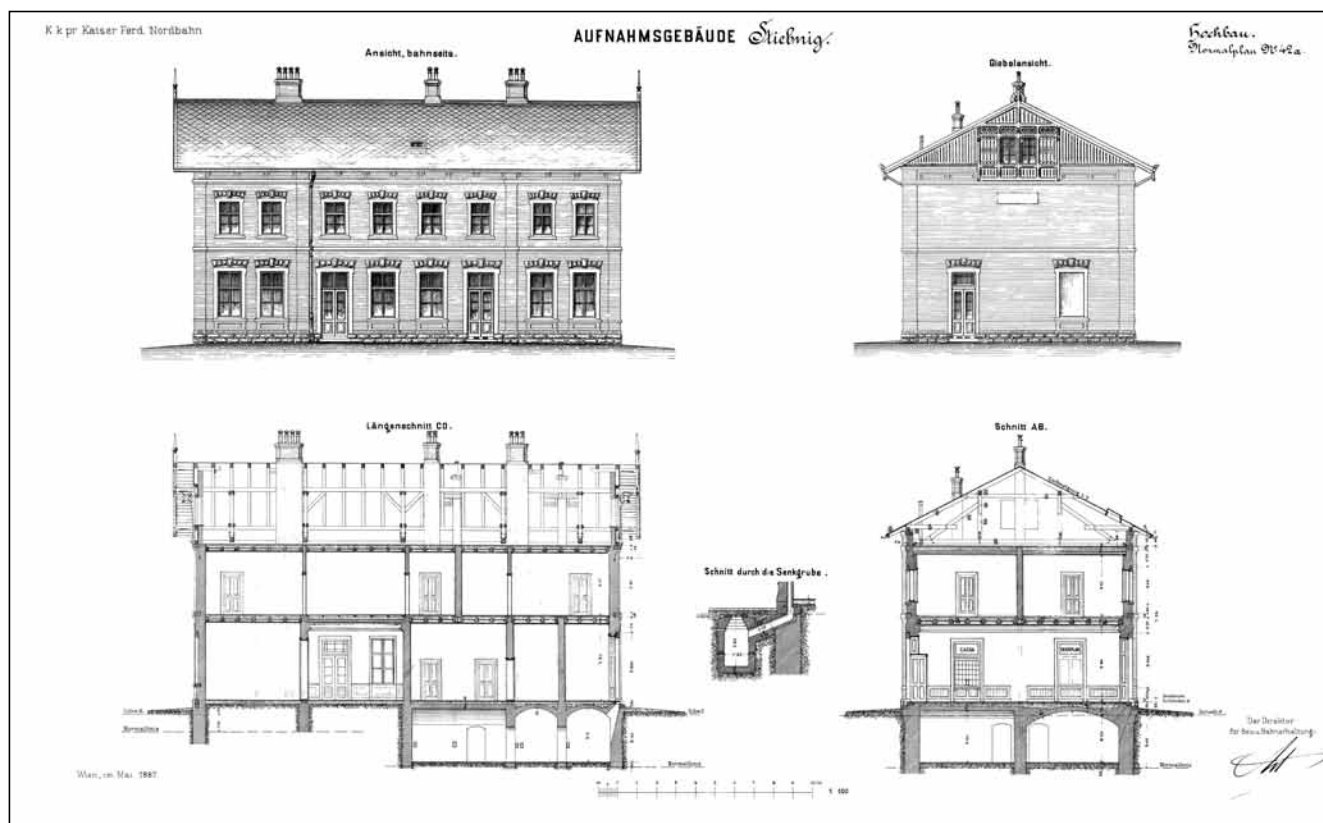
Katastrem Jistebníku prochází kmenová železniční trať bývalé Severní dráhy císaře Ferdinanda (Kaiser Ferdinands Nordbahn, dále KFNB), která byla

v úseku Lipník nad Bečvou – Bohumín uvedena do provozu v roce 1847. V té době museli Jistebničtí na vlak do Studénky nebo do Svinova. Ke zřízení zastávky vybavené malou čekárnou došlo až v roce 1880.

V 80. a 90. letech 19. století rozšířily síť Severní dráhy císaře Ferdinanda další tratě – Dráha moravskoslezských měst a lokálky. V tomto období zavedla stavební kancelář v čele s architektem

Jistebník, výpravní budova, pohled z ulice, stav v roce 2012.

Rekonstrukce původního projektu Vladimír Londin.

Typový projekt No 42. Station Stiebnig, Aufnahmsgebäude, Normalplan No 42, pohledy a řezy, 1887. Archiv Českých drah v Července, Sbíрка smluv a plánů, trať 3.

Antonem Dachlerem pro zefektivnění projekční činnosti tzv. normálie, které od 70. let 19. století vlivem Rakouské společnosti státní dráhy (StEG) zaváděly i ostatní železniční společnosti. Typizované projekty měly nesporné ekonomické výhody. Nebylo nutné pro každou stanici navrhovat individuální stavbu, ale podle místních kapacitních požadavků pouze vybrat jednu z velikostních variant. Vedle úspory projekční práce se snížily i náklady stavebních firem a náklady za materiál, který bylo možné objednat ve větším množství. Z hlediska architektonického řešení vytvořily soubory normálií určitou vizuální individualitu tratí konkrétní železniční společnosti.

Vedle normálií zavedl architekt Anton Dachler v 80. a 90. letech 19. století u typizovaných, ale i individuálních projektů KFNB užití cihelného režného zdiva. Neomítané fasády byly v duchu historizujícího tvarosloví plasticky členěny nárožními, lisénami, římsami, zubořezí apod. Vystupující články zůstávaly buď monochromní, nebo byly odlišeny světlejší žlutobéžovou cihlou. Cihelné plochy doplňovaly podle místních podmínek kamenné parapety, šambrány, sokly. Výrazným zdobným prvkem byly bedněné štíty s řezbými detaily a tvarovaným zakončením vystupujících krokví a pozednic.

V souvislosti s připojováním nově budovaných tratí vznikala uzlová nádraží, která vyžadovala kapacitně velkorysejší prostory k pobytu a odbavení

Vstupní dveře do dopravní kanceláře (původně čekárny), 2012.

Vstupní dveře do dopravní kanceláře (původně čekárny) s obnoveným horním nápisem, 2019.

Průběh doplnění a opravy záklenku, 2019.

cestujících. Na původní kmenové trati KFNB převládaly u nových nebo rozšiřovaných výpraven omítané fasády, které na rozdíl od úspornosti období výstavby, usilovaly o honosnost svého vzhledu inspirací historizujícími slohovými proudy (Přerov, Svinov, Bohumín, Opava). Vedle toho byly realizovány i individuální projekty z cihelného zdiva, jejichž architektura dosáhla stejné reprezentativnosti (druhá výpravna Ostrava hl. n., Frýdek-Místek, Suchdol nad Odrou, Český Těšín). Vedle uzlových nádraží vyžadovaly individuální, ale vzhledově úspornější projekt stanice se specifickými terénními

Obnovené bedněné štítové strany, 2019.

podmínkami (Vítkov, Hodslavice). V dalších stanicích a zastávkách se opakovaly totožné normálie v závislosti na předpokladu místní frekvence dopravy.

Například projekt výpravní budovy IV. třídy z roku 1891 (Normalplan No 34) najdeme v četných realizacích na lokálních tratích KFNB (např. Jakartovice, Mladecko ad.). Výjimkou na kmenové trati je výpravna ve stanici Grygov na odbočném křídle KFNB z Přerova do Olomouce. V roce 2003 byla spolu s obytným domem prohlášena kulturní památkou a v letech 2004–2005 byla při modernizaci trati opravena.

V roce 1889 byla zastávka v Jistebníku změněna na křižovací stanici a vybavena výpravní budovou postavenou podle typového projektu KFNB No 42 z roku 1887. V roce 1890 mohli být zaměstnanci ubytováni v sousedním služebním obytném domě pro osm rodin (Normalplan No187 z roku 1896).

Také v patře výpravní budovy byly tři dvoupokojové byty s malou kuchyní a společnými záchodky na chodbě. V přízemí sloužila cestujícím průchozí čekárna III. třídy, do které se vstupovalo z přednádraží a od dráhy a vedly z ní dveře do čekárny I. a II. třídy (dnešní čekárna). Dělnická kasárna měla vlastní vchod ze štítové strany (dnes zazděn). Druhá polovina dispozice byla členěna na dopravní kancelář, místnost přednosty, poštu, telegraf a úschovnu zavazadel. Službu konající zaměstnanci měli k dispozici vlastní toalety přístupné z chodby schodiště. Cestující využívali samostatně stojící přízemní zděné záchodky mezi výpravnou a obytným domem.

Podání návrhu na prohlášení výpravní budovy v Jistebníku kulturní památkou vycházelo z výzkumu Národního památkového ústavu, kdy byly zdokumentovány všechny dochované stavby na tratích bývalé KFNB. U objektů, které byly realizovány opakovaně, byl vybrán jeden zástupce daného typu. Projekt No 42 je v dosud autentické podobě zachován také ve stanici Prosenice. V Otrokovicích

Prosenice, výpravní budova, pohled od dráhy, 2011.

došlo k rozšíření přístavbami a proměně celkového vzhledu, v Šakvicích zakryl cihelné zdivo břizolit.

Výpravní budova v Jistebníku prošla ve druhé polovině 20. století proměnami, které vycházely z dobového myšlení a dnes je vnímáme jako degradující. V principu však zůstala zachována celková hmota i četné detaily. Původní okna byla vyměněna za výklopná, některá vyplněna luxferami, vstupní dveře nahrazeny prosklenými v kovovém rámu s hliníkovými lištami, v čekárně vyměněny dlažby, fasáda natřena červenou a plastické prvky bílou barvou. Na severní straně bylo přistavěno přízemní křídlo réleové stanice, k jehož odstranění došlo v letech 1999–2002 a poškozená fasáda musela být v místě spojení omítnuta.

V roce 2017 zpracoval Ing. Lukáš Bobek projekt celkové opravy objektu. U střešní konstrukce byly vyměněny dožilé konstrukční prvky a bednění. Střešní krytina byla volena s ohledem na stáří krovu. Stejně jako u jiných drážních staveb byla zvolena vláknocementová šablona ve sgrafitovém odstínu, která pohledově evokuje původní břidlici, ale nepředstavuje takovou zátěž.

Prubířským kamenem celé obnovy se stalo obvodové zdivo. Památková péče obecně preferuje čištění tlakovou vodou s minimální příměsí abraziva, aby zůstala zachována patina a nedošlo k erozi narušením povrchu cihly. Použitou barvu (zejména bíle natřené prvky) se podařilo odstranit použitím chemie. Míra čištění byla stanovena pomocí zkušebních vzorků tak, aby byl obnoven původní monochromní vzhled a současně nebyly zcela eliminovány přirozené stopy času.

V památkové praxi je vždy nutné najít hranici mezi nežádoucím poškozením a určitou mírou opotřebení, které má své kouzlo a vypovídá o stáří a historii památky. Na fasádě objektu se podepsaly necitlivé zásahy v podobě zavěšovaných nástěnek, informačních cedulí, kabeláže uchycované do cihel apod. Tyto byly v maximální možné míře odstraněny. Pod barvou se dokonce objevila pole vyplněná maltou, do kterých byly obdélníky imitující

Interiér čekárny v roce 2012. Jeho součástí byly i lavice s hnědočerveným nátěrem, které by se mohly vrátit do obnoveného prostoru.

Interiér čekárny při dokončování úklidu, 2019.

zdivo jen vyškrábány linkou a zabarveny. Chybějící a poškozené cihly byly vyměněny tradičním způsobem, vytvořením kapsy a vložením nové cihly odpovídajícího rozměru a barvy. Návrhy prováděcí firmy, aby se nahrazovaly jen přilepeným obkladem na povrchu, nebyly akceptovány.

K opravám poškozených kamenných šambrán, záklenků a soklu byl přizván specializovaný odborník. Jeho zásluhou byly opraveny a doplněny poškozené klenáky i velké části soklu, který byl

Výpravní budova v Jistebníku po rekonstrukci, pohled z ulice, 2019.

Výpravní budova po rekonstrukci, pohled od dráhy, 2019.

v minulosti opravován betonáží dílčích polí. Při čištění šambrán, které byly natřeny nevhodnou šedou barvou, se na uliční straně objevil ve třetí ose zprava černý nápis „EINGANG“ a pod ním „VCHOD“. Tento původně dveřní otvor byl uličním vstupem do čekárny třetí třídy, později byl zazděn a nahrazen oknem. Na drážní straně se ve třetí ose zleva odhalily dva nápisy. Spodní ve stejném typu písma „WARTESAAL II. U. III. Cl.“ jako z ulice, kde lze předpokládat původ v období 2. světové války. Nad ním byl viditelný druhý, podle použitého písma starší nápis „Wartesaal I.-II. & III. Classe“. Označení odpovídá původnímu vstupu do čekáren, dnes do dopravní kanceláře. V současné době slouží cestujícím jen původní čekárna I. a II. třídy, do které byl teprve později zřízen vchod ve druhé ose drážní strany zleva, a průchod mezi oběma původními čekárnami nahradilo pokladní okénko. Přesto, že nápis z období Rakousko-Uherska již nemá vzhledem ke změně provozu opodstatnění, je významným historickým dokumentem původní funkce a vnitřní dispozice. Druhotné mladší nápisy nebyly obnovovány a zůstaly zakonzervovány pod povrchovou úpravou.

Dalším krokem k rehabilitaci autentického vzhledu byla výměna oken s původním členěním, ovšem již s moderní funkčností izolace proti chladu a hluku. Chybějící bednění ve štítech byla doplněna po komparaci se stavbami, kde zůstala zachována (Frýdek, Grygov, Fulnek). Určení barevnosti bednění, oken a dveří komplikovala absence původního vzorku. U podobných typových projektů se vyskytují odstíny červené, hnědočervené, žlutohnědé a zelené. Ve Vítkově dokonce v pestré polychromii jednotlivých prvků. Zelená barva byla zvolena v souvislosti s výpravnou v Grygově, která leží na hlavní trati bývalé KFNB a lze tedy předpokládat jednotnost řešení. Ucelenost obnoveného vzhledu v Jistebníku bohužel narušují konce krokví, které měly být společně s podbitím také natřeny zelenou barvou.

V čekárně se nedochovala původní dlažba a druhotné keramické dlaždice nebylo možné považovat

za kvalitní vrstvu hodnou zachování. Skladba a barevnost podlahové krytiny při obnově vycházela z původní dlažby dochované v patře chodby schodiště, tj. na koso kladené šedé a černé čtverce. K nečekaným překvapením patřilo odkrytí původní výmalby s terakotovým rámováním stínovaným šedými linkami, které se podařilo do jisté míry obnovit novou výmalbou. Restaurování spodních vrstev nebylo možné. Dřevěné lavice s hnědočerveným nátěrem, které byly součástí vybavení čekárny, bohužel nejsou chráněny. Zástupce investora přislíbil, že budou opraveny a znovu osazeny do čekárny.

Zásadní změnou ve vnitřní dispozici, která si vyžádala jistý ústupek z pohledu památkové péče, byla vestavba záchodků do prostorů bývalé dopravní kanceláře a pošty, při zachování původních otvorů a bez zásahů do fasád. Kladně vnímaný komfort cestujících degradují nové obklady a dlažby výrazných oranžových a zelených barev, které byly použity bez respektu k historickému prostředí a působí bizarním dojmem.

V konečném důsledku lze vnímat opravu dokončenou v roce 2019 jako vítanou rehabilitaci památkově chráněné výpravní budovy.

Literatura

BOROVCOVÁ, Alena (2019): *Kulturní dědictví Severní dráhy císaře Ferdinanda*. 1. vyd. Ostrava 2012, 2. vyd. Ostrava 2019.

HONS, Josef (1990): *Čtení o Severní dráze Ferdinandově*. Praha: NADAS.

HORN, Alfred (1971): *Die Kaiser – Ferdinands – Nordbahn*. Band 2, Wien.

Mgr. Alena Borovcová, Ph.D.

pracuje od roku 1996 jako samostatný odborný pracovník památkové péče v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Ostravě. V letech 2008–2014 působila na katedře Dějin umění a kulturního dědictví Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Dlouhodobě se věnuje problematice průmyslového dědictví se zaměřením na železniční dopravu.

Kontakt: borovcova.alena@npu.cz

Zimný důl mezi Petřvaldíkem a Košatkou

Marek Janečka, Radim Jarošek

Asi v půli cesty z Košatky do Petřvaldíku se silnice zhoupne do dolíku, v jehož okolí se nachází mezi stromy několik stavení. Jsme v Zimném dole. Kousek Poodří, kde se stýkají katastrální území Petřvaldíka, Košatky, Jistebníku a nedaleko i Studénky, nabízí hned několik míst, která stojí za připomenutí. V následujících řádcích se o to – za pomoci archivních a literárních zdrojů a pamětníků – pokusíme.

Některé informace budou čtenářům známé, neboť vyšly v POODŘÍ 3/2002. Sedmáct let, které uběhly od publikování, jsou snad přijatelným důvodem pro zopakování s tím, že byly doplněny nová fakta a fotografie.

Název

Začněme samotným, trochu nezvyklým názvem, k němuž stojí za to poznamenat: v Poodří najdeme ještě další lokalitu s přívlastkem zimný – Zimný mlýn u Bernartic nad Odrou a nejspíš budou i další.

Proč důl je zřejmé, ale odpověď na otázku: proč zimný, musíme hledat v lidové slovesnosti, v pověsti o císaři Josefu II. Existuje jako mnohé pověsti ve více verzích, které se v drobnostech liší. Tato pochází od Vladimíra Janečky, tak jak si ji pamatoval z vyprávění svého dědy.

Císař Josef II. prováděl inspekční cestu po zámcích.¹ Jeho cesta začínala v Novém Jičíně a pokračovala přes Kunín, Bartošovice, Novou Horku a dále na Starou Ves. Cesta probíhala pravděpodobně na podzim nebo na počátku zimy. Během cesty došlo k nějaké nehodě, která si vyžadovala opravu.

Hospoda spolu s mlýnem byly vhodnou zastávkou, neboť na obou místech byli řemeslníci, kteří byli schopni provést i větší opravy. Císař využil zastávky a vystoupil z kočáru. Náhlý závan chladného větru přiměl císaře k návratu do kočáru.

A jeho slova „to je tady nějaký zimný důl“ si přihlížející zapamatovali.

¹ Věrohodný záznam o uvedené cestě není znám. Z dochovaných plánů a zpráv, které jsou uloženy ve vídeňských archivech, z tzv. dvorských cest (Hofreisen) císaře Josefa II. do Slezska v letech 1766 a 1771 nevyplývá, že by touto lokalitou putoval. Nejbližší byl zřejmě v roce 1766, když z Jablunkova cestoval přes Frýdek, Místek, Příbor, Libhošť, Nový Jičín, Lipník a Hranice do Olomouce. V rámci těchto oficiálních, dopředu pečlivě naplánovaných cest pak Josef II. navštívil Moravu a Slezsko ještě v roce 1779, zde však není k dispozici podobný itinerář jako u cest v l. 1766 a 1771, a není proto možno jednoznačně stanovit, kudy přesně probíhala.

Na druhou stranu císař jistě zavítal na Moravu a do Slezska vícekrát, méně oficiálním způsobem mimo tyto dobře zdokumentované dvorské cesty, a nelze proto vyloučit, že by během některé z nich mohl mezi Košatkou a Petřvaldíkem projíždět (dle sdělení Mgr. Petra Tesaře ze Zemského archivu v Opavě).

Pověst má své racionální jádro, v terénní snížení je jistě chladněji než v okolí, takže název je příhodný a přichodzí může někdy pocítit „zimný“ závan na vlastní kůži. Na druhé straně jindy je v dolince obklopené stromy naopak tepleji než na otevřených, větrných polích ve směru od Košatky. Se zastávkou císaře Josefa II. na inspekční cestě to už bude horší... a navíc hospoda v době jeho vlády ještě neexistovala.

Mlýn zde však tenkrát byl a právě on je v Zimném dole tím nejvýznamnějším objektem.

Vodní mlýn (Košatka č. 1/Petřvaldík č. 60)

Dříve patřil katastrálně ke Košatce, dnes se objekt bývalého mlýna nachází na katastru Petřvaldíku.

Mlýn před rokem 1776

Asi už nikdo neobjeví přesné doklady o tom, kdy byly vodní mlýny na panství pánů z Petřvaldu zbudovány. Zmínka o vodním mlýně v Petřvaldě se objevuje roku 1444 a mlýn v Košatce nebude o moc mladší.

Prvním majitelem mlýna v Košatce č. 1 byl vladýcký rod Petřvaldských. Po prohrané bitvě na Bílé hoře roku 1620 nařídil olomoucký kardinál František Ditrichštejn zabavit Petřvaldským veškerý majetek za jejich aktivní účast na protestantském povstání proti katolickým Habsburkům. Tak přišli Petřvaldští kolem roku 1623 i o Petřvald, Petřvaldík a Košatku. Císař následně svěřil panství Petřvaldských do rukou církve, Olomoucké Metropolitní kapitule. Proboštové neměli zájem o vlastní podnikání na lehce nabytém panství, ale šlo jim jenom o pravidelné celoroční příjmy. A tak správci petřvaldského velkostatku nakonec doporučili, aby církev prodala vodní mlýny v Petřvaldě a Košatce do soukromých rukou.

Tak se stalo roku 1776, kdy petřvaldský mlýn odkoupil 1. dubna 1776 příborský mlynář Matěj Fajkus a Košatský mlýn Jiří Kubíček, syn mlynáře ze Žabně.

Gruntovní kniha pro panství Velký Petřvald – Petřvald, Petřvaldík, Košatka nad Odrou, Dvorek, 1776–1827 uložená v Zemském archivu Opava (inv. č. 1409, sig. E 9 – 6, fol. 15 – 19) o tomto uvádí v německy psaném textu:

„Dne 1. dubna 1776 prodává olomoucká kapitula mlynáři ze Žabně Jiřímu Kubíčkovu mlýn o třech složeních v Košatce, nacházející se na panství Velký Petřvald, a to za cenu 1500 zlatých. Voda ke mlýnu je přiváděna řekou Lubinou. Mlýn má jeden „Rasch Gang“. V budově je jedna světnice, 2 kuchyně, 2 sklepy, mlýnice, 4 chlévy a dvůr obklopený zdí. Jedna strouha vede od Petřvaldu, druhá mezi stájem a náhonem. Voda je

také zachycována v místním rybníku. U mlýna je 6 měřic a 2 achtle polí, ovocná zahrada má rozlohu 1 měřici, 5 achtlů. Nachází se mezi řekou a pozemky košatského Johanna Tylečka, společně s loukami na jistebnické straně. Rozsah pastvin je 3 měřice, 4 achtle moravského výsevu. U mlýna je také jedna stodola. Mlynář má za povinnost udržovat v pořádku náhon u pozemku Jakuba Šeděny, a to společně s petřvaldským mlynářem. Musí také uklízet břehy a udržovat vodní tok v pořádku, aniž by za to požadoval příspěvek. Bez průtahů musí plnit příkazy vrchnosti z Petřvaldu, jednat tak, aby nedošlo k chátrání mlýna. Ročně má zaplatit 228 zlatých a splácet každý čtvrt rok po 57 zlatých. Má povinnost mlít obilí zdarma vrchnosti, úředníkům a deputátníkům. Za semletí jedné várky pivního sladu mu náleží čtvrt vědra piva. Z kupní ceny má odevzdat 10 procent laudemia a i jinak se řídit zeměpanským nařízením pro mletí z roku 1759. Mlýn nesmí pod pokutou 10 tl. dále prodat. Písaři náleží za sepsání smlouvy 30 kr. Smlouvu podepsal Anton Ferdinand Krischke, úředník a Jiří Kubiček.“

1776–1779

Roku 1761 mlynář Jiří Kubiček pojal za manželku Magdalénu, dceru mlynáře Olšovského z Polanky.

V uvedené gruntovní knize najdeme tento česky psaný zápis: „Dne 3. 2. 1779 podepsala Magdalena Kubičková, vdova po mlynáři Jiřím Kubičkovi, že jí Jan Lýsek, hospodský z Paskova, půjčil 568 zlatých na zaplacení dluhů po jejím manželovi Jiřím Kubičkovi. Do zaplacení celé sumy dává do zástavy svůj mlýn v Košatce, a to se všemi právy a povinnostmi.“

1780–1796

Dne 20. 1. 1779 Jiří Kubiček umírá; vdova Magdaléna Kubičková chce mlýn udržet, ale nestačí jí finanční prostředky na dluhy po manželovi. Proto hledá finanční pomoc v Paskově u hospodského Jana Lýska. Ten se stává poručníkem její dcery a dědičky mlýna, Alžběty Johanny. I když se narodila asi tři měsíce po smrti svého otce Jiřího, byla určitě dcerou Jiřího a Magdalény Kubičkových.

Vdova se následně roku 1780 vdává za Leopolda Krečmera, který pocházel z rodu Antona Krečmera, mlynáře ze Staré Vsi. Leopold, jako otčím Alžběty Kubičkové, získává právo hospodařit na mlýně na dobu asi 20 let.

O Leopoldu Krečmerovi najdeme v gruntovní knize toto potvrzení ze dne 4. 12. 1780:

„Leopold Kretschmer potvrzuje, že podle dlužního úpisu sirotčího úřadu Mitrovských v Paskově v záležitosti zemřelého mlynáře v Košatce Jiřího Kubička je poručníkem jeho nezletilých dětí, totiž Josefa, Franze, Magdaleny, Kateřiny a Alžběty, kterým náleží po dosažení zletilosti rovným dílem každému po 100 zlatých, které jim musí předat po dosažení plnoletosti. Od výše uvedeného data také přejímá mlýn v Košatce se všemi náležitostmi a má možnost po dobu 20 let splácet kupní cenu.“

Podepsání Leopold Kretschmer, mlynář v Košatce a jeho manželka Magdalena Kretschmerová“

Poté, co Magdaléna Krečmerová v roce 1788 zemřela, objevila se na Košatském mlýně nová mlynářka. Leopold Krečmer se totiž 10. května 1789 ve svých třiceti letech znovu oženil a vzal si 19letou Terezii Kanclířovou z Petřvaldíku.

1796–1831

Ještě neploletá Alžběta Johanna Kubíčková se zamilovala do nejstaršího syna Jury Tylečka z gruntu č. 27 ve Velké Košatce. Jmenoval se Jiřík a narodil se roku 1771.

Roku 1796 si Alžběta Johanna Kubíčková bere za muže Jiříka Tylečka z gruntu č. 27 ve Velké Košatce. Svatba to byla významná. Šlo o velký majetek a na svatbě byli všichni, co v Košatce, Petřvaldě a Petřvaldíku v té době něco znamenali.

Jiřík byl velmi oblíbený mlynář a mnozí obyvatelé si ho často vyžadovali za kmotra svých dětí. On sám tolik štěstí neměl. Z 12 dětí mu v dětském věku zemřely hned tři a dospělosti se dožili ze synů jen František, narozený roku 1799 a Jiří, narozený roku 1810. Také jeho manželka Alžběta odešla mladá, zemřela v roce 1826. Mlynář Jiřík Tyleček se oženil znovu a vzal si za ženu Mariannu Myškovou, dceru Josefa Myšky z Petřvaldíku.

Osud způsobil, že oba novomanželé, Jiřík a Marianna, zemřeli na cholera takřka ve stejný den, na přelomu listopadu a prosince roku 1831 na Košatském mlýně.

1832–1854

Mladší syn Jiří se stal nástupcem otce na Košatském mlýně. Za manželku si přivedl ze Sedlnice sedláckou dceru Rozinu Banášovou. S ní měl syna Viléma, který se vyučil mlynářským tovaryšem.

Mlynáři z rodu Tylečků pobývali na mlýně více než 50 let.

1855–1859

Od roku 1855 přijímala Rozina Tylečková, rozená Banášová splátky za Košatský mlýn od Franze Bayera ze Sedlnice.

1859–1892

Franz Bayer prodal mlýn Ignáci a Aloisii Krischke (koupě 24. 8. 1859). V této době asi došlo k přečíslování a mlýn dostal č. p. 60. I. Krischke se dle matričních údajů narodil 25. června 1831 v Sedlnicích v domě č. p. 92 mlynářskému mistru Antonu Krischkemu.

V letech 1889 až 1892 byl vlastníkem zmíněný mlynář I. Krischke. Jeho manželka Johanna Krischke (*26. 6. 1853), která pocházela z mlynářského rodu z Palkovic, je v archiváliích vedena jako hospodyně a zmíněna vedlejší činnost – polní hospodářství.

1892–1909

Na přelomu století mlýn patřil Karlu Dostálovi (*24. 1. 1852 z Dolní Lhoty u Krásného Pole) a Marianě Dostálové.

Jedna z jejich dcer, Marie, se roku 1909 provdala za mlynářského synka původem z Plumlova u Olomouce, Stanislava Kratochvíla.

1909–1954

Majiteli se stali Stanislav Kratochvíl (*8. 5. 1881 Olomouc) s manželkou Marií, roz. Dostálovou (*30. 6. 1885 Ostrava).² V prvních letech S. Kratochvíl na mlýně s manželkou bydlel – byl majitelem a Marie vedla domácnost. S nimi tam bydlel Robert Purmenský jako pomocník, který měl mlynářskou živnost. Do roku 1921 mlýn pravděpodobně provozovali společně.

Později mlýn pronajímali následujícím mlynářům:

1921–1935 Martin Bílek, mlynářský mistr a dříve i stavitel mlýnů a jeho manželka Brigita Bílková
1935–1945 Josef Henčl
1945–1950 Vlastimil Purmenský
Po roce 1950 Robert Purmenský³

V letech 1954–1958 byla spolumajitelkou objektu se Stanislavem Kratochvílem Vlasta Kratochvílová (snacha).

Po roce 1955 mlýn vlastnili na základě kupní smlouvy z 3. října 1955 Vítězslav a Anežka Kancířovi.

Další osudy až do počátku 20. století nejsou známy. Až v kronice obce Petřvald se uvádí, že: *R. 1901 byla na Lubině katastrofální povodeň, při níž byl smeten jez u Dvorku (Petřvald), nebyl již opraven a od té doby byl zrušen i mlýn v Petřvaldě na č. 66 a mlýn v Zimném dole byl upraven na motorový.*

Povodňové události na Lubině a zničení jezu u Dvorku jsou poněkud odlišně zachyceny v knize „Geschichte der ehemals sudetendeutschen Gemeinden – Gurtendorf, Engelswald und Rosenthal“ z r. 1976: *Počátkem srpna r. 1880 byl jez na Dvorku, z kterého vedl náhon na valchu, mlýn a pilu v Petřvaldě a mlýn v Zimném dole, zničen povodní. Východně od něj byl potom postaven nový, opět dřevěný jez. V r. 1914 došlo za vysoké vody k protržení náhonu východně od jezu a voda při každé zvýšené vodě prudkým proudem vytékala průrvou ven a odnášela půdu v okolí. Po 1. světové válce v letech 1919–1920 nebyl jez už postaven a náhon zůstal od řeky odpojen. Valcha byla přestavěna na truhlářství s benzínovým pohonem strojů, mlýn a pila v Petřvaldě byly zastaveny a mlýn v Zimném dole přešel též na motorový pohon.*

Událost z r. 1880 je zmiňována i v knize „Moravské Kravařsko“ z r. 1898: *Roku 1880 vystoupila Lubina v měsíci srpnu ze svých břehů tak vysoko, že s mlýnskou strouhou pod novým pivovarem tvořila rovnou hladinu. Tehdy také obešla řeka splav u Rožmitálu (Dvorek) protrhnuvši sobě zcela nové níže od splavu položené řečiště.*

Události se nám asi již nepodaří přesněji rekonstruovat, faktem však zůstává, že po 1. světové válce již mlýn pracoval na plyn vyráběný z koksu, součástí byla pila. Pro místní obyvatele byl rovněž vyráběn elektrický proud.

Mlýnský náhon začínal u Dvorku (dnes součást Petřvaldu), nelze však vyloučit, že v dávnější minulosti navazoval na náhon až od Skorotína. Naháněl vodu na mlýn v Petřvaldě. Od petřvaldského mlýna vedl přímo k Lubině, kterou překračoval dřevěným žlabem a pak procházel mezi loukami a poli až před mlýn v Zimném dole, kde se rozvětvoval (bezpečnostní obtok). Pod mlýnem se obě větve opět spojovaly a po 150m náhon ústil do Odry. Náhonem s mohutnými duby na březích, tak byla převáděna voda z Lubiny do Odry. Dnes je zachována pouze jeho část v délce asi 2 km nad mlýnem.⁴

Samotný mlýn je jednopatrová zděná budova s kamennými základy a sedlovou střechou, dnes krytou červenými taškami (dříve byla pokryta břidlicí), podkroví bylo dřevěné, u náhonu stála mlýnice, později byla přistavěna strojovna, vedle stála pila.

Na objekt mlýna navazovaly patrové hospodářské budovy se stájemi, chlévy apod. K mlýnu patřily kromě náhonu i sad, zahrada a polnosti.

Mlýn měl jedno vodní kolo na vrchní vodu, později byl k pohonu využíván koksový plyn. Motor (výrobce František a Josef Kovařík z Prostějova) poháněl nejen mlýnské soustrojí, ale i pilu.

Do mlýna vozili obilí sedláci hlavně z Petřvaldíku, Košatky, Hartů a Jistebníku a kromě běžného mletí obilí se v mlýně vyráběly kroupy a šrotovalo se pro dobytek.

Provoz mlýna byl ukončen v padesátých letech, dále byl využíván zemědělským družstvem pouze ke šrotování.

Za mlynáře Karla Dostála došlo ve mlýně k tragické události, kterou popsala mlynářova dcera Hermína Kolbová: *Ve mlýně vždy byli pomocníci – stárek a mládek. Mládek osnoval provést na mlynáře nějaký osobní útok. Stárek byl zodpovědný a loajální k mlynáři a náhodou se o plánované události dozvěděl. Na svátky většinou mohli pomocníci odjet domů, ale stárek zůstal na mlýně, aby dohlédl na situaci. Protože ale chtěl vysvětlit své milé, proč nepřijede domů, poslal po mládkovi vysvětlující dopis, aby jej, jak půjde na vlak do Jistebníka, z nádraží podal. Mládek měl ale tušení a dopis na cestě otevřel a dozvěděl se o tom, že*

² Z nové pozemkové knihy vyplývá, že v letech 1921 až 1922 byl majitelem mlýna Antonín Kratochvíl, avšak na základě žaloby Stanislava a Marie Kratochvílových byla kupní smlouva zrušena.

³ Jsou uváděna i další jména, tak např. po smrti mlynáře Karla Dostála v roce 1920 až do roku 1933 měl provozovat mlýn Ing. Antonín Kratochvíl a blíže neurčeným nájemcem je p. Vyskočil.

⁴ Koryto náhonu je zachované v úseku od Zimného dolu až cca 60 m před cestou z Petřvaldu do Petřvaldíku.

stárek o jeho úmyslu ví. Vrátil se tajně do mlýna a stárka ve mlýnici ubil kladivem k smrti a tělo hodil do náhonu pod mlýnské kolo. Snažil se utéct, ale spravedlnost ho dostihla.

Po vraždě stárka se ve mlýně začaly dít nepředvídatelné nešťastné události.

Vodní mlýn v Zimném dole s dnes již neexistující pilou v popředí. Foceno od silnice v roce 1922 a fotografie zachycuje pravděpodobně členy rodiny Bílkových.

Mlýn v Zimném dole v roce 1940, foceno ze zahrady, vlevo přístřešek strojovny (dnes již zbourán). V popředí je paní Henčlová(?), manželka Josefa Henčla, nájemce mlýna v té době.

Mlýn v Zimném dole pravděpodobně někdy ve 30. či 40. letech minulého století (Zapůjčila Danuše Lövyová).

Mlynář Dostál byl těžce zraněn kládami na mlýnské pile, další mlynář Kratochvíl měl několik úrazů a poté mlýn pronajal, a přesto zemřel v Hranicích po těžkém úrazu.

I posledního mlynáře Purmenského postihlo neštěstí. Nadýchal se kychtového plynu z koxu a v poslední chvíli jej zachránil z bezvědomí petřvaldický občan, který přijel do mlýna mlít. Mlynáři věřili, že ve mlýně straší. Mlýn domlel a úrazy přestaly...

Hospoda

V 18. století byla hospoda v Petřvaldíku v budově fojtství (dnes č. p. 4.) K ní se také váže i pověst o působení zbojníků Ondráše a Juráše, kteří po hostinství navštívili zřejmě někdy právě počátkem 18. st. Zatímco se část zbojníků bavila nahoře v hospodě, jejich kumpáni vykradli dobře zásobený sklep fojtství. Drzost zbojníků byla taková, že se do hospody ještě někdy vrátili a neodradil je ani fakt, že z druhé strany budovy byly věžeňské kobky tzv. děřeše, které jsou tam dodnes.

Kdy byl postaven dům, budoucí hospoda, v Zimném dole, není známo, bylo to však po roce 1833, neboť na císařském otisku není ještě zachycena. Na mapě 3. vojenského mapování z let 1874 až 1878 je na místě hostince č. p. 59 objekt zachycen. Je otázkou, zda to v té době již byla hospoda, či nikoliv.

Sled majitelů č. p. 59:

1859 Aloisie Krischke koupila dům č. 59⁵

1889 Ignatz Krischke získal nemovitost 24. 8. po smrti Aloisie Krischke a proběhlém dědickém řízení a objekt jako hospodu pronajímal manželům Sůvovým až do konce roku 1890.⁶

1889–1907 Ignatz Krischke, majitel a hostinský, manželka Johanna Krischke (*26. 6. 1853 Palkovice), hostinská. Zmíněna je i schovanka Stefanie Pscheidl (*4. 1. 1904 Těšín).⁷

1907–1921 Emilie Stalmach, Julie Mühr, Viktor Krischke, Stefanie Pscheidl (každý jednu čtvrtinu).

1921–1923 Po rozdělení majetku Julie Mühr mezi Emílii Groh a Josefa Mühra: Emilie Stalmach, Viktor Krischke, Stefanie Pscheidl (každý jednu čtvrtinu), Emilie Groh, Josef Mühr (každý jednu osminu).

1923–1924 Po smrti Viktora Krischkeho je jeho majetek roku 1923 převeden na Emílii Stalmach (třetina) a Stefánii Pscheidl (čtvrtina) a stejnými díly na Emílii Groh a Josefa Mühra.

1924–1927 Vladimír Kellner⁸ (polovina) a Stefanie Kellnerová, rozená Pscheidl (polovina).

1927–1928 František Kellner a Anežka Kellnerová (každý polovic).

5 Stalo se tomu tak 22. 8. a otázka však je, zda to byla tenkrát již hospoda.

6 Josef Sůva, hostinský v Petřvaldíku (*1832 Brušperk, †25. 11. 1890), manželka Karolína Sůvová (*24. 1. 1837 Hranice, †26. 3. 1891).

7 Pravděpodobně kvůli vyššímu věku už neměli I. a J. Krischke vlastní děti.

8 Vladimír Kellner (Kelner) přezdívan Žďarský.

1928–1934 Arnošt Kellner a Vlastimila Kellnerová (každý polovic).

V majetku Kellnerových je dům až do současnosti.

Hospoda byla spolu s mlýnem a dalšími dvěma domy napůl samotou a zřejmě fungovala hlavně na přelomu 19. a 20. století. V ní, na hranici několika katastrů, se domlouvaly obchody, uzavíraly smlouvy, vyměňovaly zkušenosti a někdy jen tak flámovalo a hrály kuželky. Výhodou bylo, že pokud tam došlo k nějaké nepříjemnosti, zůstalo to většinou jen mezi účastníky.

Pitná voda byla přiváděna do hospody až z prameniště poblíž Blahetovy kapličky vodovodem, který vedl podél silnice.

Přestavba do současné podoby proběhla někdy v třicátých letech 20. století, kdy se tam přiznal Arnošt Kellner.

K hospodě se váže událost s bílým bezocasým koněm:

V hospodě, mezi místními známé jako „U Křišky“, se scházeli hosté z Petřvaldíku, Košatky, Hartů a Jistebníku hlavně na hru v kuželky. V povznesené náladě za jasné měsíčné noci se jednou vraceli hosté zpět do Hartů. Právě když procházeli pod Blahetovou kapličkou, spatřili nad silnicí vedle lípy bílého koně bez ocasu. Místo opředené dávnými událostmi z dob třicetileté války, kdy nedaleko měli být pohřbeni vojáci, a tajemné „zjevení“ je na chvíli úplně přimrazilo. Jejich strnutí netrvalo však dlouho a po chvíli se obrátili a rozeběhli se zpět k hospodě. Kůň, přítel člověka, je nenechal utíkat samotné, seskočil z vysokého břehu na silnici a vydal se za nimi. Bezprostřední blízkost té bezocasé „obludy“ v nočních hodinách a zvonění podkov o silnici vyvolalo v podnapilých hostech panický strach a jen dva hrůzou polomrtví strachem stihli doběhnout do hospody. Ostatní zůstali venku neschopní slova z tohoto strašidelného vidění.

Vysvětlení tohoto úkazu netrvalo dlouho – místní občané znali majitele bílého bezocasého koně. Šiml se prý sám odvažuje a v noci se jde napást, kam

Hospoda Ignáce Krischky v roce 1900 (Reprofoto z knihy „Střípky z historie obce Petřvald“).

Hospoda s kuželnou (Reprofoto z knihy „Střípky z historie obce Petřvald“).

uzná za vhodné. A protože neměl ocas, nebyl ani odveden do císařské rakousko-uherské armády.

Kaplička u mlýna

Před Blahetovou kapličkou (viz dále) byla v Petřvaldíku, jak se uvádí v kronice obce, ještě dřevěná kaplička se zvoničkou, zřejmě na místě kaple u mlýna v Zimném dole.

Teprve později, uvádí se roky 1852 ale i 1840, byla kaple přestavěna na zděnou nákladem Františka Janečky⁹ a Filipa Sýkory. Zvonilo se svítání, poledne a klekání; konaly se tam i pobožnosti a každoročně vedlo odtud dvakrát procesí do Velkého Petřvaldu v den sv. Fabiána a Šebestiána (20. ledna) a v den sv. Petra a Pavla (29. června). Chodilo se též do kostela ve Staré Vsi n. Ondřejnicí. Kaplička stála nedaleko mlýna a šlo o osamocené stojící přízemní cihlovou budovu se stanovou (jehlanovou) střechou. Kaplička byla nevelká – půdorys 430 x 480 cm.

⁹ V kronice Petřvaldíku od p. Javorka je zřejmě chybně napsáno, že kapli nechal postavit František Jurečka s Filipem Sýkorou. Šlo ale nejspíš o tehdejšího fojta Františka Janečku, protože žádní Jurečkové v Petřvaldíku v té době nežili.

Mlýn s kapličkou (vpravo) na historické fotografii, kdy měla jehlanovou střechu.

Dnes má pultovou střechu a je využívána jako sklad. Jen dvě okénka s lomenými oblouky připomínají její bývalou funkci.

Blahetova a Janečkova kaplička

Blahetova a Janečkova kaplička (někdy se uvádí jen jako Blahetova) byla postavena zřejmě roku 1848 sedláky Františkem Janečkou (1805–1871) a Karlem Blahetou (1819) na hranici jejich polí u cesty z Petřvaldíku na Zimný důl a Košatku. O čtyři roky později poslední petřvaldický fojt František Janečka údajně kapličku od rodiny Blahetových odkoupil a od té doby je ve vlastnictví pouze rodiny Janečků. Obě selské rodiny v té době žily asi v blízkém svazku, protože syn Františka Janečky Alois (1847–1871) si později vzal dceru Karla Blahety Františku.

Samotný pozemek (parcela č. 142/1), na kterém kaplička dnes stojí, patřila k místnímu fojtství zřejmě již od 17. století. Dle výpisu pozemkové knihy zemského archivu Opava koupil dědičné fojtství v Petřvaldíku jistý Jakub Janečka z nedalekých Albrechtic od Anny Michálové, vdovy po zesnulém fojtu Václavu Michálově, již 30. května 1684.

Od kapličky vybíhala tzv. Kapličková mez, po které docházeli místní občané zkratkou na svá pole, která měli kolem mlýnského náhonu (pole nad cestou se dříve nazývala pomístním jménem Fojtova či Hurní role). Půdorys kapličky má rozměry 260x330 cm, šířka otvoru dveří je 100 cm. Střešní krytinou byly pálené tašky.

Kaplička byla vždy udržována věřícími z Petřvaldíku v důstojném stavu.

Není přesně známo, komu byla kaple zasvěcena, ale podle vzpomínek Anny Brišové byl v interiéru malý oltářík se stupněm k modlení. Na něm stály menší sošky dvou andělů a soška Panny Marie Lurdské. Na stěnách visely ještě nějaké obrázky svatých. Neví se rovněž, proč byla kaple postavena na tomto místě a v této době, ale nabízí se spojitost s pověstí o zjevení, které bylo údajně spatřeno v místě nedalekého pohřebiště švédských vojáků z třicetileté války, vedle protilehlého lesa náležícího rovněž k fojtství a zvaného též Švejďák.

Rok stavby 1848 kaple totiž připadá na dvousetleté výročí od konce třicetileté války (1648). Je ovšem docela možné, že vznik kaple se zmíněnou legendou nespojuje a byla pouze produktem doby poloviny 19. století, kdy se soukromé sakrální stavby stávaly symbolem prestiže movitých selských rodin.

Proměna kapličky v ruinu proběhla v 80. letech minulého století, kdy svoji negativní úlohu sehrály zejména kořeny dvou lip srdčitých, které byly vysázeny v bezprostřední blízkosti stavby, a které postupně narušily zdivo stavby. Zkázou dokonali vandalové někdy v 70. až 80. letech 20. století, kteří zničili interiér kaple a rozebrali střechu, a napomohli tak ke zhroucení stropu.

Blahetova a Janečkova kaplička na fotografii z roku 1922.

Kaplička na fotografii někdy z 30. či 40. let 20. století (Zapůjčila Danuše Lövyová).

Dnešní havarijní stav kapličky a přítomnost vzrostlých lip již bohužel neumožňuje její opravu.

Stavba na stávajícím místě by si vyžádala pokácení dvou vzrostlých lip, které byly vysazeny u vchodu, což je jistě škoda. Stromy jsou však napadeny dřevomorem kořenovým a je proto otázkou, jak dlouhou budoucnost mají ještě před sebou.

Zvažuje se možnost postavení poblíž nové kapličky na zpevněném podlaží.

Stromořadí mezi Zimným dolem a Petřvaldíkem

U silnice mezi Blahetovou a Janečkovou kapličkou a Zimným dolem zaujme každého příchodícího řada více než 60 mohutných stejnověkých listnáčů.

Jasanové stromořadí bylo vysazeno někdy po 1. světové válce (pravděpodobně v 1. polovině 20. let). Tyto stromy měly zřejmě hliněnou cestu ve svažitém pozemku především vytyčit a zpevnit.

Kdo stromořadí vysadil, není jisté, s největší pravděpodobností to však byl tehdejší majitel pozemku a pozdější starosta obce Josef Janečka (1875–1946) se svými syny Jaroslavem, Josefem a Oldřichem. Okolní pozemky patřily odedávna k bývalému fojtství v Petřvaldíku (dnes č. p. 4).

Možná, že výsadba souvisela se vznikem Československé republiky v roce 1918 a tedy i s osobnostmi, které se o její vznik zasloužili. Svědčila by

Stromořadí jasanů kolem cesty – pohled od Petřvaldíku, v pozadí bývalá Krischkeho hospoda. Foto asi z 30. či 40. let 20. století (Zapůjčila Danuše Lövyová).

o tom vzpomínka Ing. Josefa Janečky (nar. r. 1941) z Petřvaldíku z dětství – jeho otec Josef Janečka (1905–1983), někdejší starosta místní obce sokolské, měl některé stromy pro sebe pojmenované po ministrech a dalších politicích z 1. republiky. A v dobrém rozmaru říkával: „ten vysoký rovný jasan je Masaryk, ten nižší je Beneš, tenhle Švehla a ten křivý napůl suchý to je Gottwald“. J. Janečka ctil celý život Masaryka a další prvorepublikové osvoboditele a budovatele státu. Obrazy T. G. Masaryka, R. Štefánika, E. Beneše, A. Švehly visely na stěnách bývalého fojtství i v dobách hlubokého socialismu a jsou tam dodnes.

Stromořadí je tedy nejen krásným krajinným prvkem, ale rovněž nám připomíná 100. výročí vzniku republiky. O jeho připomenutí se iniciativně zasloužil Karel Sýkora z Proskovic, který je autorem textu o výročí a vzniku stromořadí. Ten je umístěn ve dvou vitrínách na začátku i konci stromořadí jasanů.

Pro úplnost dodejme, že na druhé straně silnice byla původně alej ovocných stromů – převážně švestek.

Foto z roku 1933 foceno pravděpodobně v Petřvaldíku na zahradě bývalého fojtství č. p. 4.

Rodina Josefa Janečky staršího: vlevo dole Josef Janečka (1875–1946), někdejší starosta obce Petřvaldík, vedle něj vpravo jeho nejstarší syn Jaroslav, nahoře zleva dcera Růžena, syn Josef a nejmladší syn Oldřich – tihle pravděpodobně vysazovali stromořadí jasanů, jakož další stromy v Zimném dole (Foto zapůjčil Marek Janečka).

Prameniště

Bezprostředně pod cestou ze Zimného dolu do Petřvaldíku na jasanové stromořadí navazuje menší hájek (parcela 132/3), který chránil původně poměrně vydatné prameniště vody. Dnes bohužel mnohem slabší vlivem nižší hladiny spodní vody. Najdeme zde i drobnou vodní plošku.

Fojtův rybník

Fojtův rybník pokrýval většinu plochy mezi cestou a hrází, která se nalézá na loukách nedaleko Odry

(na parc 131/7). Je zachycen na mapě 1. vojenského mapování.¹⁰

Dnes je celý pozemek využíván jako louka, hráz je ale v terénu stále dobře patrná. Nejisté je, jak byl napájen vodou; nabízí se samozřejmě v bezprostřední blízkosti tekoucí Odry. Podle vzpomínek pamětníků byl v hrázi ještě někdy ve 40. letech 20. století otvor, kterým se vhněla voda z Odry do odvodňovacího příkopu, když v něm nebylo dostatek vody. Příkop je stále dochován a nachází se na okraji luk, hned pod svahem Švejďáku. Důvodem možná bylo zajištění vody k napájení hovězího dobytka, který se tam tenkrát pásával.

Na hrázi rovněž rostla ještě ve 40.–50. letech 20. století alej více než 100 ovocných stromů především švestek a s jejich alespoň částečnou obnovou se uvažuje i do budoucna.

Poté, co rybníky zřejmě kvůli nedostatku vody vzaly za své, sloužily tyto louky jako pastviny pro dobytek z nedalekého bývalého fojtství. Foto

¹⁰ Kromě Fojtova rybníka u Odry se u Zimného dolu nacházely výše zmíněné další rybníky – východně od mlýnského náhonu nad bývalou hájenkou. Sloužily k mlýnu a jejich existenci dnes připomíná pomístní jméno „Rybníky“.

V pramenech najdeme zmínky o dalších rybnících v Petřvaldíku, jejich lokalizace je nejasná. Můžeme se dočíst například, že: Dne 30. 3. 1793 metropolitní kapitula v Olomouci prodává Janu Janečkovi, rychtáři z Petřvaldíku, rybník zv. Zahradník.

V závěti fojta Jana Janečky zase najdeme zmínku o Kučerovském rybníku a rybníku pod Šrámkem.

i záznamy z kroniky jsou důkazem, že socialistická kolektivizace do Petřvaldíku ještě v roce 1951 nedorazila. Rodila se velmi těžce a došlo k ní až v polovině 50. let, přes velký odpor místních sedláků. Hlídání krav na pastvinách v Zimném dole patřilo na statku bývalého fojtství k povinností dětí od raného věku (Foto zapůjčil Marek Janečka).

Švejďák

Místo, kde byli údajně pohřbeni švédští vojáci během třicetileté války.

Na daném místě dle pamětníků opravdu byla ještě koncem 60. let 20. století vyvýšenina o průměru cca 15m a výšky asi 1 až 1,5m. Tehdejší JZD ji ale nechalo buldozerem rozhrnout.

Místo se nachází ve travnatém svahu nedaleko pod Blahetovou a Janečkovou kapličkou (GPS: 49.7267992N, 18.1378011E).

V prostoru Švejďáku (část parcely 132/2) byl 7. října 2019 proveden PhDr. Jiřím Juchelkou, Ph.D. ze Slezského zemského muzea v Opavě a Mgr. Pavlem Stabravou z Muzea Novojičínka archeologický průzkum.

Při prospekci byly využity nedestruktivní archeologické metody. Bylo to letecké snímkování místa prostřednictvím dronu DJI PHANTOM 4 PRO+, který měl ověřit z výšky patrné antropogenní aktivity. Následně byl prostor zaměřen přístrojem GeoMax Zenith35 Pro GSM-UHF-TAG a situace

Foto z roku 1951. Zimný důl focený od bývalé rybníční hráže u Odry. Vpravo Květoslav Janečka, uprostřed jeho vrstevník a kamarád Jaroslav Urbánek, a vlevo Josef Janečka a hlídací pes Pajtáš. Na fotografii lze pozorovat vpravo lesík okolo studánky (možná i část Švejďáku), dále část stromořadí podél odvodňovacího příkopu a za ním jasany podél cesty směrem na Košatku. Vlevo vzadu jsou vidět budovy bývalé hospody u Krischky.

Foto z roku 1927. Pasoucí se dobytek z bývalého fojtství na loukách bývalého rybníku v Zimném dolu – foceno od bývalé Krischkeho hospody, vlevo jde vidět stromořadí jasanů a na druhé straně cesty rovněž ovocné stromy, zřejmě švestky; uprostřed vzadu je patrná oblá nerovnost terénu tzv. Švejďáku, vedle něj Šramkův a fojtův les a část stromořadí podél odvodňovacího příkopu (Foto zapůjčil Marek Janečka).

pod povrchem byla prozkoumána prostřednictvím přístroje Georadar OPERA DUO 2 WHEEL. Rovněž byl proveden detektorový průzkum.

Průzkum údajně pohřebiště nepotvrdil, nicméně bylo identifikováno několik anomálií. Většina z nich může představovat pozůstatky meliorací či jiných novodobých aktivit. Poněkud jiná anomálie byla zachycena v kroku 33. Struktura odpovídá podzemnímu prostoru či jámě o jiném typu zásypu, než je okolí; může však rovněž naznačovat přítomnost spodní vody. Je také nutno zohlednit skutečnost, že prostor byl v nedávné minulosti terénně upravován, neboť v místě se při detektorovém průzkumu totiž nacházel železný šrot či dokonce i pod zemí deponované betonové panely s ocelovou výztuží. Výsledná měření tak mohou naznačovat spíše pozůstatky po těchto novodobých terénních navážkách.

Zemljanka

V lesíku pod Švejďákem se nacházela za 2. světové války zemljanka – podzemní úkryt.

Podle vzpomínek Danuše Lövyové byl úkryt poměrně prostorný a byl určen jen pro rodinu Janečkových z bývalého fojtství, popř. někoho z čeládky. To znamenalo v té době minimálně 10 lidí. Kryt měl roubené stěny, byly tam dvě místnosti vybavené nábytkem a kamny s komínem, vchod byl ve svahu od severozápadu směrem od Odry. Měl sloužit jako úkryt v případě příchodu fronty a bojů koncem druhé světové války. Nicméně k tomuto účelu nakonec

nebyl využit, protože fronta přišla v dubnu 1945 poměrně náhle.

Později zemljanka sloužila jako úkryt pro děti, které si tam hrávaly.

Zahrnuta byla navezenou hlínou později, pravděpodobně v době, kdy se budovala část zvaná Harty v Petřvaldě. Dnes je zarostlá dřevinami.

Další, snad ještě větší, úkryt se nalézal u mlýna v Zimném dole.

Lesík kdysi rozdělovala cesta – levá část byl tzv. Šramkův les a pravá patřila k fojtství. Ale jak je vidět na mapě císařského katastru, před cca 180 lety tam byla jen zahrada.

Odříznutý meandr Odry

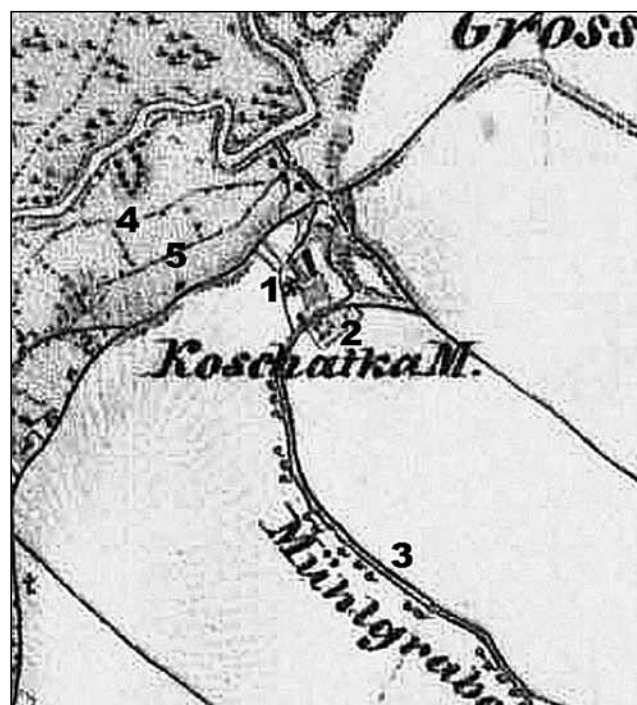
Zajímavou ukázkou říční modelace je mrtvé rameno Odry u Zimného dolu, které vzniklo březní erozí vodního proudu, kdy se postupně zaškrcovala meandrová šíje, až došlo někdy kolem roku 2000 k jejímu protržení. Vzniklo mrtvé rameno se stojatou vodou, které je protékáno jen za vyšších vodních stavů. Postupně zarůstá vegetací a zazemňuje se.

V důsledku protržení meandru se v jeho místech nachází nyní nejen levý ale i pravý břeh Odry již na katastru Jistebníku, neboť hranice mezi katastry je vedena středem řeky a tedy středem ramene. Takových situací najdeme na Odře mnoho, neboť meandry se neustále různou měrou posouvají a mění svůj tvar. Katastrální hranice tak zachycuje dřívější stopu koryta Odry.

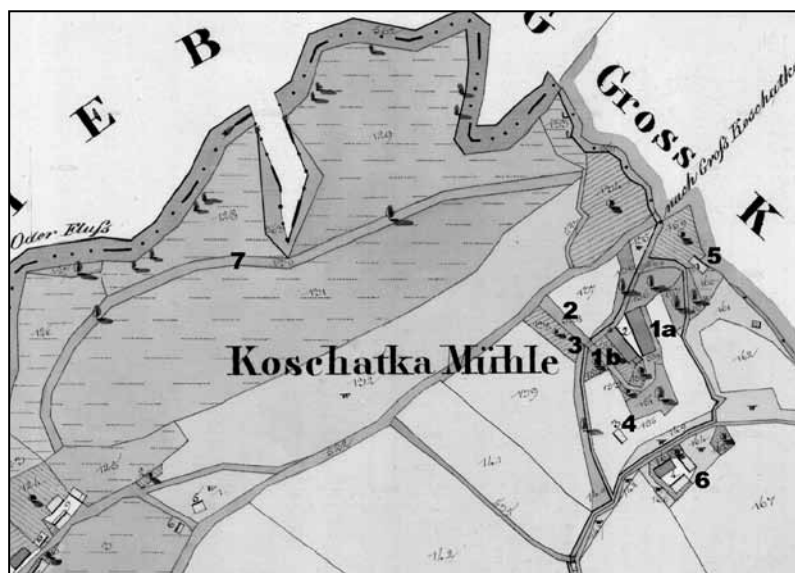
Zimný důl na mapách

Mapa 1. vojenského mapování zachycuje v základních rysech podobu Zimného dolu v druhé polovině 18. století. Jsou na ní zobrazeny dva rybníky nad mlýnem (č. 1 a 2) a rovněž Fojtův rybník u Odry (č. 3). Stavby kolem něj (Petřvaldík) jsou ale označeny nepřesně. Rovněž je zobrazen mlýn a zástavba Velké Košatky (č. 4).

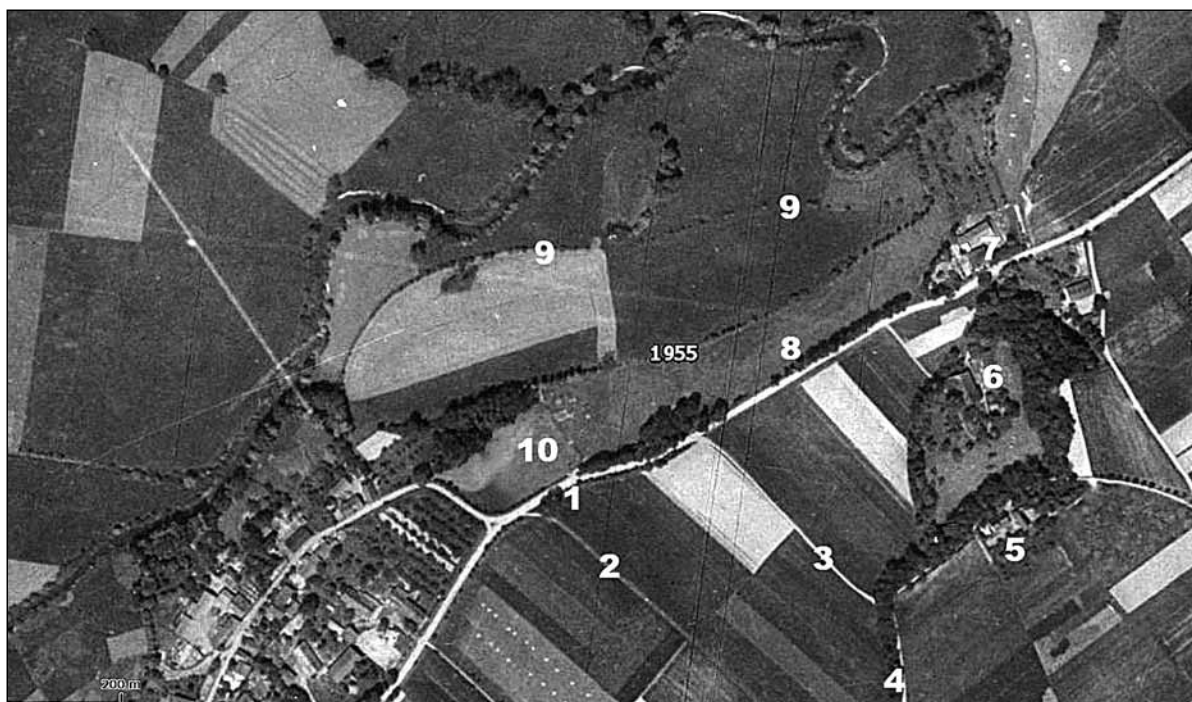
Mapa 2. vojenského mapování z první poloviny 19. století. Jak vidno rybníky už byly v té době minulostí. Jsou zachyceny budovy v Zimném dole – mlýn (1), bývalá hájovna (2), rovněž je patrný mlýnský náhon (Mühlgraben, 3) a odvodňovací příkop (5). Vlevo je odry (4) a vpravo zástavba Velké Košatky (4).

Mapa Stabilního katastru z roku 1833

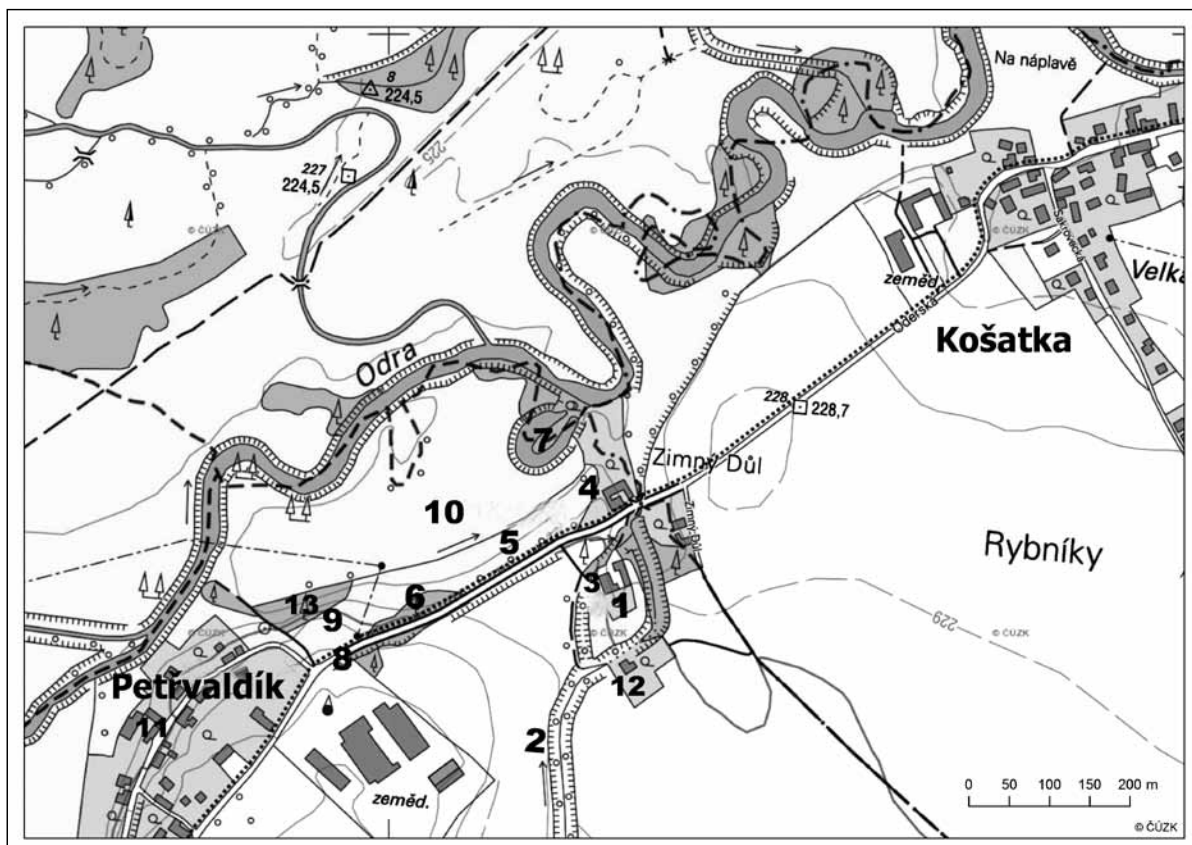
Na mapě je zachycen vodní mlýn (Koschatka Mühle) v podobě dvou zděných, poměrně velkých budov (1a – hospodářská stavení, 1b – mlýn s vodním kolem na severní straně). Příjezd vozů s melivem (2) byl z cesty mezi Petřvaldíkem a Košatkou. (Další, na mapě neznačený příjezd do dvora, byl branou ze severu mezi oběma objekty. Odsud patrně vozy odjížděly.) Patrný je rovněž mostek přes náhon na příjezdové cestě (3). Mlýn byl, stejně jako dnes, na „ostrově“ – nad mlýnem se náhon rozdvjoval a obtékal mlýn z obou stran. Pod mlýnem se opět spojil do jednoho koryta, které ústilo do Odry. Nedaleko od mlýna jižním směrem stál pravděpodobně nějaký menší dřevěný hospodářský objekt (4). Další se nacházel u hranice s Košatkou (5).

Zděná obytná budova a kolem ní dvě dřevěná, nejspíš hospodářská stavení, to byla podoba hájenky jižně od mlýna (6, dříve Krečmerovi, dnes č. p. 61). Dnešní dům č. p. 59 (Krischkeho hospoda) u cesty v té době ještě neexistoval. Rybníky nad mlýnem pro změnu už byly minulostí, stejně jako Fojtův rybník u Odry, výrazná je jeho hráz osázená stromy (7). Nad cestou Petřvaldík – Košatka převládaly role, pod ní směrem k Odře pak pastviny a vlhké louky.

Letecký snímek z roku 1955 (zdroj Cenia)

1. Blahetova a Janečkova kaplička, 2. Kapličková mez, 3. polní cesta, 4. mlýnský náhon, 5. bývalá hájovna (dříve i s rybářskou baštou), 6. mlýn, 7. dům č. p. 59 (bývalá hospoda), 8. stromořadí kolem silnice, 9. hráz bývalého rybníka, 10. Švejďák

Současná mapa se zákresem uvedených míst

1 Dům č. p. 60 – bývalý vodní mlýn

2 Náhon

3 Kaplička u mlýna

4 Dům č. p. 59 – bývalá hospoda I. Krischke

5 Stromořadí podél cesty

6 Prameniště – bývalá studánka

7 Mrtvé rameno Odry

8 Blahetova a Janečkova kaplička

9 Švejďák

10 Fojtův rybník

11 Dům č. p. 4 – bývalé fojtství

12 Dům č. p. 61 – bývalá hájovna

13 Zemlanka v lesíku (fojtův a Šrámkův les)

Zimný důl dnes

Současný stav Blahetovy a Janečkovy kapličky.

Odríznutý (již pravidelně neprotékající) meandr Odry v Zimném dole, vpravo hospodářské budovy č. p. 59 (bývalé hospody).

Stromořadí mohutných jasanů – pohled od Petřvaldiku směrem k Zimnému dolu. Na prvním stromě se nalézá tabulka s informacemi o stromořadí.

Dnešní č. p. 59, bývalá hospoda, dům však byl přestavěn. V pozadí okraj Košatky.

Pohled od silnice na okraji Petřvaldíku (u čapího hnízda na sloupu el. vedení) na louky u Odry. V popředí Švejďák; balíky sena ve střední části snímku se nacházejí na hrázi bývalého Fojtova rybníka.

Čelní pohled na mlýn – v průčelí mlýna (vpravo) se nacházelo vodní kolo, z boční strany byl menší přístavek strojovny.

Pohled na bývalý mlýn od silnice – vpravo torzo kapličky, uprostřed objekt mlýna a vlevo od něj hospodářské stavení. Před mlýnem stávala pila.

Spodní vjezd do dvora usedlosti – hned za bránou protékala voda zatrubněným úsekem od mlýnského kola, které se nacházelo vpravo (mimo záběr). Keře na snímku vlevo jsou na okraji již otevřeného koryta náhonu. Nedaleko odtamtud se pak obě větve náhonu spojovaly.

Bývalou kapličku u mlýna připomínají jen dvě okna ve tvaru lomených oblouků.

Předzápraží dveří do mlýna zpevňuje jeden z několika dochovaných mlýnských kamenů.

Hospodářská část areálu mlýna.

Pohled na mlýn od jihu – vlevo v pozadí je ve stínu pod stromy vidět část bývalé kapličky, uprostřed mlýn s obytnou částí a vpravo hospodářské zázemí.

Zbytek betonového rozdělovacího objektu na náhonu nad mlýnem. Manipulací na stavidle se mohl průtok podle potřeby dělit – vlevo šla voda na mlýnské kolo, vpravo mlýn obtékala. Zcela vpravo dům je č. p. 61.

Z archeologického průzkumu Švejďáku pomocí georadaru. Kolíky je vyznačena plocha, kde průzkum probíhal.

Poděkování za pomoc při zpracování příspěvku patří Vladimíru Janečkovi, Josefu Janečkovi, Pavlu Kašparovi st., Danuši Lövyové, Miloslavě Novobilské, Květě Míčkové a Oldřichu Tylečkovi.

Již dříve rovněž poskytli informace Bohumila Janečková z Jistebníku, Josef Henčl ze Staré Vsi nad Ondřejnicí a Rostislav Sýkora z Petřvaldíku.

Prameny a literatura

Archiv ZAO, matriky a pozemkové knihy
 Inv. č. 1409, Velkostatek Velký Petřvald, sig. E 9-6
 Inv. č. 1413, Velkostatek Velký Petřvald, sig. 4169
 Inv. č. 1425, Velkostatek Velký Petřvald, sig. E9-15
 Kronika Petřvaldíku, SOkA Nový Jičín
 Kronika rodu Tylečků z Košatky, Petřvaldu a Staré Vsi (zpracoval Oldřich Tyleček, 11/2019).
 POODŘÍ 3/2002 (část věnovaná Petřvaldíku)

HÝL, Jiří (ed.) (2017): *Střípky z historie obce Petřvald*. Obec Petřvald. 153 s.
 KUBĚNOVÁ, Drahomíra (2000): *Minulost a přítomnost Purmenských v Rybí ve třech stoletích*. Vlastním nákladem.

Bývalé fojtství v Petřvaldíku v roce 1931 (na levé straně ulice uprostřed snímku – je vidět část štítu) s tzv. starým a novým výminkem (vlevo od něj). Foto poskytl Marek Janečka.

TEICHMANN, Bořivoj (2004): *Opomíjené klenoty: drobné sakrální stavby v Poodří*. Ostrava. 198 s.

TICHÁNEK, Jiří (2011): *Fojtství na Novojičínsku*. Šmíra-Print, Ostrava. 775 s.

TICHÁNEK, Jiří; ŠMÍRA, Pavel (2012): *Vodní mlýny na Novojičínsku*. Šmíra-Print, Ostrava. 600 s.

Ing. Marek Janečka

je současným majitelem nemovitostí patřících k bývalému fojtství a usiluje o jejich obnovu. Ve volném čase se zajímá o historii Petřvaldíku a působení rodu Janečků v obci a okolí.

Kontakt: mjanecka324@gmail.com

Aktuální pohled na bývalé fojtství (vpravo – č. p. 4), vlevo tzv. nový výmínek (č. p. 71). Foto Marek Janečka.

Volská stezka na Moravském Kravařsku

Ondřej Lešenar

Motto:

Krajina je úžasným archivem, z něhož mohou ti, kteří mají oči a mysl otevřené, čerpat spoustu informací, jinak a jinde nedostupných.

Mgr. Michal Zezula, Ph.D., ředitel Národního památkového ústavu (Ostrava)

Jako student tercie Masarykova gymnázia Příbor jsem se v květnu 2019 probojoval až do celorepublikového kola Dějepisné olympiády, soutěže vyhlašované každoročně Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Podmínkou pro účast v nejvyšším kole soutěže bylo vypracování písemné práce na téma „Staré cesty a stezky mého regionu“. Moje soutěžní práce s názvem „Volská stezka na Moravském Kravařsku“ byla odbornou porotou vyhodnocena jako druhá nejlepší. Rád bych se s čtenáři časopisu Poodří podělil o její stěžejní část.

V regionu Moravské Kravařsko existují staré stezky, po nichž se kdysi dávno přepravoval jantar – ve své době tolik vyhledávaný a ceněný. Nebo sůl, která je podle známé pohádky dokonce cennější než zlato. Cesty, po nichž putovali panovníci a významné osobnosti nebo které vedly na bojiště známá z učebnic. Málokdo už ale dnes ví (snad až na pozorné čtenáře tohoto časopisu), že v minulosti přes Moravské Kravařsko vedla i tzv. *Volská stezka*, a i když po ní v průběhu věků procházeli jen neznámí lidé doprovázející obyčejné voly coby zdroj čerstvého masa k jeho konzumentům, měla tato stezka ve své době význam zdaleka přesahující hranice našeho regionu. Historie všedního dne je pro pochopení naší minulosti stejně důležitá jako slavné bitvy a korunovace králů. Jídlo je nezbytnou součástí našeho života. V době, kdy hovězí maso nakoupíme téměř v každém obchodě, není na škodu připomenout, jakou práci v minulosti dalo dostat ho na stůl.

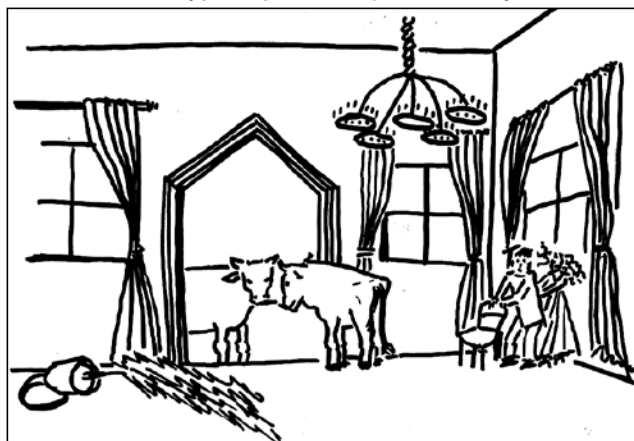
Polské hovězí

Není tak dávno, co českou veřejnost vyděsily zprávy o zdravotně závadném hovězím masu z Polska. Byly však doby, kdy hovězí z Polska platilo za vyhledávaný artikl až v císařské Vídni a obchod s ním byl výnosným živobytím. Souhrnné označení „hovězí z Polska“, s nímž se můžeme setkat také v dobové literatuře, přesněji zahrnovalo hovězí z Haliče a Podolí, tedy z oblastí, jež byly polské až do prvního dělení Polska v roce 1772, po kterém přešly pod rakouskou nadvládu, ale šířeji také hovězí maso z Bukoviny na dnešní Ukrajině či z oblastí Rumunska, které bylo do západní Evropy dováženo přes Lvov a odlišovalo tak tento dobytek zeměpisně od maďarského, dodávaného z maďarské pusty. Na území

dnešního Polska, Ukrajiny, Rumunska a Moldavska se díky výhodným podmínkám pásů „dobytek sloních rozměrů“, jak ve 12. století zaznamenal arabský cestovatel Abú Hámíd al-Gharnátí. První zmínky o obchodu s dobytkem ve velkém na polském území existují v pramenech již ve 14. století. Jak významný musel být obchod s voly v 15. století v Polsku, dokládá zavedení exportního cla („clo nowe“) v roce 1507, které činilo téměř 60% z ceny vola. To bylo vysoké clo i na tehdejší dobu, přesto se obchod s voly stále vyplácel.

Volové speciálního masitého rohatého plemene byli hnáni na obrovské vzdálenosti severním úbočím Karpat přes Bílsko, které bylo považováno za vstupní bránu do habsburské monarchie a pravidelně se tam konal jeden z největších dobytčích trhů vůbec, dále přes Těšín, Místek, Příbor, Nový Jičín, Lipník, Olomouc, Brno až na trhy do Vídně, kde se na největších dobytčích trzích prodalo vše, co se neprodalo už po cestě.

Cena importovaného hovězího narůstala směrem k Vídni, kde se tržní cena vyšplhala ve srovnání s místem chovu na více než dvojnásobek. V Dolních Rakousích se konaly dobytčí trhy v jednotlivých městech ležících na cestě do Vídně, a to v pravidelných termínech od května až listopadu, kdy se 25. listopadu konal ve Vídni výroční dobytčí trh na svátek svaté Kateřiny. Jinak se ovšem ve Vídni konaly dobytčí trhy pravidelně každý pátek. Ještě v 19. století byl dobytek hnán na trh vídeňskými ulicemi se všemi typickými negativními projevy zvířecího chování. Ojedinele však mohlo dojít i k jevům zcela netypickým: v dobovém tisku se můžeme dočíst, že jeden vůl se oddělil od skupiny a na vlastní pěst či kopyto se vypravil do jedné z luxusních vídeňských kaváren, kde vyděsil hosty a poničil interiér. Historika měla naštěstí úsměvný konec, v kavárně totiž visela obrovská zrcadla, ve kterých si vůl začal sám sebe láskyplně prohlížet jako antický Narcis.

Volové v kavárně (ilustrace autor).

Na našem území byl velmi významným např. dobytčí trh pod Tabulovým vrchem v Olomouci, kde se dobytek přihnaný z Haliče dle písemných záznamů prodával od roku 1750. Ale vraťme se ještě hlouběji do historie a vysvětleme si, proč mělo smysl přepravovat voly na tak velké vzdálenosti.

Rozmach měst a nárůst obyvatelstva v novověku

Ve 14. století postihla Evropu morová epidemie, které podlehla nejméně třetina obyvatelstva. Koncem 15. století však počet obyvatel v západní Evropě již opět vzrostl a tento nárůst přetrvával až do začátku 17. století. Vznikala stále větší aglomerační centra, tedy města s rostoucím hospodářským významem, která však nedokázala zajistit zvýšenou potřebu potravin pro obyvatelstvo pouze z regionální produkce. Města s textilní výrobou často začala využívat dosavadní pastviny pro pěstování lnu či konopí, pro výrobu látek nebo borytu barvířského či mořeny barvířské pro jejich barvení. Zbývající pastviny byly používány pro chov ovcí na vlnu rovněž zpracovávanou v textilním průmyslu. V bezprostřední blízkosti měst se pěstovaly pouze ovoce a zelenina, které rychle podléhají zkáze a musely být včas zkonsumovány. Půda, na níž by bylo možno pěstovat krmivo pro hovězí dobytek, a pastviny samotné se stávaly v mnoha oblastech nedostatkovými. To postupně vedlo k dělbě práce mezi jednotlivými regiony. Textilní průmysl i jiná průmyslová odvětví se stávaly na jedné straně závislými na dálkovém odbytu svých produktů, na druhé straně také na zásobování potravinami, jako je právě maso, z ostatních zemí Evropy.

Klimatické změny

V raném novověku dochází k dramatickým klimatickým změnám, které znemožnily celoroční pastvu dobytka tak, jak byla praktikována v pozdním středověku. Zimy byly příliš tuhé, vysoko položené pastviny nebylo možné dále využívat, dobytek musel být v chladných částech roku ustájen a krměn. Toto období chladu, tzv. malá doba ledová, ovlivnilo evropské klima. Východněji ležící regiony východní Evropy (Polsko, Ukrajina, Rumunsko) měly naproti tomu výhody pro chov dobytka: v těchto řídko osídlených regionech se nacházely obrovské pastviny, navíc byl tamější druh skotu odolnější vůči teplotním výkyvům počasí a snášel nízké teploty lépe než jiné rasy a mohl pobývat celoročně na pastvinách.

Lepší kvalita masa

Volská stezka byla určena pro tranzit volů, nikoliv tedy jakéhokoli druhu hovězího dobytka. Krávu bychom ve stádech na Volské stezce hledali marně. Byla mimořádně cenná pro reprodukční schopnost a životodárné mléko, jež bylo základní potravinou ve středověkém období. Kráva byla nedílnou součástí domácího hospodářství.

Vůl je kastrovaný samec hovězího dobytka. Kastrovaná zvířata mohla být lépe používána pro práci jako tažná zvířata pro menší agresivitu, ale kastrací se také zpomaloval růst a volové potřebovali ve srovnání s býky dvojnásobnou dobu, než dosáhli porážkové hmotnosti. Volské maso mělo proto podstatně jemnější vlákna a chutnalo díky jinému hormonálnímu složení lépe. Dobytek importovaný z východní Evropy se vyznačoval lepší kvalitou masa, domácí skot se používal často pouze pro tah, protože byl spíše svalnatý a méně tučný. Průměrná hmotnost doma chovaného skotu se pohybovala kolem 200 kg, zatímco speciální plemena z východní Evropy mohla vážit 350 až 500 kg. Samotné maso po porážce vážilo asi 200 až 280 kg.

Změna stravovacích návyků

Stravovací návyky městského obyvatelstva se v raném novověku prudce změnily, zejména u vrstvy měšťanstva, které si mohlo dopřát luxus v podobě importovaného hovězího masa nebo drahého koření. V diferencované městské společnosti, ve které žily rozličné sociální vrstvy, nastala potřeba vymezit a demonstrovat svůj společenský status. Bohatá tabule, velkolepé hostiny a okázalé měšťanské svatby s bohatou nabídkou masa se staly symbolem společenské vrstvy měšťanstva. Narůstající blahobyt znásobil množství konzumovaného masa, což je dobře vidět, srovnáme-li kuchařské knihy ze 14. a 16. století. Průměrnou roční spotřebu masa je těžké určit, protože ne všichni měli maso na jídelníčku z ekonomických či náboženských důvodů. Nadměrná konzumace masa v kombinaci s alkoholem vedla u mnoha dobře situovaných k typické civilizační nemoci té doby, a sice ke dně. Oproti tomu chudé vrstvy se stravovaly z dnešního pohledu spíše vegetariánsky: obilím, zeleninou, mlékem. Maso se dostalo na stůl spíše svátečně a většinou pouze pro muže coby živitele rodiny.

Vysoce lukrativní obchod

Rozdíl ceny dobytka v místě chovu na východě a spotřebitelským trhem na západě umožňoval obchodníkům financovat nákup dobytka a celý průhon včetně nákladů na personál, a přitom jim zůstal po odečtení nákladů značný zisk. Chov dobytka a obchod s ním byl pro celou řadu jeho účastníků výnosným podnikem, který byl budován a udržován po celá staletí. Dostupné historické prameny (účetní knihy, celní knihy, záznamy o mýtném, řeznické záznamy) dokazují nepřetržitý obchod s voly v Evropě mezi 14. a 18. stoletím. V 16. století přicházelo do Vídně velké množství volů z uherské pusty, ale během válek s Turky (1593–1606) zvýšil císař Rudolf II. clo na voly dovozené z turecké části Uher tak, že import volů z Polska z ekonomických důvodů převážil.

Specifika hnaní dobytka na velké vzdálenosti

Cesta dobytka z rodných pastvin na talíř měřila téměř tisíc kilometrů a trvala v průměru 4 až 6 týdnů. Vůl je přežvýkavec, potřebuje čas na pastvu, čas na trávení i na odpočinek. Bylo proto důležité strategicky naplánovat trasu: nejčastěji byli volové hnáni v nížinách podél řek, potoků, rybníků a tůní, přes tzv. pastevní lesy (tedy typ řídkého lesa, který byl využíván k pastvě), protože napajedlo i krmení muselo být stále po ruce v pravidelných intervalech, aniž by dobytek napáchal škodu. Jako záchytné body pro zvířata i jejich doprovod sloužily hostince. Sezóna hnaní dobytka obvykle začínala v květnu a trvala do října. Cesty, kudy byl dobytek hnán, byly předem dohodnuty s pozemkovou vrchností; muselo být zaručeno, že volové nerozdupou nebo nespasou přilehlé zemědělské plochy. Některé cesty se mohly v důsledku trojpolního hospodaření používat jen každý třetí rok, když pole zrovna leželo ladem. Ani vůl nemá rád „kvaltování“, za den se dalo ujít nejvýš 20 až 30 km, zvířata totiž nesměla po cestě ztratit na váze, aby neztratila na ceně. Vůl mohl někdy cestou zhubnout dokonce i o 100 až 150 kg, což snižovalo jeho cenu až o 1/3. Kvůli slabosti nebo nemoci musela být některá zvířata po cestě prodána, anebo nuceně poražena, většinou však dorazila do místa určení bez výraznější újmy. O velikosti stád existují různé údaje, nejčasněji ze záznamů o mýtném a celních knih, které hovoří o 30 až 50 volech, ale také o obrovských stádech o 1 000 kusech.

Povolání spojená s tranzitem dobytka

Obchod s dobytkem začínal u *chovatele*, který ve vhodných podmínkách choval dobytek. Od chovatelů kupoval dobytek ve velkém *obchodník*, z dnešního pohledu velmi schopný manažer, který měl zájem na jeho výhodném prodeji. Za tímto účelem musel zorganizovat co nejefektivnější přepravu, což nebyla jednoduchá ani levná záležitost.

Hnaní dobytka vyžadovalo pečlivou přípravu a především *honáky* se znalostí místa, velmi odolné a prověřené praxí. Každé stádo mělo svého vrchního honáka a další pomocné honáky. Honáci se cestou částečně střídali, často přejímali na určité trati vedení místní lidé znalí terénu. Čím více byl honák znalý místních poměrů, tím lépe mohl reagovat na místní zvláštnosti nebo překážky způsobené počasím.

Velmi důležitým pro obchod s voly byl i *miškař*, zvaný také švihák, protože švihal nožem, nebo zvěrokleštič, protože pracoval se speciálními kleštěmi. Byl to člověk, který odstraňoval hospodářským zvířatům jejich pohlavní žlázy. Zpočátku to bylo řemeslo opovrhované a lidé se k němu moc nehlásili. První písemné zmínky o zvěrokleštičích jsou z druhé poloviny 16. století. Za vlády císaře Josefa II. se stala tato činnost licencovanou, takže ji nemohl

vykonávat každý. Zvěrokleštiči museli absolvovat několikaletou školní výuku a složit zkoušku.

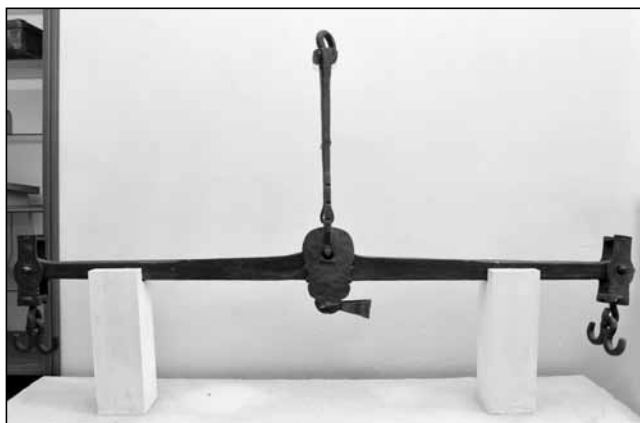
Konečně nesmíme zapomenout na *řezníky*, kteří odebírali voly na trzích ve velkých městech, poráželi je, prodávali surové maso a produkty z něho.

Další využití volů

Volové však nebyli jen zásobárnou masa, zužitkováno mohlo být celé zvíře. Z loje zabitých zvířat se vyrábělo bílé mýdlo, kolomaz a svíce. Žaludek a střeva mohly být používány jako obaly na uzenyiny. Vyčištěná střeva byla využita, vysušena a ošetřena olejem a vyráběly se z nich struny pro hudební nástroje nebo tětiny pro kuše. Z vnější kůže konečnicku vyráběli zlatníci nástroje a formy pro výrobu plátkového zlata. Z hovězích kostí vyráběli tehdejší řemeslníci různé užitečné předměty jako dýmky, pohárky, dózy, flétny nebo nože. Kosti a chrupavky sloužily kromě toho k výrobě kličku, který s oblibou používali stolaři, vazači knih a kloboučníci k práci. Dlouhé rohy zvířat byly široce vyhledávané, zruční řemeslníci z nich dokázali vyrobit různé výrobky jako knoflíky, hřebeny, lžice, zásobníky na vodu nebo na koření, stínítka lamp a hudební nástroje. Spousta těchto předmětů byla zdobena krásnými vyrytými motivy a dodnes je najdeme vystavené v muzeích. Ze surových kůží vyráběli koželuhové velké kusy usní, které byly odebírány obuvníky, sedláři či výrobci kočárů, ale také vazači knih. Volská krev se používala jako surovina pro výrobu zvláštní barvy, která se nazývá berlínská modř. Tato barva byla používána pro barvení dřeva, plátna nebo příze. Z usušeného volského penisu se vyráběl zvláštní druh biče. Dokonce i hnůj se používal jako hnojivo pro pole a usušený jako topivo. Tato různorodost způsobu využití odkazuje na dobu, kdy se ještě zpracovávalo všechno, co šlo použít, a nic se nevyhodilo. S jatečnými zvířaty souviselo mnoho povolání jako *koželuh*, *hřebenář*, *knoflíkář*, *mýdlař*, *svíčkař*, *brašnář*, *sedlář*, *pláteník*, *výrobce luků*, *švec* a *výrobci nejrůznějších nástrojů*, takže i tato povolání se podílela na evropském obchodu s voly a pravidelně byla zásobována zvířaty přicházejícími po Volské stezce.

Tranzitní obchod s dobytkem na našem území

Tranzit dobytka územím našeho regionu začal s největší pravděpodobností již v pravěku, mladší a pozdní době kamenné. Již v této době vznikají pěšiny, cesty, úvozy a újezdy, které vytvářejí základnu pro pohyb za účelem obchodování, jehož základní komoditou je dobytek důležitý pro výživu obyvatelstva. Z této doby samozřejmě neexistují písemné prameny, takže se dnes pokoušíme krok za krokem rekonstruovat jednotlivé trasy včetně brodů, a to za spolupráce nejrůznějších vědních oborů. Velký historický potenciál mají prameny hmotné kultury, jež je možné získat povrchovým

Dobyččí váha z příbořského muzea (Foto Václav Michalička).

sběrem. Významnou lokalitou je v tomto ohledu Příbor se svým okolím, který byl podle archeologických nálezů již od pravěkých dob důležitým tranzitním místem dálkových stezek.

Základy cest z hlediska dnešního pojetí byly položeny ve středověku. Ještě ve 13. století pokrývaly až 2/3 našeho regionu hluboké lesy. Ve srovnání se zeměmi západní Evropy, které mohly v komunikacích navázat na římskou tradici, situace v našem regionu byla zcela odlišná. Zásadou krále Přemysla Otakara II. a pro náš region zcela zásadní osobnosti Bruna ze Schauenburku začaly nejen v našem regionu vznikat klučením tzv. lesní lánové vsi a nové trhy. Vznik měst má zásadní význam pro rozvoj cest. Jantarová stezka, která fungovala jako mezinárodní dálnice, dálnice národů, získává

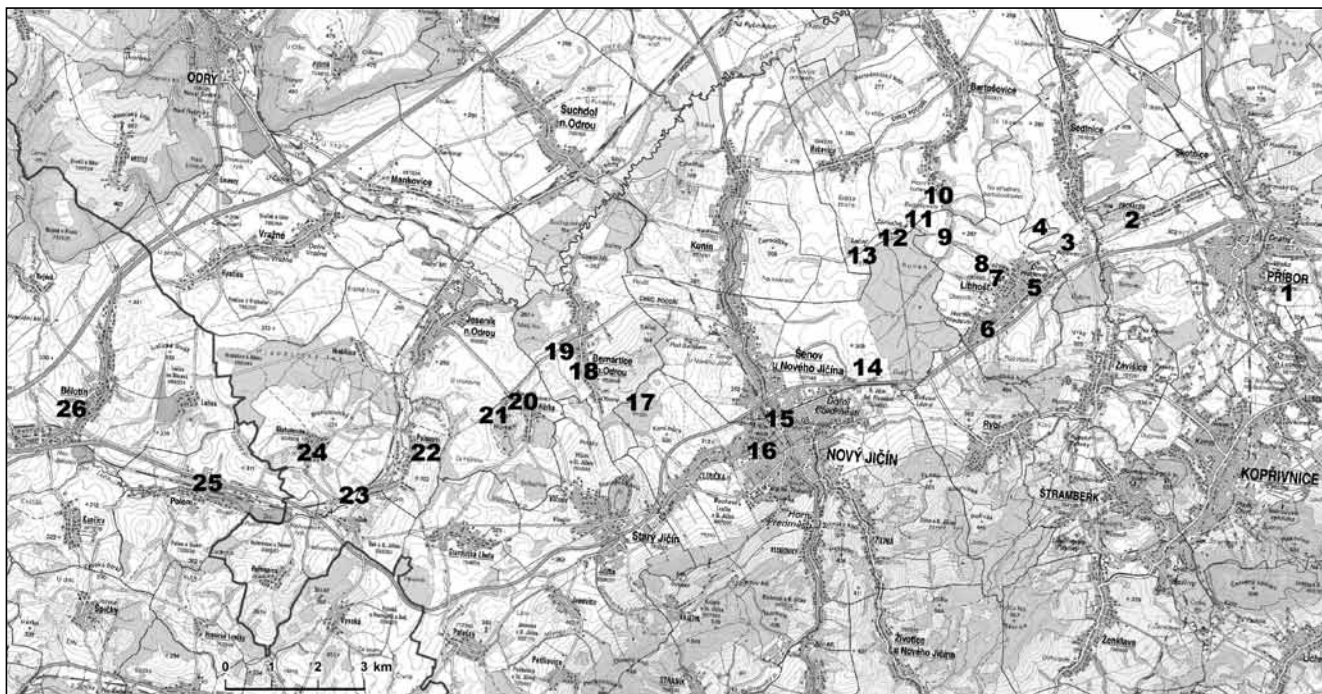
nové lokální odnože spojující nové vsi a města. Produkty vypěstované či vyrobené na vesnici je třeba dopravit na trh ve městech.

Počátky volské anabáze přes náš region dnes určíme jen ztěží. Víme však, že už v roce 1327 vydal Jindřich z Kytlic privilegium pro příbořského fojta, ve kterém je zmiňováno hned 16 masných lávek (krámů), které náležely k fojtství, což dokazuje, jak vysoký počet řezníků tehdy v Příboře byl. V Příboře do bývalé Jantarové stezky vedoucí ze směru sever – jih ústil totiž také dobytčí tah z Osoblavy a příbořský trh se výrazně rozrůstal a město bohatlo. V roce 1540 olomoucký biskup udělil městu Příboru svobodný trh na maso a povolil přístup na trh i „přespolním“, aby každou sobotu v Příboře prodávali maso, čímž příbořským řezníkům vznikla jistě nevídaná konkurence.

Průběh Volské stezky v našem regionu

Kudy vedla Volská stezka okresem Nový Jičín, víme díky zmínce v pozůstalosti německy píšícího vlastivědného badatele Stephana Weigela (1848–1924) v Státním okresním archivu Nový Jičín či v Kronice Okresní správy silnic z pozdější doby, která popis cesty doplnila o reálie aktuální podle situace v sedmdesátých letech minulého století, tedy v době jejího vzniku:

„K Novému Jičínu se přimyká zpráva o dopravní cestě, zvané Volská cesta, která u fojtství v Bělotíně odbočovala od prastaré „cesty národů“ a vedla přímo k fojtství v Polomi, dále pak k fojtství v Blahutovicích

Volská cesta na území našeho regionu (mapový podklad: www.mapy.cz)

Příbor (1), Prchalov (2), Borovec (3), lesíky „Sovky“ (4), Libhošť fojtství (5), napájecí rybník „Na Volárně“ (6), Libhošťský mlýn (7), Mlýnský potok (8), louky „Za říkama“ (9), dnešní Pizzerie u Marty na horním konci Bartošovic (10), les Roveň (11), Zámeček (12), osada „Na Lapači“ (13), „Na Šraňku“ (14), Šenovský dvůr (15), někdejší zájezdni hostinec „U kříže“ (16), les Hrábí (17), fojtství v Bernarticích nad Odrou (18), odbočka dnešní silnice z Bernartic nad Odrou do Jeseniku nad Odrou (19), fojtství v Hůrce (20), Hůrecký kopec (21), dvůr v Poloušví (22), potok Luha (23), fojtství v Blahutovicích (24), fojtství v Polomi (25), fojtství v Bělotíně (26).

/které dříve stálo pod kapličkou u rybníku/, a odtud přes potok Luhu ke dvoru v Polouvsí poblíž tehdejšího fojtství, přes Hůrecký kopec a kolem fojtství v Hůrce na dnešní odbočku silnice do Jeseníku nad Odrou, dále k fojtství v Bernarticích, které stávalo v horní části obce; odtud vedla volská cesta podél lesa Hrábí do Nového Jičína k hostinci U kříže /dnes zbourán, stával na odbočce č. 1/48 do Loučky/ a pokračovala k Šenovskému dvoru /patrně dnešní Výkupní podnik naproti Čs. tabákového průmyslu za nádražím/, kde byla tehdy rozsáhlá pastvíska. Od Šenovského dvora /stával tam velký hostinec/ vedla volská cesta podél silnice až za dnešní benzínová čerpadla, pak podél lesa Roveň k Lapači, k zámečku, který stával jiho-východně od Hukovic /až do r. 1620–1630/. Dále je možno sledovat trasu volské cesty k hostinci na jižním okraji Bartošovic, odkud vedla k fojtství v Libhošti /dnešní sokolovna/ a přes Borovec a Prchalov do Příbora. Z Příbora se konečně ubírala volská cesta směrem na Těšín a dále do Haliče.“

Podle výše uvedeného popisu můžeme do mapy zaznamenat jakýsi „volský itinerář“ pro náš region. Začneme ovšem po směru cesty, tj. z Příbora, a společně se pak také zastavme na některých zajímavých místech Volské stezky.

Libhošťské fojtství

K nejvýznamnějším doloženým místům, kudy vedla Volská stezka naším regionem, patřilo Libhošťské fojtství. Bylo odpočinkovou stanicí jak pro lidi, tak pro zvířata. Jak významná to byla budova a jakého rozsahu zde obchod s dobytkem dosahoval, o tom nevypovídají jen dobové stížnosti ze sousední fary na obchodování v neděli, ale i velikost budovy samotné a dochované architektonické prvky.

Fojtství, v jehož čele stojí fojt, stojí často na frekventovaných křižovatkách obchodních cest. To je patrné i z výše uvedeného popisu trasy Volské stezky podle Kroniky Okresní správy silnic. Fojt je základní postavou v organizaci průchodu volského tranzitu obcí. Od 13. století se v jeho rukou soustřeďuje vše, co souvisí se vznikem a rozvojem vesnických komunit a tranzitními stezkami. Bez fojta a jeho organizačních schopností se nebylo možné na Volské stezce obejít.

V Libhošti existovaly dva napájecí rybníky pro voly, tzv. volárny, jeden u fojtství, druhý u bývalé císařské silnice. Během stavby kanalizace v Libhošti objevili poblíž fojtství stavební dělníci při výkopu šachty v okraji cesty zvláštní malou roubenou stavbu o rozměrech 50 x 50 cm. Na objektu byl bohužel položen důležitý spojovací kabel, proto nemohl být zcela odkryt a důkladně archeologicky prozkoumán přivolaným archeologem z novojičínského muzea. Dřevo bylo dobře zachováno, pravděpodobně bylo celou dobu ponořeno do vody, která ho konzervovala. Z pozemku bývalého fojtství ústí do této nádoby přivaděč vody.

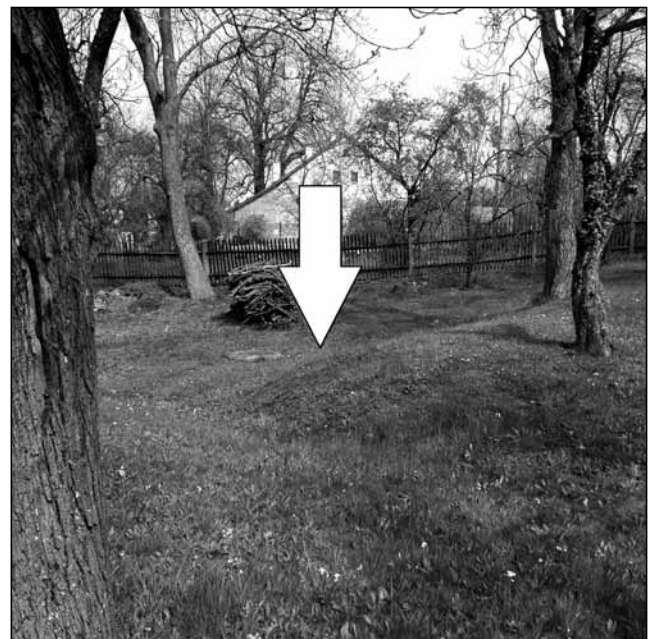
Je velmi pravděpodobné, že se jednalo o zdroj vody pro „volárnu“ ve dvoře fojtství. Jistotu však kvůli nemožnosti podrobné analýzy mít bohužel nemůžeme.

Průčelí libhošťského fojtství.

„Na Volárně“

Libhošťské místní jméno „Na Volárně“ je dokladem toho, že volský tranzit pronikl do toponymie. V zahradě soukromého pozemku (tzv. Pavelkův statek) jsou dodnes vidět terénní nerovnosti, pozůstatky někdejšího druhého libhošťského napájecího rybníka, který byl zrušen ve 40. letech minulého století.

Lokalita „Na Volárně“.

Bartošovice

V katastru obce Bartošovice mohli honáci navštívit Horní hostinec č. 70, později přejmenovaný na hostinec „U Kopřivů“ a dnes na „Pizzerii u Marty“. Že se jedná o starobylé místo, napovídá řezba „1734“ v trámu uvnitř pizzerie.

„Pizzerie u Marty“ na horním konci Bartošovic.

Mohutné trámy v interiéru objektu s letopočtem 1734.

Zámeček

Do roku 1621 byl Zámeček údajně sídlem protestantského šlechtice, který po bitvě na Bílé hoře uprchl do Polska. Posléze zde byl druhý vyhlášený hostinec barošovického katastru, Zámecký hostinec č. 72, významně profitující z Volské stezky. V pramenech se můžeme dočíst, že v roce 1814 musel v zahradě před hostincem postavit smírčí kříž barošovický zámečnický mistr Joseph Kaimer za to, že zdejšího hostinského Mathiase Demela napadl v barošovické pálenici okovanou holí a způsobil mu dle našeho trestního zákoníku těžké ublížení na zdraví. Kříž se do dnešní doby nezachoval a i po zámečku a hostinci se zachovalo jen místní jméno v mapě.

Místo, kterému se dodnes říká „Zámeček“.

Hostinec a osada „Na Lapači“

Lapač byl hostinec v blízkosti lesa Roveň. Dnes už z něho zbyly jen ruiny, ke kterým se musíte do slova prosekat trním jako princ k Šípkové Růžence. Zbytky zdíva dokládají, jak rozsáhlá to musela být stavba. V zemi lze nalézt i zbytky sklepa, ovšem zkoumat jeho útroby blíže by mohlo být životu nebezpečné.

Neslavný konec kdysi slavné hospody na Lapači...

Na to, jak přišel Lapač ke svému názvu, existuje hned několik názorů. Severní Morava je obecně velmi složitým regionem, pokud jde o výklad místních jmen. Místní jméno Lapač bezesporu vychází ze slova „lapati“. V díle profesorů Hosáka a Šrámka zabývajícím se původem místních jmen na Moravě a ve Slezsku se dočteme, že Lapač je „místo, kde se lape, kde se chytá“. Toto lapání

Kaplička u Lapače kdysi... (Zdroj: www.partschendorf.de).

... a dnes.

oba pánové vztahují k loupežníkům, kteří v takto pojmenovaném místě buď sami lapali, nebo bývali lapeni.

Dejme však prostor i pro jiná vysvětlení. Co se kde lapalo, je totiž třeba nahlížet také v místních podmínkách a souvislostech. Regionální kronikář Felix Jaschke vysvětluje vznik názvu lapáním rekrutů v dobách napoleonských válek. V hostinci se měla přes den ukrývat odvodní komise vyrážející v noci lapat rekruty, kteří by jí ve dne utekli. Pokud bychom zohlednili Volskou stezku vedoucí právě v místech, kde stával hostinec,

nabízí se jiné možné vysvětlení, totiž, že tady bývali v ohradách lapeni volí, aby se nerozutekli odpočívajícím honákům. Ani tato verze se mi nejeví jako nepravděpodobná. Další – snad poněkud úsměvná – verze vzniku názvu, a sice pověst o dědkovi a babce, kteří lapali v okolních lesích děti a zavírali je, má možná původ pouze v nahodilém rodičovském zastrašování dětí, aby nechodily samy do lesa. A konečně Mgr. Ivan Bartoš, s nímž jsem měl možnost o původu názvu diskutovat, se ve svých úvahách opírá o skutečnost, že se na Moravě nacházejí ještě další Lapače (nejbližší je u obce Police u Valašského Meziříčí), jejichž název je podle něho odvozen od lapání formanů, kteří nechtěli platit mýto či clo finanční strážní, a tato verze se mu jeví stejně dobře použitelná i pro náš Lapač. Lidé jsou všude a za všech časů stejní, i dnes se vyhýbají povinnostem.

Oba bartošovické hostince i Lapač utrpěly stavbou císařské silnice, Lapač si ještě zachoval určitý hospodářský význam, až do 50. let 20. století byl oblíbeným výletním cílem Novojičínských.

Asi čtvrt hodiny cesty jihovýchodně od Lapače se tyčí na bývalé Volské cestě malá kaplička. Z jakého důvodu byla postavena, už nám dnes nikdo nepoví. Stojí na nejvyšším bodu krajiny, kdo se k ní vyšplhá, může se těšit výhledem po okolí.

Hůrka

V obci Hůrka se Volská stezka zapsala do toponymie. Hůreckému kopci místní obyvatelé dodnes říkají Volský hřbet. Právě na sever od kopce totiž vedla Volská stezka k Polouvsí, lidově nazývaná také „volová hučnice“. Na vlhkých místech cesty či stezky se zřizovaly haťové přechody a můstky, nebo se kladla otesaná břevna (mostěnice), odtud hučnice, protože to hučelo, když se přes ně jelo, jak nám vysvětluje Kronika Okresní správy silnic.

Místní jména jsou obecně důležitým vodítkem pro rekonstrukci průběhu starých stezek. Některá je možné nalézt v mapách současných (Lapač), jiná v mapách historických, s tím specifikem pro náš region, že je nutné hledat i v německém jazyce (Viehweg = dobytčí stezka, Kleine Ochsenstraße, Große Ochsenstraße = malá, velká volská cesta, Schönau = Šenov, z německého „schöne Au“ = pěkná niva), a některá se dochovala už jen ve vzpomínkách pamětníků (Volárna).

Zmizelá osada Wittenberg

Na Volské stezce se nacházela vesnice Wittenberg s hospodou nevalné pověsti (zmiňováni jsou rváči, karbaníci a lehké ženy). Vesnici, která se jmenovala po majitelích panství v Jeseníku nad Odrou (páni z Witten), ještě nalezneme na Müllerově mapě Moravy z roku 1720, později však mizí z mapy i z paměti, dle tradice následkem moru, a zbyla jen zmiňovaná hospoda, kde se zastavovali honáci, aby si odpočinuli, a dvůr, který

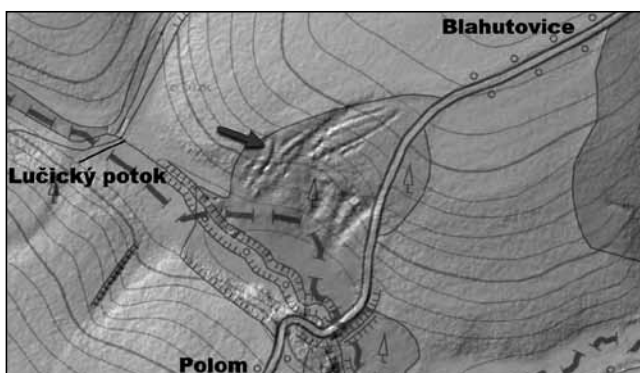

Wittenberg na Müllerově mapě Moravy (Zdroj: <http://oldmaps.geolab.cz/>).

nalezneme pod názvem „Wittenhof“ ještě na speciální mapě Markrabství moravského z roku 1857. Dvůr nakonec vyhořel a hospoda byla zrušena z ekonomických důvodů souvisejících s úpadkem Volské stezky po nástupu železnice. Pro úzký pás katastru podél Volské stezky se v těchto místech používá počestěného názvu Vítovsko.

Blahutovice

V katastru obce Blahutovice jsou dodnes dobře viditelné pozůstatky úvozových cest. Podle šíře úvozových cest lze obecně usuzovat, zda jimi jezdily vozy s nákladem, nebo byly používány pouze pro pěší nebo pro zvířata. Úvozové cesty

Digitální model reliéfu zachycuje svazek úvozových cest u Blahutovic v lesním porostu (Zdroj: <https://ags.cuzk.cz>).

Úvozové cesty na vstupu do Blahutovic od Polouvsí.

Svazky úvozových cest v lesním porostu u Blahutovic.

v Blahutovicích jsou dobře patrné i na výškopisných digitálních modelech reliéfu. Nejednalo se o jedinou stezku, nýbrž jakýsi spletenec jednotlivých stezek probíhající nejčastěji v nivách. Lze si těžko představit, že se stádo volů pohybovalo disciplinovaně po jediné vytyčené stezce. A právě díky tomu, že stádo se pohybovalo jako stádo, najdeme v terénu stále mnoho stop. Avšak i tyto stopy po starých stezkách v terénu postupně mizí vlivem zemědělské činnosti. Například úvozové cesty Volské stezky mezi Libhoštěm a Bartošovicemi bychom v terénu hledali marně. Ještě před deseti lety existovaly podle tvrzení pamětníka, který jejich zmizení připisuje činnosti Veterinární a farmaceutické univerzity Brno. Pastevní lesíky byly pokáceny a spletenec úvozových cest rozorán.

Vrchol a úpadek Volské stezky

Využití Volské stezky dosáhlo vrcholu na přelomu 18. a 19. století. V první polovině 19. století tudy do Vídně prošlo asi 80 000 až 90 000 kusů dobytka ročně. Kolem roku 1785, po stavbě tzv. císařské silnice pojmenované po císaři Josefu II., která spojovala Olomouc, Nový Jičín a Lvov a někdy byla nazývána také „solnou silnicí“, se provoz na Volské stezce přesunul právě na tuto cestu, která už nevedla Bartošovicemi, ale Libhoštěm do Nového Jičína. Jako odpočívadla pro dobytek vznikly v 19. století v Novém Jičíně na každé straně města podél císařské silnice tzv. volské planiny umožňující pastvu dobytka. V současnosti jsou však již tyto zelené plochy zastavěny, takže stopy po průchodu dobytka městem se dochovaly jen v historických názvech ulic jako např. Kleiner Viehweg (= Malá dobytčí stezka, dnešní Hřbitovní ulice v Novém Jičíně).

„Byl to tehdy hlučný, ba častokrát i bujný život v zájezdních hostincích kol císařské silnice! Hostinec takový mnohdy více vynášel než leckteré panství. Hostince takové byly: v Klokočově „U zeleného stromu“, v Příboře u horního mýta, kdež jest dnes továrna na pletení punčoch, na fojtství v Libhošti, kdež největší obchody na jateční dobytek z Polska přihnaný i v neděli dopoledne v čas kázání i služeb Božích se uzavíraly, proti čemuž nejedna stížnost vedena byla,

dále „U slunce“ a „U kříže“ v Novém Jičíně, na Starém Jičíně, ve Lhotě a jinde. V Novém Jičíně za španělskou kaplí při silnici zvláštní stanice pro voly přihnané zřízena byla. Též na mnoha místech vedle císařské silnice zvláštní chodníky pro tento dobytek upraveny byly, by doprava po silnici nevázla.“ (Moravské Kravařsko, 1898)

Aktivní využívání Volské stezky ukončila až železnice. S možností přepravovat dobytek rychle a levně po Severní dráze císaře Ferdinanda se frekvence využívání Volské stezky snižovala, až ustala nadobro. První známá přeprava volů po železnici vůbec proběhla z Břeclavi do Vídně v roce 1840. Na vzdálenost 11 mílí bylo tehdy přepraveno za 3 hodiny 183 čtyřnohých pasažérů. Ovšem nedůvěra k této formě přepravy živých zvířat byla tak značná, že voly a následně i jejich maso zkoumalo konzilium vídeňských řezníků, aby potvrdilo, že zvířatům cesta vlakem nikterak neuškodila. Kolem roku 1840 se do Vídně z Haliče přepravovalo průměrně 85 000 volů ročně, což jen podporovalo myšlenku železničního spojení Vídně se Lvovem. Zatímco honákovci trvala cesta s dobytkem 4 až 6 týdnů a zpáteční cesta asi polovinu, tedy 2 až 3 týdny, vlakem se dala urazit za 48 hodin (33 hodin samotné cesty a 15 hodin na krmení dobytka).

V regionálním novojičínském tisku můžeme ještě počátkem 20. století zaznamenat stesky, že železnice připravila Novojičínské o kvalitní přísun bílkovin. Z toho je patrné, že část dobytka byla prodána na cestě do Vídně již v městech v okolí Volské stezky. Ovšem za to, že Nový Jičín na Severní dráze nikdy neležel, ačkoliv má hned dvě nádraží, si mohlo město samo. Nechalo se přesvědčit místními drožkáři, jejichž motivaci je snadné si domyslet, že železnice nemá budoucnost. Ale to už je docela jiný příběh...

Závěrem

Tranzitní obchod s voly dopřával po dlouhá stáletí dobrý příjem různým vrstvám společnosti, přispěl k zásobení mnoha evropských měst potravou a zanechal dodnes patrné stopy nejen v krajině, ale i v jazyce a v kultuře. V odborné literatuře nebylo doposud o Volské stezce obsáhleji pojednáno, dokonce ani na regionální úrovni zatím nevstoupila do obecného povědomí.

Informační panel u Bannerovy studánky u Šenova u Nového Jičína.

Výzkum starých stezek může však mít velký přínos pro veřejnost i v současnosti, jsou-li získané poznatky využity pro rozvoj turistiky či cyklistiky formou informačních panelů a odpočívadel, jak se to podařilo panu Mgr. Ivanu Bartošovi a jeho spolupracovníkům v případě Bannerovy studánky v Šenově, na Petřvaldiku, kde byla před lety objevena zcela unikátní Hatěná stezka, či nejnověji v Libhošti, kde bylo v červnu 2019 otevřeno nové zastavení Volské stezky. Výzkum starých stezek je komplexní záležitostí – vyžaduje spolupráci archeologa, historika, geologa, zeměpisce a přírodovědce. Vypracování písemné práce mi přineslo možnost setkat se s celou řadou vynikajících lidí. Zejména bych poděkoval za podporu a pomoc Mgr. Michalu Zezulovi, Ph.D., doc. PhDr. Vlastimile Čechové, CSc., Mgr. Kateřině Manové, Mgr. Ivanu Bartošovi, panu Oldřichu Sobkovi, PhDr. Václavu Michalčíkovi, Ph.D., Mgr. Petru Horákovi, PhDr. Zdeňku Orlitovi, Ph.D. a Bc. Radku Martynkovi. Jak vidno, staré cesty i po svém zániku mohou dál spojovat lidi mezi sebou.

Pokud není uvedeno jinak, byly fotografie pořízeny autorem práce.

Ondřej Lešnar

Kontakt: ondrej.lesenar@gypri.cz

Zdroje

- ADAMEC, Tomáš (2014): *Frydek-Místek*. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-314-3.
- BALETKA, Tomáš (2009): *Hůrka: od první písemné zmínky po současnost*. Jeseník nad Odrou: Obec Jeseník. ISBN 978-80-260-4237-2. Dostupné také z: <https://jeseniknadodrou.cz/files/download/Hurka.pdf>
- BALETKA, Tomáš (2012): *Polouvsí: od první písemné zmínky po současnost*. Jeseník nad Odrou: Obec Jeseník. ISBN 978-80-260-2254-1.
- BASZANOWSKI, Jan (1979): Ochsenzuchtgebiete und Ochsenausfuhr aus Polen vom 16. bis 18. Jahrhundert. In: WESTERMANN, Ekkerhard. *Internationaler Ochsenhandel (1350–1750)*. Stuttgart: Klett-Cotta, s. 125–137. ISBN 3-12-912690-2.
- Bericht der von dem Landtage zur Ausarbeitung des Projectes einer Galizischen Eisenbahn*. Lemberg: Gedruckt mit Pillarischen Schriften, 1842.
- Bild und Leben, eine Unterhaltungs-Lecture. Zweiter Band*. Prag: Hrsg. von M. J. Landau, 1845.
- BOLINA, Pavel; KLIMEK Tomáš; CÍLEK Václav (2018): *Staré cesty v krajině Středních Čech*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2831-0.
- BRABEC, Jaroslav (2001): *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-370-0.
- ČECHOVÁ, Vlastimila (1970): *Geneze středověké Opavy a tržní sítě na Opavsku do konce 13. století*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě.
- ČERMÁK, Miloslav (2002): *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc: Memoria. ISBN 80-85807-19-X.
- DRÁPALA, Daniel (2014): *Venkovský obchod Moravy a Slezska: socioekonomické sondy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-356-1.
- DVORSKÝ, František (1917): *Vlastivěda moravská, díl IV., Jičínský kraj: Příborský okres*. Brno: Musejní spolek v Brně.
- FAJKOŠ, Dušan (2014): *Kapitoly z historie kol Moravské brány*. Havířov: Javor Morava.
- GREPL, Emanuel (1998): *Nálezy mincí v Poodří. POODŘÍ: časopis obyvatel horní Odry*. Ostrava: Společnost přátel Poodří. č. 1(2), s. 4–5.
- HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. I, A-L*. 1. vyd. Praha: Academia, 1970. 573 s.

- CHOBOT, Karel; BALETKA Tomáš (1999): *Privilegia měst, městeček a vsí z území okresu Nový Jičín z let 1293–1775*. Nový Jičín: Okresní úřad Nový Jičín. ISBN 80-238-6636-2.
- CHOBOT, Karel; BALETKA Tomáš; CHOBOTOVÁ Lenka (2008): *Historie a současnost podnikání na Novojičínsku. Žehušice: Městské knihy*. ISBN 978-80-8699-51-6.
- JANÁK, Vratislav; OLIVA Martin; PŘICHYSTAL Antonín; GREPL Emanuel (2004): Hromadný nález silicitových čepelí z Bernartice nad Odrou, okr. Nový Jičín. In: KAZDOVÁ, Eliška, Zdeněk MĚŘÍNSKÝ a Klára ŠABATOVÁ. *K poctě Vladimíra Podborského*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 167–175. ISBN 80-210-3381-9.
- JUROK, Jiří; KOVÁŘOVÁ Stanislava; LOUKOTKA Lubomír; URBANEC Jiří; VLACH Bohumil (2002): *Dějiny města Příboru*. Příbor: Město Příbor. ISBN 80-238-9541-9.
- JUROK, Jiří (2011): *Nový Jičín*. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-078-4.
- Kronika Okresní správy silnic*. Nový Jičín: Okresní správa silnic, 1976. Dostupné ve Státním okresním archivu Nový Jičín, fond Okresní správa silnic Nový Jičín (číslo evidenčního listu NAD 1529).
- KÄMMERLING, Josef (1880): *Geschichte der Stadt Freiberg*. Mährisch-Weiskirchen: Buchdruckerei von F. Kunza.
- KVĚT, Radan (2011): *Atlas starých stezek*. Brno: studio Vidi. ISBN 978-80-254-8927-7.
- LINHART, František (1929): *Knihy o Místku. Místek: Národní záložna v Místku*.
- MARTÍNEK, Jan (2012): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu*. Brno: Centrum dopravního výzkumu. ISBN 978-80-86502-53-3.
- MARTÍNEK, Jan (2014): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II.* Brno: Centrum dopravního výzkumu. ISBN 978-80-86502-88-5.
- Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 1–7, Praha: Československý kompas, 1925–1927.
- MATUŠKOVÁ, Jitka (2008): *Staré stezky 12/2008: sborník referátů z 12. semináře 23. dubna 2008*. Brno: Národní památkový ústav v Brně. ISBN 978-80-86752-62-4.
- MITÁČEK, JIŘÍ; BALETKA Tomáš; GALUŠKA Luděk; JAN Libor; MĚŘÍNSKÝ Zdeněk; PLÁČEK Miroslav; PROCHÁZKA Rudolf; WIHODA Martin (2015): *Středověká Morava*. Brno: Moravské zemské muzeum. ISBN 978-80-7028-438-4.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše (1995): *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0554-4.
- PICKL, Othmar (1971): Der Handel Wiens und Wiener Neustadts mit Böhmen, Mähren, Schlesien und Ungarn in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In: BOG, Ingomar: *Der Außenhandel Ostmitteleuropas 1450–1650*. Köln: Böhlau-Verlag, s. 286–320. ISBN 3-412-410-71-3.
- REDAKČNÍ VÝBOR. *Moravské Kravařsko: politický okres Nový Jičín*. Příbor: Nákladem učitelstva, 1898.
- SILLÓ-MENZEL, Ágnes (2015): *Der europäische Oxenweg damals und heute*. Aichach: Wittelsbacher Land e. V..
- ŠULÉŘ, Oldřich; SOBEK Oldřich; JAROŠEK Radim (2003): Staré cesty a lidé kolem nich: čtení z Kroniky Okresní správy silnic Nový Jičín. *POODŘÍ: časopis obyvatel horní Odry*. Ostrava: Společnost přátel Poodří. 2003, 6(3), s. 4–35.
- TEICHMANN, Bořivoj (2002): Bannerova studánka u Šenova. *POODŘÍ: časopis obyvatel horní Odry*. Ostrava: Společnost přátel Poodří. 2002, 5(4), s. 4–5.
- TICHÁNEK, Jiří (2011): *Fojtství na Novojičínsku*. Opava: Šmíra-Print. ISBN 978-80-87427-12-5.
- TUREK, Adolf (1983): Ztracená osada Wittenberg. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*. Sv. 32. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum, s. 3–10.
- VAŘEKA, Marek (2018): *Proces modernizace zemědělství v Rakouském Slezsku v letech 1742–1848*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7599-035-8.

Zmizelé cesty Místa k zamyšlení

Radim Jarošek

Petr Dobeš – autor map

Zbytek kamenného mostku přes Křivý potok se nachází asi 300 m nad hlavní železniční tratí (Foto Radim Jarošek).

Tu a tam stojí v polích osamělý kříž, na obzoru nás zaujme mohutný soliter dubu či lípy nebo několik stromů v řadě. Působí nějak nepatřičně – samy uprostřed lánu a ptáme se, proč jsou právě tam?

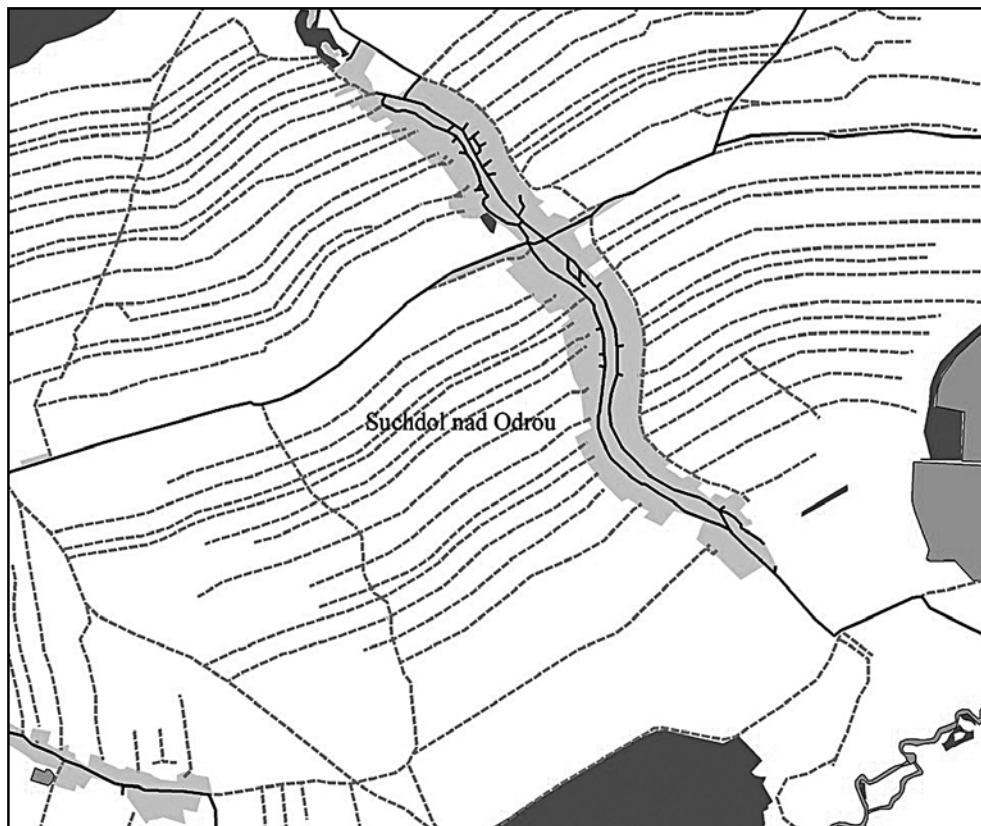
Někdy nám napoví nahlédnutí do historické mapy a věci začínají dávat smysl. Kde je dnes jednolitě pole, byla dříve cesta. Zanikla pro nepotřebnost, byla scelena. I v Poodří najdeme takové. Za jeden z příkladů uvedme třeba ten, o kterém jsme psali už dříve – Knoppův kříž u bývalé cesty z Jistebníku do Fonovic.

Jsou to místa, která něco označují – dřívější starou cestu, bývalou hranici majetků, katastrů a jsou tedy fyzickým připomenutím minulosti. Ke každému záhumenku vedla nějaká polňačka nebo alespoň travnatá mez, často s řádkou ovocných stromů. Cesty, meze a pak také úzké pásy vlhkých luk a pastvin kolem drobných potůčků tvořily pro svou všudypřítomnost dnešními slovy řečeno ekologickou kostru zemědělské krajiny.

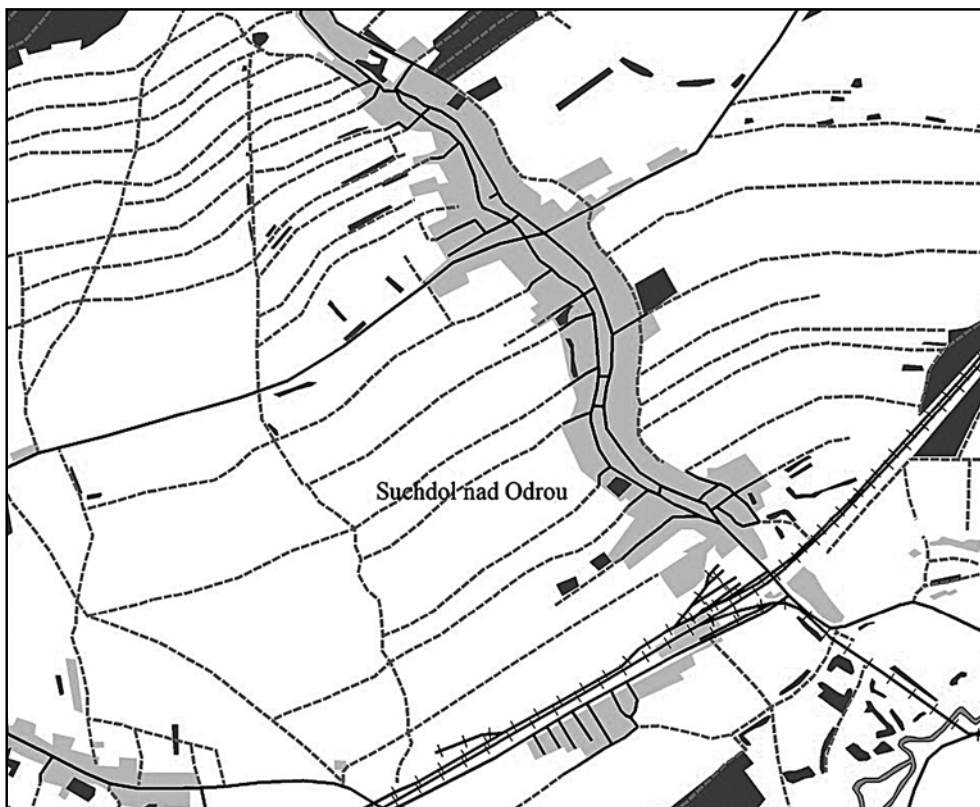
Ale zpátky k polním cestám. Pro názornější představu o tom, jak polní cesty postupně z krajiny mizely,

nabízíme tři mapy jednoho území – části katastru Suchdolu nad Odrou v letech 1833, 1956 a 2018 a fotografii torza kamenného mostku přes Křivý

potok (s. 85), ke kterému už po cestě nedojdete, jako symbolu zaniklých cest.

Síť polních cest v roce 1833.

V roce 1956.

V roce 2018.

Dveře na verandu...

Štěpán Neuwirth

... Vždycky byly otevřené, od prvních jarních teplých dnů až do smířlivého podzimu, kdy slunce je veliké, ale tolik už nehřeje. Zato ale stromy byly zlaté, zlaté listí padalo na zahradu i na hladinu strouhy Mlýnky, která tekla v těsné blízkosti kolem Láďova domku.

Láďa. Kamarád se stejně zlatým srdcem, jako bývá podzimní listí. Pán zdejších rybníků, rybář z povolání, ale také myslivec, který se čas od času vydával za troubícími jeleny do jesenických revírů. Lovívali jsme spolu, trávili čas u krbu chaty na Poháru či v bývalé hájence na Sviním potoce. Pak jsme vzpomínali na lavici pod košatým ořechem, který stínil v horkých letních dnech po celá ta léta našeho přátelství. Jednoho dne však ořech zlomil silný povichr; kmen byl prožraný choroši, dutý, zeslabený, takže podlehl náporu větříka, které zvedalo vysoké vlny na hladinách rybníků. Ale i tak torzo kmene polámalo lavici i stůl, u něhož jsme sedávali.

„Nechám zhotovit novou lavici i stůl, bytelnější, pohodlnější, ať se tu vejde více kamarádů, více dobrých lidí,“ slíbil Láďa a do týdne slib splnil. Káva, kterou přinesla Láďova manželka, voněla; byly k ní buchty s mákem. Lavice měla pohodlné opěradlo, jen koruna ořechu už nestínila naše hlavy. Ta moje zbělala, Láďovi vlasy hodně prořídly. Nevšímalí jsme si tělesných proměn, protože už

začaly podzimní výlovy, které byly tématem našich debat. Rybník Prosňák vypustil své vody do strouhy, ta se zakalila a byla plná rybiho potěru, který unikl z loviště. „Za rok, za dva budeš na Mlýnce lovit velké kapry, štiky, okouny a na jaře perličky i plotice. Okouni vypražení do zlatova, zavoní kmínem a budou chřupaví a chutní...“ Vždycky opakoval pravdu starou desítky let a já s povděkem uznával, že se nemýlí.

Na jaře jsem pozval Láďu do svého revíru na srnce. Lov se vydařil; seděli jsme po několika dnech za stolem u jeho verandy a prohlíželi trofej. „Dobrá, třebaže to byl už stařík. Koukni, jak má vybroušené stoličky, ten už pastvu moc nevychutnával, měl co dělat, aby i šťavnaté byliny rozžvýkal,“ usoudil Láďa a pochválil mě: „Dobrý výběr odstřelového kusu.“

Každý z těch mnoha dnů naplněných pohodou, který jsem u Láďi prožíval, byl pro mne svátkem. Načerpával jsem z těchto setkání neuvěřitelnou energii. Vědět, že existuje kamarád, na něhož se mohu ve všem spolehnout, kamarád, který nemluví naplano a vše, co slíbí, to také splní, to byla hodnota, jejíž cena byla stejně vysoká, jako je vysoké nebe se svou modří.

„Přijed, táhnou úhoři. Když nachytáš, vyudíš, tak zajedeme do Jeseníků za kamarády.“

Nachytal jsem, vyudil, zajeli jsme na Artmanovou chatu. Je tam mohutný krb, v němž zatápíme,

třebaže je léto a slunce pálí. Tenkrát v krbu praskalo a vonělo bukové dříví, voněli dozlatova vyuzení úhoři, seděli jsme kolem ohně, lesníci pomlaskávali, chválili, upíjelo se zlatavé víno z Pálavy, nálada stoupala, až nakonec vše uzavřel fořt Josef, který nám vydal povolenky do revíru. Celý týden jsme se toulali. Já stržemi kolem třiatřicítky, Láďa prozkoumával louky pod Artmanovem. Jaro bylo nádherné, voňavé, včely hučely a spolu s ostatním hmyzem sladily zvuky přírody do skladby v mnoha tóninách. Srnce jsme viděli, ale byli mladí, chovní, nadějní. Staří se schovali do houštin, aby dokončili převlékání ze zimní šedi do zářivé červené, která je v létě prozradí lovcí už na dálku. Tak jsme se živili na konzervách, čerstvém domácím chlebu, jak ho dokáže ve své domácí pekárně do křupava vypéci pouze jen stará paní ve Městě Albrechticích. Ale nesmím opomenout maso z mladých sumců, které Láďa vybral ze sádek. Jak bylo chutné jejich bílé masíčko, provoněné kmínem a zalévané skvělým vínem z moravských sklepů, odkud nám je posílal vinař František v pistolových lahvích s poznámkou: „Doufám, vy severomoravští barbaři, že ten archivní mok nebudete hltat jako vodu!“

Nehlтали jsme, vychutnávali, ale i tak jsme vypili demižon, protože tak nějak víno patřilo k náladě, jaká vládla mezi jeseníckými kamarády. Srnce jsme neulovili, ale na podzim jsme byli oba obdařeni úlovkem jelena. Já toho svého potkal v jednom žlebu, kam zřejmě zatáhl, aby své stáří schoval před agresivitou mladších paroháčů, Láďovi popřál svatý Hubert jelena na svahu Solné hory.

Odjížděli jsme z Jeseníků s příslibem kamarádů, že příští rok přijedou k nám, aby vyplenili vody strouhy Mlýnky, případně si zachytali na jednom z Láďových rybníků.

Čekal jsem jejich příjezd u Ládi. Láďa byl doma, jeho paní přišla za mnou a řekla: „Nějak se necítí, ale hraje si na hrdinu...“

O něco později vyšel z verandy Láďa. Byl bledý, krok nejistý. „Nevím, co se děje, ale asi skončím v nemocnici.“ Nikdy jsem zatím něco podobného od Ládi neslyšel. Nikdy si nepostěžoval, že má problémy se zdravím.

Podal mi ruku a řekl: „Promiň!“ Obrátil se a zmizel ve dveřích verandy. Zůstal jsem sedět, hlavu vložil do dlaní, lokty se opřel o stůl. Pak znovu vyšla Láďova paní, chvíli zaváhala a pak pronesla: „Lesáci volali, že nepřijedou, fořt Josef náhle zemřel.“

Osud míchá karty podle svého, na lidská přání ohled nebere. Někdy je příznivý, jindy krutý. Tak tomu bylo i v životě mého přítele Ládi, rybáře, myslivce, dobrého člověka. Byl jsem se s ním rozloučit na místě, o němž je jedna písnička: „Hřbitove, hřbitove, zahrádka zelená, co do tě sázejí nejdražší semena...“

Když mě míjel smuteční průvod s myslivci, kteří nesli na ramenou Láďovou rakev, položil jsem pravici na srdce a sklonil hlavu...

Dodnes jezdívám kolem Láďova domku na ryby. Ať už berou nebo neberou. Dveře do verandy jsou stále otevřené, jako kdyby i ony čekaly na zázrak, který je možný pouze v pohádkách. Někdy zastavím a zavřu oči: pak se mi zdá, že ve dveřích stojí Láďa, rukou si mne mušku na bradě a druhou ukazuje na lavici u stolu. Nad rybníky se ozývají divoké husy, kolem břehů postávají volavky, proletí ledňáček, ten modrý ptáček, o němž Láďa jednou pronesl: „Je jako blesk, kmitne se nad hladinou, chytí rybičku a nese ji mladým. To je život, kamaráde, krása okamžiku, který vzniká i zaniká ve zlomku vteřiny...“

Dva přátelé – Ladislav Schwaller (vpravo) a Štěpán Neuwirth.

Spolek staroveské historie a Brunova lípa

Michal Janošek (text a foto)

„My, níže podepsaní zakládající členové, rozhodli jsme se ke dni 29. listopadu dvoutisícího sedmáctého roku založit ve Staré Vsi nad Ondřejnicí spolek historický. Posláním spolku jest vnést ve známost historii staroveskou jejím občanům, všem zájemcům o studium místní historie a také zachovat historii naší obce pro další generace.

Dalším posláním spolku budiž aktivně shromažďovat a uchovávat archiválie (fotografie, dokumenty, předměty), provádět či organizovat přednáškovou a popularizační činnost a podporovat další aktivity s tím spojené.“

Toto jsou slova na zakládací listině Spolku staroveské historie s podpisy 17 staroveských občanů, jejíž originál se nachází v archivu spolku. Kopie listiny je uložena v malé báni na vrcholu věže staroveského zámku v pouzdru obsahujícím vzkazy pro další generace. S myšlenkou založit historický spolek jsem si pohrával už pár let před tímto datem. Dnes je to přibližně 10 let, co jsem se začal zajímat o historii své rodiny jako amatérský genealog a tato činnost ve mně vzbudila také hlubší zájem o staroveskou historii. Když jsem se tehdy ponořil do množství dokumentů a fotografií, uvědomil jsem si, že u nás chybí organizovanější skupina, která by aktivně sbírala staroveské archiválie, ale také je digitalizovala, katalogizovala, archivovala, zaznamenávala rozhovory s pamětníky a vůbec se snažila zachovat historii naší obce i pro další generace. Právě při mém genealogickém pátrání v Čechách jsem narazil na spolek Jičínská beseda, který mne zaujal svým zaměřením a jehož myšlenka mě motivovala k úvahám o založení podobného spolku také ve Staré Vsi. Trvalo to ale ještě pár let. Mezitím jsem poznal Petra Straňánka, velkého nadšence historie a sběratele všeho, co má spojitost se Starou Vsí. Onoho jubilejního roku 2017, kdy naše obec slavila 750 let od první písemné zmínky o Staré Vsi, ve mně hlodala myšlenka založit staroveský spolek ještě o to víc. Tato myšlenka sílila s tím, jak se blížil datum 29. 11., tedy den, na který je datována listina biskupa Bruna ze Schauenburku, v níž poprvé biskup zmiňuje Starou Ves (tehdy jako vesnici Brunswerde). Říkal jsem si, že toto symbolické datum by bylo škoda minout. Proto jsem ohledně založení spolku inicioval schůzku právě s Petrem Straňánkem. Potěšilo mne, že si s podobnou myšlenkou pohrával také. Na schůzce jsme se definitivně dohodli, že spolek založíme dne 29. 11. 2017.

Zároveň se založením spolku jsme na tento den naplánovali s panem místostarostou Jaromírem Chvostkem vysazení lípy v zámecké zahradě, abychom uctili památku biskupa Bruna ze Schauenburku. Slavnostní akt vysazení Brunovy lípy, jak

ji nazval pan Chvostek, proběhl krátce po 16. hodině 29. 11. 2017 za přítomnosti asi 20 staroveských občanů. Každý se zúčastněných mohl přispět jednou či dvěma lopatami hlíny a spolupodílet se tak na vysazení památného stromu.

Zasazení Brunovy lípy a založení Spolku staroveské historie.

Po přimluvě pana místostarosty jsem všechny zúčastněné pozval do nedaleké zámecké restaurace k podpisu zakládací listiny spolku. Dodnes si pamatuji výrok nestorky spolku paní Aleny Ševčíkové, která pronesla, že si nikdy nemyslela, že ještě někdy bude zakládat nějaký spolek.

V průběhu uplynulých dvou let existence spolku jsme uspořádali 12 pravidelných setkání. Mezi jinými jsme se věnovali staroveské kronice, místním historickým dokumentům, fotografiím, pohlednicím. Ve většině případů má každé naše setkání nosné téma, namátkou to byla např. genealogie staroveských rodů, detektoring, historické mince, hudba a kapely, dokumentace a archivace fotografií, elektrifikace obce.

Prohlídka staroveského kostela.

Častokrát nechybí různé zajímavosti, např. ze sběratelských burz, velmi se nám osvědčil tzv. workshop nad historickými fotografiemi, kde účastníci sami doplňují do zvětšenin fotografií jména

osob, místa, události atd. Pozitivní odezvu také mělo „cestování po historické mapě“, kdy jsme debatovali s pamětníky nad mapou Staré Vsi a vzpomínali, kde byl jaký obchod, řemeslník, významná stavba či jiná místní zajímavost. V prosinci pořádáme speciální setkání s vánoční tematikou, na nichž nechybějí vánoční zvyky či historické i současné kulinářské recepty.

Aktivně se zapojujeme i do obecního dění, průběžně jsme účastníky setkání informovali o postupu rekonstrukce staroveského zámku, pravidelně připomínáme výročí založení obce setkáním u Brunovy lípy – např. společně s obecní akcí rozsvícení vánočního stromu (29. 11. 2019).

Mimo klasická setkání, která míváme v sále hasičské zbrojnice, pořádáme také speciální setkání. Jsou jimi prohlídka staroveského kostela pod záštitou místní farnosti a procházka historickou Košátkou komentovaná košateckým rodákem panem Milanem Hrabovským.

Setkání spolku jsou otevřena všem zájemcům, rádi uvítáme kohokoliv se zájmem o historii. Bylo by mi potěšením, pokud by případně i tento článek

Procházka historickou Košátkou v roce 2019.

inspiroval další nadšence v jiných obcích k založení obdobných spolků.

RNDr. Michal Janošek, Ph.D.

Předseda spolku staroveské historie

Kontakty: 777 815 569, www.staraves-no.cz

Oldřich Sobek se stal čestným občanem Libhoště

Petr Horák

Foto Jan Číp

Oldřich Sobek (vlevo) přebírá plaketu a pamětní medaili k čestnému občanství obce Libhošť z rukou starosty Ing. Jiřího Petrovského.

V pořadí druhým čestným občanem obce Libhošť se stal vlastivědný pracovník Oldřich Sobek. Na krátkém seznamu poctěných doplnil prezidenta T. G. Masaryka, jemuž bylo čestné občanství Libhoště uděleno v roce 1935.

Formálně bylo čestné občanství panu Sobkovi uděleno usnesením zastupitelstva obce dne 17. září 2019. Zde starosta připomněl jeho osobnost a zásluhy: „Oldřich Sobek se narodil v roce 1936 v Libhošti v rodině kovozezemědělce. Vyučil se zahradníkem, absolvoval mistrovskou školu v Ostravě-Zábřehu. Po skončení vojenské služby nastoupil k Okresní správě silnic v Novém Jičíně jako silniční sadovník. Patřil k zakládajícím členům TISU - Svazu pro ochranu přírody. Po jeho násilném rozpuštění spolupracoval na založení Českého svazu ochránců přírody na Novojičínsku a stal se předsedou jeho okresního výboru. Pro jeho aktivní činnost v ochraně přírody byl jmenován konzervátorem státní ochrany přírody pro okres Nový Jičín. Jeho přičiněním byla na území okresu vyhlášena řada maloplošných chráněných území a rovněž přírodní parky Podbeskydí a Oderské vrchy. Současně se věnoval vlastivědné činnosti, zejména studiu ve státních archivech v Novém Jičíně a v Zemském státním archivu v Opavě. Od roku 1975 pracoval v Okresním vlastivědném muzeu, kde byla odborem kultury ONV soustředěná péče o krajinu a přírodu. V roce 1989 se stal místopředsedou ONV. V tomto období byl za spolupráce řady odborných pracovníků a institucí dokončen přírodovědný průzkum území okresu a nejcennějším lokalitám poskytnuta zákonná ochrana. Společensky se angažoval ve svém bydlišti jako předseda zahrádkářů, stal se rovněž zakladatelem občanského

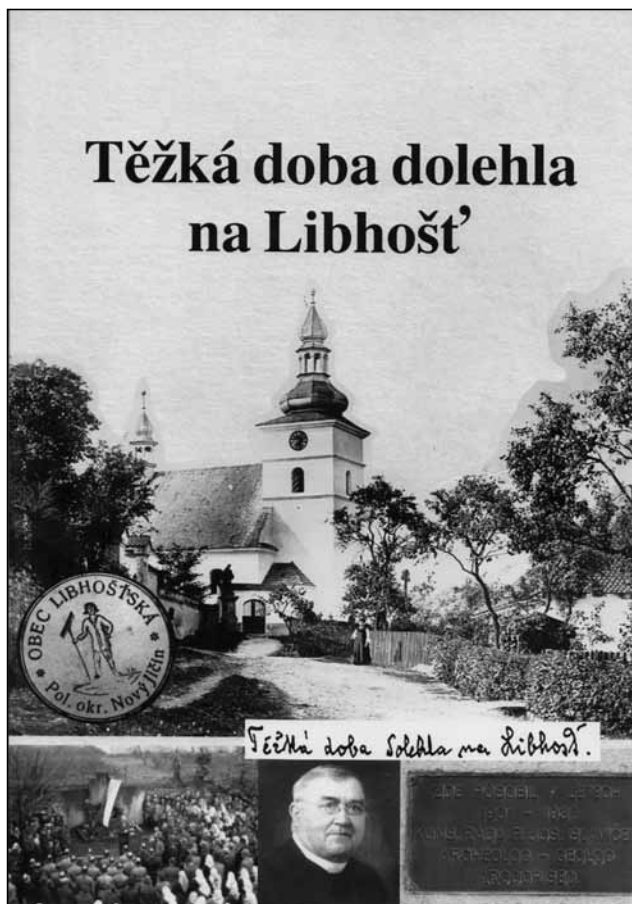
Pamětní medaile byla zhotovena podle návrhu grafičky Žanety Čuntové.

sdužení Osvětová beseda v Libhošti, kde zúročil svou badatelskou činnost v periodiku Libhošťský zpravodaj, který vychází pravidelně každý měsíc od r. 1999. Za činnost v oblasti ochrany přírody získal nejvyšší svazové ocenění „Příroda děkuje“. Uspořádal několik vlastivědných výstav, mj. z bohatých sběrů pátera Josefa Slavíčka, které jsou uloženy v Ostravském muzeu. O tom, že oprávnění návrhu na udělení čestného občanství bylo v případě pana Sobka nesporné, svědčí i jednomyslný souhlas všech přítomných zastupitelů.

K samotnému předání titulu čestného občana došlo na slavnostním shromáždění u příležitosti 101. výročí založení Československa. U památníku

Mezi hosty nechyběl ani senátor za Novojičínsko Petr Orel, vpravo O. Sobek.

Titulní strana knihy Těžká doba dolehla na Libhošť. Publikace byla vydána v roce 2018 a je věnována období 1. světové války a vzniku ČSR v Libhošti.

padlých Libhošťanů se v podvečer 28. 10. 2019 sešlo mnoho hostů, rodinných příslušníků, spolupracovníků a přátel pana Sobka. Čestnou stráž drželi uniformovaní zástupci místního Sboru dobrovolných hasičů, o kulturní vystoupení se postarali žáci místní základní školy, slavnostní atmosféru dotvářela dechová hudba Starojičané, která po skončení shromáždění procházela obcí v čele lampiónového průvodu.

Je potěšující, že slavnostní akt k památníku přilákal (na dnešní dobu) slušnou návštěvu asi dvou set občanů, jimž starosta připomněl zásluhy Oldřicha Sobka. V proslovu vyzdvihl zejména jeho velký a aktivní přínos v oblasti ochrany přírody, vlastivědné a badatelské činnosti, a mimo jiné také všestrannou společenskou angažovanost. Po převzetí pamětní medaile a plakety čestného občana obce se ke slovu dostal i samotný Sobek. V děkovné řeči zavzpomínal na podporu své ženy Marie, která se této slavnostní chvíli nedožila, rodiče ocenil zejména za výchovu a vštípení pevných morálních zásad. „Že mě naučili nelhat, neobohacovat se na něčí úkor. Vše, co jsem kdy dělal, nebylo proto, abych z toho měl extra prospěch,“ poznamenal pan Sobek. Zavzpomínal také na bohatý společenský a kulturní život doby svého mládí, již neexistující libhošťskou sokolovnu, která se stala jen těžko

nahraditelným místem setkávání a tvůrčí práce. „Nevím, jak si toho ocenění mám vážit,“ pronesl dále Sobek, „pořád mám takový pocit a ohlížím se, jestli mě zezadu nepodpírá ten první čestný občan naší obce. Protože stát za takovým člověkem, jako byl náš první prezident, je neuvěřitelné. Já bych vám to přál.“

Osobitou vzpomínkou na osobnost T. G. Masaryka se také celá slavnost završila, když pan Sobek vyzval všechny přítomné, aby si sborově zazpívali prezidentovu oblíbenou píseň Ach synku, synku.

Atmosféra shromáždění doznívala v prostorách trámového sálu na Fojtství, kam se přesunuli

všichni účinkující, oficiální hosté i rodinní příslušníci oslavence. Zde došlo na vzpomínání i malou autogramiádu knihy Těžká doba dolehla na Libhošť, jejímž je O. Sobek spoluautorem.

Děkujeme všem, kteří 28. 10. k památníku padlých dorazili a připomněli si důležité události naší moderní historie. Čestnému občanovi Libhoště, panu Oldřichu Sobkovi, gratulujeme a přejeme mnoho zdraví, pohody a tvůrčího elánu do dalších let.

Mgr. Petr Horák

Kontakt: kvidoVi@seznam.cz

Výsadba Dobešovské aleje

Andrea Dokoupilová

Foto Jiří Ziegl

V důsledku kůrovcové kalamity, která postihla velkou část území našeho kraje, a také s cílem zlepšit životní prostředí se objevuje čím dál více projektů, které finančně podporují výsadbu nových stromových alejí. Do jednoho takového projektu, podpořeného Nadací Partnerství, se zapojilo i město Odry s projektem výsadby „Ovocné aleje k Dobešovskému vrchu“, tedy na samém konci Dobešova ve směru na Veselí.

Po napínavém celorepublikovém hlasování jsme se umístili na nádherném druhém místě a finanční

podpora tak byla v kapse. Dalším krokem bylo zajištění samotné výsadby.

Výsadba se uskutečnila v sobotu 26. 10. 2019 na Dobešově za účasti členů mysliveckého spolku Dobešov, členů Osadního výboru Dobešov, ale i pomocníků z řad občanů Oder a okolí. Dle návrhu projektu jsme vysadili celkem 34 ovocných stromů, konkrétně švestky, jabloně a třešně. Vyšlo nám nádherné počasí, sešla se spousta lidí, a i díky schopné organizátorce výsadby, paní Janě Kelarové, nám práce šla krásně od ruky, takže za chvíli bylo hotovo. Po výsadbě jsme společně poseděli u táboráku a opekli si něco dobrého k zakousnutí. Nakonec jsme se pokochali pohledem na odvedenou práci a budeme doufat, že za nějakou dobu úspěšně sklídíme ovoce.

Děkuji jménem Osadního výboru Dobešov všem, kteří se na projektu podíleli – od pracovníků Městského úřadu Odry, zodpovědných za administraci projektu a technické zajištění výsadby, přes všechny, kteří hlasovali za podporu tohoto projektu, až po ty, kteří aktivně přiložili ruku k dílu.

Andrea Dokoupilová

předsedkyně Osadního výboru Dobešov

Kontakt: dokoupilova@odry.cz

Obnova památek v Jeseníku nad Odrou

Martina Peterková

Foto Ondřej Šimek

Obnovená pamětní deska E. Engelsbergera na jesenické fáře.

Dne 27. května 2019 tomu bylo 140 let, co v Jeseníku nad Odrou zemřel hudební skladatel E. S. Engelsberg (více o něm viz POODŘÍ 2/2010). Z rozpočtu obce byla financována obnova nápisové desky, kterou v roce 1888 nechal zhotovit Novojičínský mužský pěvecký spolek. Odborné restaurátorské práce provedl Mgr. Ing. Ondřej Šimek, DiS. z Jindřichova Hradce. Zinková deska, která svou barevností odpovídá původní, s bronzovými pozlacenými písmeny a reliéfy, pak byla v květnu instalována na budovu fary, kde se nacházela dříve.

Týmž restaurátorem byla provedena i kompletní obnova pomníku obětem I. světové války s hodnotnou galvanoplastickou deskou. Byly zrestaurovány i dva kované sloupky s lucernami, které jsou součástí pomníku.

Pamětní deska.

Pomník obětem I. světové války u kostela.

Zrestaurovaná plastika na pomníku.

Znovuobnovení kříže u rodinného statku Nováčkových ve Staré Bělé

Markéta Nováčková

Opravený kříž.

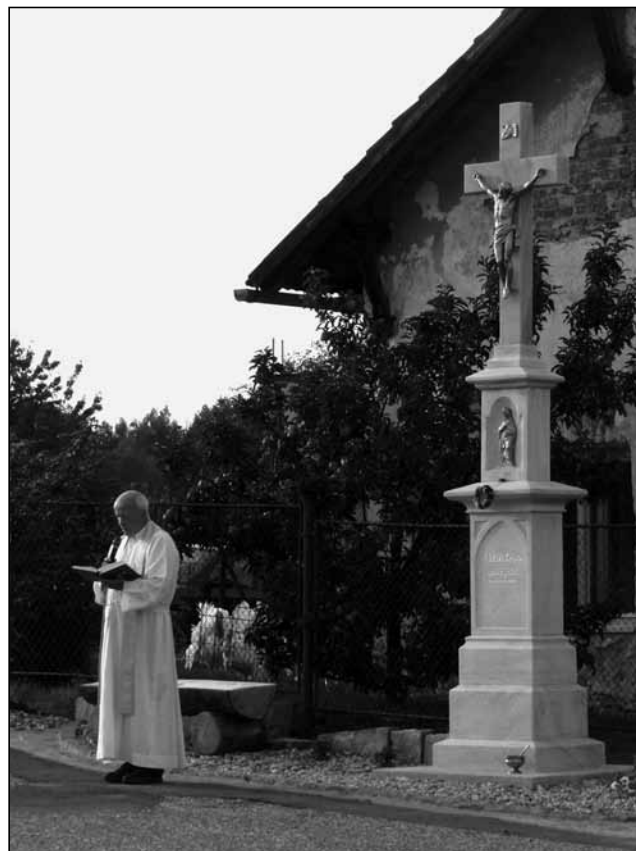
Kříž, který původně stával v poli u cesty ze Staré Bělé do Proskovic v místě zvaném „Mečník“, nechali postavit Ignác a Anna Sýkorovi ze Staré Bělé. Vysvětil jej 28. srpna 1898 páter Fabián Gregárek. Později byl kříž přemístěn na dnešní místo u statku rodiny Nováčkových na ulici Povětronní č. p. 83.

Mnozí se u něj zastavili. Někdo potichu postál, někdo se uklonil a ti zbožnější přidali krátkou modlitbu.

V květnu 2018 však kříž poničila skupinka mladých vandalů.

Nováčkovi jsou nejen zbožní, ale také spravedliví, a tak výtržníky vypátrali. Ba co více, dosáhli toho, že se na obnově kříže podílel také pachatel.

Na začátku byla klukovina a letitý kříž roztříštěný na kusy. Co teď s tím? Rodina Nováčkova se postarala o nápravu. Sehnala peníze z Nadace Občanského fóra a Statutárního města Ostravy (Fajnový prostor), zajistila odbornou opravu, kterou provedla Kamenická dílna Vítězslav Orel ze Staré Vsi nad Ondřejnicí, a nakonec pozvala sousedy ze všech okolních vesnic, aby se znovuobnovení kříže zúčastnili.

Znovuobnovení kříže požehnal P. Bohuslav Novák.

Dne 28. srpna 2019, v den 121. výročí od postavení, opravenému kříži požehnal Mons. Bohuslav Novák, farář působící ve Staré Bělé. Milé sousedské slavnosti se zúčastnily na dvě stovky lidí – sousedů a občanů Staré Bělé, Nové Bělé, Proskovic, Výškovic a Krmelína.

Markéta Nováčková

Kontakt: shrnovacek@seznam.cz

Sešla se spousta dobrých lidí a největší radost měly děti ze zmrzliny.

Oprava Meinertovy hrobky v Bartošovicích

Kateřina Křenková

Hrobka před opravou (Obě foto archiv obce Bartošovice).

Hrobka rodiny Meinertů se nachází při severní ohradní zdi zrušeného hřbitova u farního kostela v Bartošovicích. Jedná se o volně stojící stavbu obdélného půdorysu. Hlavní průčelí je zvýrazněno vstupním mělkým rizalitem, štíhlými polygonálními sloupky s jehlancovými stříškami. Stupňovité průčelí je ukončeno vlysem a rozetkami. Boční fasády objektu mají malá termální okýnka. Vstupní dveře do objektu jsou dřevěné, dvoukřídlé. K těmto dveřím vede devítistupňové schodiště z pískovce. Interiér hrobky je plochostropý, v podlaze je zapuštěn vstup do krypty, kde jsou uloženy ostatky rodiny majitelky panství, hraběnky Josefíny Pachtové a členů rodiny Meinertů. Objekt je evidován v Ústředním seznamu kulturních památek ČR – hrobka rodiny Meinertů, parc. č. 2 v k. ú. Bartošovice (rejstříkové číslo 39352/8-1525).

V roce 2014 obec požádala Římskokatolickou farnost Bartošovice o bezúplatný převod tohoto majetku na obec, z důvodu snahy o záchranu této kulturní památky. Této žádosti bylo vyhověno,

v srpnu byla uzavřena darovací smlouva a obec se stala vlastníkem této nemovitosti.

Vzhledem k tomu, že objekt hrobky byl dlouhodobě neudržován, bylo nutno přistoupit k její obnově při zachování původního vzhledu. Byla zpracována projektová dokumentace, která byla připomínkována orgány státní památkové péče a v roce 2018 byly zahájeny stavební práce, které řešily opravu fasády, krovu, výměnu střešní krytiny. Jehlany na obou věžicích byly oplechovány. Komplexně byla provedena oprava vnějších a vnitřních omítek, jen omítky v kryptě zůstaly ponechány původní.

Dlažba uvnitř hrobky zůstala zachována původní, nově byla položena nová náhrobní deska z umělého pískovce. Celkově repasovány byly vstupní dveře, včetně zárubní, kování a půlkruhových okýnek.

Celkové náklady na opravu hrobky činily 955 133 Kč a byly uhrazeny z rozpočtu obce.

MVDr. Kateřina Křenková

Starostka obce Bartošovice

Kontakt: katerina.krenkova@bartosovice.cz

A po opravě.

Výlov Galerijního rybníka v Jistebníku

Jan Lipina (text a foto)

Latimérie Jistebnická podivuhodná chycena...

Stalo se již tradicí, že 17. listopadu, na státní svátek, probíhá výlov Galerijního rybníka.

Letos to bylo již po páté. Při tomto malém jubileu přišel rybník sice o všechny živé ryby, právě díky výlovu, ale zato byl obohacen o další výtvarné dílo od ak. mal., prof. Borise Jirků.

Dřevěná skulptura o délce přes šest metrů má název „Latimérie Jistebnická Podivuhodná“.

Autor prof. Boris Jirků s rybáři.

Slavnostní odhalení proběhlo po výlovu za přítomnosti samotného umělce a zároveň za pomoci místních rybářů, kteří ji „ulovili do sítě“.

Dílo je umístěno na břehu rybníka sousedícího s Galerijním a Latimérie shlíží z výšky 2,5m na hladiny okolních rybníků.

Je to už osmá dřevěná socha vytvořená v rámci Sochařských symposií v Jistebníku – pořádaných Galerijní ulicí, uměleckým spolkem. Díla vznikla za finanční podpory Moravskoslezského kraje, obce Jistebník a dalších sponzorů.

Návštěvníci Galerijní ulice a Galerijního rybníka se mohou těšit na další výtvarná díla, která vzniknou v roce 2020, kdy proběhne 6. ročník Mezinárodního symposia výtvarníků v Jistebníku.

Aktivita Galerijní ulice, uměleckého spolku se už nesmazatelně zapsala do povědomí nejen obyvatel Jistebníku, Poodří, ale i celého Moravskoslezského kraje.

Jan Lipina

Předseda Galerijní ulice, uměleckého spolku

Kontakt: galerijniulice@email.cz, www.galerijniulice.cz

Prof. Boris Jirků během slavnostního odhalení.

Nový hmyzí obyvatel pooderských luk – kobylka kuželohlavá

Petr Kočárek (text a foto)

Geografický výskyt živočichů i rostlin kopíruje optimální podmínky pro jejich rozmnožování, vývin, přezimování, ale také optimální biotické faktory, jakými jsou využívané biotopy, přítomnost predátorů či konkurentů. Z toho vyplývá, že areály nejsou stálé, ale mění se v závislosti na proměnách faktorů, které je určují. A tak pozorujeme různé posuny areálů některých druhů, ať již se jedná o jejich šíření, či naopak ubývání. Týká se to zejména druhů, které u nás dosahují severní hranice svého přirozeného výskytu a šíří se obvykle severním směrem díky postupně se oteplujícímu klimatu.

Pokud se jedná o dostatečně pohyblivé (dobře létající) druhy, může být takové šíření docela rychlé. Ale nemusí se vždy jednat o jednosměrné šíření, ale často bývají pozorovány fluktuace, kdy se areál střídavě zvětšuje a zase zmenšuje. Posuny areálů se nevyhýbají ani Poodří, takže i tady se neustále objevují (a někdy zase mizí) různé druhy živočichů a rostlin. Vzpomeňme kudlanku nábožnou. V článku publikovaném v POODŘÍ (č. 2/2010) jsme ji v Poodří netrpělivě očekávali. A v současnosti se s tímto druhem můžeme potkat na loukách po celém Poodří.

Zajímavým druhem rovnokřídlého hmyzu, který se začal před pár lety šířit po České republice je kobyłka kuželohlavá (*Ruspolia nitidula*). Jedná se o poměrně velkou kobyłku (ca 4 cm) s nezvykle protaženou hlavou. Zbarvená může být zeleně, žlutě, či hnědě. Stejně jako kobyłka samotná, je zajímavý i cvrkot, který vydávají samečci. Je to souvislé vysoké pronikavé bzučení, ve kterém se pravidelně ozývají skřípavé zvuky. Zvuk trochu připomíná probíjející elektrický proud. Samečci cvrkají večer, od soumraku do ca 23. hodiny, a tento zvuk je velmi dobře slyšitelný pouhým uchem na vzdálenost několika desítek metrů. Podle tohoto zvuku lze kobyłku kuželohlavou bezpečně poznat a její šíření se mapuje právě na základě detekce cvrkotu (stridulace).

Kobyłka kuželohlavá je vlhkomilný druh svým rozmnožováním vázaný na mokřady. Obývá vlhké louky a slániska v nivách řek, slatiniště, podmáčená okolí rybníků a tůní, břehy lučních potoků a příkopů. Nymfy (nedospělí jedinci) se vyskytují pouze na vlhkých místech, dospělci jsou schopni šíření na velké vzdálenosti, takže bývají nalézáni i v netypickém prostředí nevhodném pro rozmnožování (např. na stepích či lánech kukuřice). Dospělci se vyskytují od srpna do října, s vrcholem výskytu v září. Obě pohlaví velice dobře létají, při vyrušení prudce odlétají na vzdálenost několika metrů. Jedná se o býložravý druh živící se zejména travami (třtiny, psárky, ostřice).

Kobyłka kuželohlavá se v ČR vyskytovala velmi vzácně pouze na Jižní Moravě do roku 1956. Pak se její areál zmenšil a 50 let po ní nebylo ani vidu, ani slechu. Až v roce 2006 se kobyłka opět

objevila v nejjižnější části Moravy v oblasti soutoku Dyje a Moravy. Nálezů na Jižní Moravě rok od roku přibývalo, nicméně velkým překvapením bylo její zjištění v roce 2013 u Choryně a Lipníka nad Bečvou na střední Moravě. V té době jsme zahájili pravidelný každoroční monitoring šíření. Ten probíhá zajímavým způsobem, sice večerním projížděním oblastí potenciálního výskytu autem a posloucháním cvrkotu kobyłky přes otevřené okýnko. Hlasitý cvrkot umožňuje najít i osamocené šířící se samce na poměrně velkou vzdálenost, obzvláště při použití detektoru ultrazvuku. Díky monitoringu máme dnes poměrně dobře zdokumentovanou časovou osu šíření kobyłky kuželohlavé Poodřím. V roce 2015 byl nejsevernější výskyt zaznamenán u obce Polouvsí, tedy těsně pod jižní hranicí CHKO Poodří. V roce 2016 se kobyłka kuželohlavá dostala do Jeseníka nad Odrou, v roce 2017 do Hladkých Životic, v roce 2018 do Petřvaldíku, a v roce 2019 do Polanky nad Odrou a ještě dokonce o kousek severněji do Svinova. V současnosti se již kobyłka kuželohlavá lokálně vyskytuje po celém Poodří, ač se většinou jedná jen o jednotlivé nálezy osamocených samců.

Na základě analýzy rychlosti šíření jsme zjistili, že průměrně se kobyłka šíří k severu rychlostí 12 km/rok. Kobyłky se zřejmě rozlétají do okolí po dosažení dospělosti. Poté samci zůstávají na jednom místě a stridulací k sobě lákají samičky. Ty pravděpodobně poletují na větší vzdálenosti po celou dobu a po spáření pak hledají vhodná místa k naklazení snůšky. K rozmnožování dochází na mokřadních loukách, avšak migrující samci se objevují v sušších oblastech, často v příkopech cest, nebo v ruderalní vegetaci.

Pokud se pohybujete po Poodří (nebo kdekoliv jinde v Moravskoslezském kraji) v podvečer a po soumraku, mějte nastražené uši. A pokud někde kobyłku zaslechnete, budeme velmi vděční za zaslání souřadnic nálezu, počtu jedinců a data pozorování. Náš obraz o rozšíření kobyłky kuželohlavé je bohužel stále neúplný a rozšíření ještě nedosáhlo vrcholu.

doc. RNDr. Petr Kočárek, Ph.D.

Ostravská univerzita, Přírodovědecká fakulta,
Katedra biologie a ekologie

Kontakt: petr.kocarek@osu.cz

Počasí druhého pololetí roku 2019

Petr Dobeš

Druhé pololetí roku 2019 bylo s průměrnou teplotou 12,1 °C o 1,7 °C teplejší, než činí dlouhodobý průměr za období 1979–2013. Všechny měsíce byly teplejší a to o 0,2–3,4 °C. Teplotně normální byly měsíce červenec a září. Jako silně nadnormální byl hodnocen srpen, říjen a prosinec a listopad byl

dokonce mimořádně nadnormální. Nejnižší teplota byla naměřena 11. prosince a to –7,7 °C, nejteplejším dnem byl 1. červenec, kdy teplota vzduchu dosáhla 34,3 °C.

Během šesti měsíců napadlo v Hladkých Životicích 431,1 mm srážek, což je 127 % běžné hodnoty.

Srážkový úhrn většiny měsíců se pohyboval v mezích normálu, prosinec byl srážkově nadnormální (151 % normálu) a srpen byl silně nadnormální (187 %). Nejvyšší denní srážkový úhrn 25,8 mm napadl 21. prosince.

Ve druhé polovině roku se ve 21 dnech vyskytly bouřky, při nich nebyly zjištěny žádné škody. Nevyskytlo se ani žádné krupobití. Vítr foukal nejsilněji 1. července a také 30. července, v nárazech měl rychlost 20 m/s.

Prvním dnem se sněhovou pokrývkou byl 13. prosinec, to byl zároveň jediný den, kdy v nové zimní sezóně ležel sníh. Vrstva sněhu měla pouze 1 cm a v průběhu dne roztála.

Hodnocení celého roku 2019

Rok 2019 byl s průměrnou teplotou 10,1 °C společně s rokem 2014 nejteplejším rokem nejen za období 1979–2013, ale i za celé 147 let dlouhé období, za které máme k dispozici klimatické údaje sloučené teplotní řady z meteorologických stanic v Suchdole nad Odrou a Hladkých Živicích. Hned další pozici zabírají roky 2018 a 2015, kdy byla teplota vzduchu nižší jen o 0,1 °C. Přitom normální hodnota kratšího 35letého období činí 8,5 °C a delšího období (1873–2019) pak dokonce jen 8,0 °C.

Nejnižší denní teplota roku 2019 byla 5. února –13,0 °C. Nejvyšší teploty bylo dosaženo 1. července, již zmíněných 34,3 °C. Ledových dnů, při kterých teplota během celého dne nevystoupí nad 0 °C, bylo pouze 14, mrazových dnů, kdy klesá pod nulu minimální denní teplota, bylo 83. Naopak

vysoké jsou počty dnů, charakterizujících letní sezónu. Letních dnů bylo 70, tropických dnů 20. Nejsou to sice nejvyšší hodnoty, nicméně průměr činí 50, respektive 10 dnů.

V roce 2019 napadlo 685,8 mm srážek, což je 127 % normálu. Po delší době tak kromě několika kratších období nebylo v naší oblasti sucho. Nejsilnější dešť, při němž napršelo 26,6 mm, padal 22. května.

Nadprůměrný byl v loňském roce i počet bouřkových dnů, vyskytlo se jich 33. V roce 2019 ležel sníh o vrstvě nejméně 1 cm celkem ve 25 dnech (16 dnů v lednu, 8 dnů v únoru a 1 den v prosinci). Na jaře roztál sníh rekordně brzo – už 10. února, tedy vlastně ještě uprostřed zimy. Poslední roky jsou v Suchdole a v nízkých polohách vůbec na sníh chudé. Nejlepší charakteristikou je suma výšek nového sněhu, počítaná jako součet výšek nově napadlého sněhu každého dne. Letos to bylo 40 cm, průměr posledních šesti let je 34 cm, zatímco v předchozím desetiletém období 74 cm.

Zdrojem dat o teplotě vzduchu a srážkových úhrnech jsou měření pana Ladislava Rošlapila na Šlechtitelské stanici v Hladkých Živicích. Ostatní meteorologické prvky a jevy (oblačnost, rychlost větru, typ srážek, dohlednost, atmosférické jevy, bouřkové jevy a sněhová pokrývka) pozoruje autor tohoto příspěvku v Suchdole nad Odrou.

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
průměrná teplota	18,7	19,9	13,7	10,3	7,1	2,8	12,1	10,1
minimální teplota	6,5	8,1	1,2	-2,3	-4,8	-7,7	-7,7	-13,0
maximální teplota	34,3	31,7	31,0	24,9	18,7	14,4	34,3	34,3

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
dny arktické							0	0
dny ledové						2	2	14
dny mrazové				3	4	16	23	83
dny letní	18	22	2				42	70
dny tropické	9	2	1				12	20

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet srážkových dnů	12	17	15	9	13	13	79	158
srážkový úhrn	80,4	130,4	77,0	44,5	39,7	59,1	431,1	685,8

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet dnů s bouřk.jevy	9	11	1				21	33
dnů se souvis. sněh. pok.						1	1	25

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovately.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.
- Vyberte si lokalitu na www.blizpriode.cz a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace a jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.

www.blizpriode.cz

Kobylka kuželohlavá se v Poodří vyskytuje teprve od roku 2016 (Foto Petr Kočárek).